

UNIVERSITETI I TIRANËS
FAKULTETI I DREJTËSISË
DEPARTAMENTI I SË DREJTËS PENALE

DISERTACION PËR MBROJTJEN E GRADËS SHKENCORE
“DOKTOR I SHKENCAVE”

“KRIMI ORGANIZUAR TRANSNACIONAL SHQIPËRI- ITALI”

Kandidati: Mirsedà Shehdula (Plaku)
Udhëheqësi: Prof. Ass. Dr. Ervin Karamuço

Tiranë, 2026

©2026 Mirseda Shehdula (Plaku)

Të gjithë të drejtat janë të rezervura.

Ndalohet çdo prodhim, riprodhim, shitje, rishitje, shpërndarje, kopjim, fotokopjim, përkthim, përshtatje, huapërdorje, shfrytëzim, trasmetim, regjistrim, ruajtje, depozitim, përdorje dhe/ose çdo formë tjetër qarkullimi tregtar, si dhe çdo veprim cënues me çfarëdo lloj mjeti apo forme pa lejën përkatëse me shkrim të autorit.

Ky punim shkencor është formatuar sipas kërkesave të Rregullores “Për Organizimin e Programeve të Studimit të Doktoraturave”, miratuar në Mbledhjen e Senatit Akademik të Universitetit të Tiranës me vendimin nr. 20, të datës 31.11.2008.

Mirënjohje!

Përfundimi i këtij punimi shënon një prej etapave më domethënëse të formimit tim, një rrugëtim që do të ishte i pamundur pa mbështetjen dhe besimin e njerëzve që më qëndruan pranë. Përmes këtyre rreshtave, dëshiroj të shpreh falënderimet e mia më të sinqerta për të gjithë ata që kontribuan në realizimin e tij.

Një falënderim i veçantë i takon udhëheqësit tim shkencor, Prof. Ass. Dr. Ervin Karamuço. Jam mirënjohës/e për udhëzimet e vyera, durimin dhe vizionin e tij kritik, të cilat ishin vendimtare në formësimin e kësaj teme. Përtej aspektit profesional, përkushtimi dhe integriteti i tij mbeten për mua një burim i vazhdueshëm frymëzimi.

Falënderoj përzemërsisht stafin e Departamentit të së Drejtës Penale. Mbështetja e tyre kolegjiale dhe mjedisi stimulues që kanë krijuar, lehtësuan procesin e hulumtimit dhe finalizimin e kësaj pune kërkimore.

Në fund, ky punim i dedikohet djalit tim. Ai ka qenë forca ime më e madhe dhe arsyeja për të mos u dorëzuar as në momentet më sfiduese. Dashuria e tij e pakushtëzuar është motivi kryesor pas çdo arritjeje timen.

TABELA E PËRMBLEDHJES

Shkurtesa	3
Hyrje	4
KAPITILLI I.	
KRIMI I ORGANIZUAR	9
1.1.Kuptimi i krimit të organizuar	9
1.2. Krimi i organizuar në BE dhe zhvillimi i ligjit kundër krimit të organizuar	18
1.3. Krimi i organizuar në Shqipëri. Rëndësia e shtetit të së drejtës dhe institucionet administrative kundër krimit të organizuar	23
KAPITULLI II.	
KRIMI I ORGANIZUAR SI VEPËR PENALE	38
2.1.KUPTIMI I SË DREJTËS PENALE	38
2.2.Zhvillimi i legjislacionit penal në Shqipëri në kuadër të krimit të organizuar në bazë të legjislacionit të BE-së.....	45
2.3.Kuadri ligjor i Shqipërisë dhe konventat shumëpalëshe me vendet e BE-së	52
2.4. Trafikimi i lëndëve narkotike dhe legjislacioni shqiptar	54
2.5.Trafikimi i qenieve njerëzore dhe legjislacioni shqiptar	61
2.6. Zhvillimi i legjislacionit Shqiptar në bazë të legjislacionit të BE-së dhe institucioneve të tjera ndërkombëtare.....	71
2.7. Juridiksionet Penale Ndërkombëtare dhe ratifikimet në kuadër të të drejtave të njeriut..	84
KAPITULLI III.	
FORMAT E ORGANIZIMIT TË LUFTËS KUNDËR KRIMINALITETIT NË KUADRIN PARANDALUES	92
3.1.Roli i komuniteteve në zbatimin e programeve të parandalimit të kriminalitetit	92
3.2.Policia në shoqëritë demokratike dhe shërbimet e saj në shoqëri për parandalimin kriminal	94
3.3.Burimet informuese të policimit komunitar dhe nisma konkrete e tij.....	100
3.4. Institucionet qendrore dhe vendore si dhe aktorët e tjerë vendore përpara detyrimit ligjor për të parandaluar krimin	102
KAPITULLI IV.	
BASHKËPUNIMI SHQIPËRI-ITALI PËR PARANDALIMIN E KRIMIT TË ORGANIZUAR	106
4.1.Politikat bashkëpunuese kundër krimit të organizuar Shqipëri-Itali.....	106
4.2. Parandalimi i krimit të organizuar në Itali bazuar në legjislacionon civil dhe penal	115
4.3. Parandalimi i krimit të organizuar në Shqipëri bazuar në legjislacionin civil dhe penal.....	123

4.4.Sistemi i drejtësisë penale dhe politikat menaxhuese në luftimin kundër krimit të organizuar	125
PËRFUNDIME	138
REKOMANDIME	141
BIBLIOGRAFIA	143

Shkurtesa

RSH- Republika e Shqipëris

KRSH- Kushtetuta e Republikës së Shqipëris

KP-Kodi Penal

KPP-Kodi i Procedurës Penale

BE- Bashkimi Evropian

EMPACT- Cikli i politikës përbëhet nga katër hapa kryesorë

SOCTA- Vlerësimi i kërcënimit nga krimi i rëndë dhe i organizuar

LIBE- Komiteti i Parlamentit Evropian për Liri Civile, Drejtësi dhe Punë të Brendshme

COSI- Komiteti i Përhershëm për Siguri të Brendshme

EUROPOL- Agjencia e Bashkimit Evropian për Bashkëpunim në Zbatimin e Ligjit

EUROJUST- Agjencia e Bashkimit Evropian për Bashkëpunim në Drejtësi Penale

CEPOL- Agjencia e Bashkimit Evropian për Trajnimin e Organeve për Zbatimin e Ligjit

FRONTEX- Agjencia Evropiane për Kontrollin e Kufijve dhe Roje

EMCDDA- Qendra Monitoruese Evropiane për Drogat dhe Varësinë ndaj Drogave

EJN- Rrjeti Gjyqësor Evropian për Çështje

EUCPN- Rrjeti Evropian për Parandalimin e Krimit

SOCTA- Vlerësimi i Kërcënimit nga Krimet e Rënda dhe Krimi i Organizuar

BP- Ballkani Perëndimor

KEDNJ- Konventa e të Drejtave të Njeriut

OKB- Organizata e Kombeve të Bashkuara

KE-Këshilli Evropian

CPTED- Parandalimi i Krimit Nëpërmjet Konceptimit të Mjedisit

Hyrje

Krimi i organizuar nuk është një fenomen i ri, ai ka ekzistuar që me lindjen e shteteve moderne. Për këtë arsye komuniteti ndërkombëtar gjithnjë e më shumë ka marrë përsipër të flasë dhe të zhvillojë mekanizma të ndryshëm për të parandaluar krimin e organizuar jo vetëm në jetën sociale-ekonomike por dhe në atë legjislativë. Në këtë punim do të flitet mbi kuptimin dhe zhvillimin e krimit të organizuar në suazën legjislativë si një vepër penale por dhe si një vepër me ndikim në shoqërinë civile duke e parë në kuadër të legjislacionit civil si dobi pasurore dhe efektet e saj.

Përpara se të kalojmë në zhvillimin e krimit të organizuar në Shqipëri dhe veprimtarisë me shtetin Italian, duhet të cekim se Gadishulli Ballkanik ka shërbyer gjithnjë si vend tranzicioni për trafikimin dhe kontrabandën jo vetëm të lëndëve narkotike por dhe të qënieve njerëzore nga Azia në Europën Perëndimore. Pyetja që lind natyrshëm është se përse Gadishulli Ballkanik dhe veçanërisht vendi ynë është i përfshirë në këtë fenomen, të cilin do ta njohim vetëm pas rënies së sistemit politik në vitet '90. Për të marrë përgjigjen e kësaj pyetje, u deshën lexim dhe grumbullim i materialeve shkencore për të konkluduar se faktorët e ndryshëm social, ekonomik dhe politikë në dekadadat e fundit luajnë një rol kryesor për zhvillimin dhe vazhdimësinë e krimit të organizuar. Pas viteve '90 vendet e Ballkanit kanë qenë më të prekurit prej krizave, në krahasim me zonën Europiane, madje edhe në raport me gjithë vendet e botës.

Kriza, këto qoftë në kuadrin politik, ashtu edhe në atë ekonomik, duke qenë se vështirësitë ekonomike jo vetëm janë bërë shkak për destabilitet politik, por edhe anasjelltas, duke qenë se vete mosndjekja e politikave të duhura ka sjellë edhe destabilitet ekonomik, e për pasojë paqëndrueshmëri e deri në kriza të thella në të tërë vendin e kur ajo sa vjen e thellohet dhe i zgjeron hapësirat e saj, vjen e lëshon metastazat e veta në tërë Ballkanin. Ndërkohë, po të ecim sipas kriterit kronologjik kohor dhe shtrirjes gjeografike, do të ndaleshim në vitin 1996, vit ky që të sjell ndërmend Revolucionin Demokratik të Serbisë e duke vazhduar më pas me konfliktin dhe krizën e gjithanëshme që preku rëndë Shqipërinë në vitin 1997, periudhë kjo që konsiderohet një plagë e madhe dhe e thellë për gjithë shqiptarët. Pa dashur të hyjmë në analiza të detajuara, por thjesht për të dhënë një pasqyrim të Shqipërisë së asaj kohe, mjafton të kujtojmë faktin se gjatë kësaj kohe në Shqipëri shfaqet një situatë mjaft kaotike, destabilitet dhe mosmarveshje politike, të cilat shkaktojnë rebelim dhe nervozizëm të shoqërisë civile, duke shpërthyer depot e armëve, prishjen e mjaft ndërtesave e bizneseve të ndryshme, vrasje e plagosje të panumërta që nga një pjesë e analistëve u konsideruan si shprehje të gjendjes së rënduar psikologjike dhe rebelimin e shoqërisë për shkak të humbjes së parave nga firmat piramidale, që vepronin në Shqipëri gjatë atyre viteve.

Në botën e ndryshuar kontemporane kanë hyrë faktorë të tjerë të rëndësishëm të krizave. Terrorizmi, krimi i organizuar, pastrimi i parave të pista, influencat lokale sot përbëjnë origjinën dhe burimin e pasigurive dhe janë vatra krizash globale dhe rajonale, të cilat krijojnë mijëra viktima në të gjithë botën. Studimi i këtyre elementeve të rinj bën që studimi i tyre të kthehet gjithnjë e më shumë në prioritet të politikës ndërkombëtare dhe ndërshtetërore. Nga sa

më lartë paraqitja e krizave të shteteve të lartëpërmenduar do të na lejojnë të kuptojmë më thellë fenomenin e krimit të organizuar.

E gjithë kjo panoramë na lejon të kuptojmë se përse krimi i organizuar në vendin tonë ka marrë përmasa të mëdha dhe vëmëndjen e ndërkombëtareve. Duke qënë në një situatë kaotike, lulëzimi i krimit të organizuar është gjithmonë e më i lehtë për të arritur destinacionin dhe për të qënë një pikë tranzicioni. Gjithashtu, institucionet e dobëta dhe kërkesa e vendeve perëndimore për mallra të paligjshme e kanë bërë Ballkanin, por dhe vendin tone, një nga zonat më atraktive për zhvillimin e krimit të organizuar. Vendi ynë duke patur dhe një pozicion të mirë gjeografik ofronte dhe ofron një mundësi ideale bashkëpunimi me Europën Perëndimore.

Sot, gjendemi përballë nevojës për të bashkëpunuar me organizmat e ligjit ndërkombëtar për të arritur aderimin dhe pranimin në BE. Prandaj, perspektiva e anëtarësimit në BE është një shtysë kryesore e reformave që po ndërmerren në vendin tone, përfshirë dhe krimin e organizuar, nëpërmjet përshtatjes së legjislacionit vendas me atë Aquies dhe me nëshkrimin e Konventës ndërkombëtare për krimin e organizuar.

Veprimet kolektive kundër krimit të organizuar transnacional kërkojnë mekanizma efektivë të bashkëpunimit në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar. Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër Krimit të Organizuar Transnacional, si instrumenti kryesor ndërkombëtar në luftën kundër krimit të organizuar transnacional, ofron shumë prej këtyre mekanizmave të cilët, nga ana tjetër, mund të ndërtohen në strategji kombëtare, siç do të shpjegohet në këtë Udhëzues¹. Prandaj është e rëndësishme të theksohet shkurtimisht që në fillim roli i Konventës, si dhe disa nga dispozitat dhe mjetet kryesore të saj për të lehtësuar bashkëpunimin ndërkombëtar për të parandaluar dhe luftuar në mënyrë më efektive krimin e organizuar transnacional². E miratuar në vitin 2000, në një kohë të shqetësimit në rritje për krimin e organizuar transnacional, Konventa e Krimit të Organizuar shënoi një arritje të rëndësishme në përgjigjen globale ndaj problemit. Ajo kishte për qëllim të inkurajonte shtetet që nuk kanë dispozita kundër krimit të organizuar të miratojnë kundërmasa përkatëse dhe të krijojnë kornizat e nevojshme legjislative. Gjithashtu u përpoq të eliminonte strehët e sigurta për krimin e organizuar, duke siguruar një përpjekje globale më efikase dhe efektive për të parandaluar dhe luftuar këtë dukuri. Ndërsa një ekzaminim i detajuar i Konventës është përtej kuadrit të këtij publikimi, është e rëndësishme të theksohet rëndësia dhe dobia e vazhdueshme e Konventës, e cila njeh rëndësinë e veprave penale të veçanta dhe rolin e zbatimit të ligjit, ndjekjes dhe gjyqimit në luftimin e krimit të organizuar. Ajo e bën këtë duke përcaktuar katër vepra të veçanta që shtetet palë duhet të kriminalizojnë në ligjet e tyre të brendshme³: pjesëmarrjen në një grup të organizuar kriminal (neni 5), i cili mund të kriminalizohet në bazë të një veprë të komplotit ose si një vepër e bazuar në asocim kriminal, ose të dyja; pastrim parash (neni 6); korrupsion (neni 8); dhe pengimin e drejtësisë (neni 23). Përtej parandalimit, hetimit dhe ndjekjes penale të këtyre katër veprave penale, fusha e zbatimit të Konventës shtrihet në të gjitha "krimet e rënda", të përcaktuara në nenin 2, paragrafi (b), të cilat

¹ UNDOC, 'Udhëzues i strategjisë për krimin e organizuar', Kombet e Bashkuar 2021, fq 3.

² Po aty.

³ UNDOC, 'Udhëzues i strategjisë për krimin e organizuar', Kombet e Bashkuar 2021, fq 4

nënkuptojnë krimet për të cilat dënimi maksimal është të paktën katër vite burg ose dënim më të rëndë. Futja e formulës së "krimeve të rënda" në thelbin e Konventës është pjesë integrale e përshtatshmërisë dhe fleksibilitetit të këtij instrumenti ligjërish të detyrueshëm ndërkombëtar pasi lejon shtetet palë të bashkëpunojnë në bazë të Konventës edhe në trajtimin e formave të reja të krimit.

Qëllimi i punimit është të sjellë një risi të studimit të krimit të organizuar si dhe të sqarojë nga afër se si krimi i organizuar ndikon në legjislacionin penal, në zhvillimin e tij dhe përshtatjen me legjislacionin ndërkombëtar. Por, qëllimi kryesor në këtë punim është të prekim nga afër bashkëpunimin italo-shqiptar në parandalimin dhe menaxhimin e krimit të organizuar në të gjitha fushat e tij, si dhe kornizat strategjike institucionale në fushën e çështjeve penale. Në vitet e fundit veprimtaria kriminale dhe veçanërisht krimi i organizuar ka kapërcyer kufijtë kombëtarë duke u bërë gjithnjë e më shumë një sfidë në nivel rajonal dhe atë ndërkombëtar. Në kushte të tilla mundësia për t'iu përgjigjur menjëherë nevojës për bashkëpunim ndërkombëtar është shumë e rëndësishme, duke pasur parasysh natyrën dhe pasojat e krimeve. Shtetet kanë intensifikuar bashkëpunimin gjyqësor si në nivel rajonal ashtu edhe atë ndërkombëtar në mënyrë që të jenë në gjendje të luftojnë në mënyrë efikase operacionet ndërkufitare të grupeve kriminale pa harruar dhe aktet kryesore mbi procedurën e dorëzimit të të dënuarve, për të cilën do të flitet konkretisht në vazhdim se cilat akte dhe konventa ka nënshkruar vendi ynë dhe si procedohet. Nisur nga problematikat që vendi ynë ka në lidhje me drejtësinë penale në ruajtjen e mbrojtjes sociale dhe sigurisë gjendemi përballë sfidave që has vendi ynë si dhe sfidat që shteti fqinjë Italia përballlet.

Prandaj në këtë punim shkencor do të shqyrtohen sfidat e legjislacionit penal, si dhe rëndësia për zhvillimin, kontrollin dhe parandalimin e krimit të organizuar midis dy shteteve fqinje.

Metodologjia

Analiza e literaturës është një proces shumë i rëndësishëm i cili si rregull duhet t'i paraprijë çdo studimi. Kjo e ndihmon kërkuesin për t'u orientuar me saktë në çështjet që do të jenë objekte studimi dhe për të formuluar objektivat, pyetjet e kërkimit⁴. Informacioni që ofron literatura shërben për t'u orientuar më mire në procesin e analizës dhe diskutimit të rezultateve. Ai mund të përdoret me sukses për të formuluar ngjashmëritë dhe dallimet. Ndërkohë gjatë analizës së të dhënave të literaturës, siç sygjeron edhe Creswell (1994), është e nevojshme që të mbahet parasysh:

1. Paraqitja me korrektesë për rezultatet e publikuara.
2. Të evidentohen lidhjet midis çështjeve që trajtohen në literaturë dhe atyre që janë objekt i studimit.
3. Të analizohen diferenat dhe ngjashmeritë midis tyre dhe rezultateve të studimit.

⁴Kocani A., "Metodat e Kërkimit Shkencor", Tiranë 2009, fq 15

Gjatë fazës së parë është lexuar komplet transkriptimi dhe janë bërë tentativa interpretimi duke i eksploruar ato nga fillimi deri në fund për të gjetur kuptimet. Në fazën e dytë është bërë kodimi duke gjetur idetë qendrore të gjetura nëpërmjet të dhënave. Sipas të njëjtëve autorë, organizimi i të dhënave është bërë duke krijuar një tregues ose një libër kodi, në të cilin mund të gjendeshin të dhënat lehtë kur ato kërkoheshin. Më pas u krijuan kode fillestare të cilat çuan në ndërtimin e katëgorive, temave dhe nëntemave me çështje të identifikuar në procesin e njohjes. Për të mundësuar një përdorim të literaturës në përputhje me këto standarte, Creswell (2002) rekomandon që në procesin e studimit të literaturës dhe përdorimit të saj, në funksion të qëllimeve dhe objektivave të studimit, të ndiqet algoritmi i mëposhtëm⁵:

Hapi i parë: Identifikimi i çështjeve dhe termave më shpesh të përdorura në literature.

Hapi i dytë: Përzgjedhja e literaturës.

Hapi i tretë: Konsultimi me literaturën dhe identifikimi i titujve dhe çështjeve që përshtaten më shumë me subjektin e studimit.

Hapi i katërt: Organizimi i literaturës të përzgjedhur.

Hapi i pestë: Shkrimi i kapitullit të shqyrtimit të literaturës referuar qëllimeve dhe objektivave të këtij studimi. Të dhënat dytësore mund të konsiderohen një informacion shumë i rëndësishëm.

Në vartësi të qëllimit pse ato do të përdoren, mund të klasifikohen në:

- a) të dhëna të kërkimeve dhe studimeve shkencore
- b) të dhëna të raporteve, analizave, strategjive, planeve të veprimit, programeve dhe/ose projekteve, statistikave, vrojtimeve statistikore etj. Prej kërkimeve dhe studimeve shkencore të publikuara merren të dhëna numerike, pohime, konsiderata, gjykime, rezultate mbi përshtatshmërinë e fëmijëve të emigrantëve në shkollat shqiptare, përfundime, rekomandime etj., të cilat duhet të përdoren sipas rregullave të njohura dhe gjerësisht të zbatueshme në studime shkencore. Të dhënat e literaturës do të shërbejnë si burimi kryesor për të kuptuar dhe përcaktuar se cilat janë:

- 1. Çështjet kryesore që aktualisht janë objekt studimi në kërkimet bashkëkohore.
- 2. Çfarë metodologjie kërkimi përdoret në kryerjen e këtyre studimeve.
- 3. Cilat janë metodat dhe instrumentet më efektiv që përdoren në studimet cilësore e sasiore, në këtë fushë të kërkimeve.

Analiza dhe rezultatet që do të merren prej shqyrtimit të informacionit të komunikuar në literaturën e kohës, do të shërbejnë si orientues për procesin e bashkëpunimit mësues-prindërnxënës. Prej këtij informacioni do të merren edhe të dhënat referuese që do të përdoret gjatë analizës së të dhënave dhe gjykit të rezultateve në kërkimin tonë. Ai do të shërbejë për të kryer analizën krahasuese midis gjetjeve tona dhe atyre të publikuara nga autorë të tjerë. Duke parë dinamikën dhe rrezikshmërinë e përhapjes së një dukurie kriminale mjaft të dëmshme e cila quhet “Drogë” problematikat që solli ky fenomen jo vetëm në aspektin mjekësor dhe atë

⁵ Kocani A., „Metodat e Kërkimit Shkencore“, Tiranë 2009, fq 15

social ,por edhe në aspektin juridik kanë bërë që të tërhiqet vëmendja edhe e juristëve dhe e opinionit për të luftuar dhe parandaluar atë. Luftimi i saj mori hov në të gjitha format e mundshme, në mënyrë të organizuar. Prandaj u pa e arsyeshme dhe përshtatja e kodit penal ndaj dhe trafikimi i lëndëve narkotike njihet në legjislacionin shqiptar si vepër penale, konkretisht: *Neni 283/ A në Kodin Penal~ Shitja, ofrimi për shitje, dhënia ose marrja në çdo formë, shpërndarja, tregtimi, transportimi, dërgimi, dorëzimi, si dhe mbajtja, përveç rastit të përdorimit vetjak dhe në doza të vogla, të substancave narkotike dhe psikotrope, si edhe i farërave të bimëve narkotike, në kundërshtim me ligjin ose në kapërcim të përmbajtjes së tyre, dënohet me burgim nga pesë deri në dhjetë vjet.*

Shtjellimi i problemit kryesor në këtë punim ka të bëjë me kriminalitetin e organizuar të drogave ku sipas së cilës kam ardhur në përfundim se ky lloj i kriminalitetit të organizuar është njëra ndër format më të rrezikshme të kriminalitetit qoftë në nivel kombëtar edhe në atë rajonal e ndërkombëtar, një dukuri aktuale e cila në ditët e sotme po prek pothuajse të gjitha sferat e shoqërisë.

Para elaborimit të çështjes objekt punimi në këtë temë diplome, e shoh të nevojshme të nënvizoj premisat kryesore që kushtëzojnë formësimin e politikës së sigurisë, si pjesë përbërëse e politikave të një shteti. Në çdo shoqëri të organizuar, vend qendror zë pushteti politik. Të gjitha format e tjera të organizimit të pushtetit në kuadrin e nënsistemit të një shteti varen nga pushteti politik. Por, politika nuk përfshin vetëm shtetin dhe as nuk përputhet ekskluzivisht me pushtetin politik nga aspektet e tij të brendshme dhe të jashtme. Duke përfshirë pushtetin, edhe si marrëdhënie edhe si strukturë, fenomeni politik përfshin edhe procesin kompleks të marrëdhënieve organike dhe të kundërshtive ndërmjet pushtetit dhe shoqërisë, si edhe të gjitha format spontane e të organizuara që dalin prej tij. Kështu përpjekjet dhe lufta për kufizimin dhe lidhjen e pushtetit politik me ligjin, gjatë gjithë historisë, kanë qenë përcjellës i përhershëm në të gjitha periudhat e zhvillimit të shoqërisë njerëzore. Duke analizuar rolin dhe funksionin e sistemit të sigurisë në shoqëri, shtrohet çështja e neutralitetit përkatës politik, i cili duhet të vendoset në kornizat kushtetuese-juridike, në kryerjen profesionale të detyrave të përcaktuara me ligj. Është e rëndësishme të theksohet se çdo shtet i organizuar formon dhe zhvillon një sërë politikash, si: ekonomike, të jashtme, të mbrojtjes, sociale, shëndetësore, ekologjike, energjetike, kulturore, arsimore etj. Të gjitha këto politika kanë ndikimin e tyre përkatës në gjendjen e sigurisë. Për këtë arsye, ato përbëjnë politikën e sigurisë në nivelin global. Por, edhe politika e sigurisë duhet të përshtatet me nivelin e sfidave dhe kërkesave të civilizimit bashkëkohor. Një definicion mund të jetë që politika e sigurisë të shihet si veprimtari për përgatitjen e sigurisë përballë burimeve të ardhshme të rrezikut në natyrë, shoqëri dhe ndërmjet shoqërive. Po ashtu, thuhet se ajo përbën tërësinë e të gjitha masave, veprimtarive të destinuara për vendosjen dhe veprimin e sistemit të sigurisë nacionale. Politika efikase e sigurisë mund të jetë e suksesshme vetëm në qoftë se ajo është e bazuar në njohuritë shkencore. Faktor vendimtar në shkatërrimin dhe eliminimin e të gjitha burimeve të pasigurisë është reaksioni i shoqërisë në tërësi dhe jo vetëm i organeve shtetërore që merren më këtë problematikë. Në kushte të tilla, konsiderojmë se rëndësi të veçantë ka parashikimi. Pra, një politikë e sigurisë efikase

parandaluese do të sigurojë një hapësirë të lirë, demokratike dhe të sigurt, në të cilën do të zhvillohen të gjitha aktivitetet e nevojshme politike e të tjera të shoqërisë. Nga ky këndvështrim mbetet të përpikemi të formulojmë një definicion integral të politikës së sigurisë. Në një shoqëri demokratike, pluraliste, ku funksion shteti ligjor dhe respektohen liritë dhe të drejtat e njeriut, politika e sigurisë, e bazuar në parimet politike, demokratike e kushtetuese juridike, mund të definohet si kornizë komplekse e masave dhe aktiviteteve në planin politik, ekonomik, social, të sigurisë, të mbrojtjes, etj. Këto politika miratohen në pajtim me analizat e përmbajtjes shkencore, profesionale, operative dhe praktike të burimeve të rreziqeve, duke respektuar parimet e kushtetutshmërisë, ligjshmërisë, vlerat demokratike të shoqërisë, me qëllim ruajtjen e sigurisë së brendshme dhe të jashtme të shoqërisë.

KAPITULLI I.

KRIMI I ORGANIZUAR

1.1.Kuptimi i krimit të organizuar

Në këtë çështje do të flasim për kuptimin e krimit të organizuar transnacional dhe për disa veçori dalluese. Kjo do të bëhet për të krijuar një ide të përgjithshme, sepse siç u përmend më sipër specifikimi i këtij koncepti do të bëhet në punimet pasuese mbasi të jetë mbledhur një informacion më i plotë nga burime të ndryshme. Departamenti Amerikan i Drejtësisë e përkufizon krimin e organizuar transnacional pjesërisht si "shoqata vetë-përjetësuese të individëve që veprojnë ndërkombëtarisht me qëllim të përfitimit të pushtetit, ndikimit, përfitimeve monetare dhe/ose komerciale, tërësisht ose pjesërisht me mjete të paligjshme, duke mbrojtur aktivitetet përmes një modeli korrupsioni dhe/ose dhune, ose duke mbrojtur aktivitetet e tyre të paligjshme nëpërmjet një strukture organizative ndërkombëtare dhe shfrytëzimit të tregtisë ndërkombëtare ose mekanizmave të komunikimit." Në këtë çështje do të flitet për krimin e organizuar, çfarë kuptojmë me krimin e organizuar, çfarë është ligji si dhe masat që janë marrë në kuadër të krimit të organizuar brenda vendit si është përshtatur ligji penal në Shqipëri. Ndërsa në çështjet në vazhdim do të flitet për bashkëpunimin midis Shqipërisë dhe Italisë për parandalimin e krimit të organizuar si dhe ratifikimet e ndryshme që janë bërë në këtë kuadër jo vetëm midis dy shteteve por dhe më gjërë.

Krim⁶ do të thotë: Veprim që kryhet në kundërshtim me ligjet në fuqi, që ka pasoja të dëmshme e të rrezikshme për shtetin, për shoqërinë a për ndonjërin nga pjesëtarët e saj dhe që dënohet

⁶ Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Albania, Fifth Round Mutual Evaluation Report. Moneyval (2018), fq 34, parë më datë 23.07.2024: <https://rm.coe.int/committee-of-experts-on-the-evaluation-of-anti-money-laundering-measures/16808ff138>

në bazë të kodit penal. Krim i rëndë (i shëmtuar). Krim ndaj popullit. Krime kundër shtetit. Ndjekja (zbulimi) i krimeve. Krime barbare. Vrasje, djegie, shkatërrime e veprime të tjera çnjerëzore, që bëhen nga regjimet antipopullore e reaksionare, nga ushtritë pushtuese etj. Nga sa më sipër themi se inkriminimi do të thotë përfshirja e personave në një nga krimet e lartpërmendura. Në kontekstin e studimit tonë inkrimin do të thotë përfshirja e funksionarëve shtetarë në kryerjen e veprave të dënueshme nga kodi ynë penal, për të cilat janë dënuar, janë në kërkim, apo gjatë detyrës kanë kryer krime të ndryshme (përfshi këtu dhe korrupsionin). Krimi i organizuar është një kategori *grupimesh transnacionale, kombëtare ose lokale të ndërmarrjeve shumë të centralizuara të drejtuara nga kriminelët për t'u përfshirë në veprimtari të paligjshme, më së shpeshti për përfitime*⁷.

Ligji⁸: është një sistem rregullash dhe normash shoqërore që njerëzit duhet të ndjekin në një shoqëri apo vend. Ligjet vendosen dhe zbatohen nga institucionet dhe organet ligjore përkatëse të shoqërisë. Ligji është marrëveshje (dukuri e rregullt) e përcaktuar me disa fjalë nga një bashkësi njerëzish apo njerëzimit. Ligjit i nënshtrohen të gjithë pjesëmarrësit që direkt apo indirekt kanë marrë pjesë në formulimin e tij.

Objektivi bazik i studimit për krimin e organizuar, është organizimi i mirëfilltë i shoqërisë, organeve dhe institucioneve shtetërore e ndërkombëtare për luftën kundër tij. Zhvillimi i teknologjisë informative sot përfshin veprimtarinë e përditshme humane si në punë, arsim, sport, dhe fusha tjera të rëndësishme për zhvillimin e jetës. Ky zhvillim i madh informativ, ka ofruar të mirat e veta në njërën anë dhe anën tjetër shfaqjen e disa formave të reja të krimit të organizuar siç janë veprat penale kompjuterike, sulmet kibernetike dhe formave të tjera, të cilat po integrohen edhe në kriminalitetin hibrid. Evoluimi i madh në botë dhe rajon, përfshin çdo pore të jetës sonë si në pikëpamje kulturore, religjioze, ekonomike, biznesore, teknologjike – informative. Segmenteve të tjera vitale i kanë dhënë mundësi të daljes në sipërfaqe të formave të ndryshme të kriminalitetit të organizuar. Nga dukuria negative e krimit të organizuar sulmohen dhe çënohen vlerat më humane të shoqërisë si: trupi, jeta, shëndeti, prona, siguria individuale, siguria juridike, institucionet shtetërore, rendi kushtetues dhe sistemi shoqëror e shtetëror në përgjithësi. Në këtë drejtim duke pasur në qendër të vëmendjes rëndësinë e mbrojtjes së këtyre vlerave, secila shoqëri ka për qëllim organizmin e mirëfilltë të organeve dhe institucioneve shtetërore për mbrojtjen e suksesshme të vlerave individuale, shoqërore, kombëtare e juridike. Për çdo individ, shoqëri e shtet është e rëndësishme që t'i kundërvihet kriminalitetit në përgjithësi e formave të krimit të organizuar në veçanti. Dukuria negative e kriminalitetit të organizuar, me format transformuese për çdo ditë është një shfaqje shqetësuese duke shënuar rritje si në korrupsion, kontrabandë, trafikim, terrorizëm, krime kompjuterike, krime kibernetike, e spiunazh që zakonisht identifikohen edhe si krime

⁷ Dyrmishi. A., Kamolli. M., “The administrative approach in fighting organized crime: Exploring the possibility of implementation in Albania”, fq 5, parë më datë 23.07.2024: <http://csdgalbania.org/wpcontent/uploads/2018/11/The-administrative-approach-in-fighting-organized-crime-inAlbania.pdf>

⁸ Zaganjori Xh., nastasi A., Cani (Mathasani) E., “Shteti i së drejtës në Kushtetutën e RSH”, Tiranë 2011, fq 78.

transnacionale. Puna hulumtuese e shkencëtarëve ndërkombëtarë dhe atyre kombëtarë të shkencës penale ka dhënë kontribut për orientimin e studimit të formave të ndryshme të kriminalitetit të organizuar e që na ndihmojnë për studime të vazhdueshme mbi etiologjinë që shtynë individët dhe grupet e caktuara për kryerjen e fenomenologjisë së krimit të organizuar e që duhet pranuar në mënyrë që institucionet shtetërore të organizohen në drejtim të parandalimit dhe luftimit të suksesshëm duke inkorporuar masat e duhura për zbulim dhe ndriçim të kryerësve të veprave penale të krimit të organizuar si brenda shtetit ashtu edhe më gjerë. Përsosja e mënyrës së kryerjes së veprave penale të krimit të organizuar duke përdorur metoda të sofistikuara nga kryerësit është një faktor që ngre nevojën imediate për trajnim dhe profesionalizim të personave juridik si në polici, prokurori, gjykata, agjencitë inteligjente, etj. me qëllim të luftimit të suksesshëm të kriminalitetit të organizuar. Prandaj, duke pasur në qendër të vëmendjes rëndësinë e luftimit të këtij fenomeni, ne përmes këtij studimi do të japim kontribut modest mbi njohuritë e përgjithshme të krimit të organizuar si etiologjinë dhe fenomenologjinë e tij. Lufta e suksesshme kundër krimit të organizuar shtron nevojën e bashkëpunimit të individit, shoqërisë, bashkësitë fetare, policisë dhe organeve të tjera juridike nga njëra anë dhe bashkërendimin e punës ndërmjet institucioneve relevante të rendit, sigurisë publike, organizatave dhe drejtësisë si në aspektin kombëtar ashtu edhe në atë ndërkombëtar.

Deri në vitet '70 krimi i organizuar ishte kryesisht një shqetësim i brendshëm, i përbërë nga grupe që rrallë shikonin përtej qytetit të tyre për fitime dhe pushtet. Duke filluar nga vitet 1970, por duke u përshpejtuar në fillim të viteve 1990, u shfaq një formë e re e krimit të organizuar. Kombinimi i një klime të re gjeopolitike, një ekonomie botërore të globalizuar dhe kufijve më të butë, si dhe një revolucion në teknologjinë e informacionit në dispozicion të grupeve të krimit përshpejtuan një ndryshim. Grupet e krimit ndryshuan nga grupe vendase të krimit të organizuar që ishin rajonale dhe të strukturuar në mënyrë hierarkike në organizata kriminale që kanë natyrë globale dhe transnacionale, të lidhura gjithnjë e më shumë me grupe të tjera kriminale dhe shpeshherë më lajkatare në strukturë.⁹

Në përpjekjen për të përshkruar evolucionet ose tendencat e krimit të organizuar, vështirësia kryesore qëndron në faktin se një evolucion i perceptuar nuk është domosdoshmërisht shenjë e një ndryshimi në vetë fenomenin, por mund të jetë thjesht për shkak të mënyrës se si e trajtojmë krimin e organizuar ose një evolucion i teknologjive të përdorura dhe i burimeve në të cilat ne mbështetemi për të vëzhguar çështjen dhe për të njohur, ndjekur dhe vlerësuar ndryshimet. Krimi i organizuar në Evropë, siç kuptohet zakonisht, ka të bëjë me krimet grabitqare (të tilla si, për shembull, trafikimi i qenieve njerëzore, vjedhja e veprave të artit dhe antikave, zhvatja, mashtrimi, grabitjet dhe aktet e tjera të dhunshme), konspiracioni i personave në një krim dhe aktivitetet kriminale të transferimit të mallrave dhe njerëzve (siç janë forma të caktuara korrupsioni, trafikimi i emigrantëve të paligjshëm, droga dhe pastrimi i parave).¹⁰

⁹ John T. Picarelli, "The Evolution of Transnational Organized Crime", National Institute of Justice Journal Issue 2011, fq 268.

¹⁰ LIBRO BIANCO sulla criminalità organizzata transnazionale, Consiglio Europa, Romë 2010, fq 15.

Tendencat e krimit të organizuar korrespondojnë me një koncept që përfshin dy aspekte :

Ka pak të dhëna në dispozicion për shumicën e këtyre krimeve, të cilat në fakt karakterizohen nga zona të mëdha gri, duke pasur parasysh numrin e atyre që as janë raportuar dhe as konstatuar. Pavarësisht mungesës së shifrave të sakta në lidhje me shtrirjen, ndikimin dhe kostot e krimit të organizuar në zonën pan-evropiane, ajo është përgjithësisht e pranuar, veçanërisht për krimet që lidhen me tregtinë e paligjshme dhe për llojet e tjera të krimeve të kryera me ndihmën e më shumë njerëzve, ose për të cilët nuk është e lehtë të identifikohet viktimi, se shkalla e krimeve të regjistruara apo të ndjekura është më shumë një tregues i veprimtarisë së policisë sesa shtrirja objektive e fenomenit kriminal.¹¹

Organizatat kriminale transnacionale ndryshojnë ndjeshëm nga njëra-tjetra për sa i përket strukturës organizative, llojeve të veprimtarisë, madhësisë dhe shtrirjes territoriale. Para së gjithash, këto organizata kriminale kryejnë krime duke përdorur dhunën kur nuk arrijnë të imponohen përmes përdorimit të mjeteve korruptive. Krimi i organizuar transnacional vepron përmes një rrjeti grupesh homogjene të lidhura me njëri-tjetrin në solidaritet të plotë, bashkëfajësi dhe rregull të rreptë hierarkik. Shoqatat kriminale transnacionale janë aktive në një sërë fushash duke filluar nga mashtrimi bankar, krimi kibernetik, trafiku i drogës, trafikimi i mallrave apo njerëzve, deri te grumbullimi i fondeve shtetërore.

Në Konventën kundër Krimit të Organizuar Transnacional (CATOC), Kombet e Bashkuara vendosën se vepra (vepra penale) është e një natyre transnacionale:

- a) nëse kryhet në më shumë se një shtet;
- b) nëse është kryer në një shtet, por një pjesë e përgatitjes, planifikimit, drejtimit ose kontrollit të tij kryhet në një shtet tjetër;
- c) nëse është kryer në një shtet, por përfshin një grup të organizuar kriminal që angazhohet në aktivitete kriminale në më shumë se një shtet;
- d) nëse kryhet në një shtet, por prodhon efekte thelbësore në një shtet tjetër.¹²

Krimi i organizuar transnacional konsiderohet si një kërcënim në rritje për sigurinë kombëtare dhe ndërkombëtare. Krimi i organizuar transnacional (TOC) paraqet një kërcënim të rëndësishëm dhe në rritje për sigurinë kombëtare dhe ndërkombëtare, me implikime të tmerrshme për sigurinë publike, shëndetin publik, institucionet demokratike dhe stabilitetin ekonomik në të gjithë globin. Jo vetëm që rrjetet kriminale po zgjerohen, por edhe po diversifikojnë aktivitetet e tyre, duke rezultuar në konvergjencën e kërcënimeve që dikur ishin të dallueshme dhe sot kanë efekte shpërthyes dhe destabilizuese.¹³

Parandalimi dhe dënimi i krimit të organizuar dhe krimit ekonomik mbështeten gjerësisht në një njohje të thellë të këtyre fenomeneve ndërkufitare me një vullnet politik të qartë dhe të vendosur, politika kombëtare dhe strategji kundër krimit, në përputhje me

¹¹ Ibid

¹² Musacchio, V., ‘Krimi i organizuar transnacional, globalizimi dhe roli i bashkëpunimit ndërkombëtar’, 10 prill 2018, parë më 05.05.2024. www.articolo21.org

¹³ National Security Strategy, Maj 2010

standardet evropiane dhe ndërkombëtare sikurse dhe në zbatimin e përpiktë të tyre. Pa një njohje të thellë të dimensioneve ndërkufitare të krimit dhe të rrjeteve të tij, qeveritë do të dështojnë në mënyrë të pashmangshme, në parandalimin dhe luftimin e krimit të organizuar dhe krimit ekonomik¹⁴.

Në një dokument të mëparshëm, Kombet e Bashkuara listuan gjithashtu disa kategori krimesh që i përkasin konceptit të krimit të organizuar transnacional: pastrim parash, aktivitete terroriste, vjedhje të artit dhe objekteve me vlerë artistike, vjedhje të pronës intelektuale, trafik të paligjshëm të armëve, rrëmbim aviacioni, pirateria detare, rrëmbimi, mashtrimi i sigurimeve, krimet kompjuterike, krimet mjedisore, trafikimi i personave, tregtia e pjesëve të trupit të njeriut, trafikimi i drogës, falimentimi mashtrues, infiltrimi mafioz në çështjet ligjore, ryshfeti i zyrtarëve publikë siç përcaktohet në legjislacionin kombëtar, ryshfeti i partisë, zyrtarët dhe përfaqësuesit e zgjedhur siç përcaktohet në legjislacionin kombëtar dhe krime të tjera të kryera gjithmonë nga grupet e organizuara kriminale. Për kompleksitetin e çështjes ka pasur debate të shumta doktrimore të cilat janë fokusuar edhe në marrëdhëniet ndërmjet globalizimit dhe krimit të organizuar. Unë personalisht besoj se globalizimi ka qenë një nga marrëveshjet më të mëdha për mafiozët në mbarë botën, pasi ka qenë i dobishëm mbi të gjitha zgjerimi i interesave të tyre kriminale ndërkombëtarisht. Globalizimi ka lehtësuar tregtinë ndërkombëtare dhe shkëmbimin e mallrave dhe për rrjedhojë ka rritur edhe vështirësinë e kontrollit të aktiviteteve të paligjshme dhe zbatimin e ligjeve që synojnë frenimin e këtyre fenomeneve.¹⁵

Krimi i organizuar nuk është më vetëm një shqetësim i brendshëm, ai është një problem ndërkombëtar. Sot, grupet e krimit manifestohen në shumë vende njëkohësisht, me qëllim që të shfrytëzojnë tregjet globale kriminale dhe të ligjshme. Ndrangheta është një shembull i shkëlqyer i këtij evolucioni. Klanet origjinale Ndrangheta u ngritën në Kalabri (rajoni që përbën majën e çizmes së Italisë) në fund të viteve 1800. Deri në vitet 1970, Ndrangheta rrallë vepronte jashtë Kalabrisë. Megjithatë, në vitet 1990, Ndrangheta ishte në kërkim të tregjeve kriminale globale për mundësi të reja. Për shembull, Ndrangheta filloi të lidhë kontrata me organizatat kolumbiane të trafikut të drogës në vitet 1990, duke importuar kokainë për një treg evropian në rritje. Aktualisht, Ndrangheta ka një prani të konsiderueshme në më shumë se një duzinë vendesh deri në Australi dhe Kanada.¹⁶ Krimi i organizuar transnacional ka ardhur si pasojë e depërtimit të institucioneve shtetërore, korrupsionit dhe kërcënimet ndaj qeverisjes. Vendet në zhvillim me sundim të dobët të ligjit mund të jenë veçanërisht të ndjeshme ndaj depërtimit të TOC. Depërtimi i TOC në shtete po thellohet, duke çuar në kooptim në disa raste dhe dobësim të mëtejshëm të qeverisjes në shumë të tjera.¹⁷

¹⁴Projekti Rajonal CARPO, Raporti mbi Gjendjen e Krimit të Organizuar dhe Krimit Ekonomik në Evropën Juglindore, Strasburg, Gusht 2006, fq 5

¹⁵ Musacchio, V., “Krimi i organizuar transnacional, globalizimi dhe roli i bashkëpunimit ndërkombëtar”, 10 prill 2018, parë më 05.05.2024. www.articolo21.org

¹⁶ John T. Picarelli, “The Evolution of Transnational Organized Crime”, National Institute of Justice Journal Issue 2011, fq 90.

¹⁷ National Security Strategy, Maj 2010.

Midis fundit të viteve '90 dhe fillimit të shekullit të ri janë shtuar mjetet në dispozicion të shteteve për një luftë të përbashkët kundër krimit të organizuar. Në këtë periudhë kohore Bashkimi Evropian ka kaluar një rrugë të jashtëzakonshme evolucionare në drejtim të luftës kundër krimit të organizuar e cila i ka lejuar vendet anëtare të bëjnë disa hapa përpara në luftën kundër krimit të organizuar: duke filluar nga burimet parësore për bashkëpunimin gjyqësor ndërmjet vendeve anëtare të Bashkimit Evropian, si Konventa e Strasburgut e 20 prillit 1959 e cila rregullonte institucionet e ekstradimit dhe të letërporosisë, disa nene të Traktatit të Maasticht (të njohur edhe si Traktati për Bashkimin Evropian, TEU) i 7 shkurtit 1992 dhe Traktati i Amsterdimit i nënshkruar në tetor 1997 dhe hyri në fuqi në maj 1999 i cili favorizoi krijimin e një zone të vetme evropiane të lirisë, sigurisë dhe drejtësisë duke e bërë shumë më të lehtë miratimin e standardeve minimale në lidhje me harmonizimin e ligjit procedural dhe materialet, vendimet kuadër, traktatet dhe direktivat kanë ndjekur njëra-tjetrën gjatë viteve të organeve kryesore të komunitetit (Këshilli i Bashkimit Evropian, Këshilli të Evropës dhe Parlamentit Evropian) mbi aspektet më të ndryshme të luftës kundër krimit të organizuar. Nga mashtrimet tatimore te hetimet pronësore, nga pastrimi i parave të trafikuar i paligjshëm i drogës, është bërë kështu një përpjekje për të harmonizuar ligjet e vendeve anëtare për të përmirësuar procedurat e bashkëpunimit ndërkombëtar dhe për të parashikuar strategji sa më të përbashkëta për luftën kundër krimit të organizuar.¹⁸

Në nëntor 1994, Konferenca Ndërkombëtare Ndërministrave mbi Krimi i Organizuar Transnacional u mbajt në Napoli nën kujdesin e Kombeve të Bashkuara. Dy vjet më vonë, kur presidenti i Shteteve të Bashkuara, Clinton prezantoi rishikimin e Strategjisë së Sigurisë Kombëtare në Kongres, ai përmendi për herë të parë luftën kundër krimit të organizuar ndërkombëtar si çështje sigurie kombëtare. Qeveri nga shumë vende të tjera në mbarë botën kanë përfshirë të tilla dukuri shkatërruese midis aktualitetit ose potencialit të ri kërcënimit për sigurinë e brendshme dhe ndërkombëtare. Më së shumti Kombet e industrializuara që i përkasin grupit G-7, Këshilli i Evropës, si dhe organizata të tjera rajonale, kanë dhënë edhe paralajmërime lidhur me problemet e shkaktuara nga krimi i organizuar transnacional dhe kanë inkurajuar vendet që të marrin masa kundër këtij kërcënimi. Bashkimi Evropian, institucionet në veçanti, janë gjithnjë e më të shqetësuara nga fenomeni, i cili është objektivi i bashkëpunimit policor ndërmjet shteteve anëtare.¹⁹ Vitet e fundit janë shfaqur karakteristika dhe dimensione të reja të krimit modern, kryesisht për shkak të dimensionit transnacional të veprimtarive kriminale dhe organizimit të tyre. Nisur nga analiza e kërcënimeve kryesore, raporti SOCTA 2013 identifikon një sërë sektorësh prioritarë: lehtësimin e emigracionit të paligjshëm, trafikimin e qenieve njerëzore, trafikun e paligjshëm të drogërave sintetike dhe drogërave të shumta, mashtrimin brenda komunitetit të njohur si mashtrim me karusel (MTIC), prodhimin dhe shpërndarjen e mallrave të falsifikuara, krimin kibernetik dhe pastrimin e parave.

¹⁸Petralia A, "Antimafia përtej kufijve: zhvillimet, perspektivat, aspektet metodologjike", Diacronie. Studime në Histori Bashkëkohore, Nr.1, Tetor 2009, fq 5

¹⁹Reinares K., Resa C., "Krimi i organizuar transnacional si një kërcënim në rritje për sigurinë kombëtare e regjimeve demokratike: vlerësimi, ndikimet politike dhe vlerësimi i përgjigjeve të shtetit", 2010, fq 1.

Për më tepër, raporti SOCTA 2013 nënvizon evoluimin e vazhdueshëm të një forme në dukje të re të grupeve kriminale, të organizuara në rrjete, të cilat e përkufizojnë veten sipas përkatësisë etnike ose kombëtare të anëtarëve të tyre në krahasim me të kaluarën, por që karakterizohen mbi të gjitha nga aftësia e tyre për të operuar ndërkombëtarisht falë pranisë së filialeve të shumta në shumë sektorë dhe në vende të ndryshme.

Në përkufizimin që Kodi Penal shqiptar i bën krimit të organizuar futen:

- “Organizatë kriminale”, e cila është forma më komplekse dhe që ndëshkohet më rëndë nga Kodi Penal shqiptar;
- “Grupi i strukturuar kriminal”, një formë më e lehtë e krimit të organizuar, anëtarët e të cilit kanë kontakte më pak të ngushta, por që gjithsesi, nuk formohet rastësisht, por me qëllimin e kryerjes së një vepre të rëndë penale;
- “banda e armatosur”.²⁰

Rrjetet kriminale transnacionale si grupet e krimit të organizuar, trafikantët e drogës dhe tregtarët e armëve nganjëherë ndajnë pikat e konvergjencës, vende, biznese ose njerëz për të “pastruar” ose konvertuar fitimet e tyre të paligjshme në fonde legjitime. Shumë nga këto rrjete të ndryshme duket se përdorin të njëjtat kazino, ndërmjetës financiarë dhe kompani para për të planifikuar marrëveshje armësh dhe narkotikësh, sepse i shohin ato si ndërmjetës të sigurt për të bërë biznes. Bizneset me intensitet parash dhe me volum të lartë si kazinotë janë veçanërisht tërheqëse, veçanërisht ato në juridiksione që nuk kanë vullnetin politik dhe mbikëqyrjen për të rregulluar operacionet e kazinove ose nuk arrijnë të kryejnë kujdesin e duhur për të licencuarit e kazinove. Rrjetet e paligjshme abuzojnë në mënyrë të ngjashme me disa nga të njëjtët ndërmjetës financiarë dhe kompani para në rajonet ku korrupsioni i qeverisë ose i zbatimit të ligjit është i përhapur, me zyrtarë që marrin rryshfet ose të ardhura nga bizneset kriminale ose aksione pronësie në entitetin tregtar që duket legjitim.²¹

Sistemi financiar i globalizuar dhe derregullimi pasues e ka lehtësuar pastrimin e parave duke lejuar fshehjen e fitimeve të paligjshme të mafias botërore. Me fjalë të tjera - megjithëse i vetëdijshëm për tezën time të pamatur - unë jam një mbështetës i bindur i faktit se mafiozët përfitojnë mbi të gjitha nga derregullimi financiar, sepse, në fakt, atyre u lejohet të pastrojnë para përmes vendosjes, shtresimit dhe integritetit të plotë në ligjin financiar. sistem . Procesi i globalizimit në zhvillimin e tij ka gjeneruar fitues dhe humbës. Efekti i tij shkatërrues ka shkaktuar, në praktikë, pabarazi dhe varfëri më të madhe në mbarë botën. Ata kanë mbyllur biznese të vogla, kompani dhe shumë familje janë shkatërruar. Këto efekte i kanë bërë më të forta mafiet, të cilat në këtë krizë kanë mundur të ofrojnë mundësi dhe vende pune duke korrigjuar shpërndarjen e pabarabartë të të ardhurave.²²Përdorimi i operacioneve komplekse financiare dhe IT (më së fundmi bitcoins) për ripërdorimin e parave të pista në aktivitete të ligjshme. Ndërsa kemi të bëjmë me mafiozët në nivel kombëtar, fuqia e krimit të organizuar

²⁰ Ligji N 9275, datë 16.9.2004

²¹ National Security Strategy, Maj 2010.

²² Musacchio, V., “Krimi i organizuar transnacional, globalizimi dhe roli i bashkëpunimit ndërkombëtar”, 10 prill 2018, parë më 05.05.2024. www.articolo21.org

transnacional është rritur në mënyrë dramatike, në disa raste duke minuar themelet demokratike të disa shteteve (p.sh. Amerika e Jugut). ekonominë e paligjshme që sillet rreth krimit të organizuar transnacional. Harmonizimi i ligjeve kombëtare është vetëm një nga sfidat që duhet trajtuar sa më parë.²³

Rrjetet kriminale transnacionale, të cilat operojnë përtej kufijve shtetërorë dhe përfshijnë aktorë të ndryshëm si organizatat e krimit të organizuar, trafikantët e drogës dhe tregtarët e armëve, funksionojnë përmes strukturave komplekse bashkëpunimi dhe ndërvarësie, duke krijuar hapësira të përbashkëta konvergjence ku ndërthuren aktivitetet e tyre ekonomike dhe kriminale. Një element thelbësor i këtij funksionimi është procesi i pastrimit të parave, përmes të cilit të ardhurat e gjeneruara nga aktivitetet e paligjshme transformohen dhe integrohen në ekonominë formale, duke u dhënë atyre një pamje legjitimiteti dhe duke minimizuar rrezikun e zbulimit nga autoritetet.

Në këtë kuadër, institucionet dhe bizneset që operojnë në sektorë me qarkullim të lartë monetar dhe me mbështetje të konsiderueshme në para fizike, si kazinotë, luajnë një rol kyç si instrumente të “ekonomisë informale” dhe të mekanizmave të pastrimit të kapitalit. Këto struktura shpesh shfrytëzohen në juridiksione ku ekziston një deficit i kapaciteteve rregullatore, mungesë e transparencës dhe një nivel i ulët i zbatimit të standardeve ndërkombëtare të mbikëqyrjes financiare, duke krijuar kushte të favorshme për infiltrimin e kapitalit kriminal në rrjedhat legjitime të ekonomisë.

Më tej, fenomeni i korrupsionit institucional dhe i ashtuquajturës “kapje e shtetit” (state capture) përforcon ndjeshëm këtë dinamikë, pasi aktorë brenda aparatit shtetëror, përfshirë zyrtarë publikë dhe përfaqësues të organeve të zbatimit të ligjit, mund të bëhen pjesë e këtyre skemave përmes përfitimeve financiare ose interesave të drejtpërdrejta ekonomike. Si rezultat, krijohet një simbiozë midis strukturave kriminale dhe institucioneve formale, e cila jo vetëm që lehtëson vazhdimësinë e aktiviteteve të paligjshme, por gjithashtu minon integritetin e shtetit ligjor dhe funksionimin e tregjeve të rregulluara²⁴.

Migracioni i cili ka nisur në fundin e vitit 1990, ka ushqyer gjithashtu lidhjet e ngushta ndërmjet diasporave të krijuara rishtazi, në gjirin e Bashkimit Evropian dhe në vende të tjera, me vendin mëmë, të cilat shërbejnë si shtysa për transferimin e praktikave të reja të kundraligjshme. Si rrjedhojë e mentalitetit të përbashkët, (nderi, besnikëria), gjuhës, zakoneve, lidhjeve familjare dhe miqësore, janë krijuar grupe kriminale etnikisht shqiptare, (të tipit të klanit) të cilat janë të qëndrueshme dhe kryejnë aktivitete afatgjata, jo vetëm në Evropën Juglindore, por edhe në të gjithë Bashkimin Evropian¹⁹² dhe më tej. Këto grupe të krimit të organizuar janë relativisht “të modes së vjetër”, të ngjashme me strukturën e Mafias italiane të dyzet vjetëve më parë.²⁵ Gjithsesi, disa grupe kanë anëtarë si me kombësi shqiptare, ashtu edhe

²³ Musacchio, V., “Krimi i organizuar transnacional, globalizimi dhe roli i bashkëpunimit ndërkombëtar”, 10 prill 2018, parë më 05.05.2024. www.articolo21.org

²⁴ National Security Strategy, Maj 2010.

²⁵ Projekti Rajonal CARPO, Raporti mbi Gjëndjen e Krimit të Organizuar dhe Krimit Ekonomik në Evropën. Juglindore, Strasburg, gusht 2006, fq 6.

me kombësi të huaj, ku të huaj janë përgjithësisht, italianë, por edhe belgë, gjermanë, grekë dhe qytetarë britanikë. Zakonisht, këto grupe të krimit të organizuar e shoqërojnë aktivitetin e tyre të paligjshëm me disa biznese të ligjshme, anëtarët e tyre kanë zakonisht arsim të lartë, janë madje anëtarë të administrates shtetërore, të gjyqësorit dhe të qeverisë, anëtarë të administrates së taksave, ekonomistë, juristë, madje janë raportuar raste kur anëtarë kanë qenë edhe zyrtarë të policisë dhe të doganave. Në kryerje e aktiviteteve të tyre kriminale, grupe të tilla përdorin teknika tepër të sofistikura, sic janë përsëhembull: kundërsurvejimi, përdorimi i shpesh të mesazheve të koduara dhe shprehjave të koduara gjatë bisedave telefonike, apo komunikimit me e-mail, ndryshimi i shpesh të kartave të parapaguara të telefonave, aktivitetet ndërkuftare, transfertat e paligjshme të parave të fituara në mënyrë të paligjshme, përtej kufijve shtetërorë dhe në bankat e huaja.²⁶ Një kanal tradicional për kontrabandën midis lindjes dhe perëndimit, Ballkani është bërë një mjedis ideal për kultivimin dhe zgjerimin e TOC. Institucionet e dobëta në Shqipëri, Kosovë dhe Bosnje-Hercegovinë i kanë mundësuar grupeve TOC me bazë në Ballkan të marrin kontrollin e rrugëve kryesore të trafikut të drogës dhe qenieve njerëzore dhe tregjet e Evropës Perëndimore. Rajoni i Ballkanit është bërë një pikë e re hyrëse për kokainën e Amerikës Latine, një burim droge sintetike dhe një rajon tranziti për prekursorët kimikë të heroinës për përdorim në Kaukaz dhe Afganistan. Armët e tepërta kontrabandohen në vendet e shqetësimit. Kontrollat e pamjaftueshme kufitare dhe lehtësia e marrjes së pasaportave mundësojnë kalimin transit të kriminelëve dhe figurave terroriste në Evropën Perëndimore. Bashkëpunimi midis Shteteve të Bashkuara dhe Bashkimit Evropian, si dhe bashkëpunimi dypalësh me vendet e rajonit për të nxitur ndërtimin e institucioneve ligjore, përparimin ekonomik dhe qeverisjen e mirë në Ballkan do të jenë çelësi për eliminimin e mjedisit që mbështet TOC.²⁷

Rruga tradicionale ballkanike e trafikut të drogës është shndërruar në një rrugë dykahëshe, duke e rritur vëllimin e trafikut. Kryesisht, heroina dhe kanabis lëvizin në kahjen drejt Bashkimit Evropian që është dhe tregu kryesor i konsumimit të drogërave të paligjshme, ndërkohë që prekursorët kimikë dhe drogat sintetike janë duke lëvizur në kahjen drejt lindjes, gjithnjë e më shumë në formën e trafikimit të shumë drogërave ('ngarkesë koktejl'). Grupet turke dhe shqiptare të krimit të organizuar dominojnë në këtë fushë të krimit, por të gjitha grupet e krimit të organizuar e kanë rritur bashkëpunimin ndërmjet tyre. Grupet etnike shqiptare të krimit të organizuar janë duke iu afruar gjithnjë e më shumë kontrollimit të tregjeve evropiane të kokainës. Megjithatë, kapjet e drogave dhe të prekursorëve kimikë edhe pse në rritje, janë ende në nivele të mesme. Në disa zona të këtij projekti, tregjet e brendshme të drogave janë duke u rritur me shpejtësi, bashkë me numrin e përdoruesve të drogës, që gjithnjë e më tepër janë përdorues të shumëfishtë droge (poli-përdorues). Prandaj, duhen shtuar jo vetëm masat dënuese, por edhe masat parandaluese si dhe ndërgjegjësimi i publikut mbi rrezikun e HIV/AIDS-it.²⁸

²⁶ Po aty.

²⁷ National Security Strategy, Maj 2010..

²⁸ Projekti Rajonal CARPO, Raporti mbi Gjëndjen e Krimit të Organizuar dhe Krimit Ekonomik Në Evropën. Juglindore, Strasburg, gusht 2006, fq 6.

Në Evropën Juglindore, pavarësisht disa tipareve të dallueshme, mendohet se krimi i organizuar dhe krimi ekonomik nuk kanë arritur të njëjtat përpjestime kritike në të gjitha zonat e projektit. Pranohet përgjithësisht se krimi i organizuar dhe krimi ekonomik në Evropën Juglindore kërcënojnë demokracinë, shtetin e së drejtës, të drejtat e njeriut, stabilitetin dhe progresin ekonomik dhe shoqëror në këtë rajon. Natyra komplekse dhe në ndryshim të përhershëm e krimeve të rënda shtrën kërcënime të reja për këto shoqëri në tranzicion dhe ka impakt edhe përtej kufijve të Evropës Juglindore. Analiza e krimit në rrafshin mbarë evropian demonstroi se zgjerimi i kohëve të fundit i BE-se dhe krijimi i BE-se me 25 shtete si dhe vazhdimi i këtij procesi drejt Evropës Juglindore nuk ka shkaktuar një ndryshim të plotë të panoramës së krimit të organizuar dhe të krimit ekonomik, por përkundrazi ka krijuar tregje dhe sfida të reja për grupet e krimit të organizuar dhe ka thjeshtuar trafikun e paligjshëm të qenieve njerëzore dhe të të gjitha mallrave të tjera.²⁹

1.2. Krimi i organizuar në BE dhe zhvillimi i ligjit kundër Krimit të organizuar

Krimi i organizuar shihet si një ndër faktorët kërcënues për shtetet e Bashkimit Evropian, prandaj BE ka ndërmarrë masa menaxhuese. Këshilli Evropian së bashku me Parlamentin Evropian kanë hartuar rezoluta në kuadër të krimit të organizuar, për të cilat do të flitet me poshtë. Fenomeni i krimit të organizuar shihet si një kërcënim në mbarëvajtjen e politikës si dhe në mbarëvajtjen e institucioneve administrative duke sjellë pasoja sociale-ekonomike dhe duke sjellë dobësimin e funksionimit të demokracisë. Krimi i organizuar përfshin dhe korrupsionin në politikë dhe në institucionet qeveritare, të cilat kanë detyrë funksionimin e shtetit demokratik dhe shtetit të së drejtës. Kur flasim për shtetin demokratik dhe shtetin e së drejtës³⁰ kujtojmë kriteret e Kopenhagenit, mbi të cilat mbështetet dhe pranimi i shteteve, të cilat dëshirojnë të jenë Presse e BE-së. Këto kriterë janë³¹:

- Kriteret politike kanë të bëjnë me stabilitetin e institucioneve. Ato lidhen me demokracinë, shtetin ligjor, të drejtat e njeriut si dhe respektin për minoritetet;
- Kriteret ekonomike lidhen me aftësinë për të ndërtuar një ekonomi tregu funksionuese si dhe aftësinë për të absorbuar presionin kompetitiv si dhe forcat e tregut brenda Bashkimit Evropian;
- Kriteri legjislativ (“acquis”) ka të bëjë me platformën e të drejtave dhe të detyrimeve të cilat duhet t’i respektojnë shtetet anëtare në kontekstin e Bashkimit Evropian. Ai i referohet kuadrit ligjor nëpërmjet të cilit Bashkimi Evropian përmbush objektivat e tij e që përfshin bashkësinë e korpusit ligjor të BE-së, në kuptimin jo vetëm të Traktateve/Kartës së të Drejtave Fundamentale apo legjislacionit që buron prej tyre, por edhe parimeve themelore të BE-së e vendimeve të Gjykatave Evropiane të cilat, në fusha shumë të rëndësishme si p.sh. konkurrenca, zënë një vend kyç në interpretimin e legjislacionit primar/sekondar të BE-së. Po ashtu ky kriter përfshin deklaratat dhe rezolutat e miratuara në kontekstin e Bashkimit Evropian, aktet që bëjnë pjesë në fushën e politikës së jashtme dhe të sigurisë së

²⁹Po aty.

³⁰ Po aty.

³¹ Birch, S., Frances M., Marina P., Kieran W., “Embodying Democracy. Electoral System Designri. Post-Communist Europe”, Basingstoke, 2013, fq 60.

përbashkët, aktet e BE që përfshijnë drejtësinë dhe punët e brendshme, marrëveshjet ndërkombëtare të nënshkruara nga BE si dhe marrëveshjet mes shteteve anëtare në fushat e kompetencës së Bashkimit Evropian.

Parantezat më lart lejojnë të kuptojmë se përse është me rëndësi për BE-në menaxhimi dhe parandalimi i krimit të organizuar. Duke menaxhuar dhe parandaluar këtë fenomen BE-ja siguron që mbarëvajtja dhe funksionimi i shtetit të së drejtës të funksionojë si dhe nëpërmjet kriterëve të Kopenhagenit dhe shtetet që synojnë të jenë pjese e BE-së duhet të fillojnë dhe të marrin masa për parandalimin e korrupsionit, shitjen dhe transportin e lëndëve narkotike, trafikimin e qënieve njerëzore, armëve e municioneve luftarake, të mjeteve motorike dhe veprave të artit e kulturës. Krimi i organizuar dhe korrupsioni cënon jo vetëm besimin e qytetarëve të BE-së në sistemin demokratik, por bëhet pengesë e rëndësishme për reformat demokratike dhe procesin e anëtarësimit në BE.

Me qëllim të luftimit të kriminalitetit të organizuar si forma më e shpeshtë dhe më e rrezikshme janë paraqitur metoda të ndryshme për luftimin dhe parandalimin e kriminalitetit të organizuar. Për luftimin efikas të kriminalitetit të organizuar është e nevojshme që bashkësia ndërkombëtare të zhvillojë mjetet dhe metodat, për t'u ballafaquar me sukses me këto çështje të ndjeshme penale me qëllim të hetimit, zbulimit dhe kapjes së kryerësve të veprave penale të kryera në formë të krimit të organizuar³². Kriminaliteti, pavarësisht nga veçoritë, nuancat, dinamika dhe shkalla e intensitetit, për të gjitha kohët ka si të përbashkët dëmtimin, cënimin, shqetësimin që i sjellë individëve, grupimeve shoqërore apo shoqërisë në përgjithësi. Të gjitha këto vlera themelore varen tek e fundit nga siguria sidomos që prej sulmeve të 11 shtatorit 2001 në SHBA, lufta kundër terrorizmit dhe krimit të organizuar në Europë është rikthyer në qendër të vëmendjes. Bashkëpunimi policor e gjyqësor vazhdon të konsolidohet dhe mbrojtja e kufijve të jashtëm të BE-së vazhdon të forcohet. Siguria në kontekstin evropian nënkupton edhe sigurinë sociale të të gjithë qytetarëve që jetojnë në BE³³ sigurinë e vendit të punës, kushte të përgjithshme ekonomike të sigurt që mundësojnë veprimtari të sigurt biznesi. Në këtë aspekt, u takon institucioneve të BE-së që t'u sigurojnë shtetasve dhe bizneseve stabilitetin e nevojshëm, në mënyrë që këta të fundit të mund të marrin vendimet për të ardhmen. Për këtë arsye janë ndërmarrë masa të mjaftueshme dhe projekte ligjore të tilla si:

1. EMPACT- Cikli i Politikës përbëhet nga katër hapa kryesorë. - Vlerësimi i Kërcënimit nga Krimi i Rëndë dhe i Organizuar (SOCTA) - dhe rekomandimet për veprim bazuar në kërcënimet e identifikuar dhe të vlerësuara në këtë fushë, Ministrat e Drejtësisë dhe të Punëve të Brendshme (JHA) në Këshillin e Bashkimit Evropian përgatisin plane strategjike shumëvjeçare në mënyrë që të vendosin bazat për aktivitetet operative³⁴. Këto aktivitete zbatohen përmes planeve vjetore të veprimit operativ, në koordinim me shtetet anëtare dhe institucionet dhe agjencitë e BE-së. Këshilli i Bashkimit Evropian kryen vlerësim të rregullt të planeve për të monitoruar atë që është arritur, ndërsa Komisioni Evropian jep një

³² Kelmendi E., `Trajtimi ligjor i kriminalitetit të organizuar dhe format e tij`, Kosovë 2021, fq 5.

³³ Borchardt Dieter K., `ABC-ja e së drejtës së Bashkimit Evropian`, Tiranë 2011, fq 24.

³⁴ Barnes Babiq J. `Instrumentet e Bashkimit Evropian për luftë kundër krimit të organizuar`, Beograd 2020, fq 12.

vlerësim përfundimtar të pavarur në fund të ciklit. EMPACT është një mjedis ad hoc që shërben për të menaxhuar aktivitetet që synojnë arritjen e qëllimeve të përcaktuara në Ciklin e Politikës për Luftën kundër Krimit të Rëndë dhe të Organizuar³⁵.

Nga sa u tha më lart kuptojmë se BE ndërmerr masa të menjëhershme për të luftuar krimin e organizuar në të gjithë format e tij. Ajo që bien në sy është bashkëpunimi ndërmjet Institucioneve të BE-së se si ato koordinohen dhe marrin masa së bashku për këtë fenomen, i cili prek të gjitha fushat e jetës së qytetarëve të Evropës. Andaj, më poshtë do të paraqiten institucione të tjera që ndërveprojnë në luftën kundër krimit të organizuar.

2. Drejtoria e Përgjithshme për Migracion dhe Punë të Brendshme. Qëllimi i Drejtorisë së Përgjithshme për Migracion dhe Punë të Brendshme është një Evropë e hapur dhe më e sigurt në të cilën njerëzit jetojnë dhe punojnë në një mjedis të qëndrueshëm, ligjor dhe të sigurt dhe në të cilën garantohen të drejtat dhe siguria si e qytetarëve të saj ashtu edhe e shtetasve të vendeve që nuk janë anëtare të BE-së.
3. Komiteti i Parlamentit Evropian për Liri Civile, Drejtësi dhe Punë të Brendshme (LIBE)- Komiteti LIBE është përgjegjës për legjislacionin dhe mbikëqyrjen demokratike të politikave që i mundësojnë Bashkimit Evropian për të formuar, përmirësuar dhe forcuar fushën e lirisë, sigurisë dhe drejtësisë.
4. Komiteti i Përhershëm për Siguri të Brendshme (COSI)- të Bashkimit Evropian nga viti 2010, është një nga organet përgatitore të atij Këshilli. Qëllimi i COSI është të lehtësojë, promovojë dhe forcojë koordinimin e bashkëpunimit midis shteteve anëtare të BE-së në fushën e sigurisë së brendshme. Koncepti i sigurisë së brendshme përfshin trajtimin e kërcënimeve që ndikojnë drejtpërdrejt në jetën, sigurinë dhe mirëqenien e qytetarëve (nga parandalimi i krimit deri te fatkeqësitë natyrore dhe atyre të shkaktuara nga veprimi i njeriut, të tilla si zjarret në pyje, tërmetet, përmbytjet dhe stuhitë), në të cilat bashkëpunimi midis policisë dhe organeve kufitare, gjyqësorit dhe shërbimeve të tjera (nga sektori i shëndetësisë, mbrojtjes sociale dhe civile) është i një rëndësie thelbësore³⁶.
5. Agjencia e Bashkimit Evropian për Bashkëpunim në Zbatimin e Ligjit (EUROPOL)- shtetet anëtare në parandalimin dhe luftimin e të gjitha formave të krimit ndërkombëtar dhe të organizuar, krimit kompjuterik dhe terrorizmit. EUROPOL vepron si qendra kryesore e informacionit dhe ofron mbështetje operative dhe zgjidhje në nivelin e Evropës. EUROPOL synon të sigurojë një përgjigje efektive të Bashkimit Evropian ndaj terrorizmit, trafikut të drogës, trafikimit të qenieve njerëzore, krimit kompjuterik dhe aktiviteteve të tjera që bien në grupin e krimit të organizuar. Këto, aktivitete të tjera, përfshijnë:
 - tregtinë e armëve;
 - abuzimin seksual të fëmijëve;
 - pastrimin e parave;
 - hetimet financiare;
 - korrupsionin;
 - falsifikimin;

³⁵ Po aty.

³⁶ Barnes Babiq J. `Instrumentet e Bashkimit Evropian për luftë kundër krimit të organizuar`, Beograd 2020, fq 19.

- konfiskimin dhe rikthimin e pasurisë.

EUROPOL u krijua në bazë të Konventës së nënshkruar nga shtetet anëtare të BE-së në vitin 1995 dhe është në fuqi që nga viti 1999. Në vitin 2010, u bë një agjenci që e bazon punën e vet në vlerat kryesore për të cilat angazhohet: shërbimi ndaj shoqërisë, integriteti, përgjegjësia, iniciativa, partneriteti dhe diversiteti³⁷.

6. Agjencia e Bashkimit Evropian për Bashkëpunim në Drejtësi Penale (EUROJUST) Agjencia e Bashkimit Evropian për Bashkëpunim në Drejtësi Penale (EUROJUST) siguron mbështetje në koordinimin dhe bashkëpunimin e organeve kombëtare gjyqësore në luftën kundër atyre llojeve të terrorizmit dhe krimit të organizuar që nuk prekin vetëm një shtet anëtar. EUROJUST vepron me kërkesë të organeve kompetente të shtetit anëtar ose me iniciativën e vet. Në disa raste, ajo gjithashtu mund të veprojë me kërkesë të Komisionit Evropian ose Zyrës së Prokurorit Publik Evropian (EPPO). Ideja e krijimit të një njësie të bashkëpunimit gjyqësor u prezantua për herë të parë në një takim të Këshillit të Evropës në tetor 1999³⁸. Vendimi i Këshillit u miratua dhe EUROJUST u themelua në vitin 2002³⁹. Ndërkohë, ajo është rritur, sikurse edhe detyrat dhe aktivitetet e saj operative në fushën e bashkëpunimit gjyqësor në Evropë. Në 2018, Këshilli i BE-së dhe Parlamenti Evropian miratuan një rregullore të re e cila avancoi punën e saj. Selia qendrore e EUROJUST është në Hagë, në Holandë. Misioni dhe aktivitetet e EUROJUST Misioni i EUROJUST është zhvillimi dhe avancimi i bashkëpunimit dhe koordinimit në fushën e drejtësisë, si dhe besimi i ndërsjellë në luftën e Bashkimit Evropian kundër krimit të organizuar ndërkufitar.
7. Agjencia e Bashkimit Evropian për Trajnimin e Organeve për Zbatimin e Ligjit (CEPOL). Agjencia e Bashkimit Evropian për Trajnimin e Organeve për Zbatimin e Ligjit (CEPOL) zhvillon, zbaton dhe organizon trajnime për policinë dhe personelin tjetër të zbatimit të ligjit. Kontribuon për një Evropë më të sigurt duke lehtësuar bashkëpunimin dhe shkëmbimin e njohurive ndërmjet zyrtarëve të policisë në shtetet anëtare të BE-së dhe disa vende joanëtare të BE-së, të gjitha për çështje që janë, në veçanti, të përcaktuara si prioritet të sigurisë në Ciklin e Politikës së BE-së për Krimin e Organizuar. CEPOL u krijua në vitin 2005, me një vendim të Këshillit i cili u ndryshua nga Rregullorja për Themelimin e CEPOL e cila u miratua në vitin 2015 nga Këshilli i BE-së dhe Parlamenti Evropian. Rregullorja nuk është detyruese për Danimarkën⁴⁰.
8. Agjencia Evropiane për Kontrollin e Kufijve dhe Roje Bregdetare (FRONTEX). Përmes sigurimit të mbështetjes teknike dhe ekspertizës, Agjencia Evropiane për Kontrollin e

³⁷ Barnes Babiq J. `Instrumentet e Bashkimit Evropian për luftë kundër krimit të organizuar`, Beograd 2020, fq 20.

³⁸ Bitsch M., LOTH, W., Poidevin R., "InstitutionNs européennes et identités européennes". Bruxelles, Bruylant, 2012, fq 67.

³⁹ Brubaker. R., "Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe", 2010, fq 45.

⁴⁰ Dimitrova A. dhe Pridham G. "Aktorët Ndërkombëtare dhe demokracia promovimin në Europën Qendrore dhe Lindore Europe: modeli integrimi dhe kufijtë e saj në Demokratizim", Vol.11, N. 5, 2014, fq 87.

Kufijve dhe Roje Bregdetare (FRONTEX) ndihmon shtetet anëtare të BE-së dhe vendet e bashkëngjitura në Shengen për të menaxhuar kufijtë e tyre të jashtëm, për të harmonizuar kontrollin e kufijve në të gjithë BE-në dhe për të lehtësuar bashkëpunimin midis organeve kufitare të shteteve anëtare të BE-së. Promovon, koordinon dhe zhvillon menaxhimin e kufijve evropianë në përputhje me Kartën e BE-së për të Drejtat Themelore dhe konceptin e menaxhimit të integruar të kufijve. Agjencia është themeluar në vitin 2004 dhe puna e saj aktualisht rregullohet nga një rregullore e miratuar nga Këshilli i BE-së dhe Parlamenti Evropian në vitin 2019⁴¹.

9. Qendra Monitoruese Evropiane për Drogat dhe Varësinë ndaj Drogave (EMCDDA). Qendra Monitoruese Evropiane për Drogat dhe Varësinë ndaj Drogave (EMCDDA) i ofron Bashkimit Evropian dhe shteteve të tij anëtare një përmbledhje të bazuar në fakte dhe të dhëna të problemeve të drogës në Evropë, si dhe një bazë të fortë provash për të mbështetur diskutimet mbi këtë temë. Përveç kësaj, EMCDDA ndihmon profesionistët dhe praktikuesit në këtë fushë për të identifikuar praktikat më të mira dhe rrugën drejt fushave të reja të kërkimit. Agjencia u krijua në vitin 1993 me një rregullore të Këshillit.
10. Rrjeti Gjyqësor Evropian për Çështje Penale (EJN). Rrjeti Gjyqësor Evropian për Çështje Penale (EJN) është rrjet i personave kombëtarë të kontaktit që shërben për të avancuar bashkëpunimin e shteteve anëtare të BE-së në çështjet penale. Është themeluar në vitin 1998 me synimin për të përmirësuar, në nivelin juridik dhe praktik, bashkëpunimin gjyqësor midis shteteve anëtare të BE-së për të luftuar krimin e rëndë, veçanërisht krimin e organizuar, korrupsionin, trafikun e drogës dhe terrorizmin. Puna e EJN u forcua më tej me vendimin e Këshillit të vitit 2008. EJN ka një sekretariat i cili është përgjegjës për administratën⁴².
11. Rrjeti Evropian për Parandalimin e Krimit (EUCPN). Qëllimi i Rrjetit Evropian për Parandalimin e Krimit (EUCPN) është për të lidhur dhe mbështetur ekspertët në nivelin lokal, kombëtar dhe evropian, si dhe për të promovuar njohuri dhe praktikë në fushën e parandalimit të krimit midis shteteve anëtare të BE-së. EUCPN kontribuon në zhvillimin dhe promovimin e një qasje multidisiplinare dhe parandaluese ndaj veprimtarisë kriminale dhe ndjenjës së pasigurisë që ndodh në Evropë si pasojë e saj. Selia e Sekretariatit të EUCPN është në Bruksel. Rrjeti u krijua në vitin 2001 me një vendim të Këshillit. Qëllimet kryesore të tij janë:
 - të shërbejë si pikë referimi për grupet e synuara (përkatësisht praktikuesit dhe politikëbërësit në nivelin lokal dhe kombëtar, agjencitë përkatëse ndërkombëtare dhe të BE-së, organizatat dhe grupet e punës);
 - të ndajë ekspertizën mbi parandalimin e krimit me të tjerët;
 - të mbështesë punën në parandalimin e krimit në nivelin kombëtar dhe lokal;
 - të kontribuojë në politikat dhe strategjitë e BE-së për parandalimin e krimit

⁴¹ Dimitrova A. dhe Pridham G. "Aktorët Ndërkombëtare dhe demokracia promovimin në Europën Qëndrore dhe Europen Lindore: modeli integrimi dhe kufijtë e saj në Demokratizim", Vol.11, N. 5, 2014, fq 90.

⁴² Barnes Babiq J. "Instrumentet e Bashkimit Evropian për luftë kundër krimit të organizuar", Beograd 2020, fq 23.

- të marrë pjesë në forma të ndryshme në parandalimin e krimit, në lidhje me prioritetet strategjike të BE-së.

Të gjitha këto instrumente të krijuar nga institucionet e Bashkimit Evropian krijojnë më tej instrumentat e Bashkimi Evropian për Luftën kundër Krimit të Organizuar. Ky fenomen që njihet prej vitesh në BE është një kërcënim për të gjithë shtetet e BE-së, duke sjellë kështu cënimin e lirisë së qytetarëve evropian. Kështu, nga bashkepunimi institucional u pa e arsyeshme zhvillimi mëtejshëm i instrumenteve, të cilat do të parandalojnë dhe menaxhojnë krimin e organizuar, një ndër to është dhe SOCTA. SOCTA merret me analizimin e krimeve të rënda dhe të organizuar në BE, gjithashtu me grupe të organizuara kriminale ose individë të përfshirë në veprimtari kriminale.

- faktorë të pranishëm në një mjedis më të gjerë që mund të ndikojnë në formësimin e natyrës së krimit të rëndë dhe të organizuar në BE. Rezultatet e analizës gjithëpërfshirëse të kërcënimeve me të cilat përballet BE-ja paraqiten në formën e një grupi rekomandimesh mbi bazën e të cilave Këshilli i BE-së përcakton dhe definon prioritetet dhe planifikon veprimet operative.

SOCTA është një instrument, i cili ka fuqi veprimi dhe në Ballkanin Perëndimorë, kjo nënkuptonë që shtetet e BP aderojnë të jenë pjesë e BE-së dhe për këtë arsye krimi organizuar merret në analizë për parandalim dhe menaxhimin e tij. Këto instrumente shihen si organet administrative që kanë kompetenca që të marrin iniciativën e tyre të ndërhyjnë për të zgjidhur problemet që janë në kompetencën e tyre por gjithnjë brënda kompetencave që u lejon ligji. Zgjidhja e problemeve nga ana e këtyre organeve në këtë kuadër përbën një strukturë të mirë organizuar ku pushteti ekzekutiv i lë hapësirë këtyre organeve për të vepruar në terren në mënyrë që të kontrollojë të gjithë funksionimin e jetës sociale-ekonomike-juridike, pasi krijimi i këtyre organeve ka si qëllim funksionimin më të mirë të shoqërisë duke krijuar kështu një skemë ku pushteti ekzekutiv krijohet në funksion të shoqërisë dhe pushtetit legjislativ. (Komisioni) krijon akte me natyrë funksionimi për t'i shërbyer çdo institucioni por jo vetëm, këto organe administrative i shërbejnë dhe Parlamentit, i cili nxjerr dhe merret me procedurat e bashkëpunimit, të cilat vihen në zbatim nga këto organe dhe në fund këto organe janë krijuar për t'i shërbyer përsëri shoqërisë, e cila ka zgjedhur nëpërmjet kontratës sociale individë të caktuar për t'i qeverisur, këtu kemi parasysh se tani më çdo shtet antar i BE-së zgjedh individin, i cili do t'i përfaqësojë në PE. Pra shohim sesi shoqëria është e organizuar në një rreth zinxhir.

Nga ajo që u tha më lart kuptohet dhe identifikohet se si politikat menaxhuese të BE-së së bashku me institucionet e tij ndihmojnë të identifikohen dhe të kapërcehen kërcënimet e paraqitura nga krimi i rëndë dhe i organizuar dhe për të forcuar bashkëpunimin midis shteteve anëtare. Më lart u diskutua mbi aktet ligjore të BE-së që zbatohen në fushën e drejtësisë dhe punëve të brendshme. Ajo që bie në sy është se BE-ja nuk ndërmerr masa vetëm për shtetet që janë pjesë e saj por dhe për shtetet që synojnë aderimin në BE.

1.3. Krimi i organizuar në Shqipëri. Rëndësia e shtetit të së drejtës dhe institucionet administrative kundër krimit të organizuar

Vitet e fundit në vendin tonë janë ndërmarrë masa për të parandaluar krimin e organizuar, i cili prek të gjitha fushat e jetës së qytetarëve shqiptarë. Krimi i organizuar dhe

masat që po ndërrmerren për të parandaluar atë janë ndër pikat kryesore që vendi ynë duhet të përmbushë për të qenë pjesë e BE-së por dhe për të konsoliduar demokracinë. Krimi i organizuar përbën një nga sfidat e Shqipërisë gjatë dy dekadave të fundit, duke ndikuar në disa aspekte të shoqërisë⁴³. Duke ditur historinë e vendit mbas viteve '90 themi bindshëm që zhvillimi dhe sofistikimi i materialeve që përdoret për të kryer trafikimin e qënieve njerëzore, shpërndarjen e llojeve të ndryshme të lëndëve narkotike, korrupsionit administrativ kanë sjellë rritjen e numrit të krimit të organizuar duke e renditur kështu vendin tonë ndër të parët shtete në BP për Krimin e Organizuar. Si është cekur më lart BE- ndërmerr masa për të ndaluar dhe menaxhuar krimin e organizuar dhe për shtete të cilat aspirojnë hyrjen në BE, prandaj dhe shteti shqiptar duke qenë një vend kandidat për në BE në pritje të fillimit të negociatave të pranimit për t'u bërë anëtare e plotë, lufta kundër krimit të organizuar vazhdon të mbetet një nga treguesit kryesorë për përparimin e Shqipërisë në këtë drejtim. Megjithatë, pavarësisht përpjekjeve në këtë drejtim, vlerësimet që lidhen me rezultatet e Shqipërisë në luftën kundër krimit të organizuar janë ende të dobëta dhe në tërësi lufta ndaj krimit të organizuar ka nevojë të forcohet më tej⁴⁴. Kjo theksohet edhe në Raportet e Komisionit Evropian gjatë 4 viteve të fundit (2018- 2021), në të cilat niveli i përgatitjes së Shqipërisë në luftën kundër krimit të organizuar ka mbetur i njëjtë (njëfarë niveli përgatitjeje)⁴⁵. Shqipëria filloi të miratojë një qasje strategjike për të luftuar krimin e organizuar 12 vjet më parë, në vitin 2000, ku nëpërmjet miratimit të një sërë strategjish synojë të trajtoheshin format e ndryshme të trafikimit, të përmirësoheshin sistemet e qeverisjes dhe të luftohej korrupsioni. Strategjia e parë Ndërsektoriale për Luftën kundër Krimit të Organizuar, Trafikeve dhe Terrorizmit u miratua në vitin 2008 dhe pas përfundimit të saj qeveria shqiptare miratoi Strategjinë Ndërsektoriale për Luftën kundër Krimit të Organizuar, Trafikeve të Paligjshme dhe Terrorizmin 2013-2020 dhe Planin e Veprimit për vitet 2013-2016. Ndërkohë, në fund të vitit 2020 u miratua Strategjia e re kundër Krimit të Organizuar dhe Krimeve të Rënda, 2021-2025 dhe plani i veprimit 2021-2022, për të cilin do të flitet në vijim.

Duke qenë një kërcënim serioz edhe për vetë vendet evropiane, politikat e Bashkimit Evropian në luftën kundër krimit të organizuar janë fokusuar në përdorimin e një sërë qasjesh duke përfshirë si ato parandaluese edhe ato goditëse, të cilat kanë integruar forcimin e zbatimit të ligjit dhe drejtësisë penale. Ajo çfarë mbetet përcaktuese dhe e rëndësishme në këto qasje është kryerja e analizave dhe vlerësimeve me qëllim identifikimin e kërcënimeve dhe prioritetëve për të ndërtuar më pas objektiva, aktivitete dhe masa, të cilat t'i përgjigjen sfidave aktuale që paraqet krimi i organizuar. Në këtë kontekst edhe Shqipëria ka nevojë për të adresuar qasje të mirëpërcaktuara, të cilat të ofrojnë një kombinim të parimeve të parandalimit, goditjes, mbrojtjes, dhe rritjes së vetëdijes, me qëllim ndërhyrjen efektive kundër veprimtarive të krimit të organizuar. Gjithashtu është e rëndësishme që këto procese të jenë multidisiplinore dhe gjithëpërfshirëse, duke ndërtuar një kornizë për diskutim dhe konsultim publik të informuar, duke përfshirë në mënyrë të vazhdueshme dhe të qëndrueshme aktorë shoqërorë dhe palë të interesuara, si dhe duke përmirësuar në këtë mënyrë debatin publik mbi politikat dhe qasjet

⁴³ CSDG, 'Sfidat e Shqipërisë në adresimin efektiv të krimit të organizuar', Tiranë 2021, fq 6.

⁴⁴ Po aty.

⁴⁵ Po aty.

kundër krimit të organizuar. Zhvillimi i krimit të organizuar përgjatë tranzicionit të thellë ekonomik dhe shoqëror të Shqipërisë dhe mungesa e përvojës dhe kapaciteteve për t'u trajtuar në mënyrë të përshtatshme, mundësuan që krimi i organizuar të depërtojë thellësisht në strukturën e shoqërisë shqiptare pas viteve '90, duke siguruar kështu një lloj niveli tolerance. Shpesh individë me lidhje me krimin e organizuar janë shfaqur si biznesmenë apo edhe politikanë në komunitete, duke zbehur ndarjen midis kufijve të ligjshëm dhe të paligjshëm dhe duke e bërë edhe më të pranishëm prezencën e këtij fenomeni në shoqërinë shqiptare. Në çdo kontekst, prania ose mungesa e krimit të organizuar lidhet me ndërthurjen e faktorëve politikë, ekonomikë, shoqërorë, mjedisorë dhe ligjorë. Secili prej këtyre faktorëve ka patur pjesën e vet në shfaqjen dhe zhvillimin e krimit të organizuar në Shqipëri dhe ndërkombëtarisht. Situata e dobët ekonomike dhe mungesa e infrastrukturës së qëndrueshme për të siguruar punësim bënë që qindra mijëra shqiptarë të migrojnë në Evropë dhe më gjerë në kërkim të kushteve më të mira të punës dhe jetesës. Shumë gjetën rrugën e tyre në këto vende duke u përfshirë në krime të ndryshme dhe kjo tendencë ka vazhduar, ndërkohë që tendenca e migrimit vazhdon të jetë relativisht e lartë tek shqiptarët edhe aktualisht. Me strukturimin në rritje të aktiviteteve të krimit të organizuar, shumë qytetarë shqiptarë u përfshinë vitet e fundit në kultivimin e kanabisit duke zgjeruar aktivitetet e paligjshme. Nga ana tjetër, ekonomia e pazhvilluar ka lejuar që krimi i organizuar të injektojë lehtësisht financat e tij në disa nga sektorët më të rëndësishëm ekonomikë të vendit⁴⁶. Duke qenë se nevoja për investime mbetet një faktor aktual, po kështu edhe rreziku nga financat e krimit të organizuar për të hyrë në ekonominë e ligjshme përbën një kërcënim të qenësishëm. Konteksti i polarizuar politik dhe konkurrenca e fortë për pushtet midis pretendentëve politikë ka qenë dhe mbetet një nga dobësitë përmes të cilave grupet e krimit të organizuar kanë ushtruar ndikimin e tyre në politikën e vendit. Financimi i partive politike dhe nevoja për mbështetje në proceset zgjedhore, mbeten dobësi, të cilat krijojnë mundësi që krimi i organizuar të ndikojë në politikë dhe më gjerë. Reforma në sistemin e drejtësisë e miratuar në vitin 2016 dhe ngritja e organeve të reja të drejtësisë, specifikisht Strukturës së Posaçme kundër Korrupsionit dhe Krimit të Organizuar dhe Gjykatave të Posaçme për Korrupsionin dhe Krimin e Organizuar, u konsiderua një hap i rëndësishëm në luftën ndaj këtij fenomeni dhe në mënyrë të veçantë në shkëputjen e zinxhirit ndërmjet krimit të organizuar dhe lidhjes së tij me aktorë kyç në institucionet publike dhe në organet e drejtësisë, si dhe me aktorët politikë. Pavarësisht kësaj, duke patur parasysh të gjitha dinamikat e krimit të organizuar shqiptar ndër vite në Shqipëri dhe jashtë saj, si edhe karakteristikat që paraqet, është e rëndësishme të theksohet se lufta ndaj këtij fenomeni kërkon një vlerësim më të detajuar dhe si rrjedhojë konceptimin dhe krijimin e politikave, qasjeve dhe masave të cilat i përgjigjen specifikave dhe sfidave që paraqiten në rastin e Shqipërisë.

⁴⁶ Zhilla. F., Lamallari. B., "Evoluimi i strukturave të organizuara kriminale në Shqipëri", OSFA 2016, fq 56, parë më 09.07.2024:
http://www.osfa.al/sites/default/files/evolution_of_the_albanian_organized_crime_group.ps.pdf

Në këtë pikë Shqipëria ka krijuar paketa ligjore për strategjinë kundër krimit të organizuar. Procesi i hartimit të Strategjisë ka kaluar nëpër disa faza⁴⁷:

Faza e parë ka konsistuar në vlerësimin e kërcënimit nga krimi i organizuar, duke u mbështetur në matjen e rezultateve të arritura gjatë zbatimit të Strategjisë Ndërsektoriale të Luftës kundër Krimit të Organizuar, Trafikeve të Paligjshme, 2013–2020. Nëpërmjet këtij vlerësimi janë identifikuar mangësitë dhe nevojat në qasjen e deritanishme kundër krimit të organizuar dhe krimeve të rënda, mbi të cilat janë zhvilluar gjatë fazës së dytë qëllimet e politikave, objektivat specifike të Strategjisë, si dhe treguesit e performancës për të matur arritjet. Pjesë përbërëse e këtij vlerësimi kanë qenë dhe gjetjet dhe rekomandimet e ofruara nga raportet e pavarura ndërkombëtare dhe ato vendore, të cilat kanë trajtuar vit pas viti çështje që lidhen me zbatimin e ligjit dhe luftën kundër krimit të organizuar në Shqipëri. Gjithashtu, një sërë dokumentesh Strategjike dhe praktikash të mira ndërkombëtare në këtë fushë janë konsultuar dhe kanë shërbyer për fazën e tretë dhe katër të këtij procesi. Gjatë fazës së tretë është kryer hartimi i dokumentit përfundimtar dhe hartimi i Planit të Veprimit për zbatimin e Strategjisë për periudhën 2021–2022, ndërsa gjatë fazës së katërt është kryer procesi i konsultimit me publikun dhe palët e interesuara⁴⁸.

Raporti i komisionit evropian i diskutuar më datë 14.11.2023⁴⁹ flet dhe për mbarëvajtjen e Shqipërisë, ku kishte kritika përse i përket zhvillimit për parandalimin e korrupsionit, kanabis dhe pastrimit të parave. Kritika kryesore që ky raport vë në dukje janë kriteret Kopenhagenit, të cilat janë kyce për mbarëvajtjen e demokracisë. Më tej flitet për korrupsionin si një krim i organizuar në administratë duke cilësuar që Shqipëria duhet të vazhdojë me hapa të mëdha luftën ndaj korrupsionit dhe krimit të organizuar dhe vazhdimin e reformës në drejtësi. Përsëri në këtë pikë dalim dhe rispërësëriten Kriteret e Kopenhagenit. Këto kritere janë bazë për vazhdimin e procesit të Integritetit Evropian. ndaj, reforma në drejtësi duhet parë jo vetëm në aspektin ligjor- ekzekutues por dhe në aspektin si një ndër faktorët kryesorë që do lejojë shtetin tonë, të përshatet me legjislacionin dhe kriteret të vendosura nga paketat e BE-së për hapjen e negociateve. Këtu lind natyrshëm pyetja, cfarë rëndësie ka Integriteti i Shqipërisë dhe krimit të organizuar? Duke studiuar literaturat shkencore dhe rezoluta të ndryshme nga BE, shohim dhe kuptojmë qartë se krimi i organizuar është i lidhur ngushtë dhe funksionimin e shtetit. Nëse shteti ka institucione të forta demokratike atëherë krimi i organizuar ka më pak gjasa që të jetë i përhapur në shkallë të gjerë.

Gjatë kohës së leximit të literaturave të shumta për këtë temë desertacioni pyetja që shtrohej ishte: - Përse shteti ynë ka këtë shtrirje të gjerë në krimin e organizuar? Përgjigjja e vetme në literatura të ndryshme ishin faktorët e ndryshëm ekonomik-social-politik. Kur flitet për ekonominë e vendit duhet të shohim shifrat nga INSTAT të papunësisë, cila grupmoshë ka

⁴⁷ Vendimi N. 1140, datë 24.12.2020, ' Për miratimin e Strategjisë kundër krimit të organizuar dhe krimeve të rënda, 2021-2025, dhe plani i veprimit 2021-2022', Tiranë 2020, fq 3.

⁴⁸ Vendimi Nr. 1140, datë 24.12.2020, ' Për miratimin e Strategjisë kundër krimit të organizuar dhe krimeve të rënda, 2021-2025, dhe plani i veprimit 2021-2022', Tiranë 2020, fq 5.

⁴⁹ Po aty.

normën më të lartë të papunësisë sikurse dhe investimet e ndryshme që bëhen në sektorin e ekonomisë, këtu kemi parasysh Investimet e huaja në sektorë të ndryshëm psh: buqësi, teknologji, infrastrukturë etj. Më poshtë do të paraqesim të dhënat nga instat përgjatë viteve 2021-2021. Treguesi i papunësisë tregon qartë tregun e punës e për rrjedhojë kuptojmë më qartë nivelin ekonomik jo vetëm të qytetarëve por dhe të shtetit. Ne dimë, që shteti shqiptar rradhitet ndër shtetet e para në BP për shkallën e papunësisë më të madhe. Kjo vjen si rrjedhojë e vendeve të paktë të punës, e investimeve të ulta në sektorë të ndryshëm të ekonomisë. Ajo që vihet re se në vendin tonë shkallën më të lartë të papunësisë e kanë gratë, për këtë çështje do të flitet më poshtë se përse janë gratë të angazhuara në krimin e organizuar. Shkalla e papunësisë në Shqipëri, në vitin 2021, është 11,5%⁵⁰. Kjo do të thotë se rreth 163.000 persona janë të papunë. Shkalla e papunësisë është 11,3% për meshkujt dhe 11,8% për femra⁵¹. Të rinjtë kanë një shkallë më të lartë papunësie sesa grupmoshat e tjera. Gjatë vitit 2021, shkalla e papunësisë së të rinjve është 27,1%. Kjo përqindje është rreth dy herë më e lartë se niveli i papunësisë për të gjithë popullsinë e moshës 15 vjeç e lart (Figura 2). Papunësia e të rinjve ka rënë vitet e fundit, pjesërisht për shkak të politikave të nxitjes së punësimit që promovojnë forma të ndryshme të kualifikimit apo trajnimit profesional⁵².

Përpjekjet për transparencë dhe drejtësi së fundmi kanë qenë impenjimi i drejtësisë penale, falë dhe interesit të ndërkombëtarëve, Bashkimi Evropian dhe Shteteve të Bashkuara të Amerikës dhe tashmë institucionet shtetërore po drejtohen gjithnjë e më shumë drejt shtetit të së drejtës duke patur në suazë shtetin e së drejtës. Më poshtë do të sqarohet se çfarë është shteti i së drejtës, si funksionon ai, kriteret e shtetit të së drejtës dhe rolin që shteti i së drejtës ka në efektivitetin e legjislacionit dhe sistemit të drejtësisë penale kundër krimit të organizuar.

Shteti i së drejtës sipas një përkufizimi të vjetër do të interpretohet si sistem institucional në të cilën fuqia publike i nënshtrohet së drejtës⁵³. Nga kjo parantezë kuptohet qartë se Shteti i së drejtës është një bashkësi institucionesh, të cilat ndërveprojnë me njëra-tjetrën për të mbarëvajtur sistemin e drejtë të shoqërisë. Pra, dukshëm shteti i së drejtës përmban në vetvete një larmishmëri nocionesh si⁵⁴:

1. Demokracia- Sipas arsytimit, por dhe sipas literaturave të ndryshme, demokracia përfshin shtetin e së drejtës, sistemin zgjedhor, qeverisjen mirëfunktionale, sovranitetin e popullit dhe kushtet për zgjedhje të lira. Ndaj natyra e demokracisë është e larmishme. Demokracia është sundimi i popullit. Sipas arsytimit por dhe sipas literaturave të ndryshme, demokracia përfshin, shtetin e së drejtës, sistemin zgjedhor, qeverisje mirëfunktionale, sovraniteti i popullit, kushtet për zgjedhje të lira. Ndaj natyra e demokracisë është e larmishme. Ne do të analizojmë secilin koncept të lartëpërmendur për të kuptuar më qartë

⁵⁰ Instat, 'Papunësia në Shqipëri', Tiranë 2021. Marrë me datë: 01.11.2023, Papunësia në Shqipëri Instat

⁵¹ IN Instat, 'Papunësia në Shqipëri', Tiranë 2021. Marrë me datë: 01.11.2023, Papunësia në Shqipëri Instat.

⁵² Po aty.

⁵³ Aliaj I., "Institucionet e Bashkimit Evropian", UMSH, Tiranë 2016, fq 50.

⁵⁴ Këto Nocione do të sqarohen në brëndësi të kaputullit.

larmishmërinë e demokracisë. Fillimisht duhet të sqarojmë se cila është terminologjia që duhet të pranojmë: shteti ligjor apo shteti i së drejtës⁵⁵, terma këto të përdorura gjerësisht sot në literaturën politike e juridike. Të dyja termat kanë të njëjtin kuptim, shprehin të njëjtin koncept, atë të lidhjes së ngushtë dhe reciproke midis shtetit dhe së drejtës. Kjo lidhje shprehet në mënyrë tepër të qartë në nenin 4, pika 1 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë: “e drejta përbën bazën dhe kufijtë e veprimtarisë së shtetit”. Ndoshta për arsye të referimit kushtetues, në Shqipëri duket se shprehja “shtet i së drejtës” ka fituar qytetarinë. Përkufizimi i Shtetit të së drejtës ndryshon sipas autorëve dhe epokave. Shteti i së drejtës është para së gjithash një model teorik i organizimit të sistemeve politike. Ai është bërë një temë themelore e politikës meqenëse konsiderohet si një nga karakteristikat kryesore të regjimit demokratik, por nuk është detyrimisht një rregjim demokratik⁵⁶. Përgjithësisht një Shtet i së drejtës nuk është detyrimisht demokratik, por çdo Shtet demokratik është një Shtet i së drejtës. Shteti i së drejtës duket kështu si një etapë e parë në formimin e një Shteti demokratik⁵⁷.

2. Institucionet mbarëvajtëse - janë organet administrative që vënë në jetë ligjet, projektligjet të miratuara nga qeverisja vendore, këto kanë qëllim menaxhimin sa më efikas të këtyre ligjeve ose projektligjeve sepse janë pikërisht këto institucione që përfaqësojnë pushtetin ekzekutiv. Pikërisht pushteti ekzekutiv është i një rëndësie jetike për zhvillimin e mëtejshëm të shtetit sepse këtu lind dhe sistemi korruptiv, i cili ndihmon në njohjen, menaxhimin e krimit të organizuar. Institucionet mbarëvajtëse kanë në kopetencën e tyre funksione, të cilat lidhen drejtpërdrejt me zhvillimin e shoqërisë. Nëse nuk do të kemi një administrim shtetëror të ngritur mbi parimet demokratike nuk do të mund të zhvillohet dhe të ecë përpara, pasi qëllimi kryesor është zhvillimi dhe krijimi i një administrate efikente në luftimin e krimit të organizuar (narkotik, trafikimin e qënieve njerërore, ryshfetet në administratë), mbi parime ndërkombëtare që çojnë shtetin shqiptar drejt rrugës së integritetit të Bashkimit Europian. Ndryshimet në organizimin dhe strukturën e administratës i janë përshtatur organizimit shtetëror dhe përbërjes së shoqërisë si dhe nevojës së përshtatjes me qeverisjen për një shoqëri pa konflikte.

⁵⁵ Këtu kemi të bëjmë dhe me shetet, të cilat dëshirojnë të jenë pjesë e BE/së duke e lidhur kështu me asocimin, ndihmë financiare dhe diskutim çështjesh me interes të përbashkët, ndryshoi rrënjësisht me vendimin e Këshillit të Europës në Kopenhagen, qershor 1993. Me anë të këtij vendimi u përcaktua që të gjitha vendeve të Evropës Qendrore dhe Lindore (EQL) t'u krijohej mundësia e anëtarësimit, nëse do të plotësonin disa kushte të caktuara, të ashtuquajtura “Kritere të Kopenhagenit”. Ndër këto kushte bënin pjesë, për shembull, një kuadër stabil institucional mbi bazën e një rendi demokratik dhe garantimi i të Drejtave të Njeriut dhe të pakicave si dhe një ekonomi tregu funksionale. Krahës kësaj, nga Europa Qendrore dhe Lindore pritej aftësia për të përvetësuar të gjithë kuadrin ligjor të BE si dhe gatishmëria për të marrur përsipër qëllimet e një Bashkimi Politik dhe të një Bashkimi Ekonomik dhe Monetar.

⁵⁶ Rezler P., “The Copenhagen Criteria, Are they helping or hurting the European Union”, në Touro International Laë Revieë, 2013, Vol 14, fq 45.

⁵⁷ Andersen, Svein S. and Eliassen, Kjell A., “Making Policy in Europe: The Europeification of National Policy-making”, London: Sage Publications, 2013, fq 50

3. Struktura shoqërore - është kuadri tërësor i institucioneve të shoqërisë, si ekonomia, politika, feja, etj., si dhe rregullat, rolet shoqërore, të cilat formojnë shoqërinë dhe vendosin kufizime në sjelljen e pjestarëve të saj⁵⁸. Prandaj, strukturat shoqërore shihen si të pandara nga shteti i së drejtës pasi në vetvete janë një tërësi rregullash e besimesh të organizuara për të vepruar dhe mbarëvajtur rendin shoqëror, duke bërë të mundur mbrojtjen e institucioneve demokratike dhe mos funksionimin e krimit të organizuar. A janë institucionet shoqërore në shqipëri të prekura nga korrupsioni? Pyetje, e cila do të marrë përgjigje në brëndësi të punimit.

Ajo që vlen të theksohet është se nocioni i shtetit të së drejtës ka ekzistuar në kohë të ndryshme dhe në të gjitha kohërat përmbajtja ka qënë thuajse e njëjtë⁵⁹.

Sipas një përkufizimi të vjetër⁶⁰ shteti i së drejtës është një sistem institucional në të cilin fuqia publike i nënshtrohet së drejtës. Ai bazohet në parimin thelbësor të respektimit të ligjit, secili i nënshtrohet të njëjtës së drejtë, qoftë ky individ apo pushtet publik. Pra, në një rast të veçantë mund të kundërshtohen veprimet e shtetit ose të një drejtuesi politik, nëse ato konsiderohen jo në përputhje me ligjin. Juristi austriak Hans Kelsen⁶¹ e ka ripërkufizuar këtë koncept me origjinë gjermane në fillim të shekullit të XX, si një “shtet në të cilin normat juridike janë të hierarkizuara në mënyrë që fuqia e tij të jetë e kufizuar”. Në këtë model, çdo normë merr vlefshmërinë e saj në përputhje me normat e mësipërme. Sot gjithnjë e më shumë shteti shqiptar përpiqet të jetë bashkëkohor dhe të vendosë standarde të reja në fushën e drejtësisë dhe kryesisht atë penal. Kjo me rëndësi për mbarëvajtjen e shtetit të së drejtës. Por çfarë është shteti i së drejtës? Shteti i së drejtës është bazamenti i drejtësisë, demokracisë dhe zhvillimit⁶². Është e pamundshme që një shoqëri dhe shtet të jetë i drejtë dhe të zhvillohet po që se nuk ndërtohet mbi parimin e sundimit të ligjit dhe barazisë së qytetarëve para ligjit. Shteti është i së drejtës atëherë kur principi organizativ i tij është kushtetueshmëria dhe ligjshmëria, kurse ligjet janë në përputhje me interesin qytetar dhe kombëtar⁶³. Shteti i së drejtës është shtet i transparencës. Gjithçka funksionon dhe organizohet sipas rregullave të cilat artikulojnë dhe mbrojnë interesin e njerëzve, prandaj qytetari ndjehet i sigurt karshi ndërhyrjes arbitrare të

⁵⁸ Bajraba K., ‘Hyrje në Sociallogji’, Tiranë 2010, fq 113.

⁵⁹ Përkufizimi i Shtetit të së drejtës sipas autorëve dhe epokave. Shteti i së drejtës është para së gjithash një model teorik i organizimit të sistemeve politike. Ai është bërë një temë themelore e politikës meqenëse konsiderohet si një nga karakteristikat kryesore të regjimit demokratik, por nuk është detyruesisht një rregjim demokratik. Përgjithësisht një shtet i së drejtës nuk është detyruesisht demokratik, por çdo shtet demokratik është një shtet i së drejtës. Shteti i së drejtës duket kështu si një etapë e parë në formimin e një Shteti demokratik. E kundërta e tij është despotizmi ose rregjimi policor, ku mbretëron arbitrariteti dhe rregjimi i dhunës. Ndodh që nocioni i Shtetit të së drejtës të kundërshtohet nga nocioni i arsyes së Shtetit (shteti i së drejtës, porë më datë 01.06.2024 <https://shtetiweb.org/>)

⁶⁰ Bashkurti L., “E Drejta Ndërkombëtare Publike”, ILIRIA Prishtinë, 2009, fq 109.

⁶¹ Po aty.

⁶² Zaganjori Xh., nNastasi A., Cani (Mathasani) E., “Shteti i së drejtës në Kushtetutën e RSH”, Tiranë 2011, fq 59.

⁶³ Po aty.

pushtetit. Në anën tjetër, meqë vetë pushteti udhëhiqet nga ligjet dhe u bindet atyre, institucionet politike i nënshtrohen një sistemi të ndërvlerësimit dhe kontrollit⁶⁴. Ato duhet të jenë të përgjegjshme dhe të japin llogari para popullit, aty ku ato e marrin legjitimitetin e ushtrimit të autoritetit të tyre politik.

Në Kushtetutën e Shqipërisë shteti i së drejtës përcaktohet në nenin 4, pika 1 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë: “ e drejta përbën bazën dhe kufijtë e veprimtarisë së shtetit. Duke ditur që vendi ynë ka një tranzicion të tej zgjatur në lidhje me zhvillimin e shtetit të së drejtës dhe demokracisë është dashur që gjithnjë e më shumë të përafërojmë legjislacionin tonë me atë të BE-së. Duke njohur mirë fushën e legjislacionit dhe sesi funksionon shteti i së drejtës është me vlerë të sqarohen dhe kriteret e Kopenhagenit dhe rëndësia e tyre në lidhje me shtetin e së drejtës. Është me rëndësi të sqarohet shteti i së drejtës, roli i saj në institucionet administrative sepse nëse flasim për krimin e organizuar duhet të kuptojmë funksionimin e shtetit dhe se si një shtet duhet të funksionojë mbi parimet e shtetit të së drejtës. Pasi, llojshmëri dhe dëshirojmë shumë të jemi pjesë e BE-së, e cila na vë dukshëm nën tryshninë e shtetit të së drejtës dhe luftimin e krimit të organizuar. Andaj është me vlerë të sqarohen dhe kriteret e Kopenhagenit pasi një ndër pikat kryesore e Kopenhagenit është luftimi i korrupsionit, krimit të organizuar dhe forcimi i institucioneve qeveritare (administrative) në bazë të pikave të forta të funksionimit të demokracisë.

Kriteret e Kopenhagenit u miratuan nga Këshilli European i Kopenhagenit i vitit 1993, dhe u përforcuan me vendimet e Këshillit të Madridit të vitit 1995. Kriteret e Kopenhagenit janë kriteret e anëtarësimit që duhet të plotësojë një vend që dëshiron të bëhet anëtar i Bashkimit European. Këto kritere duhen plotësuar para aderimit⁶⁵.

Kriteret e vendosura nga Bashkimi European janë kritere të natyrës politike, ekonomike dhe ligjore. Kriteret politike kanë të bëjnë me demokracinë, shtetin ligjor, stabilitetin e institucioneve shtetërore dhe me të drejtat e njeriut dhe minoriteteve. Demokracia duhet të mundësojë pjesëmarrjen efektive të qytetarëve në procesin legjislativ, bazuar në zgjedhjet shumëpartiake të lira dhe të ndershme. Sundimi i ligjit tregon nivelin e procesit gjyqësor, kompetencën e gjyqtarëve, mundësinë e zgjidhjes së mosmarrëveshjeve, mosdiskriminimin në procesin gjyqësor dhe efikasitetin e policisë⁶⁶. Gjyqësori duhet të jetë i pavarur, i mirëpajisur, i trajnuar mirë, i mirëpërgatitur, efikas, i respektuar dhe i arritshëm për qytetarët. Trajtimi i rasteve duhet të jetë i shpejtë, me gjyqtarë të asistuar nga personeli ndihmës. Përveç kësaj, gjyqtarët duhet të jenë të specializuar në fusha të ndryshme, veçanërisht në atë të të drejtave të njeriut, funksionimin e ekonomisë së tregut, si dhe ligjin e Bashkimit.

⁶⁴ Po aty

⁶⁵ Rezler P., “The Copenhagen Criteria, Are they helping or hurting the European Union”, International Law Review, Vol 14, N.2, 2014, fq 60.

⁶⁶ Veebel J., “Relevance of actual criteria in Actual Accession. STSS Study of transition state and society” vol 3 issue 3, 2011, 2014, fq.11. Shiko dhe Marktlar T., “The power of Copenhagen criteria”, në CYELP, fq 57.

Një element i fundit i rëndësishëm në lidhje me parimet e demokracisë dhe shtetit të së drejtës është korrupsioni. Bashkimi Europian i kushton rëndësi të madhe dhe në mënyrë efektive luftës kundër korrupsionit. Dokumentet sjellin, ndër të tjera, konkluzionin e përhapjes së korrupsionit në të gjitha vendet aplikuese. Ky i fundit mund të gjendet në fusha të ndryshme, si në atë të qeverisjes vendore, shërbimeve mjekësore, policisë, organeve tatimore dhe gjykatave⁶⁷. Kjo parantezë, të lejon të kuptosh se kriteret e Kopenhagenit luajnë një rol të rëndësishëm në zbulimin, parandalimin dhe menazhimin e krimit të organizuar.

Për të vazhduar më tej me rolin që kanë institucionet administrative në shoqëri dhe rëndësia e tyre në luftën kundër krimit të organizuar. Administrata publike lidhet ngushtë me veprimtarinë e interesave të shtetit ose të bashkësive të veçanta, të njohura nga shteti. Përsa i përket administratës publike, ajo dallon nga subjektit private vetëm nga karakteri i saj pasi ajo është në funksion të shërbimit të interesit të përgjithshëm të shoqërisë ose të një bashkësie njëjërëzish pa limit⁶⁸. Administrata publike ose ndryshe administrata shtetërore ka si objekt realizimin e vlerave që shprehin aktet e nxjerra nga pushteti legjislativ. Nga objekti i saj organizimi i ekzekutimit dhe zbatimi i ligjit administratës publike është e lidhur ngushtë me pushtetin legjislativ dhe me pushtetin gjyqësor, vendimet e të cilit ekzekutohen në kuadrin e administratës publike. E parë si dukuri shoqërore, organizata administrative paraqet atë lloj organizate, në të cilën njerëzit kryejnë punë të përgjithshme shoqërore, të cilat konsistojnë në ushtrimin e pushtetit, në njërën anë, dhe në ushtrimin e shërbimeve të caktuara për subjektet juridike me mundësinë e shfrytëzimit të autorizimit publik në anën tjetër. Vështirësitë lindin me rastin e përcaktimit të kuptimit punë të përgjithshme shtetërore.

Kuptimi i organit të administratës publike është i lidhur ngushtë me atë të organit të administratës shtetërore gjë që rrjedh nga kuptimi dhe lidhja midis nocionit të administratës publike me atë të administratës shtetërore⁶⁹. Quajmë organe të administratës publike ose shtetërore organet ekzekutive urdhëruese si dhe me fuqi rekomanduese të shtetit që veprojnë në bazë e për zbatim të Kushtetutës e të ligjit, me qëllim që të udhëheqin, të organizojnë ose monitorojnë jetën politike, ekonomike, shoqërore e publike sipas shtetit të së drejtës.

Organet e administratës publike, paraqiten më shpesh me cilësimin e subjekteve të së drejtës administrative. Kjo sepse përbëjnë atë pjesë të mekanizmit shtetëror, e cila është ngarkuar me ushtrimin e pushtetit në formën e veprimtarisë ekzekutive urdhëruese të shtetit. Karakteristika kryesore, e cila bën që organi i administratës publike të cilësohet si organ shtetëror, është pajisja e tij nga ligji me tagra pushteti, pra pajisja e tij me ato mjete të veçanta juridike, të cilat i japin atij mundësinë që gjatë kryerjes së funksioneve të tij të paraqitet me cilësinë e subjekteve të pushtetit shtetëror.

⁶⁷Po aty.

⁶⁸Kuptim i Administratës Shtetërore Publike, parë më datë 23.08.2024, <https://sites.google.com/site/juridikaleksione/legjislacioni-kombetar/moduli-iv/kuptimi-i-administrates-shteterore-publike>

⁶⁹Dobijani E., “E Drejta Administrative 1”, Tiranë 2010, fq 128

Tagrat e pushtetit, me të cilat ligji pajis organin e administratës publike pasqyrohen në të drejtën dhe detyrën që ai ka⁷⁰:

- a. Të nxjerrë akte juridike, me anën e të cilave të deklarojë vullnetin shtetëror për vendsojen e rregullave të detyrueshme të sjelljes për organet vartëse dhe autoritetet e tyre publike, për organizatat politiko-shoqërore si dhe për personat fizikë e juridikë privatë.
- b. Të parandalojë ose mbrojë aktet juridike, organet dhe autoritet publike si dhe personat fizikë e juridikë privatë nga çdo shkelje, duke përdorur kur është nevoja edhe fuqinë shtrënguese të shtetit.
- c. Të sigurojë vënien në zbatim të akteve të tij me anën e krijimit të kushteve të duhura materiale e teknike, duke disponuar të gjitha mjetet e nevojshme të financuara nga fondet publike.

Pajisja e organeve të administratës shtetërore me tagra pushteti është element i domosdoshëm, pa të cilin ato nuk do të mund të realizojnë detyrat dhe qëllimet e tyre, ky është tipar karakteristik për të gjitha organet e administratës. Ndërsa kompetencat e organeve janë të përcaktuara nga ligji, ku këtu kuptojmë zotësinë e tyre juridike që u njihet nga ligji për të arritur pasojat të caktuara juridike.

Përmbajtja e kompetencave në çdo organ administrativ është e ndryshme. Në përmbajtjen e tyre si rregull pasqyrohen qëllimi konkret, funksionet, të drejtat, detyrat si dhe format dhe metodat e punës së organit përkatës administrativ⁷¹.

1. Qëllimi konkret tregon objektivin që duhet të arrijë ai me verpimtarinë e tij në procesin e organizimit dhe udhëheqjes.
2. Funksionet e organit të administratës tregojnë përmbajtjen materiale të veprimtarisë së përditshme që zhvillon ai.
3. Të drejtat dhe detyrimet me të cilat vishet dhe ngarkohet tregojnë kufijtë e pushteteve që ka organi administrativ për realizimin e funksioneve të tij.
4. Format dhe metodat e punës së organit administrativ tregojnë mënyrën sesi vepron ai për ushtrimin e funksioneve të tij, me qëllim që të realizojë objektivin e tij⁷².

Rëndësia kryesore që ka organi i administratës publike ose shtetërore është që ai t'i ushtrojë kompetencat e tij brënda kufijve që atij i është përcaktuar me ligj, kjo nënkupton që ai duhet të ushtrojë vetëm të drejtat dhe detyrat që i janë përcaktuar nga Kushtetuta dhe ligji në mënyrë që të jetë brënda fushëveprimit të saj pa kaluar kompetencat. Duhet të kemi parasysh se ushtrimi i kompetencave të organit të administratës varet dhe nga vëllimi i tagrave që organi është pajisur, sa më i madh të jetë vëllimi i tagrave aq më shumë kompetenca ka dhe anasjelltas. Duke patur parasysh që çdo organ administrativ ka funksione të ndryshme, të cilat

⁷⁰Dobijani E., - "E Drejta Administrative 1", Tiranë 2010, fq 129

⁷¹ Dimitrova A., dhe Pridham G., "Aktorët Ndërkombëtare dhe demokracia promovimin në Evropën Qendrore dhe Europen Lindore: modeli integrimi dhe kufijtë e saj" Në Demokratizim", 2010, fq 67.

⁷² Dobijani E., "E Drejta Administrative 1", Tiranë 2010, fq 130

i përgjigjen nevojave të shtetit por dhe të shoqërisë. Tagrat që mbartin këto organe përbëjnë në tërësi gjëndjen juridike të organeve administrative në tërësi.

Një tjetër karakteristikë e organeve administrative është stuktura e organizimit të tyre, si të gjitha funksionet e organit administrativ edhe struktura e organit administrativ përcaktohet dhe diktohet nga ligji dhe aktet të tjera nënligjore me të cilin është krijuar organi administrativ⁷³. Çdo organ administrativ krijohet me një ligj të veçantë, i cili përcakton çdo hap dhe çdo strukturë të organit administrativ duke i dhënë rëndësi juridike me qëllim që organi të mund të ushtrojë tagrat e pushtetit. Kjo nënkupton të drejtat, detyrimet, ndarjet që ka çdo organ administrativ, funksionin dhe qëllimin e krijimit të tij. Organet administrative i nënshtrohen plotësisht organeve të pushtetit legjislativ si nga pikëpamja e organizimit ashtu dhe nga ajo e veprimtarisë. Pra krijimi i këtyre organeve është gjithnjë në shërbim dhe në funksion të pushtetit legjislativ, ku me anë të tyre ky pushtet bën të mundur monitorimin dhe funksionimin e jetës shoqërore.

Organet administrative kanë kompetenca që të marrin iniciativën e tyre të ndërhyjnë për të zgjidhur problemet që janë në kompetencën e tyre por gjithnjë brënda kompetencave që u lejon ligji⁷⁴. Zgjidhja e problemeve nga ana e këtyre organeve në këtë kuadër përbën një strukturë të mirëorganizuar ku pushteti ekzekutiv i lë hapësirë këtyre organeve për të vepruar në terren në mënyrë që të kontrollojë të gjithë funksionimin e jetës shoqërore në vend, pasi krijimi i këtyre organeve ka si qëllim funksionimin në të mirë të shoqërisë duke krijuar kështu një skemë ku pushteti ekzekutiv krijohet në funksion të shoqërisë dhe pushtetit legjislativ (Parlamentit) krijon institucione me funksionin për t'i shërbyer çdo individ por jo vetëm, këto organe administrative i shërbejnë dhe Parlamentit, i cili nxjerr projektligje, të cilat vihen në zbatim nga këto organe dhe në fund këto organe janë krijuar për t'i shërbyer përsëri shoqërisë, e cila ka zgjedhur nëpërmjet kontratës sociale individë të caktuar për t'i qeverisur. Pra shohim sesi shoqëria është e organizuar në një rreth zinxhir.

Shteti i së drejtës dhe institucionet administrative luajnë një rol të rëndësishëm në luftën kundër krimit të organizuar, pasi janë pika kyçe e funksionimit të shoqërisë në bazë të parimit të demokracisë dhe luftën kundër korrupsioni dhe krimit të organizuar. Nëse shteti i së drejtës funksionon krimi i organizuar ka gjasa që të mos zhvillohet në përmasa të mëdha dhe të jetë pjesë e përditshme e shoqërisë me veprimtari kriminale. Krimi i organizuar fillon dhe merr jetë në shtete në të cilat shteti i së drejtës, demokracia, institucionet administrative nuk janë të pjekura dhe të formuara për të kontrolluar kriminalitetin që zhvillohet brënda territorit të tyre por nuk mund as të kontrollojnë përhapjen e krimit të organizuar në vendet fqinje, pasi kufinj të nuk janë aq të fortë dhe të mirëmenaxhuara nga personeli menaxhues i institucioneve kontrolluese. Prandaj, me rëndësi është pjekuria dhe kontrolli i rreptë i auditimit për të menaxhuar në standarte Europiane dukurinë e kriminalitetit të organizuar.

⁷³ Po aty.

⁷⁴ Dumolin A., Remacle E., "L'Union de l'Europe occidentale. Phénix de la défense européenne. Collection Organisation internationale et relations internationales". Bruxelles, Etablissements Emile Bruylant, 2011, fq 45.

Por si arrihet kjo? Efektiviteti i ligjit penal duhet të jetë në atë formë që të ketë fuqi për të vepruar pa u korrumpuar. Efektiviteti i drejtësisë penale dhe ligjit penal lidhen ngushtë me funksionimin e shtetit të së drejtës. Duke e parë në këtë këndvështrim arrijmë të kuptojmë që rol të rëndësishëm në shtetin e së drejtës kanë dhe institucionet politike dhe ligjëvënëse, të cilat kontribuojnë për mbarëvajtjen e shtetit të së drejtës dhe zbulimin, parandalimin dhe menaxhimin e krimit të organizuar. Paketa penale (përfshihen normat penale juridike e procedurat penale) dhe sistemi i drejtësisë do të vihen në lëvizje për një funksionim të shoqërisë sonë duke rritur kështu efektivitetin e drejtësisë penale për mbrojtjen e të drejtave, të lirive themelore të njeriut, parandalimin dhe menaxhimin e krimit të organizuar⁷⁵. Një guxim politik, që ende nuk është parë në Shqipëri, por i domosdoshëm sepse me trion e paketës, dekriminalizimi, ligji i spiunëve, reforma në drejtësi shënohet dhe mbyllja e një periudhe tranzitore të tejzgjatur për Shqipërinë dhe hyrja në një stad tjetër, atë të zhvillimit, integritetit në BE dhe forcimin e shtetit ligjor, duke i dhënë fund një shteti të deformuar⁷⁶.

Sot flitet gjithnjë e më shumë për reformat në drejtësi, të tilla janë dhe sfidat që ka sheteti ynë kur flitet për bashkëpunimin me BE-në në lidhje me procedurat e dorëzimit të personave të kërkuar nga drejtësia. Është i tillë, një sfidë, sepse legjislacioni ynë duhet të përputhet me legjislacionin e BE-së. Kjo parantezë na lejonë të futemi në brendësi të temës në lidhje mbi efektivitetin e së drejtës penale kundër krimit të oragnizuar.

Nisur nga sa thamë më lart kriminaliteti në kohën e sotme, në vendin tonë, është rritur dhe përbën një rrezikshmëri të lartë shoqërore vendas, rajonal dhe më gjerë. Prandaj, drejtësia penale, ligji penal kërkon efikasitet dhe përputhjen e tij me shtetin e së drejtës, pasi vetëm në këtë mënyrë do të mund të aderojmë në organizatën e BE-së . Por si arrihet efikasiteti i drejtësisë penale në luftën kundër krimit të organizuar ? Efikasiteti dhe lufta kundër krimit të organizuar mund të sigurohet në qoftë se legjislacioni penal, procedurat penale dhe ligjet e tjera penale vihen në zbatim.

Në vitet e fundit veprimtaria kriminale dhe veçanërisht krimi i organizuar ka kapërcyer kufijtë kombëtarë duke u bërë gjithnjë e më shumë një sfidë në nivel rajonal dhe atë ndërkombëtarë. Në kushte të tilla mundësia për t'iu përgjigjur menjëherë nevojës për bashkëpunim ndërkombëtar është shumë e rëndësishme, duke pasur parasysh natyrën dhe pasojat e krimeve. Shtetet kanë intensifikuar bashkëpunimin gjyqësor si në nivel rajonal ashtu edhe atë ndërkombëtar në mënyrë që të jenë në gjendje të luftojnë në mënyrë efektive operacionet ndërkufitare të grupeve kriminale.Pa harruar dhe Aktet kryesore mbi procedurën e dorëzimit të dënuarve, ku do të flitet konkretisht se cilat Akte dhe Konventa ka nënshkruar vendi dhe si procedohet.

Krimi i organizuar gjithnjë më shumë po përhapet në forma të ndryshme në shoqërinë tonë, duke filluar jo vetem me krime penale si vrasje, trafikim i qënieve njerëzore apo lëndëve nakortike por dhe krim i organizuar nëpërmjet teknologjisë. Prandaj, legjislacioni penal i vendit

⁷⁵ Dumolin A., Remacle E., “L’Union de l’Europe occidentale. Phénix de la défense européenne. Collection Organisation internationale et relations internationals”. Bruxelles, Etablissements Emile Bruylant, 2011, fq 60.

⁷⁶ Po aty.

tonë gjithnjë e më shumë kërkon reforma. Këto reforma janë bërë ndër vite dhe vazhdojnë dhe sot. Ndryshimet e para në legjislacionin penal ishin menjëherë pas viteve '90 me ndryshimin e sistemit politik. Këto objektiva u realizuan gjatë një periudhe kohore relativisht të shkurtër, por praktika dhe rekomandimet e Këshillit të Europës, konventat e aktet e tjera ndërkombëtare, diktuan nevojën e vazhdimin të reformave. Fillimisht, mbi bazën e “Dispozitave Kryesore Kushtetuese” u përgatit Kodi Penal i ri i Republikës së Shqipërisë, i cili hyri në fuqi më 1 qershor 1995⁷⁷. Praktika gjyqësore dhe konventat e rekomandimet e organizmave ndërkombëtare sollën si rrjedhojë një varg reformash ligjore të rëndësishme në fushën penale gjatë viteve duke filluar nga viti 1998 e sidomos në 2001, 2003-2004, 2007, 2008, 2012 e 2013⁷⁸. Të gjitha këto demokratizuan më tej karakterin e Kodit Penal dhe e bënë një armë më efektive në luftimin e krimit të organizuar, sidomos. Elementi thelbësor i këtyre ndryshimeve e shtesave ishte harmonizimi i Kodit Penal me parimet kushtetuese dhe me parimet e përgjithshme të së drejtës penale ndërkombëtare, aktet juridike ndërkombëtare, heqja e dënimit me vdekje, plotësimi e saktësimi i mjaft neneve⁷⁹. Gjithashtu, reforma nga viti 2016-2020 ka hyrë në një fazë shumë të rëndësishme të zbatimit të saj⁸⁰. Institucionet e sistemit të drejtësisë janë angazhuar plotësisht për të krijuar një sistem në përputhje me standardet që duhet të përmbushë një vend në pritje të çeljes së negociatave për anëtarësimin në Bashkimin Evropian.

Reformat në drejtësi bëhen me qëllim për të krijuar një shtet të së drejtës me barazi, ligje funksionale, shoqëri funksionale si dhe një administratë funksionale dhe mirëqeverisëse. Kjo tablo na jep një pamje të pikës që BE-ja i mëshon kaq shumë shtetit të së drejtës dhe mirë funksionimit të tij, duke e vendosur këtë si pikë primare dhe në Kriteret e Kopenhagenit, që janë kriteret bazë për shtetet që aderojnë dhe synojnë të jenë pjesë e kësaj organizate të madhe europiane. Andaj, është parë tashmë nga qeveria e shtetit shqiptar si një pikë kryesore “Reforma në Drejtësi”. Kjo reformë sjell për historinë e shtetit shqiptar një pikë kthesë në politikën e saj dhe në mbarëvatjen e shtetit shqiptar në kuadër për t’u afruar dhe përshtatur sa më shumë me shtetin e së drejtës dhe për një shoqëri transparente dhe për publikun⁸¹.

Organet e administratës shtetërore janë pjesë e pushtetit ekzekutiv. Ato krijohen në njësitë dhe fushat, të cilat janë domethënëse për funksionimin e shtetit dhe realizimin efikas të të drejtave dhe detyrimeve të qytetarëve dhe personave juridike. Qeveria si bartëse e pushtetit ekzekutiv, e drejton veprimtarinë e organeve shtetërore dhe mbikqyrjen e veprimtarisë së tyre.

Qeverisja Vendore konsiderohet si një nga vlerat elementare të arritjeve demokratike dhe me rëndësi të veçantë në sistemin politik në përgjithësi. Parandalimi i krimit përbën një nga çështjet dhe detyrimet më të rëndësishme për një shoqëri demokratike dhe të civilizuar.

⁷⁷ Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, Tiranë 1995

⁷⁸ Elezi, I., Komentari i shtesave dhe ndryshimeve të reja në Kodin Penal 2003-2004, Albin, Tiranë, 2004, fq 78.

⁷⁹ Elezi, I., Komentari i shtesave dhe ndryshimeve të reja në Kodin Penal 2003-2004, Albin, Tiranë, 2004, fq 82.

⁸⁰ Po aty.

⁸¹ Grilli, Enzo R., “The European Community and the Developing Countries”, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, fq 56.

Organet e specializuara që kanë detyrimin ligjor për parandalimin e krimit nuk mund të jenë të suksesshme në përmbushjen e këtij detyrimi pa angazhimin dhe përfshirjen e gjithë institucioneve të tjera shtetërore dhe të zgjedhura si dhe shoqërisë në përgjithësi. Hartimi dhe zbatimi i strategjive dhe politikave për parandalimin e krimit, kërkon mbi të gjitha një bashkëpunim dhe bashkërendim të të gjitha strukturave të shtetit dhe të shoqërisë, në mënyrë të veçantë të policisë dhe organeve të tjera të mbrojtjes së ligjit, me organet e pushtetit vendor dhe institucionet e ndryshme shtetërore dhe civile. Gjithçka duhet të organizohet me qëllimin unik, për të siguruar vendosjen e ligjit dhe rritjen e sigurisë publike në të gjithë vendin si një nga sfidat prioritare të shoqërisë për të merituar një vend të respektueshëm në integritet euroatlantike. Kjo e gjitha me objektivin e rritjes së përgjegjshmërisë së institucioneve në nivel qendror dhe vendor për mirëkoordinim, për marrje dhe ndarje përgjegjësisë institucionale për një klimë më të shëndetshme sigurie dhe investim për parandalimin e krimit.

Investimi institucional ose shoqëror drejt parandalimit të krimit nuk është një punë e lehtë, dhe as afatshkurtër, ajo është një sipërmarrje për të eliminuar shkaqet apo burimet e dukurive kriminale, që shpesh kanë natyrë ekonomike, sociale, arsimore e kulturore, të së shkuarës, por edhe të tranzicionit. Fuqizimi i shtetit ligjor dhe zbatimit i ligjit ka ardhur koha të shoqërohet edhe me një punë edukative e ndërgjegjësuere qytetare për respektimin e ligjit dhe të jetës komunitare.

Me interes në këtë punim do të ishte trajtimi i politikës kriminale, fillimisht mund të konsiderosh atë si një mjet vëzhgimi. Çfarë do të thotë kjo? Ajo në të vërtetë është arti i përgatitjes për krijimin dhe zbatimin e ligjit penal në mënyrë që të marrim rezultatet më të mira në luftën kundër krimit⁸². Parë në këtë kontekst të veçantë, politika kriminale ka një ndikim të rëndësishëm në sistemin e parandalimit të krimit, duke u përpjekur për të krijuar një alternativë për atë që deri më sot është konsideruar si e vetmja mënyrë represioni shtetëror "ex post" i shkeljeve. Kriza e politikës kriminale, ndjehet në të gjithë botën, duke nxitur kërkime në mënyra të reja për të gjetur të dyja brenda por edhe jashtë ligjeve tradicionale penale. Nevojitet mbi të gjitha të ndërhyjmë në parandalimin e krimeve, jo vetëm në dënimin e veprave të konsumuara. Rishikimi i përgjithshëm i çështjeve mbi krimin e çon parandalimin kryesisht në fushën e politikës sociale me të cilën politika penale është ngushtësisht e lidhur. Dhe në këtë aspekt parandalimi kriminal nuk mund të përkthehet ndryshe veçse përmes filtrit të masave të politikës sociale.

Debati politik mbi sfondin kriminal përcakton se si individ përshtatet në komunitet dhe si janë vënë bazat pro dhe kundër kriminalitetit. Sipas studiuesve të shkencave shoqërore⁸³, sjelljen e njeriut si të devijuar, lindin nga kontakti shoqëror me mjedisin rrethues, prandaj, analiza të kujdesshme të kushteve mjedisore në të cilat njeriu ushtron personalitetin e

⁸² Musacchio, Vincenzo, *Le politiche sociali come strumento di politica criminale nel terzo millennio-Intervento tenuto presso la Scuola della Politica "Don Luigi Sturzo" al Seminario di Studi "Il futuro del diritto penale"* - Roma 16 marzo 2002, fq 80

⁸³ Musacchio, Vincenzo, *Le politiche sociali come strumento di politica criminale nel terzo millennio-Intervento tenuto presso la Scuola della Politica "Don Luigi Sturzo" al Seminario di Studi "Il futuro del diritto penale"* - Roma 16 marzo 2002, fq 98.

tij duhen ndërmarrë, për të gjetur ato lidhje që shumë studiues besojnë se ka mes krimit dhe të dhënave natyrore, sociologjike, kulturore që gjendet zakonisht në një komunitet të dhënë⁸⁴.

Në themel të filozofisë dhe arsyes së krijimit dhe ekzistencës së institucioneve të specializuara të ngritura enkas për të siguruar rend dhe qetësi publike, qëndron pikërisht detyrimi për të parandaluar krimin. Tashmë është e qartë se strategjitë e mirëplanifikuara të parandalimit të krimit nuk kanë vetëm rol parandalues, por rrisin sigurinë e komunitetit, sigurojnë zhvillim të qëndrueshëm të vendit e rrisin cilësinë e jetës. Po, kështu edhe kostot financiare e sociale ulen.

Në Shqipëri, në vitet '90 demokratizimi i vendit u shoqërua nga liberalizimi i çdo sfare të jetës çka pavarësisht efekteve të pritshme përta i përket lirive e të drejtave të njeriut, solli në mënyrë të paevitueshme dukuri e fenomene që e kanë dëmtuar seriozisht besimin e shoqërisë në autoritetin e shtetit dhe në prespektivën e saj. Kështu korrupsioni, lëvizja kaotike demografike, mungesa dhe mosrespektimi i rregullave e ligjeve etj, solli krijimin e informalitetit në shoqëri e mandej rritjen në përmasa të konsiderueshme të kriminalitetit. Krahës kësaj, zhvillimi jo i barabartë midis zonave urbane solli krijimin e disniveleve sociale dhe blloqeve e lagjeve të pasura.

Kjo ndarje e re, por sidomos situata demografike e kulturore karakterizohet dhe nga tipe të ndryshme popullsie banuese e tipe të ndryshme kriminaliteti. Niveli ekonomik e kulturor ndikon ndjeshëm në përqindjen e kriminalitetit në komunitete ose mosha të caktuara çka nënkupton se ky nivel dhe kjo natyrë kriminaliteti bëhen më të theksuara sot në raport me synimet strategjike të integritetit të vendit.

Parandalimi i krimit është një proces i gjatë dhe i vazhdueshëm dhe që nuk kërkon vetëm masa konkrete të karakterit teknik që ndikojnë direkt në uljen e kriminalitetit, pra të karakterit thjesht penal. Rëndësi të dorës së parë merr gjetja e shkaqeve dhe burimeve të kriminalitetit, forcimi i rolit drejtues së institucioneve të larta shtetërore në këtë proces dhe mandej hartimi i strategjive parandaluese gjithëpërfshirëse dhe bërja e tyre pjesë e politikave kombëtare të zhvillimit, nxitja e bashkëpunimit dhe bashkërendimit të përpjekjeve të të gjitha hallkave të shtetit dhe shoqërisë, strategji dhe politika parandaluese gjithëpërfshirëse për hartimin dhe zbatimin e të cilave lipset një bashkëpunim dhe në mënyrë të veçantë i policisë dhe strukturave të tjera të mbrojtës së ligjit, me organet dhe institucionet e ndryshme shtetërore dhe civile.

Kështu, parandalimi kriminal do të mund ta ndanim në dy faza kryesore⁸⁵:

E para, në atë që do mund ta konsiderojmë si parashikim. Kjo do të thotë që në mënyrë që ne të parandalojmë një dukuri të caktuar pikë së pari duhet të jemi të aftë të parashikojmë se ku ka më shumë gjasa të ndodhi kjo dukuri.

E dyta, në atë moment që vjen menjëherë pas mundësisë ose dukurisë së parashikuar, e cila shoqërohet nga një ndërhyrje e menjëhershme dhe e përshtatshme në këtë pikë.

⁸⁴ Po aty.

⁸⁵ Gilling, D., 'Crime prevention: theory, policy, and politics' Italia 2000, fq 101.

Megjithëse parashikimi është një proces paksa jo i sigurt ose një biznes i rrezikshëm, nëse do të marrim në konsideratë faktin që varet mbi një teori të rastësisë dhe kur aplikohet mbi një strukturë sociale të tillë si krimi apo kriminaliteti, është tepër i pasigurt. Kjo për faktin gjithashtu se shkencat sociale nuk janë standarte dhe fikse si shkencat ekzakte. Ky koncept i referohet kuptimit të kontrollit kriminal. Një përkufizim juridik e gjejmë në zhvillimet juridike të brendshme të realizuar nga lektorë shqiptarë, si më poshtë:

Parandalimi i krimit nënkupton një tërësi strategjish dhe masash që synojnë të reduktojnë riskun e krimit, efektet e dëmshme të mundshme të tij te individit dhe shoqëria, përfshirë dhe frikën ndaj krimit, mes masave që ndikojnë në faktorët e shumtë të krimit.⁸⁶ Në këtë sens tendenca parandaluese e krimit bëhet fryma udhëheqëse e politikave të një vendi si në kuadrin e përgjithshëm ashtu dhe në atë specifik.

Nëse do të bënim një klasifikim empirik të politikës parandaluese për efekte studimore, atëherë do ta kategorizonim këtë politike në: politika parandaluese para hyrjes në rrugën e krimit dhe politika parandaluese e ndalimit të rihyrjes në rrugën e krimit.

Gjithashtu Qeversija Vendora është baza e krijimit të shtetit të së drejtës. Të gjitha këto krijohen nëse administrata Vendore është e aftë të punojë dhe të bashkëpunojë mbi parimet e një administrate efikase, e cila menaxhon dhe harton çdo ligj ose politikë në kuadër të administratës shtetërore sepse është pikërisht ajo që vë në jetë funksionimin e çdo aparati shtetëror dhe nga aty krijohet dhe funksionon e gjithë shoqëria demokratike, kjo përfshin personat civil dhe juridik.

KAPITULLI II.

KRIMI I ORGANIZUAR SI VEPËR PENALE

2.1.KUPTIMI I SË DREJTËS PENALE

Nga studimi por dhe shqyrtimi i literaturave të ndryshme si dhe nga burime të tjera informacioni është arritur në përfundimin se e Drejta Penale është një e drejtë mjaft specifike dhe e rëndësishme për mbarëvajtjen e një shoqërie brenda normave ligjore, duke krijuar një shoqëri më të sigurt. Kodin Penal ose Ligji Penal është parë si një rregullues për shoqërinë në mbarëvajtjen e jetës shoqërore duke siguruar siguri për qytetarët. Ndërsa shtjellohet Ligji Penal dhe e Drejta Penale, automatikisht në rrjedhën e shqyrtimit del në pah dhe teoria e së drejtës natyrore, e cila interpretohet në literaturë akademike si kontrata sociale. Kontrata sociale është pjesë e rëndësishme e jetës shoqërore, ajo krijohet nga vetë shoqëria për të pasur një autoritet suprem, për të mbajtur një rend shoqëror në një nivel konstant duke bërë të mundur eliminimin

⁸⁶ Hysi, Vasilika, Leksion i hapur “Parandalimi i kriminalitetit dhe sistemi i drejtësisë penale”, mbajtur në shkollën e Magjistraturës në kuadër të mbrojtjes së titullit akademik Prof, shkurt 2010.

në një shkallë të konsiderueshme të krimeve penale. Ajo është e një natyre ekzistenciale për çdo aspekt të shoqërisë por në rastin tonë bëhet fjalë për një kontratë sociale penale kundër krimit të organizuar.

Krimi si fenomen shoqëror dhe individual dhe shkaqet e tij, kanë qenë gjithmonë të pranishëm që nga paraqitja e shoqërisë njerëzore. Është një dukuri mjaft e ndërlikuar, prandaj është edhe kategori teorike, sepse në vetvete integron një numër të madh komponentësh të ndryshëm⁸⁷. Në Kodin Penal të RSH parashikohet shprehimisht në Nenin 1⁸⁸:

“Ligji penal dhe ndarja e veprave penale. Ligji penal përcakton veprat penale, dënimet dhe masat e tjera që merren ndaj autorëve të tyre. Veprat penale ndahen në krime dhe në kundërvajtje penale. Dallimi i tyre bëhet në çdo rast në dispozitat e pjesës së posaçme të këtij Kodi”.

Nisur nga më lart Ligji Penal është instrumenti që ndihmon në mbarëvajtjen e shoqërisë si dhe parandalimin dhe menaxhimin e krimit të organizuar brënda dhe jashtë vendit. Përsa i përket parandalimit, luftimit dhe menxhimit të krimit të organizuar jashtë kufinjve të shtetit shqiptarë do të flasim më tej në kuadër të krimit të organizuar ndërkombëtar⁸⁹. Drejtësia penale është një ndër shtyllat kryesore të shtetit të së drejtës. Në ditët e sotme ajo përballlet me format e reja të sofistikuar të kriminalitetit që kërkojnë rritjen e efektivitetit të legjislacionit e të veprimtarisë së institucioneve dhe strukturave e agjensive të specializuara në luftimin e krimit të organizuar. Ndërsa e drejta penale ka për objekt studimi veprën penale, dënimin e sanksionet e tjera penale, kemi parasysh se vepra penale është para së gjithash fenomen shoqëror, që studiohet jo thjesht nga ana penalo – juridike, por dhe nga ana shoqërore⁹⁰. Kriminologjia, është shkenca që përdor metodat e saj për të shpjeguar këtë fenomen shoqëror, etiologjinë e tij, format në të cilat shfaqet, gjendjen, dinamikën, strukturën, llojet që shërbejnë si bazë për politikën penale dhe të drejtën penale. Rrënjët e krimit, sipas E. Sutherland, sociologut e kriminologut të njohur amerikan, ndodhen në organizimin social dhe paraqiten si shprehje e “disorganizimit social”. Roli i kriminologjisë në rritjen e efikasitetit të luftës kundër këtij fenomeni negativ është tepër i rëndësishëm, sepse mbi bazën e analizave kriminologjike krijohet mundësia që shkenca e politikës penale (si shkencë e zhvilluar pas viteve 70-të), të orientojë metodat e mjetet e luftimit të

⁸⁷ Aliaj, L., “Trajtimi ligjor i kriminalitetit të organizuar dhe format e tij, Prishtinë 2020, fq 1.”

⁸⁸ Kodi Penal I RSH, Ligji N.7895, datë 27.1.1995.

⁸⁹ Neni 11 I Kodit Penal I RSH, Ligji N. datë 27.1.1995: Ekstradimi mund të lejohet vetëm kur është parashikuar shprehimisht në marrëveshjet ndërkombëtare në të cilat Republika e Shqipërisë është palë. Ekstradimi lejohet kur vepra penale që përbën objektin e kërkesës për ekstradim është e parashikuar si e tillë njëkohësisht si nga ligji shqiptar dhe ai i huaj. Ekstradimi nuk lejohet: a) Në qoftë se personi që do të ekstradohet është shtetas shqiptar, veç rasteve kur në marrëveshje është parashikuar ndryshe; b) në qoftë se vepra penale që përbën objekti e kërkesës për ekstradim ka një karakter politik ose ushtarak;

⁹⁰ Elezi E., “Efektiviteti i legjislacionit dhe sistemit të drejtësisë penale kundër kriminalitetit në procesin e integritetit Europian”, Universiteti i Tiranës, Fakulteti I Drejtësisë, Tiranë 2013, fq 37.

kriminalitetit, nëpërmjet kriminalizimit të veprave penale, penalizimit si dhe parandalimit të tij⁹¹.

Me vepër penale do të kuptojmë të gjitha ato veprime, të cilat një anëtar i shoqërisë bën, por këto veprime janë në kundërshtim me tërësinë e së drejtës, në rastin konkret janë në kundërshtim me të Drejten Penale dhe quhen nga jurisprudenca Vepra Penale. Për të përcaktuar së çfare është vepra penale duhet të ketë një sërë kriteresh. Duke qënë pjesë e legjislacionit bëhet e mundur që të dallohen se cilat janë ato veprime të njerëzve që konsiderohen nga jurisprudenca vepra penale, se sa është sanksioni për këto vepra që ka kryer një antar i shoqërisë. Një kriter tjetër për të përcaktuar veprën penale është dhe shkenca juridike, që lidhet kryesisht me materialin që nënkupton se e Drejta Penale si degë e drejtësisë mbron nga veprat penale marrëdhënie të caktuara të shoqërisë por gjithashtu mbron të mirat juridike që i përkasin shoqërisë.

Si në cdo fushë tjetër të së drejtës dhe Reforma Ligjore në suazë të së drejtës Penale dhe krimit të organizuar në Shqipëri ka evoluar dhe ka përparuar. E drejta penale gjithnjë ka qenë në konturet e zhvillimit që nga momenti i shpalljes së pavarësisë deri sot. Vetë shoqëria shqiptare ka evoluar duke u përmirësuar, zhvilluar, ndaj detyrimisht në sajë të lëvrimin të emancipimit shoqëror e drejta penale ka ndryshuar duke iu përgjigjur kërkesave të emancipimit shoqëror por duke iu përgjigjur dhe nevojës së shtetit për të qenë pjesë e organizatave të ndryshme rajonale dhe ndërkombëtare.

Mbas largimit të Mbretit Zog kemi periudhën e Luftës së Dytë Botërore, ku në këtë luftë u përfshi dhe Shqipëria, e për këtë arsye zhvillimi i së drejtës u ndal. Ndërsa me mbarimin e kësaj lufte, vendi ynë mori një drejtim qeverisës në formën e diktaturës pra kemi lindjen e periudhës diktatoriale. Ky regjim ndërpreu zhvillimet e mëtejshme moderne ligjore.

Zhvillimi modern i legjislacionit shqiptar rilindi pas rënies së regjimit komunist, 1991. Në këtë periudhë rilind legjislacioni i ri penal duke u hartuar në përshtatje të plotë me pjesën Perëndimore të Europës. Synimi pas këtyre viteve i shtetit shqiptar ishte integrimi pranë Komunitetit Europian që në vitet e më vonshme do të quhet Bashkimi Europian. Dallim midis dy emërtimeve bëhet për shkak të periudhës ku vendi ynë merr përsipër të bëhet pjesë e këtij institucioni evropian. Qëllimi për integrim dikton reformat të thella tërësore si dhe transparencë të plotë. Pjesë përbërse, madje shumë e rëndësishme e këtyre reformave, është edhe sistemi i reformave në fushën e së drejtës penale, çka do të thotë, reforma në marrëdhëniet juridike të sistemit të drejtësisë penale jo vetëm në vrasje apo vepra të tjera penale por dhe në krimin e organizuar. Integrimi në BE nënkupton vazhdimësi në plotësimin e të gjithë standarteve të kërkuara për këtë proces, stabilitet politik, paqe sociale, shtet të së drejtës, demokraci funksionale, mbrojtje të të drejtave të njeriut, zgjedhje të lira e të ndershme,

⁹¹ Hysi, V., Kriminologjia, Tiranë 2010, fq 56.

ekonomi tregu, sistem gjyqësor të pavarur, të paanshëm dhe me integritet, luftë të pareshtur kundër korrupsionit etj⁹².

Pyetja që lind nga ky shtjellim është: cilat kanë qënë reformat penale ligjore që janë marrë ndër vite nga shteti shqiptar në lidhje me krimin e organizuar? Në tablonë e reformave penale ligjore në lidhje me krimin e organizuar do të shohim që nga viti 90 deri më sot. Menjëherë pas rënies së diktaturës vendi ynë ishte i gatshëm që të ndërmernte të gjitha hapat legjislativë për t'u bashkuar me organizatat ndërkombëtare dhe synimi kryesor me Komunitetin Evropian. Prandaj ratifikoit të gjitha draftet, aktet dhe konventat ndërkombëtare për përafrimin e legjislacionit me atë të vendeve Perëndimore. Fillimisht, mbi bazën e “Dispozitave Kryesore Kushtetuese” u përgatit Kodi Penal i ri i Republikës së Shqipërisë, i cili hyri në fuqi më 1 qershor 1995⁹³. Në themel të Kodit Penal ishte vënë mbrojtja e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, të rendit shoqëror, në luftimin e kriminalitetit në tërësi e atij të organizuar në veçanti. Praktika gjyqësore dhe konventat e rekomandimet e organizmave ndërkombëtare sollën si rrjedhojë një varg reformash ligjore të rëndësishme në fushën penale gjatë viteve duke filluar nga viti 1998 e sidomos në 2001, 2003-2004, 2007, 2008, 2012 e 2013⁹⁴.

Reforma ligjore e vitit 2001. Shtesat dhe ndryshimet e bëra patën rëndësi të madhe teorike, juridike e praktike, sepse pasuruan Kodi penal me parime, institucione dhe figura të reja të veprave penale, duke e bërë një armë më të fuqishme në luftën kundër kriminalitetit dhe mbrojtjen e të drejtave dhe lirive të njeriut⁹⁵. Ndryshimet konsistuan në pjesën e përgjithshme dhe pjesën e posaçme. Kështu, në pjesën e përgjithshme të Kodit penal, u shtuan nenet që parashikojnë bazat, detyrat dhe parimet e Kodit penal, si dhe u ndryshuan disa institute të tij⁹⁶. Në pjesën e posaçme ndryshimet më të rëndësishme ishin në lidhje me kriminalizimin dhe penalizimin e veprave penale kundër personit, pasurisë, trafikimeve, për lëndët narkotike etj.

a. U ndryshua përkufizimi i krimeve kundër njerëzimit (neni 74);

b. Në krimet kundër jetës u bënë shtesa në nenin 77 të Kodit penal lidhur me vrasjen me dashje. Reforma ligjore e vitit 2001 bëri plotësime të rëndësishme për Kodin penal lidhur me dënimin e falsifikimeve të llojeve të ndryshme (nenet 183, 184/a, 185/2, 192/2). 2.

Reforma ligjore e vitit 2003. Këto reforma ligjore janë marrë në përmbushje të detyrimeve e angazhimeve që burojnë nga e drejta penale ndërkombëtare, nga Konventa e

⁹² Kudret Cela, E Drejta e Punës, botimi XIV, SHTËPIA BOTUESE Ilar, Tiranë 2012, fq 27.

⁹³ Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, Tiranë 1995.

⁹⁴ Elezi E., “Efektiviteti i legjislacionit dhe sistemit të drejtësisë penale kundër kriminalitetit në procesin e Integritetit Evropian”, Universiteti i Tiranës, Fakulteti i Drejtësisë, Tiranë 2013, fq 34.

⁹⁵ Elezi, I. Komentari i shtesave dhe ndryshimeve në Kodin Penal, Albin, Tiranë 2001, fq 71.

⁹⁶ Elezi E., “Efektiviteti i legjislacionit dhe sistemit të drejtësisë penale kundër kriminalitetit në procesin e Integritetit Evropian”, UNiversiteti i Tiranës, Fakulteti i Drejtësisë, Tiranë 2013, fq 34.

OKB-së “Për krimin e organizuar tradicional” (Konventa e Palermos), Konventa Europiane “Për korrupsionin”, rekomandimet për luftimin e terrorizmit etj. Reformat synojnë parandalimin dhe goditjen e kriminalitetit në përgjithësi dhe atij të organizuar në veçanti, si pastrimi i parave, kundër terrorizmit etj.

Reforma ligjore e vitit 2004. Shtesa e ndryshime në Kodin penal u bënë me ligjin nr. 9275, datë 16.09.2004, si dhe me ligjin nr. 9188, datë 12.2.2004, si në pjesën e përgjithshme, ashtu dhe në pjesën e posaçme. U ndryshua neni 28 “Për format e bashkëpunimit”, duke parashikuar veç organizatës kriminale edhe organizatën terroriste, bandën e armatosur dhe grupin e strukturuar kriminal e posaçërisht nenet për korrupsionin në të gjitha format e tij; llojet dhe masat e dënimit për këto krime janë ashpërsuar. Ndryshimet dhe shtesat e bëra me ligjin nr. 9275, datë 16.09.2004, kanë rëndësi sepse bëjnë riformulime të reja të formave të veçanta të bashkëpunimit, me qëllim që të goditet më me efektivitet krimi i organizuar në Shqipëri, si problem shqetësues⁹⁷.

Me ligjin nr. 9275, datë 16.09.2004, për herë të parë në nenin 28 të Kodit penal është dhënë përkufizimi i organizatës terroriste. Me rëndësi të veçantë teorike dhe praktike janë shtesat e ndryshimet e bëra me ligjin në fjalë në lidhje me korrupsionin, bazuar në Konventën Europiane “Për korrupsionin”⁹⁸.

Me interes paraqiten edhe shtesat e ndryshimet e bëra në nenet e pjesës së posaçme, ku parashikohen veprat penale kundër drejtësisë, me qëllim që të sigurohet veprimtaria e rregullt e organeve të ndjekjes penale e të gjykatës, si dhe të mbrohen të drejtat e personit në proces. Shtesa e ndryshime themelore me reformën ligjore të vitit 2004, me ligjin Nr.9188, datë 12.02.2004, u bënë në Kodin Penal për trafiket e paligjshme, kalimin e kufirit etj.

Ligji nr. 9188, datë 12.02.2004, bazuar në Konventën Europiane “Për trafikimin e personave, femrave për prostitucion e të miturit”, rregullon marrëdhëniet shoqërore që kanë të bëjnë edhe me trafikun e femrave për prostitucion, si dukuri e përhapur, duke riformuluar nenin 114/b, ku parashikohen me hollësi format dhe mënyrat e trafikimit⁹⁹.

Reforma ligjore e vitit 2007. Me ligjin nr. 9686, datë 27.02.2007, veç shtesave e ndryshimeve të bëra me reformat e viteve të mëparshme, që preknin 166 nene, me këto shtesa e ndryshime të reja preken edhe 49 nene. Në dispozitat e pjesës së përgjithshme të Kodit penal janë bërë edhe dy ndryshime të tjera parimore: Është shfuqizuar paragrafi i dytë i pikës 1 në nenin 28, ku parashikoheshin disa karakteristika të organizatës kriminale, që e kishin

⁹⁷ Konventa e OKB-së, “Për krimin e organizuar ndërkombëtar” (1953) botuar në Përmbledhje e akteve juridike për drejtësinë, Tiranë, 2006, fq 90.

⁹⁸ Koventa penale “Për korrupsionin”, botuar në Fletoren zyrtare, Nr. 2, 200.

⁹⁹ Konventa “Për trafikimin e personave, femrave për prostitucion e të miturit”, botuar në Përmbledhje aktesh juridike Ndërkombëtare, Tiranë, 2006.

bërë të pazbatueshëm atë nen, sepse nuk kuptohej nëse duheshin marrë të gjitha së bashku, apo mjaftonte njëra prej tyre për të marrë personat në përgjegjësi penale.

Ndryshim tjetër në nenin 28 të Kodit penal është riformulimi i organizatës terroriste, veprave me qëllime terroriste, financimi i organizatave terroriste.

Ndryshim tjetër i rëndësishëm është bërë në nenin 86 të Kodit penal për torturën, me qëllim që ai të harmonizohet me përmbajtjen e përkufizimit të dhënë nga Konventa kundër torturës e OKB-së¹⁰⁰ në të cilën Shqipëria është palë nga viti 1994.

Reforma ligjore e vitit 2008. Reforma e ligjit të ri nr. 10023, datë 27.11.2008, “Për disa shtesa e ndryshime në Kodin penal”, i kushtoi një vend të rëndësishëm dënimeve alternative. Për herë të parë në Shqipëri u krijua Shërbimi i Provës. Ai do të shërbente si një mjet efektiv për kontrollin e zbatimit të vendimeve të gjykatës për ekzekutimin e dënimeve alternative. Si përfundim, mund të nxirret se shtesat dhe ndryshimet e bëra në Kodin Penal për dënimet alternative plotësojnë kërkesat e jetës dhe i shërbejnë riedukimit të të dënuarve. Zbatimi në praktikë i dënimeve alternative sigurohet nga Shërbimi i Provës, i cili rregullohet me ligjin mbi ekzekutimin e vendimeve penale, të ndryshuar me ligjin nr. 10023, datë 27.11.2008.

Në pjesën e posaçme me ligjin nr. 10023, datë 27.11.2008, u bënë mjaft shtesa e ndryshime të reja në Kodin penal (pjesa e posaçme)¹⁰¹. Ndër këto shtesa e ndryshime 90 Konventa “Për trafikimin e personave, femrave për prostitucion e të miturit”, botuar në Përmbledhje aktesh juridike ndërkombëtare, Tiranë, 2006¹⁰². Konventa e Këshillit të Europës kundër torturës 2004, botuar në Përmbledhje aktesh juridike ndërkombëtare, Tiranë, 2006. Konventa Europiane “Për krimin në fushën e kibernetikës”, botuar në Fletoren zyrtare, 2008.

Ka dy kategori normash:

1. Norma që parashikojnë figura të reja të veprave penale për mbrojtjen juridiko-penale të sistemit kompjuterik dhe të dhënave kompjuterike;
2. Norma që parashikojnë figura të veprave penale të diktuar nga nevojat e praktikës sonë.

Reforma e vitit 2012. Reforma e vitit 2012 ishte një tjetër reformë gjithpërfshirëse në Kodin Penal. U bënë shtesa e ndryshime për kriminalizimin e penalizimin e veprave penale kundër personit, të drejtës së pronësisë, në fushën e ekonomisë, kundër korrupsionit dhe në sistemin e zgjedhjeve.

¹⁰⁰ Konventa e Këshillit të Europës kundër torturës 2004, botuar në Përmbledhje aktesh juridike Ndërkombëtare, Tiranë, 2006

¹⁰¹ Konventa Europiane “Për krimin në fushën e kibernetikës”, botuar në Fletoren zyrtare, 2008

¹⁰² Konventa “Për trafikimin e personave, femrave për prostitucion, e të miturit”, botuar në Përmbledhje aktesh juridike ndërkombëtare, Tiranë, 2006.

Reforma e vitit 2013. Reforma e fundit në Kodin Penal solli ndryshime thelbësore në sistemin e dënimeve të Kodit Penal. Kështu dënimi penal jepet për një periudhë nga 5 ditë deri në tridhjetë e pesë vjet, në ndryshim nga kufiri 25 vjet që ishte më parë. Kryesore ishte ashpërsimi i dënimeve dhe rritja e dënimit me burgim të përjetshëm. Në pjesën e përgjithshme u ndryshuan një varg dispozitash që lidheshin me rrethanat rënduese. Në fokus të reformës së vitit 2013 ishte mbrojtja e posaçme që i kushtohej jetës së personit, fëmijëve dhe familjes, rendit e sigurisë publike duke parashikuar dispozita të posaçme me dënime të ashpra. Rëndësi të veçantë marrin edhe dispozitat për nxitjen e urrejtjes, ndalimi i homofobisë, të diktura edhe nga praktika ndërkombëtare¹⁰³.

Për të vazhduar më tej me:

Ligj nr. 41/2021, datë 23.3.2021 “Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 7905, datë 21.3.1995, “Kodi i Procedurës Penale i Republikës së Shqipërisë”, të ndryshuar. ky ligj ka sjellë disa ndryshime shumë tërëndësishme në raport të përbërjes së trupës gjyquese në Gjykatën e Lartë. Referuar këtyre ndryshimeve, tanimë Gjykata e Lartë gjykon në kolegje me trup gjykues të përbërë nga 3 gjyqtarë, ndërsa nga ana tjetër gjykon njësimin dhe zhvillimin e praktikës gjyqësore në kolegje me trup gjykues të përbërë nga 5 gjyqtarë dhe ndryshimin e praktikës gjyqësore në kolegje të bashkuara. Gjithashtu, ky ligj ka parashikuar edhe një detaj tjetër shumë të rëndësishëm, të tillë si: fakti se nuk mund të marrë pjesë në gjykim gjyqtari që ka shqyrtuar kërkesat e palëve gjatë hetimeve paraprake ose në seancë paraprake për të njëjtin procedim, me përjashtim të rasteve kur parashikohet ndryshe në këtë Kod. Një ndryshim i tillë synon të garantojë paanësinë e gjyqësorit në Shqipëri, duke i dhënë palëve garancinë e duhur për një proces të rregullt ligjor, në zbatim të parimit të paanësisë së gjykatës. Nga ana tjetër, ligji është përpjekur të parashikojë edhe dënime për rastet e abuzimeve me kërkesat për përjashtimin e gjyqtarëve, duke luajtur kështu edhe një rol frenues në të tilla procedura të cilat shpeshherë shndërrohen edhe në abuzive nga palët në proces¹⁰⁴.

Ligj nr. 43/2021, datë 23.3.2021, “Për disa ndryshime në ligjin nr. 7895, datë 27.1.1995, “Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë”, të ndryshuar. “Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë”, të ndryshuar, ka prezantuar ndryshime në 4 vepra penale, e më konkretisht për veprën penale “Korrupsioni aktiv i personave që ushtrojnë funksione publike”, “Ushtrimi i ndikimit të paligjshëm ndaj personave që ushtrojnë funksione publike”, “Shkelja e barazisë së pjesëmarrësve në tendera apo ankande publike”, si dhe “Korrupsioni pasiv i personave që ushtrojnë funksione publike”. Këto vepra tashmë kanë të përfshirë në parashikimin e tyre një vlerë të caktuar monetare për kualifikimin e tyre, ç’ka përbën edhe ndryshimin më kryesor në raport me versionin e tyre të mëparshëm. Gjithashtu edhe masa e dënimit ka ndryshuar për këto vepra në varësi të rëndesës së veprës penale.

¹⁰³ Konventa e OKB “Për krimin e organizuar ndërkombëtar” (1953) botuar në Përmbledhje e akteve juridike për drejtësinë, Tiranë, 2006.

¹⁰⁴ Instituti i studimeve politike, “ndryshimet në praktikën e ligjeve të reformës në drejtësi”, Tiranë 2021, fq 6.

Ligj nr. 47/2021, datë 23.3.2021, “Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 95/2016, “Për organizimin dhe funksionimin e institucioneve për të luftuar korrupsionin dhe krimin e organizuar”. më së shumti prezanton disa ndryshime në drejtim të aspekteve financiare për trajtimin e anëtarëve të Byrosë Kombëtare të Hetimit, e më konkretisht të drejtorit të Byrosë Kombëtare të Hetimit, zëvendës drejtorit të Byrosë Kombëtare të Hetimit, të hetuesit, oficerit të Policisë Gjyqësore, si dhe punonjësve.

2.2. Zhvillimi i legjislacionit penal në Shqipëri në kuadër të krimit të organizuar në bazë të legjislacionit të BE-së

Diskursi bashkëkohor mbi reformën në drejtësi ka marrë një rëndësi të veçantë në kontekstin e integritetit evropian të shtetit shqiptar, duke u shndërruar në një nga shtyllat kryesore të dialogut institucional dhe politik me Bashkimin Evropian. Në këtë kuadër, një nga sfidat më të ndjeshme dhe njëkohësisht më komplekse mbetet përafrimi i legjislacionit kombëtar me *acquis communautaire*, veçanërisht në fushën e bashkëpunimit juridik ndërkombëtar dhe procedurave të dorëzimit të personave të kërkuar nga drejtësia penale. Ky proces nuk përfaqëson thjesht një përshtatje tekniko-juridike të normave ligjore, por kërkon një transformim të thellë institucional dhe funksional të të gjitha pushteteve shtetërore, përkatësisht atij legjislativ, ekzekutiv dhe gjyqësor, të cilët duhet të operojnë në mënyrë të koordinuar dhe të harmonizuar për të garantuar zbatimin efektiv të standardeve evropiane.

Në thelb, koncepti i harmonizimit ligjor nënkupton jo vetëm përputhjen formale të dispozitave të brendshme me ato të Bashkimit Evropian, por edhe internalizimin e parimeve themelore që qëndrojnë në bazë të rendit juridik evropian, si sundimi i ligjit, pavarësia e gjyqësorit dhe mbrojtja e të drejtave themelore të njeriut. Në këtë drejtim, procedurat e ekstradimit dhe dorëzimit të personave të kërkuar përbëjnë një test të rëndësishëm për funksionalitetin e sistemit të drejtësisë, pasi ato kërkojnë një nivel të lartë besimi reciprok ndërmjet shteteve dhe një standart të qëndrueshëm të garancive procedurale.

Megjithatë, reforma në drejtësi nuk duhet të konceptohet si një proces i kufizuar në dimensionin normativ apo administrativ; ajo përfshin gjithashtu një dimension të gjerë shoqëror, i cili lidhet drejtpërdrejt me perceptimin dhe besimin e publikut ndaj institucioneve të drejtësisë. Opinioni publik në Shqipëri, në mënyrë të vazhdueshme, ka shprehur shqetësime të theksuara lidhur me integritetin dhe paanshmërinë e sistemit gjyqësor, duke e perceptuar atë si të ndikuar nga fenomene të tilla si korrupsioni, ndërhyrjet politike dhe mungesa e transparencës në proceset vendimmarrëse. Këto perceptime nuk janë të shkëputura nga realiteti institucional, pasi faktorë të tillë si tejzgjatja e proceseve gjyqësore, moszbatimi efektiv i vendimeve dhe mungesa e llogaridhënies kanë kontribuar në erozionin e besimit publik.

Në këtë kontekst, sfida e reformës në drejtësi konsiston jo vetëm në ndërtimin e një kuadri ligjor të harmonizuar me standardet evropiane, por edhe në rikthimin e besimit të qytetarëve përmes forcimit të transparencës, përgjegjshmërisë dhe efikasitetit të institucioneve gjyqësore. Vetëm përmes një qasjeje të integruar, e cila ndërthur dimensionin ligjor, institucional dhe

shoqëror, mund të arrihet një sistem drejtësie funksional dhe i besueshëm, i aftë të përmbushë kërkesat e procesit të integritetit evropian dhe pritshmëritë e qytetarëve¹⁰⁵.

Qëllimi kryesor i reformës në drejtësi është ndërtimi i një sistemi gjyqësor të besueshëm, të pavarur dhe efikas, i cili garanton barazi para ligjit dhe fiton besimin e qytetarëve, duke kontribuar njëkohësisht në zhvillimin social-ekonomik dhe integritetin evropian të vendit. Kjo reformë synon krijimin e një shteti të së drejtës funksional, me institucione transparente dhe një administratë të përgjegjshme. Në këtë kontekst, Bashkimi Evropian i kushton rëndësi të veçantë sundimit të ligjit, duke e përfshirë atë si kriter themelor në Kriteret e Kopenhagenit për vendet aspirante.

Megjithatë, sistemi i drejtësisë në Shqipëri është përballur me probleme serioze, si korrupsioni, mungesa e profesionalizmit, vonesat në procese dhe moszbatimi i vendimeve gjyqësore, çka ka ndikuar negativisht në besimin e publikut. Korrupsioni ka cenuar jo vetëm drejtësinë, por edhe respektimin e të drejtave të njeriut, duke treguar se sfidat janë më të gjera dhe kërkojnë zgjidhje të thella institucionale.

Për këtë arsye, reforma në drejtësi përbën një domosdoshmëri për të garantuar funksionimin demokratik të shtetit dhe për të përmbushur standardet evropiane, duke u mbështetur edhe nga partnerët ndërkombëtarë si BE dhe SHBA.

Kur flasim për sfidat e legjislacionit Evropian dhe shqiptar mbi dorëzimin e personave të kërkuar nga drejtësia penale, ndërmend na vjen tabloja e ligjit shqiptar dhe funksionimi i tij. Por, sot gjithnjë e më shumë po ndërmerren masa për të zhvilluar pushtetin legjislativ dhe funksionimin e tij jo vetëm në hartim por dhe në ekzekutim administrativ dhe atë gjyqësor.

Gjatë dekadës së fundit, reforma në drejtësi ka qenë një prej fushave kryesore ku Prezenca e OSBE-së në Shqipëri është fokusuar. Përveç mbështetjes së vazhdueshme të iniciativave legjislative, prezenca e tyre ka bërë rekomandime edhe për përmirësimin e sistemit të drejtësisë, në bazë të vlerësimeve sistematike të gjykimeve. Në brëndësi të punimit do të analizohen bashkëpunimet e shtetit shqiptar me organizata të ndryshme ndërkombëtare, të cilat kanë karakter ligjor në fushën e bashkëpunimit penal. Në këtë çështje do të flitet për bashkëpunimet shumëpalëshe midis Shqipërisë dhe shteteve të tjera Evropiane si dhe roli i BE-së. Globalizimi i veprimtarive kriminale ka krijuar një nevojë për të forcuar bashkëpunimin ndërkombëtar. Hetimi, ndjekja penale dhe kontrolli i krimit nuk mund të kufizohen brenda kufijve kombëtar.

Për të vazhduar më tej me marrëveshjet e lidhura me Ballkanin të cilat do t'i shohim si akte jo vetëm në suazën e së drejtës ndërkombëtare dhe bashkëpunimit, por dhe si marrëveshje të cilat, na lejojnë të shohim qartë sfidat që ka BE-ja në kuadër të dorëzimit të personave të dënuar. BE-ja e sheh këtë procedurë si një përgjegjësi për përforcimin e demokracive të reja.

¹⁰⁵ Fondacioni Shqipëria e Hapur për Shqipërinë-Soros, 'Analizë e sistemit të drejtësisë në Shqipëri', Tiranë 2014, fq 12.

Si dhe Kornizat strategjike institucionale në fushën e çështjeve penale. Në vitet e fundit veprimtaria kriminale dhe veçanërisht krimi organizuar ka kapërcyer kufijtë kombëtarë duke u bërë gjithnjë e më shumë një sfidë në nivel rajonal dhe atë ndërkombëtar. Në kushte të tilla mundësia për t'iu përgjigjur menjëherë nevojës për bashkëpunim ndërkombëtar është shumë e rëndësishme, duke pasur parasysh natyrën dhe pasojat e krimeve. Shtetet kanë intensifikuar bashkëpunimin gjyqësor si në nivel rajonal ashtu edhe atë ndërkombëtar në mënyrë që të jenë në gjendje të luftojnë në mënyrë efektive operacionet ndërkufitare të grupeve kriminale. Pa harruar dhe aktet kryesore mbi procedurën e dorëzimit të dënuarve, ku do të flitet konkretisht, se cilat akte dhe konventa ka nënshkruar vendi dhe si procedohet.

Sot flitet gjithnjë e më shumë për reformat në drejtësi, e tillë është dhe sfidat që ka shteti ynë. Kur flitet për bashkëpunimin me BE-në në lidhje me procedurat e dorëzimit të personave të kërkuar nga drejtësia. Është një sfidë e tillë, sepse legjislacioni ynë duhet të përputhet me legjislacionin e BE-së. Kur flasim për përputhje apo *Aquis communautaire* kemi parasysh ndërveprimtarinë që duhet të ndjekë pushteti legjislativ gjyqësor dhe ekzekutiv. Pra, ndryshe mund ta quajmë harmonizimi i ligjeve të brendëshme me atë *acquis* komunitare. Duke u nisur nga vetë fjala reformë në drejtësi shohim se kuptimi dhe precptimi i saj nuk është vetëm legjislativ-administrativ por përfshin dhe publikun e gjerë, të cilët janë gjithnjë të interesuar për ndërveprimet shtetërore përse i përket reformave, përfshirë këtu dhe sfidat e legjislacionit European dhe atij shqiptar mbi procedurat e dorëzimit të personave të kërkuar nga drejtësia penale. Ka një perceptim të gjerë të publikut se sistemi i drejtësisë është i prekur nga fenomeni i korrupsionit dhe ndikimit të jashtëm në dhënien e drejtësisë. Korrupsioni, mungesa e praktikave transparente, tejzgjatja e proceseve dhe moszbatimi i vendimeve gjyqësore kanë ndikuar në perceptimin negativ të publikut ndaj transparencës së gjyqësorit¹⁰⁶.

Synimi i përgjithshëm i procesit të reformës është krijimi i një sistemi drejtësie të besueshme, të drejtë, të pavarur, profesionale dhe të orientuar drejt shërbimit, të hapur, të përgjegjshëm dhe eficient, i cili të gëzojë besimin e publikut, të mbështesë zhvillimin e qëndrueshëm social-ekonomik të vendit dhe të mundësojë integrimin e tij në familjen evropiane¹⁰⁷. Nga sa shohim më lartë, reformat në drejtësi bëhen me qëllim për të krijuar një shtet të së drejtës me barazi, ligje funksionale, shoqëri funksionale si dhe një administratë funksionale dhe mirëqeverisëse. Kjo tablo na jep në mendje pikën kryesore të pikës që BE-ja i mëshon kaq shumë shtetit të së drejtës dhe mirëfunksionimin e saj, duke e vendosur këtë si pikë primare dhe në Kriteret e Kopenhagenit, që janë kriteret bazë për shtetet që aderojnë dhe synojnë të jenë pjesë e kësaj organizate të madhe evropiane. Andaj, është parë tashmë nga qeveria e shtetit shqiptar si një pikë kryesore “Reforma në Drejtësi”. Kjo reformë sjell për historinë e shtetit shqiptar një pikë kthesë në politikën e saj dhe në mbarëvatjen e shtetit shqiptar në kuadër për t’u afruar dhe përshtatur sa më shumë me shtetin e së drejtës dhe për një shoqëri transparente dhe për publikun.

¹⁰⁶ Fondacioni Shqipëria e Hapur për Shqipërinë-Soros, ‘Analizë e sistemit të drejtësisë në Shqipëri’, Tiranë 2014, fq 12.

¹⁰⁷ Komisioni i Posaçëm Parlamentar për Reformën në Sistemin e Drejtësisë Grupi i Ekspertëve të nivelit të Lartë, „Strategjia e Reformës në sistemin e drejtësisë“, Tiranë 2015, fq 2.

E gjitha kjo, sjell një evoluim në sistemin e drejtësisë. Duke u nisur nga pikat e lartë përmendura që ka shteti i së drejtës dhe funksionimi i saj, themi bindshëm se shembulli i shtetit të së drejtës në vendin tonë nuk ka funksionuar në mënyrë transparente, prandaj Reforma në drejtësi do të mundësojë funksionimin e saj dhe më tej për mbarëvajtjen e parametrave që kërkon ky model, i cili na afron gjithnjë e më shumë me funksionimin e demokracisë.

Duke folur për Reformat në Drejtësi, kuptojmë dhe prekim më nga afër problematikën e korrupsionit. Ajo ku ne shohim më tepër problem është sistemi i drejtësisë ka qënë më i prekuri për sa i përket korrupsionit. Kjo vjen si shkak i lartë i pranisë së fenomenit jo profesionalizëm. Këtu nënkuptojmë se punojësit jo vetëm e kanë përdorur postin e tyre për të përfituar por dhe e kanë përdorur atë duke marrë vendime që janë në kundërshtim me ligjin (kjo ka ardhur si pasojë e pranimi të parave për afera të ndryshme të klientëve).

Gjithashtu, korrupsioni nuk është parë vetëm në sistemin e drejtësisë por dhe më gjërë. Ajo që vihet re është mos funksionimi i të Drejtave të Njeriut. Gjithnjë e më shumë afrohemi në pikat kryesore të Kriteve të Kopenhagenit, për të cilat do të flasim në nënçështjen e më poshtme. Respektimi i të Drejtave të Njeriut nuk nënkupton vetëm respektimin e tyre dhe asimilimin e ligjeve të kësaj konvente në legjislacionin tonë, por dhe zbatimin e tyre duke patur parasysh dhe praktikën Gjyqësore të të Drejtave të Njeriut.

Përkundrejt këtyre problemeve dhe sfidave madhore është e natyrshme nevoja për ndryshimin rrënjësor të gjendjes në sistemin e drejtësisë¹⁰⁸. Kjo nevojë dikton një reformë kushtetuese dhe ligjore të thellë e të qëndrueshme, që t'u përgjigjet në mënyrë të efektshme sfidave të së sotmes dhe të garantojë të ardhmen evropiane të vendit¹⁰⁹.

Përpjekjet për transparencë dhe drejtësi së fundmi kanë qënë impenjimi i politikës shqiptare, falë dhe interesit të ndërkombëtarëve, Bashkimi Evropian dhe Shteteve të Bashkuara të Amerikës dhe tashmë institucionet shtetërore dhe vetë politika janë përfshirë në suazën e së drejtës dhe të transparencës së munguar. Pakti politik për nismën dhe finalizimin e ligjit të dekriminalizimit që tashmë ka marrë rrugë dhe janë përcaktuar afatet ligjore që deri në fund të muajit mars, politikanët, zyrtarët, të zgjedhurit parlamentarë dhe vendorë, duhet të largohen nëse preken nga ligji i dekriminalizimit. Reforma në drejtësi, pra ligji i dekriminalizimit do të hap shtegun e nismave ligjore të ndryshimit të Kushtetutës, duke pyetur drejtpërdrejtë zgjedhësit dhe kësioj çel dhe ngerçin e reformës në drejtësi që është dhe akti final i egzistencës së shtetit ligjor, apo shtetin e së drejtës për të cilën pretendojmë, por më parë politika duhet të jetë me e përgjegjshme para se të pyeten shqiptarët, pra të pranojnë dialogun?

Bashkimi European funksionon mbi bazën e traktateve të nënshkruara nga vendet anëtare. Këto traktate shërbejnë edhe si baza ligjore për ngritjen e institucioneve të Bashkimit European. Bashkimi European mund të veprojë vetëm mbi bazën e kompetencave që i jepen atij nga traktatet, ndërsa ndryshimet që mund t'i bëhen traktateve kërkojnë pranueshmërinë dhe

¹⁰⁸ Komisioni i Posaçëm Parlamentar për Reformën në Sistemin e Drejtësisë Grupi i Ekspertëve të nivelit të Lartë, „Strategjia e Reformës në sistemin e drejtësisë“, Tiranë 2015, fq 3

¹⁰⁹ Po aty.

ratifikimin nga çdo shtet nënshkrues, bazuar në procedurat e tyre kombëtare. Çdo organizatë shoqërore ka një kushtetutë. Kushtetuta është instrumenti që përcakton strukturën e një sistemi politik. Ajo përcakton raportet e pjesëve të ndryshme me njëra-tjetrën, objektivat e përbashkëta si dhe rregullat për formulimin e vendimeve të detyrueshme. Kushtetuta e BE ka detyrimin t'u përgjigjet të njëjtave çështje si kushtetuta e një shteti. Por ajo është specifike pasi BE është një bashkim shtetesh, të cilit i janë caktuar detyra dhe funksione gjithashtu specifike. Në një shtet anëtar politika formëzohet nga dy parime esenciale, shteti ligjor dhe demokracia. Aktivitetet e BE duhet të kenë legjitimitet ligjor dhe demokratik. Ato bazohen tek elementët mbi të cilët është themeluar Unioni, struktura e tij, mënyra si vepron, pozicioni i shteteve anëtare dhe institucionet e tyre si dhe pozicioni i qytetarëve.

Çdo diskutim për natyrën ligjore të BE do të duhet të fillojë me veçoritë karakteristike të tij. Natyra ligjore e BE është përcaktuar nga dy vendime gjyqësore që në kohën e Komunitetit European. Ato janë të vlefshme edhe sot.

Lind pyetja se çfarë përfshin demokracia si nocion? Sipas arsyetimit por dhe sipas literaturave të ndryshme, demokracia përfshin, shtetin e së drejtës, systemin zgjedhor, qeverisje mirëfunksionale, sovraniteti i popullit, kushtet për zgjedhje të lira. Ndaj natyra e demokracisë është e larmishme. Ne do të analizojmë secilin koncept të lartëpërmendur për të kuptuar më qartë larmishmërinë e demokracisë. Fillimisht duhet të sqarojmë se cila është terminologjia që duhet të pranojmë: shteti ligjor apo shteti i së drejtës¹¹⁰, terma këto të përdorura gjerësisht sot në literaturën politike e juridike. Të dyja termat kanë të njëjtin kuptim, shprehin të njëjtin koncept, atë të lidhjes së ngushtë dhe reciproke midis shtetit dhe së drejtës. Kjo lidhje shprehet në mënyrë tepër të qartë në nenin 4, pika 1 të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë: “ e drejta përbën bazën dhe kufijtë e veprimtarisë së shtetit”. Ndoshta për arsye të referimit kushtetues, në Shqipëri duket se shprehja “shtet i së drejtës” ka fituar qytetarinë . Përkufizimi i Shtetit të së drejtës ndryshon sipas autorëve dhe epokave. Shteti i së drejtës është para së gjithash një model teorik i organizimit të sistemeve politike. Ai është bërë një temë themelore e politikës meqenëse konsiderohet si një nga karakteristikat kryesore të regjimit demokratik, por nuk është detyrimisht një rregjim demokratik¹¹¹. Përgjithësisht një Shtet i së drejtës nuk

¹¹⁰ Këtu kemi të bëjmë dhe me shetet, të cilat dëshirojnë të jenë pjesë e BE/së duke e lidhur lështu me asociim, ndihmë financiare dhe diskutim çështjesh me interes të përbashkët, ndryshoi rrënjësisht me vendimin e Këshillit të Europës në Kopenhagen, qershor 1993. Me anë të këtij vendimi u përcaktua që të gjitha vendeve të Evropës Qëndrore dhe Lindore (EQL) t'u krijohej mundësia e anëtarësimit, nëse do të plotësonin disa kushte të caktuara, të ashtuquajtura “Kritere të Kopenhagenit”. Ndër këto kushte bënin pjesë, për shembull, një kuadër stabil institucional mbi bazën e një rendi demokratik dhe garantimi i të drejtave të njeriut dhe të pakicave si dhe një ekonomi tregu funksionale. Krahas kësaj, nga Europa Qëndrore dhe Lindore pritej aftësia për të përvetësuar të gjithë kuadrin ligjor të BE si dhe gatishmëria për të marrë përsipër qëllimet e një Bashkimi Politik dhe të një Bashkimi Ekonomik dhe Monetar.

¹¹¹ Rezler P., “The Copenhagen Criteria, Are they helping or hurting the European Union”, në Touro International Laë Review, 2013, Vol 14, fq 45.

është detyrimisht demokratik, por çdo Shtet demokratik është një Shtet i së drejtës. Shteti i së drejtës duket kështu si një etapë e parë në formimin e një Shteti demokratik¹¹².

Nga këtu arrijmë të konkludojmë se parandalimi i krimit përbën një nga çështjet dhe detyrimet më të rëndësishme për një shoqëri demokratike dhe të civilizuar. Organet e specializuara që kanë detyrimin ligjor për parandalimin e krimit nuk mund të jenë të suksesshme në përmbushjen e këtij detyrimi pa angazhimin dhe përfshirjen e gjithë institucioneve të tjera shtetërore dhe të zgjedhura si dhe shoqërisë në përgjithësi. Hartimi dhe zbatimi i strategjive dhe politikave për parandalimin e krimit, kërkon mbi të gjitha një bashkëpunim dhe bashkërendim të të gjitha strukturave të shtetit dhe të shoqërisë, në mënyrë të veçantë të policisë dhe organeve të tjera të mbrojtjes së ligjit, me organet e pushtetit vendor dhe institucionet e ndryshme shtetërore dhe civile. Gjithçka duhet të organizohet me qëllimin unik, për të siguruar vendosjen e ligjit dhe rritjen e sigurisë publike në të gjithë vendin si një nga sfidat prioritare të shoqërisë për të merituar një vend të respektueshëm në integritet euroatlantike. Kjo e gjitha me objektivin e rritjes së përgjegjshmërisë së institucioneve në nivel qendror dhe vendor për mirëkoordinim, për marrje dhe ndarje përgjegjësisë institucionale për një klimë më të shëndetshme sigurie dhe investim për parandalimin e krimit.

Investimi institucional ose shoqëror drejt parandalimit të krimit nuk është një punë e lehtë dhe as afatshkurtër, ajo është një sipërmarrje për të eliminuar shkaqet apo burimet e dukurive kriminale, që shpesh kanë natyrë ekonomike, sociale, arsimore e kulturore, të së shkuarës, por edhe të tranzicionit. Fuqizimi i shtetit ligjor dhe i zbatimit të ligjit ka ardhur koha të shoqërohet edhe me një punë edukative e ndërgjegjësuere qytetare për respektimin e ligjit dhe të jetës komunitare.

Të përkufizosh politikën kriminale, fillimisht mund ta konsiderosh atë si një mjet vëzhgimi. Çfare do të thotë kjo? Ajo në të vërtetë është arti i përgatitjes për krijimin dhe zbatimin e ligjit penal në mënyrë që të marrin rezultatet më të mira në luftën kundër krimit¹¹³. Parë në këtë kontekst të veçantë, politika kriminale ka një ndikim të rëndësishëm në sistemin e parandalimit të krimit, duke u përpjekur për të krijuar një alternativë për atë që deri më sot është konsideruar si e vetmja mënyrë represioni shtetëror "ex post" i shkeljeve. Kriza e politikës kriminale, ndjehet në të gjithë botën, duke nxitur kërkime në mënyra të reja për të gjetur të dyja brenda por edhe jashtë ligjeve tradicionale penale. Nevojitet mbi të gjitha të ndërhyjmë në parandalimin e krimeve, jo vetëm në dënimin e veprave të konsumuara. Rishikimi i përgjithshëm i çështjeve mbi krimin e çon parandalimin kryesisht në fushën e politikës sociale me të cilën politika penale është ngushtësisht e lidhur dhe në këtë aspekt parandalimi kriminal nuk mund të përkthehet ndryshe veçse përmes filtrit të masave të politikës sociale.

¹¹² Andersen, Svein S. and Eliassen, Kjell A., "Making Policy in Europe: The Europeification of National Policy-making", London: Sage Publications, 2013, fq 50

¹¹³ Musacchio, V., Le politiche sociali come strumento di politica criminale nel terzo millennio- Intervento tenuto presso la Scuola della Politica "Don Luigi Sturzo" al Seminario di Studi "Il futuro del diritto penale" - Roma 16 Marzo 2002, fq 96.

Debati politik mbi sfondin kriminal përcakton se si individi përshtatet në komunitet dhe si janë vënë bazat pro dhe kundër kriminalitetit. Sipas studiuesve të shkencave shoqërore¹¹⁴, sjelljen e njeriut si të devijuar lind nga kontakti shoqëror me mjedisin rrethues, prandaj, analiza të kujdesshme të kushteve mjedisore në të cilat njeriu ushtron personalitetin e tij duhen ndërmarrë për të gjetur ato lidhje që shumë studiues besoj se ka mes krimit dhe të dhënave natyrore, sociologjike, kulturore që gjendet zakonisht në një komunitet të dhënë¹¹⁵.

Në themel të filozofisë dhe arsyes së krijimit dhe ekzistencës së institucioneve të specializuara të ngritura enkas për të siguruar rend dhe qetësi publike, qëndron pikërisht detyrimi për të parandaluar krimin. Tashmë është e qartë se strategjitë e mirëplanifikuara të parandalimit të krimit nuk kanë vetëm rol parandalues, por rrisin sigurinë e komunitetit, sigurojnë zhvillim të qëndrueshëm të vendit e rrisin cilësinë e jetës. Po, kështu edhe kostot financiare e sociale ulen.

Në Shqipëri, në vitet '90 demokratizimi i vendit u shoqërua nga liberalizimi i çdo sfare të jetës çka pavarësisht efekteve të pritshme përsa i përket lirive e të drejtave të njeriut, solli në mënyrë të paevitueshme dukuri e fenomene që e kanë dëmtuar seriozisht besimin e shoqërisë në autoritetin e shtetit dhe në prespektivën e saj. Kështu korrupsioni, lëvizja kaotike demografike, mungesa dhe mosrespektimi i rregullave e ligjeve etj, solli krijimin e informalitetit në shoqëri e mandej rritjen në përmasa të konsiderueshme të kriminalitetit. Krahas kësaj, zhvillimi jo i barabartë midis zonave urbane solli krijimin e disniveleve sociale dhe blloqeve e lagjeve të pasura.

Kjo ndarje e re, por sidomos situata demografike e kulturore karakterizohet dhe nga tipe të ndryshme popullsie banuese e tipe të ndryshme kriminaliteti. Niveli ekonomik e kulturor ndikon ndjeshëm në përqindjen e kriminalitetit në komunitete ose mosha të caktuara çka nënkupton se ky nivel dhe kjo natyrë kriminaliteti bëhen më të theksuara sot në raport me synimet strategjike të integritetit të vendit.

Parandalimi i krimit është një proces i gjatë dhe i vazhdueshëm dhe që nuk kërkon vetëm masa konkrete të karakterit teknik që ndikojnë direkt në uljen e kriminalitetit, pra të karakterit thjesht penal. Rëndësi të dorës së parë merr gjetja e shkaqeve dhe burimeve të kriminalitetit, forcimi i rolit drejtues së institucioneve të larta shtetërore në këtë proces dhe mandej hartimi i strategjive parandaluese gjithëpërfshirëse dhe bërja e tyre pjesë e politikave kombëtare të zhvillimit, nxitja e bashkëpunimit dhe bashkërendimit të përpjekjeve të të gjitha hallkave të shtetit dhe shoqërisë, strategji dhe politika parandaluese gjithëpërfshirëse për hartimin dhe zbatimin e të cilave lipset një bashkëpunim në mënyrë të veçantë i policisë dhe strukturave të tjera të mbrojtës së ligjit, me organet dhe institucionet e ndryshme shtetërore dhe civile.

¹¹⁴ Musacchio, V., Le politiche sociali come strumento di politica criminale nel terzo millennio- Intervento tenuto presso la Scuola della Politica "Don Luigi Sturzo" al Seminario di Studi "Il futuro del diritto penale" - Roma 16 Marzo 2002, fq 98.

¹¹⁵ Po aty.

Keshtu, parandalimi kriminal do mund ta ndanim në dy faza kryesore¹¹⁶:

E para, në atë që do mund ta konsiderojmë si parashikim. Kjo do të thotë se në mënyrë që ne të parandalojmë një dukuri të caktuar pikë së pari duhet të jemi të aftë të parashikojmë se ku ka më shumë gjasa të ndodhi kjo dukuri.

E dyta, në atë moment që vjen menjëherë pas mundësisë ose dukurisë së parashikuar, e cila shoqërohet nga një ndërhyrje e menjëhershme dhe të përshtatshme mbi këtë pikë. Megjithatë parashikimi është një proces paksa jo i sigurt ose një biznes i rrezikshëm, nëse do të marrim në konsideratë faktin që varet mbi një teori të rastësisë dhe kur aplikohet mbi një strukturë sociale të tillë si krimi apo kriminaliteti, është tepër i pasigurt. Kjo për faktin gjithashtu se shkencat sociale nuk janë standarte dhe fikse si shkencat ekzakto. Ky koncept i referohet kuptimit të kontrollit kriminal. Një përkufizim juridik e gjejmë në zhvillimet juridike të brëndshme të realizuar nga lektorë shqiptarë, si më poshtë:

Parandalimi i krimit nënkupton një tërësi strategjish dhe masash që synojnë të reduktojnë riskun e krimit, efektet e dëmshme të mundshme të tij te individit dhe shoqëria, përfshirë dhe frikën ndaj krimit, mes masave që ndikojnë në faktorët e shumtë të krimit.¹¹⁷ Në këtë sens tendenca parandaluese e krimit bëhet fryma udhëheqëse e politikave të një vendi si në kuadrin e përgjithshëm ashtu dhe në atë specifik.

Nëse do të bënim një klasifikim empirik të politikës parandaluese për efekte studimore, atëherë do ta kategorizonim këtë politike në: politika parandaluese para hyrjes në rrugën e krimit dhe politika parandaluese e ndalimit të rihyrjes në rrugën e krimit.

2.3.Kuadri ligjor i Shqipërisë dhe konventat shumëpalëshe me vendet e BE-së

Shqipëria aplikon një sistem juridik të së drejtës civile (kodifikuar), ku ligjet e shkruara përbëjnë bazën, por pa anashkaluar rëndësinë e jurisprudence dhe precedentëve gjyqësorë. Për më tepër, vullneti për marrëdhënie ndërhretërore dhe bashkëpunim ndërkombëtar është i sanksionuar që në hyrje të Kushtetutës, e cila i rreshton paqen, harmoninë dhe drejtësinë globale ndër parimet themelore të njerëzimit¹¹⁸. Paralelisht, Kushtetuta sanksionon parimet bazë të së drejtës penale, të cilat luajnë një rol kyç në proceset e bashkëpunimit gjyqësor. Ajo garanton standardet dhe të drejtat minimale për çdo individ që i nënshtrohet një hetimi penal, duke rregulluar aspekte si: procedurat e ekstradimit, parimin e ligjshmërisë në dënim (mosdënim pa ligj), të drejtën për t'u dëgjuar, prezumimin e pafajësisë, parimin ne bis in idem (ndalimin e dënimit të dyfishtë për të njëjtën vepër) si dhe ruajtjen e konfidencialitetit¹¹⁹.

Republika e Shqipërisë ka ratifikuar Konventën Europiane “Për ekstradimin” së bashku me dy protokollet e saj të para shtesë, duke shoqëruar këtë proces me këto rezerva dhe deklarata specifike:

¹¹⁶ Gilling, D., ‘Crime prevention: theory, policy, and politics’ Italia 2000.

¹¹⁷ Hysi, V., “Parandalimi i kriminalitetit dhe sistemi i drejtësisë penale”, Tiranë Shkurt 2010, fq 6.

¹¹⁸ Kamolli M., Kadribašić A., Marković M., Avdi N., “Bashkëpunimi Gjyqësor Rajonal, pasqyra praktike krahasuese të vendeve të Ballkanit Perëndimor”, Podgoric 2019, fq 14.

¹¹⁹ Po aty

- Masa e dënimit (Neni 2/1): Pala shqiptare nuk aplikon kufij minimalë të kohëzgjatjes së dënimit me burgim për efekt ekstradimi, me kusht që të zbatohet parimi i reciprocitetit.
- Ekstradimi i shtetasve (Neni 6/1-a): Shqipëria refuzon ekstradimin e shtetasve të vet, përveç rasteve kur marrëveshjet ndërkombëtare ku ajo bën pjesë parashikojnë ndryshe.
- Kuptimi i termit "shtetas" (Neni 6/1-b): Ky term përfshin edhe personat me dyshtetësi, nëse njëra prej tyre është shtetësia shqiptare.
- Territorialiteti dhe interesat shtetërore (Neni 7/1): Ndalohej ekstradimi i personave që kanë kryer vepra penale brenda ose jashtë territorit shqiptar, nëse ato dëmtojnë interesat e shtetit apo të shtetasve shqiptarë. Ky rregull vlen në kushte reciprociteti, përveç rasteve kur ka marrëveshje specifike alternative.
- Shoqërimi i kërkesës (Neni 12/2): Çdo kërkesë për ekstradim duhet të përmbajë tekstin origjinal ose të vërtetuar të ligjit penal që do të aplikohet ndaj personit.
- Vuajtja e dënimit (Neni 19/2): Nëse personi që kërkohet po vuan një dënim tjetër në Shqipëri, pas ekstradimit ai mund të lejohet ta kryejë plotësisht dënimin në vendin kërkues (mbi bazë reciprociteti).
- Tranziti ajror (Neni 21/4-a): Njoftimi paraprak nuk është i nevojshëm në rastet e tranzitit ajror përmes hapësirës shqiptare, nëse nuk parashikohet ulje në territor. Legjislacioni i Brendshëm në nivel kombëtar, shtyllat ligjore që normojnë ekstradimin përbëhen nga Kushtetuta e RSH-së (si akti suprem që sanksionon rregullat bazë dhe raportin me të drejtën ndërkombëtare), Kodi Penal dhe ai i Procedurës Penale (që rregullojnë aspektet materiale dhe procedurale), si dhe Ligji nr. 10193, datë 3.12.2009 "Për marrëdhëniet juridiksionale me autoritetet e huaja në çështjet penale" (i ndryshuar). Globalizimi i Krimit dhe Supremacia Juridike Sot, globalizimi i veprimtarive kriminale ka diktuar domosdoshmërinë e forcimit të marrëdhënieve ndërkombëtare, pasi hetimi dhe kontrolli i krimit të organizuar nuk mund të mbyllen brenda kufijve shtetërorë. Bashkëpunimi gjyqësor bazohet në instrumente shumëpalëshe që lehtësojnë ndihmën juridike të ndërsjellë dhe ofrojnë udhëzime praktike për autoritetet vendase dhe të huaja. Sipas rendit tonë kushtetues, marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara bëhen pjesë integrale e sistemit të brendshëm ligjor dhe kanë rëndësi parësore (supremaci), duke mbizotëruar mbi ligjet e vendit në rast papajtueshmërie. Në këtë kuadër, Shqipëria ka nënshkruar një sërë konventat dhe rezolutash kyçe nën ombrellën e OKB-së dhe Këshillit të Evropës¹²⁰.

Pasi kemi shqyrtuar ratifikimin e konventave dhe ligjeve mbi procedurën e dorëzimit të personave të kërkuar, është e rëndësishme të analizohen sfidat e përbashkëta që ndajnë legjislacioni evropian dhe ai shqiptar.

Nga këndvështrimi i shtetit shqiptar, një ndër sfidat kryesore në bashkëpunimin me vendet e BE-së mbetet përafrimi i legjislacionit vendas me kuadrin ligjor të Unionit. Ky proces nuk kufizohet vetëm te harmonizimi me *Acquis Communautaire*, por lidhet ngushtë edhe me

¹²⁰ KE, Lista e traktateve për Shqipërinë, parë më datë 11.09.2024.

< <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-states/-/conventions/treaty/> > 29 dhjetor 2023

reformat e thella që vendi ynë po ndërmerr në sistemin e drejtësisë. Këto reforma ndikojnë drejtpërdrejt në mirëfunksionimin e ligjit dhe në parandalimin e korrupsionit tek zyrtarët që ekzekutojnë procedurat e ekstradimit. Një tjetër sfidë madhore është menaxhimi i kohës. Përshtatja ligjore kërkon periudha të konsiderueshme për hartimin dhe ratifikimin e akteve në Parlament, proces ky që kërkon efikasitet dhe profesionalizëm të lartë. Në këtë pikë, ngrihet pyetja: a disponojmë personel të kualifikuar mjaftueshëm për të garantuar menaxhimin e duhur kohor dhe zbatimin e saktë e të ndershëm të këtyre procedurave?

Sa i përket sfidave nga ana e legjislacionit europian, elementi kyç mbetet shkalla e besueshmërisë ndaj institucioneve shqiptare, e cila historikisht ka qenë e ulët. Për këtë arsye, BE-ja është fokusuar vazhdimisht te reformat tona për transparencë, me qëllim rritjen e besimit institucional. Gjithashtu, prania e BE-së është bërë gjithnjë e më aktive përmes misioneve monitoruese dhe ekspertëve që ndjekin nga afër mbarëvajtjen e procedurave për dorëzimin e personave të dën timer penalisht.

Pyetja që ngrihet në këtë pikë është a kemi personel të kualifikuar mjaftueshëm për ta mirë menaxhuar kohën dhe për ta zbatuar këtë proedurë me korrektësi dhe pa korrupsion?

Përsa i përket sfidave që ka legjislacioni europian mund të themi se pika kryesore është ajo besimit që kanë dhënë deri më sot Institucionet e shtetit shqiptar. Kjo është një ndër pikat kryesore për sa i përket sfidave pasi, besimi tek Institucionet e shtetit Shqiptar është shumë i ulët. BE-ja gjithnjë e më shumë është fokusuar në reformat që vendi ynë ka ndërmarrë dhe po ndërmerr për transparencë duke bërë të mundur rritjen e besimit Institucional. Gjithashtu, BE-ja është gjithnjë e më shumë prezente në këto situata duke dërguar komisioner të ndryshëm për të monitoruar mbarëvajtjen e procedurave të dorëzimit të personave që janë të dën timer për vepra penale. Nga sa më lartë shohim se shteti shqiptar gjithnjë e më shumë kërkon të përshtatë legjislacionin e tij me kriteret që BE-ja i ka vendosur. Natyra e BE-së është e tillë, që kërkon transparencë, bashkëpunim si dhe korrektësi.

Shteti shqiptar ka ratifikuar ligje, akte si dhe rregullore të ndryshme në kuadër të procedurave penale me BE-në por jo vetëm dhe atë rajonal. Gjithnjë e më shumë po ndërmmerren hapa të rëndësishme dhe transparente për të krijuar dhe rritur besimin e institucioneve shqiptare jo vetëm tek publiku civil por dhe atë të BE-së.

Sic pamë më lartë Sfidat e legjislacionit europian dhe shqiptar mbi procedurat e dorëzimit të personave të kërkuar nga drejtësia penale kërkon kohë jo vetëm nga shteti shqiptar por dhe BE-ja. Kërkohet kohë për të arritur qëllimin dhe funksionimin e institucioneve shqiptare, kërkohet profesionalizëm dhe kjo arrihet duke trajnuar administratën legjislative jo vetëm me trajnime ditore por dhe me specializime të ndryshme në kuadër të procedurave penale.

Gjithashtu kërkohet bashkëpunim midis palëve, kjo bëhet duke patur institucione transparente dhe jo korruptive, prandaj është e rëndësishme reforma në drejtësi. Pasi shohim dhe prekim nga afër sesi këto institucione po rriten dhe po maturohen ku në qëndër të tyre është mbarëvajtja e shtetit të së drejtës dhe atij demokratik.

2.4. Trafikimi i lëndëve narkotike dhe legjislacioni shqipëtar

Që nga e kaluara, shoqërisë i është dashur që të luftojë për një dukuri të rrezikshme siç është droga. Trafikimi me lëndë narkotike është njëra ndër format më të rrezikshme të kriminalitetit të organizuar. Sipas Organizatës Botërore të Shëndetësisë “drogë” cilësohet çfarëdo substance që duke u futur në një organizëm të gjallë modifikon një ose më shumë funksione të tij¹²¹. I pakontestueshëm është fakti që kjo dukuri po e prek edhe shtetin tonë, duke e degraduar shoqërinë në masë të madhe. Aksionet që ndërmerren kundër narkomanëve kryesisht kanë pasoja të atilla që narkomanët nuk e lenë drogën, por tërhiqen në ilegalitet më të thellë dhe janë më të kujdesshëm në marrjen, shpërndarjen e narkotikëve, duke përdorur në këtë rast kontakte vetëm me nifkat e tyre të cilat gjithashtu kohë pas kohe i ndërrojnë.

Duke parë dinamikën dhe rrezikshmërinë e përhapjes së një dukurie kriminale mjaft të dëmshme e cila quhet “Drogë” problematikat që solli ky fenomen jo vetëm në aspektin mjekësor, social por edhe në aspektin juridik kanë bërë që të tërhiqet vëmendja edhe e juristëve dhe të opinionit për të luftuar dhe parandaluar atë. Luftimi i saj mori hov në të gjitha format e mundshme, në mënyrë të organizuar.

Në shoqërinë tonë shpërndarja e lëndëve narkotike gjithnjë e më shumë ka marrë zmadhim. Kjo do të thotë më shumë përdorues të moshave të ndryshme si dhe në përdorimin e lëndëve narkotike nuk përfshihet vetëm gjinia mashkullore por dhe gjinia femërore. Kjo, për arsye se sot, ndodhemi përballë botës moderne ku çdo gjë është normalizuar dhe shihet nga të rinjtë si fenomen për të qënë në trend. Por, kjo nuk është pjesë e temës sonë dhe nuk do të ndalemi të trajtojmë në mënyrë të zgjeruar, por është me rëndësi për t’u prekur. Sot, pyetja që ngrihet më së shumti është si është i organizuar rrjeti i shpërndarjes së lëndëve të ndryshme narkotike dhe a prodhohen këto në vendin tonë nga organizata që merren me prodhimin e saj apo vëndi ynë është një shtet tranzitor për shpërndarjen e lëndëve narkotike në Europë? Për këtë arsye institucionet qeveribërse por dhe ato adminstratore e panë që në fillimet e demokracisë tranzitore hartimin e ligjit të shpërndarjes së lëndëve narkotike si dhe futjen e këtij ligji në Kodin Penal të RSH. Trafikimi i lëndëve narkotike njihet në lesligjslacionin shqiptar si vepër penale, konkretisht Neni 283¹²²/ A në Kodin Penal~ Shitja, ofrimi për shitje, dhënia ose marrja në çdo formë, shpërndarja, tregtimi, transportimi, dërgimi, dorëzimi, si dhe mbajtja, përveç rastit të përdorimit vetjak dhe në doza të vogla, të substancave narkotike dhe psikotrope, si edhe i farërave të bimëve narkotike, në kundërshtim me ligjin ose në kapërcim të përmbajtjes së tyre, dënohet me burgim nga pesë deri në dhjetë vjet. Nga ky paragraf lind pyetja, se në cilat kriteret duhet të bazohemi për të përcaktuar doza të vogla dhe kush e përcakton atë? Si përgjigje mund të thuhet se përcaktimi i dozave të vogla është çështje subjektive dhe a lejon ky paragraf hapësira që institucionet përkatëse të favorizojnë miqtë e tyre në rastin e kapjes në flagrancë. Gjithësesi, përcaktimi i dozave të vogla për përdorim vetjak shihen si një kamuflim i realitetit pasi, në kapjen e personave që janë konsumator është e vështirë të arrihet në konkluzion se si kjo dozë ka ardhur në duart e përdoruesve dhe se ligji lë hapësira boshe shpesh herë në praktikë, prandaj do të ishte e mirëmenduar nga institucionet ligjvënëse rishikimi i ligjit 283 në Kodin Penal të RSH. Sasia e lëndës narkotike që përjashton nga dënimi personin për shkak të faktit që e ka për përdorim vetjak a duhet të ndryshojë në lidhje me llojin e lëndës

¹²¹ Organizata Botërore e Shëndetësisë, 1948.

¹²² Kodi Penal I RSH, Miratuar me Ligj Nr. 7895, me datë 27.01.1995

narkotike? Baza ligjore: nenet¹²³ 438 e 441/a të K.Pr.Penale konkludojmë se mendimi shkencor i specialistëve të fushës, si toksikologë apo mjekë terapistë, duhet të shërbejë si njëri prej kritereve ku ajo do të mbeshtetë arsyetimin e vendimit të saj. Doza e vogël, në kuptimin ligjor të saj, konsiderohet jo ndarja fizike në disa të tilla, por sasia e lëndës apo substancës narkotike e psikotrope që ajo përmban si e tërë dhe që sipas ekspertëve vërtetohet si dozë e vogël. Lënda narkotike dhe psikotrope, nuk duhet të tejkalojë aftësitë fiziko-biologjike të individit përdorues dhe brenda kufijve të tolerancës që paraqet organizmi i tij¹²⁴. Përdoruesi i lëndëve narkotike, i cili e mban atë jo për përdorim vetjak, qoftë edhe në doza të vogla, kur është shpërndarës i saj në një nga format që parashikon neni 283/1 i K.Penal, ka përgjegjësi penale sipas kësaj dispozite. Përcaktimi i dozës së vogël të lëndës narkotike e psikotrope, për efekt të zbatimit të dispozitës së nenit 283 të K.Penal, duhet të bëhet me ndihmën e specialistëve të fushës, të thirrur si ekspertë dhe rast pas rasti, jo vetëm sipas llojit të lëndës narkotike e psikotrope, por edhe të cilësive fiziko-biologjike dhe shkalles së vartësisë nga droga të personit konkret-mbajtës i lëndës narkotike dhe psikotrope¹²⁵.

Shtejllimi i problemit kryesor në këtë punim ka të bëjë me kriminalitetin e organizuar të drogërave ku sipas së cilës është ardhur në përfundim se ky lloj i kriminalitetit të organizuar është njëra ndër format më të rrezikshme të kriminalitetit qoftë në nivelin kombëtar, rajonal e ndërkombëtar, një dukuri aktuale e cila në ditët e sotme po prek pothuajse të gjitha sferat e shoqërisë.

Sot flitet gjithnjë e më shumë për reformat në drejtësi, e tillë është dhe sfidat që ka shteti ynë kur flitet për bashkëpunimin me BE-në në lidhje me procedurat e dorëzimit të personave të kërkuar nga drejtësia. Është i tillë, një sfidë, sepse legjislacioni ynë duhet të përputhet me legjislacionin e BE-së.

Kjo parantezë na lejon të futemi në brendësi të temës në lidhje mbi efektivitetin e së drejtës penale kundër krimit të organizuar. Sot gjithnjë e më shumë shteti shqiptar përpigjet të jetë bashkohor dhe të vendosë standarte të reja në fushën e drejtësisë dhe kryesisht atë penal. Kjo është me rëndësi për mbarëvajtjen e shtetit të së drejtës. Por çfarë është shteti i së drejtës? Shteti i së drejtës është bazamenti i drejtësisë, demokracisë dhe zhvillimit¹²⁶. Është e pamundur që një shoqëri dhe shtet të jetë i drejtë dhe të zhvillohet po që se nuk ndërtohet mbi parimin e sundimit të ligjit dhe barazisë së qytetarëve para ligjit. Shteti është i së drejtës atëherë kur principi organizativ i tij është kushtetutshmëria dhe ligjshmëria, kurse ligjet janë në përputhje me interesin qytetar dhe kombëtar¹²⁷. Shteti i së drejtës është shtet i transparencës. Gjithçka funksionon dhe organizohet sipas rregullave të cilat artikulojnë dhe mbrojnë interesin e njerëzve, prandaj qytetari ndjehet i sigurt karshi ndërhyrjes arbitrare të pushtetit. Në anën tjetër,

¹²³ Kodi i Procedurës Penale, Tiranë 2007.

¹²⁴ Vendim Unifikues Penal Nr. 1, Datë 27.03.2005, parë më 30.09.2024: Vendim Unifikues Penal Nr. 1, Datë 27.03.2008 – LOA

¹²⁵ Vendim Unifikues Penal Nr. 1, Datë 27.03.2005, parë më 30.09.2024: Vendim Unifikues Penal Nr. 1, Datë 27.03.2008 – LOA

¹²⁶ Zaganjori Xh., nNastasi A., Cani (Mathasani) E., “Shteti i së drejtës në Kushtetutën e RSH”, Tiranë 2011, fq 59.

¹²⁷ Po aty.

meqë vetë pushteti udhëhiqet nga ligjet dhe u bindet atyre, institucionet politike i nënshtrohen një sistemi të ndërvlerësimit dhe kontrollit. Ato duhet të jenë të përgjegjshme dhe të japin llogari para popullit, aty ku ato e marrin legjitimitetin e ushtrimit të autoritetit të tyre politik.

Nisur nga sa më lart kriminaliteti në kohën e sotme në vendin tonë është rritur dhe përbën një rrezikshmëri të lartë shoqëror vendas-rajonale dhe më gjerë. Prandaj, drejtësia penale, ligji penal kërkon efikasitet dhe një përputhje të tij me shtetin e së drejtës, pasi vetëm në këtë mënyrë do të mund të aderojmë në organizatën e BE-së. Por si arrihet efikasiteti i drejtësisë penale në luftën kundër krimit të organizuar? Efikasiteti dhe lufta kundër krimit të organizuar mund të sigurohet në qoftë se legjislacioni penal, procedurat penale dhe ligjet e tjera penale zbatohen.

Efektiviteti i legjislacionit dhe sistemit të drejtësisë penale kundër krimit të organizuar do ta shohim në kuadër të nxitjes së mëtejshme të reformave në drejtësi. Këto reforma janë parë menjëherë pas vitit '90 që përkon me ndryshimin e sistemit politik. Reformat e një pas njëshme i hapën rrugë zhvillimit, nxitjes dhe progresit të legjislacionit penal. Fillimisht, mbi bazën e “Dispozitave Kryesore Kushtetuese” u përgatit Kodi Penal i ri i Republikës së Shqipërisë, i cili hyri në fuqi më 1 qershor 1995¹²⁸. Kjo ngjarje shënonte një hap të madh përpara drejt demokratizimit të legjislacionit penal. Kodi Penal u ndërtua mbi parime demokratike, duke patur si model ligjet penale të shteteve demokratike perëndimore. Kodi përmbante pjesën e përgjithshme me parimet e institutet kryesore të posaçme, figurat e veprave penale të ndara në krime dhe kundërvajtje penale¹²⁹. Në themel të Kodit Penal ishte vënë mbrojtja e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, të rendit shoqëror, në luftimin e kriminalitetit në tërësi e atij të organizuar në veçanti. Praktika gjyqësore dhe konventat, rekomandimet e organizmave ndërkombëtare sollën si rrjedhojë një varg reformash ligjore të rëndësishme në fushën penale gjatë viteve duke filluar nga viti 1998 e sidomos në 2001, 2003-2004, 2006, 2008, 2012 e 2013¹³⁰. Reforma të pasuara nga viti 2016/2020. Bazuar në reformën kushtetuese u ristrukturuan institucionet që qeverisin sistemin e drejtësisë në Shqipëri dhe u krijuan një sërë institucione të reja. Konkretisht, janë krijuar dy institucione të pavarura vetëqeverisëse përgjegjëse për mbikëqyrjen e gjyqësorit dhe Prokurorisë, përkatësisht Këshilli i Lartë Gjyqësor (KLGJ) dhe Këshilli i Lartë i Prokurorisë (KLP) me qëllim rritjen e pavarësisë së gjyqtarëve dhe prokurorëve.

Sot flitet gjithnjë e më shumë për reformat në drejtësi, e tillë është dhe sfida që ka sheti shqiptar kur flitet për bashkëpunimin me BE-në në lidhje me procedurat e dorëzimit të parsonave të kërkuar nga drejtësia. Është i tillë, një sfidë, sepse legjislacioni ynë duhet të përputhet me legjislacionin e BE-së. Kur flasim për përputhje apo *Aquis communautaire* kemi parasysh ndërveprimtarinë që duhet të ndjekë pushteti legjislativ gjyqësor dhe ekzekutiv. Pra, ndryshe mund ta quajmë harmonizimi i ligjeve të brendshme me at acquis komunitare. Duke u nisur nga vetë fjala reformë në drejtësi shohim se kuptimi dhe perceptimi i saj nuk është vetëm legjislativ-administrativ por përfshin dhe publikun e gjerë, të cilët janë gjithnjë të interesuar

¹²⁸ Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë, Tiranë 1995

¹²⁹ Elezi, I. ‘Komentari i shtesave dhe ndryshimeve në Kodin Penal’, Albin, Tiranë 2001, fq 34.

¹³⁰ Po aty.

për ndërveprimet shtetërore përsa i përket reformave, përfshirë këtu dhe sfidat e legjislacionit evropian dhe atij shqiptar mbi procedurat e dorëzimit të personave të kërkuar nga drejtësia penale. Ka një perceptim të gjerë të publikut se sistemi i drejtësisë është i prekur nga fenomeni i korrupsionit dhe ndikimit të jashtëm në dhënien e drejtësisë. Korrupsioni, mungesa e praktikave transparente, tejzgjatja e proceseve dhe moszbatimi i vendimeve gjyqësore kanë ndikuar në perceptimin negativ të publikut ndaj transparencës së gjyqësorit¹³¹.

Përpjekjet për transparencë dhe drejtësi së fundmi kanë qenë impenjimi i politikës shqiptare, falë dhe interesit të ndërkombëtarëve, Bashkimi Evropian dhe Shteteve të Bashkuara të Amerikës dhe tashmë institucionet shtetërore dhe vetë politika kanë hyrë në hullinë e së drejtës dhe të transparencës së munguar. Reforma në drejtësi, pra ligji i dekriminalizimit do të hap shtegun e nismave ligjore të ndryshimit të kushtetutës, duke pyetur drejtpërdrejtë zgjedhësit dhe kësioj çel dhe ngerthejnë e reformës në drejtësi që është dhe akti final i egzistencës së shtetit ligjor, apo shtetin e së drejtës për të cilën pretendojmë, por më parë politika duhet të jetë më e përgjegjshme para se të pyeten shqiptarët, pra të pranojnë dialogun. Miratimi i ligjit do të sjellë rritjen e besimit tek qytetarët si dhe do të ndikojë në pasjen e një shoqërie më efektive përsa i përket qeverisjes. Sot, shoqëria ndodhet përballë një problemi mbi mosbesimin e qeveritarëve apo institucioneve të tjera qeverisëse. Ndaj ky ligj do të sjellë pozitivitet nëse do të zbatohet me rigorozitet procedura e saj. Por nuk ka gjasa të sjellë destabilitet politik.

Për të vazhduar më tej me efektivitetin e legjislacionit dhe sistemit të drejtësisë penale kundër krimit të organizuar do të flitet për instucione të forta dhe përgjegjëse për qytetarët, gjithashtu kjo reformë ka rritur dukshëm besimin e qytetarëve në instucionet qeverisëse. Administrata publike lidhet ngushtë me veprimtarinë e interesave të shtetit ose të bashkësive të veçanta, të njohura nga shteti. Nga natyra e saj ajo ka një lidhje të ngushtë me pushtetin ekzekutiv. Veprimtaria e saj ka karakter nënligjor dhe organizues. Karakteri i saj nënligjor duket qartë në varësinë që ka administrata publike nga ligji dhe gjithmonë është në funksion të zbatimit të ligjit, ajo bazohet në parimet e ligjshmërisë, por duke mos i mohuar asaj të drejtën që ka për vetëveprim të pavarur, pasi çdo organizim publik ka rregulloren dhe statutin e vet që rregullon veprimtarinë e saj, por rregullorja dhe statutet gjithnjë janë në përpuethshmëri me ligjet që i përkasin organizimit të administratës shtetërore. E drejta e vetëveprimit të administratës publike është një lloj i posaçëm mundësie që i lihet nga ligji, për të vlerësuar dhe zgjedhur vetë, sipas situatës duke u bazuar brënda kufijve që i lejon ligji.

Sa i përket fushës së drejtësisë penale, përpjekjet e reformës po e sjellin gradualisht kornizën ligjore dhe ngritjen institucionale në përputhje me standardet evropiane. Gjygtarë dhe prokurorë të shkarkuar ose të dorëhequr si pasojë e procesit të rivlerësimit kalimtar¹³². Po ashtu, ka pasur një vëmendje të shtuar në zbatimin e reformës në sistemin penitenciar, me fokus të veçantë rritjen e efijencës së mekanizmave të kontrollit, si edhe respektimin e të drejtave të njeriut, me qëllim shmangien e rasteve të dhunës, keqtrajtimit e diskriminimit, informimin e

¹³¹ Fondacioni Shqipëria e Hapur për Shqipërinë-Soros, 'Analizë e sistemit të drejtësisë në Shqipëri', Tiranë 2014, fq 12.

¹³² Strategjia Ndërsektorale e Drejtësisë 2021-2025, Draft, Tiranë 2020, fq 10.

vazhdueshëm të të dënuarve dhe paraburgosurve. Do të ishte më e qartë tabloja nëse në këtë punim do të flitej sadopak dhe për diskriminim si një nga hallkat e efektivitetit të legjislacionit dhe sistemit të drejtësisë penale kundër krimit të organizuar duke e lidhur kështu diskriminim si një vepër penale. Kur flasim për këtë temë në lidhje me krimin e organizuar konkludojmë cënimin që i bëhet trupit, jetës, pronës, sigurisë individuale dhe asaj juridike si dhe institucionale. Tema e diskriminimit është një nga problematikat më të prekura në ditët tona për shkak të pasojave që ajo mbart në vetvete. Institucionet përkatëse për mbrojtjen nga diskriminimi duhet të gëzojnë pavarësi ligjore, financiare dhe operationale, në mënyrë që të jenë në gjendje të ndihmojnë viktimat e diskriminimit dhe të hetojnë, raportojnë dhe adresojnë diskriminimin në të gjitha format e saj.

Republika e Shqipërisë me ligjin nr. 8989 date 23.12.2002 ratifikoi, pa asnjë rezerve, "Statutin e Romës për Gjykatën Ndërkombëtare Penale", hartuar më 17 korrik 1998. Në këtë mënyrë kjo marrëveshje ndërkombëtare është bërë pjesë e së drejtës së brëndshme shqiptare nëpërmjet një procesi të diktuar nga Kushtetuta e cila gjithashtu përcakton mënyrën sesi do të përfshihet në sistemin e brëndshëm dhe raportin që do të ketë me aktet. Në preambulën e saj, Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, pranon si vlerat më të larta të njerëzimit drejtësinë, paqen, harmoninë dhe bashkëpunimin ndërmjet kombeve. Në nenin 2 të saj, duke sanksionuar sovranitetin si parim themelor të ekzistencës së shtetit, Kushtetuta në funksion të frymës së preambulës dhe të të gjithë përmbajtjes së saj, sanksionon: "Për ruajtjen e paqes dhe të interesave kombëtare Republika e Shqipërisë mund të marrë pjesë në një sistem sigurimi kolektiv, në bazë të një ligji të miratuar me shumicën e të gjithë anëtarëve të Kuvendit".

Kjo dispozitë pasohet në funksion të delegimit të kompetencave shtetërore si formë e delegimit të të drejtave të sovranitetit me nenin 123, i cili në paragrafin e parë sanksionon: "Republika e Shqipërisë, në bazë të marrëveshjeve ndërkombëtare u delegon organizatave ndërkombëtare kompetenca shtetërore për çështje të caktuara". Këto dispozita përmbajnë parime themelore në përshtatje me realitetet e reja, të cilat Shqipëria ka kohë që i njeh "de facto". Ato janë një nga "elementet më të fuqishëm integruar dhe nuk mund të shihen si mohim i sovranitetit të popullit". Për më tepër, në Kushtetutën e Republikës së Shqipërisë, në rendin e brëndshëm juridik, pranohen edhe marrëveshjet ndërkombëtare të ratifikuara, të cilat kanë epërsi ndaj ligjeve të vendit. Funksioni komplementar i GJNP-së ndaj juridiksionit gjyqësor penal vendas, nuk vjen ndesh me Kushtetutën. GJNP-ja nga natyra e saj është një institucion gjyqësor legal dhe ndërkombëtar, i krijuar me vullnet të lirë të shteteve sovrane palë në Statut, dispozitat e të cilit bazohen mbi parimin e respektimit të të drejtave dhe lirive të njeriut.

Më konkretisht, problemi shtrohet se deri ku mund të shtrihet ky transferim i kompetencave i lejuar posaçërisht nga neni 123 i Kushtetutës. Përgjigja e kësaj çështje del në radhë të parë nga vetë fryma e Kushtetutës, por më të konkretizuar e gjejmë në jurisprudencën kushtetuese ndërkombëtare sipas së cilës, "...transferimi i të drejtave të sovranitetit i ka kufijtë atje ku identiteti kushtetues i shtetit fillon të vihet në diskutim. .." !, ose se " ...kufiri i transferimit të të drejtave qëndron deri atje ku ky transferim çon në shkeljen e kushteve themelore për ushtrimin e sovranitetit kombëtar". Gjykata Kushtetuese e Shqipërisë nuk e sheh si tejkalim të këtyre kufijve transferimin e disa kompetencave të pushtetit gjyqësor në një fushë të caktuar

me interes ndërkombëtar siç është ajo e përndjekjes së autorëve të krimeve të genocidit, krimeve kundër njerëzimit, krimet e luftës e agresionit.¹³³

Statuti i GJNP-së përmban edhe dispozita të tjera konkrete, përmbajtja e të cilave detyrimisht duhet analizuar e ballafaquar me dispozitat kushtetuese. Kjo, për shkak se në këto raste, pajtueshmëria e tyre nuk gjen plotësisht zgjidhje me atë çka u shtjellua për transferimin e kompetencave. Të tilla dispozita janë ato për mosnjohjen e imunitetit në procesin penal si dhe shmangia në raste të caktuara nga parimi "ne bis in idem".

Pasqyrimin e asaj çfarë parashikon dhe rregullon Statuti i Romës, Shqipëria e pasqyron dhe në Kodin Penal, duke sanksionuar veprat penale të cilat merr në mbrojtje dhe Statuti.

Kodi Penal Shqiptar shpreh në nenin 7(a) të tij si vijon: "Ligji penal i Republikës së Shqipërisë është i zbatueshëm edhe për shtetasin e huaj, që ndodhet në territorin e Republikës së Shqipërisë dhe nuk është ekstraduar, i cili jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë ka kryer njërën nga veprat e mëposhtme:

- krime kundër njerëzimit;
- krime lufte;
- gjenocid;
- vepra me qëllime terroriste;
- torturë;
- financim terrorizmi.

Ligji penal i Republikës së Shqipërisë është i zbatueshëm edhe për shtetasin e huaj, që jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë kryen ndonjërin nga veprat penale, për të cilat ligje të veçanta ose marrëveshje ndërkombëtare, ku Republika e Shqipërisë është palë, përcaktojnë zbatueshmërinë e legjislacionit penal shqiptar.”¹³⁴

Në radhën e parimeve mbi bazën e të cilave udhëhiqet veprimtaria e GJNP-së, është edhe parimi “ne bis in idem“, i cili gjen pasqyrim në nenin 20 të Statutit. Në këtë dispozitë dallohen dy aspekte: ai i zbatimit të këtij parimi në gjykimet brënda për brënda gjykatës dhe në atë që lidhet me gjykimet e gjykatave të tjera.

Në aspektin e parë, Statuti ndalon GJNP-në të rigjykojë një person për një vepër për të cilën ai është gjykuar apo liruar më parë po nga GJNP-ja (pika 1). Në pikën 2 parashikohet ndalimi për gjykatat e tjera që të gjykojnë personin për veprën për të cilën ai është gjykuar apo liruar nga GJNP-ja.

Në aspektin e dytë, statuti ka pranuar rregullin sipas të cilit GJNP-ja bëhet kompetente të gjykojë personin për vepra për të cilat ai është hetuar apo gjykuar nga juridiksionet kombëtare vetëm kur kjo bëhet e nevojshme:

(a) për mbrojtjen e personit nga përgjegjësia penale;

(b) kur gjykimi nuk është zhvilluar në mënyrë të pavarur dhe të paanshëm, në pajtim me normat e procesit të rregullt të njohura nga e drejta ndërkombëtare dhe janë zhvilluar në menyrën që personi t'i shpëtojë përgjegjësisë penale ose t'i lehtësohet kjo përgjegjësi.

¹³³ VeNdimi i Gjykatës Kushtetuese Nr. 186 me 23.09.2002.

¹³⁴ International Criminal Court, 2000, fq 33-34, parë më datë 01.10.2024.

<http://www.fes-tirana.org/media/publications/pdf-files/2014/p-140519-international-criminal-court-alb.pdf>

Ndërkohë, Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, në nenin 34, në të Drejtat dhe Liritë Themelore pranon se: "Askush nuk mund të dënohet me shumë se një herë për të njëjtën vepër penale dhe as të gjykohej sërish, me përjashtim të rasteve kur është vendosur rigjykimi i çështjes nga një gjykatë më e lartë sipas mënyrës së parashikuar me ligj ". Ky parim gjen shprehjen e vet edhe në një sërë dokumentesh ndërkombëtare e posaçërisht, në Paktin Ndërkombëtar lidhur me të drejtat civile dhe politike (neni 14 pika 7) miratuar nga Asambleja e Përgjithshme e OKB-së me 16 dhjetor 1966. Në bazë të preambulës së Statutit, GJNP-ja paraqitet si gjykatë plotësuese e juridiksionit kombëtar. Në rastet kur vërtetohet se autoriteti gjyqësor i brëndshëm ka vepruar sipas rasteve përjashtimore të parashikuara nga neni 17 i Statutit, atëhere vihet në lëvizje GJNP-ja si një gjykatë supranacionale.

2.5. Trafikimi i qenieve njerëzore dhe legjislacioni shqiptar

Përpara se të kalojmë në shtjellimin e mirëfilltë të trafikimit të qenieve njerëzore do të na duhet të parashikojmë dhe diskutojmë se nga rrjedh e drejta për mbrojtje penale mbi trafikimin e qenieve njerëzore. Parë në këtë suazë, do të na duhet si fillim të flasim për të drejtat e njeriut çfarë janë ato dhe nga burojnë. Të drejtat e njeriut janë thelbësore për mirëfunksionimin e ndërveprimit mes njerëzve në shoqëri. Afirmimi i tyre ka ardhur në mënyrë graduale e me shumë vështirësi, pengesa dhe mbi të gjitha me bashkëpunim mes shteteve, organizatave ndërkombëtare të cilët si qëllim të tyre kishin mbrojtjen e promovimin e të drejtave të njeriut. Pas Luftës së Dytë Botërore, të drejtat dhe liritë themelore të njeriut morën një dimension tjetër gjithnjë e më shumë drejt sanksionimit të tyre në akte të rendit kombëtar, rajonal e ndërkombëtar, të respektimit, mbrojtjes, promovimit e zbatimit në sajë të mekanizmave që nisën të ngrihen për këtë qëllim. Kjo ndërmarrje vë në dukje rëndësinë e tyre madhore dhe vëmendjen e kushtuar nga qeveritë e sidomos në ato demokratike për të drejtat e njeriut. Rëndësia e tyre vjen për faktin se një e drejtë është një liri. Është diçka për të cilën njeriu ka të drejtë për arsye të të qenit njerëzor. Të drejtat e njeriut janë të bazuara në parimin e respektimit të individit. Supozimi i tyre themelor është se secili person është një qenie morale dhe racionale që meriton të trajtohet me dinjitet. Janë quajtur të drejtat e njeriut për shkak se ato janë universale. Ndërsa disa kombe ose grupe të specializuara gëzojnë të drejta të veçanta që vlejnë vetëm për ata, të drejtat e njeriut janë të drejtat për të cilat çdokush ka të drejtë, pa marrë parasysh se kush janë ata, ose ku ata jetojnë, thjesht sepse ata janë njerëzorë.¹³⁵ Për shkak të rolit të rëndësishëm që mbrojtësit e të drejtave të njeriut luajnë, lind nevoja e mbrojtjes së tyre kjo sepse ata përballen me rreziqe specifike dhe shpeshherë janë në shënjestër të abuzimeve të rënda, si rezultat i punës së tyre mbi të drejtat e njeriut. Prandaj, kanë nevojë për mbrojtje të veçantë dhe të zgjeruar në nivel lokal, kombëtar dhe ndërkombëtar. Grupe të caktuara të mbrojtësve të të drejtave të njeriut janë të ekspozuar ndaj rreziqeve në rritje për shkak të natyrës specifike të punës së tyre, çështjeve që ata janë duke punuar, kontekstit në të

¹³⁵Human rights, New York, 1990, fq 23, parë më datë 01.10.2024. <http://www.humanrights.com/ëhat-are-human-rights.html>

cilin ata veprojnë, vendndodhjes së tyre gjeografike ose për shkak se ata i përkasin ose janë të lidhur me një grup të veçantë.¹³⁶

Dhe në kuadër të mbrojtjes së tyre përgjegjësia kryesore për këtë qëndron tek shteti. Shtetet kanë detyrime pozitive dhe negative në lidhje me të drejtat e mbrojtësve të të drejtave të njeriut. Në përputhje me detyrat e tyre sipas të drejtës ndërkombëtare sipas të cilit ata duhet të respektojnë, mbrojnë dhe përmbushin të drejtat e njeriut ata kanë një detyrim:

- të përmbahen nga çfarëdo akti që shkel të drejtat e mbrojtësve të të drejtave të njeriut për shkak të punës së tyre mbi të drejtat e njeriut;
- mbrojtjen e mbrojtësve të të drejtave të njeriut nga abuzimet nga palët e treta për shkak të punës së tyre mbi të drejtat e njeriut dhe të ushtrojnë kujdesin e duhur për të bërë këtë;
- të marrin hapa proaktiv për të nxitur realizimin e plotë të të drejtave të mbrojtësve të të drejtave të njeriut, duke përfshirë të drejtën e tyre për të mbrojtur të drejtat e njeriut.¹³⁷

Por pavarësisht se mbrojtja e mbrojtësve është pjesë e punëve të brendshme të shteteve, këto të fundit duhet të njohin nevojën për mbrojtjen e mbrojtësit të drejtave të njeriut si në territoret e tyre dhe në shtetet e tjera. Kështu, ata duhet të ngrenë instrumentet e duhura dhe mekanizmat e përshtatshëm për t'u marrë me mbrojtjen e mbrojtësve të të drejtave të njeriut brenda dhe jashtë vendit.

Është punuar me vite nga aktorët ndërkombëtarë në drejtim të krijimit të sistemve ndërkombëtare për mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Dhe aktualisht funksionojnë në arenën ndërkombëtare këto sisteme: sistemi i mbrojtjes së të drejtave të njeriut i OKB-së; sistemi Evropian për mbrojtjen e të drejtave të njeriut; sistemi afrikan për mbrojtjen e të drejtave të njeriut; sistemi i Lindjes së Mesme si dhe sistemi Aziatik i mbrojtjes së të drejtave të njeriut. Këto sisteme kanë krijuar rende juridike në mbrojtje të drejtave të njeriut, dhe kjo përbën pikën e tyre thelbësore të përbashkët, por sigurisht që në funksionimin e tyre kanë dhe pika të dallueshme që vijnë nga fakti se shtrihen në rajone të caktuara që kanë si karakteristika trashëgime të ndryshme historike, ligjore e kjo sjell dhe pasqyrim të këryre elementëve në sistemet e mbrojtjes të të drejtave të njeriut dhe dallimet mes tyre. Në vijim do të paraqes mbrojtjen e të drejtave të njeriut nga sistemi i OKB-së dhe sistemi evropian.

Organizata e Kombeve të Bashkuara u krijua pas Luftës së Dytë Botërore si pjesë e përpjekjeve ndërqeveritare për rindërtimin e bashkësisë ndërkombëtare. Preambula e Kartës së OKB-së deklaron një parim kardinal të OKB-së, si qenie:

¹³⁶OSCE, “Guidelines on the Protection of Human Rights Defenders”, Published by the OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, OSCE/ODIHR 2014, fq 1.

¹³⁷ Po aty., fq 1-2.

“...për të riafirmuar besimin në të drejtat themelore të njeriut, në dinjitetin dhe vlerën e personit të njeriut, në të drejtat e barabarta të grave dhe burrave dhe të kombeve të mëdha dhe të vogla.”¹³⁸

Neni 1(3) i Kartës së OKB-së identifikon një nga qëllimet e organizatës si:

“Për të arritur bashkëpunimin ndërkombëtar në zgjidhjen e problemeve ndërkombëtare të karakterit ekonomik, social, kulturor, apo humanitar, dhe në promovimin dhe inkurajimin e respektimit për të drejtat e njeriut dhe për liritë themelore për të gjithë pa dallim race, seksi, gjuhe ose feje ...”

Edhe pse Karta e OKB-së e përfshinte nevojën për të mbrojtur të drejtat e njeriut ajo nuk sqaronte termat që përdorte. Kështu lindi nevoja që të përpunoheshin termat që flisnin për të drejtat e njeriut dhe të deklarohej qartë e dukshëm përkushtimi ndaj mbrojtjes së të drejtave të njeriut. Kjo gjë u realizua nëpërmjet Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut.¹³⁹

Ndaj në sistemin e OKB-së u miratua Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut.

Deklarata Universale e të Drejtave të Njeriut (UDHR) u miratua në fillim të jetës së OKB-së, me anë të një rezolute të Asamblesë së Përgjithshme më 10 dhjetor 1948. Ajo u hartua nga Komisioni për të Drejtat e Njeriut. Si një rezolutë e Asamblesë së Përgjithshme, DUDNJ nuk është një instrument ligjorisht detyrues. Eleanor Roosevelt, Kryetar i Komisionit të OKB-së për të Drejtat e Njeriut dhe Përfaqësuesi i SHBA në Asamblenë e Përgjithshme, u shpreh se DUDNJ ka si qëllim të veprojë si një *"standard i përbashkët të cilin duhet ta arrijnë të gjithë popujt e të gjitha kombeve"*.¹⁴⁰

Procesi i hartimit të Deklaratës është shoqëruar nga një seri debatesh mbi një sërë çështjesh, duke përfshirë edhe kuptimin e dinjitetit njerëzor, për rëndësinë e faktorëve kontekstuale (sidomos kulturor) në përcaktimin e përmbajtjes dhe të disa të drejtave, marrëdhëniet e individit me shtetin dhe me shoqërinë, sfidat e mundshme të prerogativave sovrane të shteteve anëtare, lidhja në mes të drejtave dhe përgjegjësisë, si dhe rolin e vlerave shpirtërore në mirëqenien individuale dhe shoqërore.¹⁴¹

Deklarata vendosi standardet minimale në lidhje me një numër të gjerë të të drejtave dhe lirive të identifikuara. Deklarata përmban 30 artikuj në lidhje me të drejtat dhe liritë të cilat konsiderohen si të drejta të dhëna pas lindjes së çdo personi. Nenet 1 dhe 2 janë konsideruar si themelore, në themel të të gjitha të drejtave të njeriut: e drejta e lirisë dhe e barazisë dhe lirisë

¹³⁸ Sinanin, M., Dharmo M., Hysi, V., Kamani, P., Methasani, E., Zhulieta LL.M, Unesco 2008, fq 6, parë më datë 23.10.2024, <https://mdhamo.files.ëordpress.com/2010/01/uNesco.pdf>.

¹³⁹ Sinani, M., Dharmo M., Hysi, V., Kamani, P., Methasani, E., Zhulieta LL.M, Unesco 2008, fq 6, parë më 23.10.2024, <https://mdhamo.files.ëordpress.com/2010/01/uNesco.pdf>.

¹⁴⁰ E. Steinerte R.M.M. Wallace, “United nations protectio of human rights Section A: Mechanisms for human rights protection by United Nations bodies”, Published by the University of London Press © University of London 2009, fq 11.

¹⁴¹ Andreopoulos J., ‘Human Rights’, 2024, fq 1, parë më datë 23.10.2024

<http://www.britaNNica.com/EBchecked/topic/618067/UNiversal-DeclaratioN-of-HumaN-Rights-UDHR>

nga diskriminimi. Artikujt 3-21 përcaktojnë të drejtat civile dhe politike, ndërsa artikujt 22-27 i referohen të drejtave ekonomike, sociale dhe kulturore. Tre artikujt e fundit bëjnë thirrje për një rend shoqëror dhe ndërkombëtar në ruajtje të gëzimit universal të të gjitha të drejtave të njeriut, në të cilën, ndër të tjera, individët kanë detyra ndaj komunitetit. Sot shumica prej të drejtave dhe lirive të përcaktuara në Deklaratë njihen si e drejta ndërkombëtare zakone dhe disa si “*jus cogens*”. Sistemi European për mbrojtjen e të drejtave të njeriut është i ndërtuar nga tri sisteme dhe secili prej tyre ka organizimin, strukturën, aktet themelore si dhe mekanizmat e caktuara për mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Sistemet përbërse të sistemit european janë:

Këshilli i Evropës është një organizatë rajonale. Këshilli i Evropës aktualisht ka 47-të shtete anëtare, të cilët duhet të respektojnë sundimin e ligjit, dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Këshilli i Evropës ka filluar pas Luftës së Dytë Botërore si një trup shumë herë më e vogël, e kufizuar në Evropën Perëndimore. Dhe u zgjerua ngadalë me jugun dhe pastaj pas përfundimit të Luftës së Ftohtë në fillim të viteve '90, u përfshinë në të dhe vende të lindjes, si vendet ish sovjetike të bllokuara, si dhe Rusia. Këshilli i Evropës u formua nga Kongresi i Evropës më 5 maj, 1949. Dokumenti themelues i Këshillit është Statuti i saj. Preambula i riafirmon Shteteve Kontraktuese “*përkushtimin ndaj vlerave shpirtërore dhe morale të cilat janë trashëgimi e përbashkët e popujve të tyre dhe burimi i vërtetë i lirisë individuale, lirisë politike dhe shtetit të së drejtës, parimeve të cilat formojnë bazën e demokracisë së mirëfilltë...*”¹⁴²

Organizata kryesisht drejtohet nga Komiteti i Ministrave, i cili përbëhet nga ministrat e jashtëm të shteteve kontraktuese apo zëvendësuesit e tyre. Mbledhjet e Komitetit mbahen në Strasburg, Në punën e saj mbështetet nga Sekretariati. Komisioni i merr vendimet dhe Sekretariati i vë në praktikë. Organi i dytë i rëndësishëm fillimisht u emërtua si Asambleja Konsultative, por që nga shkurti i vitit 1994 është përmendur në të gjitha dokumentet e Këshillit si Asambleja Parlamentare. Asambleja Parlamentare është e përbërë nga përfaqësues të zgjedhur ose të emëruar nga legjislaturat e shteteve kontraktuese.

Traktati i parë themelor që Këshilli nxorri pas Statutit dhe Marrëveshjes së Përgjithshme mbi privilegjet dhe imunitetet e Këshillit të Europës ka qenë Konventa për Mbrojtjen e të Drejtave të Njeriut dhe Lirive Themelore (KEDNJ). Konventa u nënshkrua më 4 nëntor 1950, dhe hyri në fuqi më 3 shtator 1953. Ky ishte traktati i parë i vërtetë i të drejtave të njeriut.

Në bazë të Konventës çdokujt brenda juridiksionit të shteteve anëtare të KE-së i garantohet: siguria personale, liria nga skllavërimi ose nga gjendja e ngjashme me skllavëri, liria nga burgosja arbitrare, paraburgimi apo përjashtimi, liria nga përfshirja arbitrare në jetën private dhe në familje, banesë dhe korrespondencë, liria e bindjes, mendimit e fesë, etj. Në konventë është parashikuar krijimi i dy organeve që duhet të sigurojnë respektimin e obligimeve nga konventa. Dhe këto janë:

Komisioni Evropian për të Drejtat e Njeriut, ky organ përbëhet nga një anëtar për secilin shtet kontraktues. Komisioni është kompetent për të shqyrtuar ankesat lidhur me cënimin

¹⁴² Hart, J., “The European Human Rights System”. Hart University of Cincinnati College of Law, 2010, fq 536.

eventual të artikujve të Konevntës nga ndonjë shtet kontraktues, në bazë të ankesës që mund të bëjë ndonjë shtet, organizatë joqeveritare, grup personash apo individ. Komisioni fillimisht shqyrton ankesën duke bërë përkjekje që të arrihet një zgjidhje në mënyrë paqësore të mosmarrëveshjes. Nëse arrihet kjo e fundit, Komisioni realizon një raport ku përmbledh ngjarjen, bazuar në faktet e saj dhe së fundi paraqet zgjidhjen e arritur nga palët. Nëse pas shqyrtimit të çështjes dhe mundësisë për zgjidhjen e saj në mënyrë paqësore Komisioni harton një raport mbi çështjen dhe ia dërgon këtë Gjykatës.

Gjykata Europiane e të Drejtave të Njeriut(GJEDNJ) e krijuar në kuadër të Këshillit të Evropës duke patur si bazë të saj Konventën Europiane të Drejtave të Njeriut(KEDNJ) që është nënshkruar më 4 nëntor 1950 dhe ka hyrë në fuqi më 1953, është një gjykatë ndërkombëtare me seli në Strasburg, Francë. Detyra e GJEDNJ-së është të sigurojë që shtetet anëtare do të respektojnë të drejtat dhe garancitë e parashikuara në Konventë. Gjykata këtë e realizon përmes shqyrtimit të ankesave (të njohura si “kërkesa”) të depozituara nga individët ose ndonjëherë nga Shtetet¹⁴³.Gjykata Evropiane për të Drejtat e Njeriut përbëhet nga një numër gjyqtarësh të barabartë me numrin e Shteteve Anëtare të Këshillit të Evropës të cilët kanë ratifikuar KEDNJ-n aktualisht 46 vende. Ata qëndrojnë në cilësinë personale dhe nuk përfaqësojnë asnjë Shtet. Për marrjen në shqyrtim të kërkesave, Gjykata ndihmohet nga një Sekretari që përbëhet kryesisht nga avokatë nga të gjitha Shtetet anëtare. Ata janë tërësisht të pavarur nga vendi i tyre i origjinës dhe nuk përfaqësojnë as kërkuesit dhe as shtetet.¹⁴⁴

Të drejtën e ankimit para GJEDNJ-së e ka çdo person, organizatë joqeveritare apo çdo grup individësh të cilët pretendojnë se janë viktimë të një shkeljeje nga një shtet palë i KEDNJ-së. kërkesa pranë gjykatës paraqitet kur subjekti pretendon se ka qenë personalisht dhe drejtpërdrejtë viktimë e shkeljes së të drejtave dhe garancive të parashikuara në KEDNJ apo Protokollet e saj dhe shkelja duhet të jetë kryer nga një nga Shtetet që kanë nënshkruar KEDNJ. Gjykata gjykon me një gjyqtarë, me një Komitet prej 3 gjyqtarësh, Dhomë prej 7 antarësh, dhomën e Madhe prej 17 Gjyqtarësh, gjithashtu ajo mblidhet dhe në seancë plenare ose me përbërje të plotë për disa çështje të veçanta.¹⁴⁵ Që kërkesa të pranohet për shqyrtim duhet të përmbushë disa kushte dhe këto janë:¹⁴⁶

1. Ratione personae-Të drejtën për të paraqitur kërkesën e kanë vetëm subjektet e parashikuar në nenin 33 dhe 34 të Konvetës.
2. Ratione materiae-Subjekti i interesuar përpara se të parashtrojë kërkesën para GjEDNJ-së duhet të ketë shteruar të gjithë mjetet e brendshme ligjore.
3. Ratione temporis-E drejta e subjektit për të parashtruar para GJEDNJ-së kërkesën duhet ushtruar brenda 6 muajve nga dita kur i ka lindur e drejta për ankim dhe vetëm për shkelje që kanë ndodhur pas datës së ratifikimit të Konventës.

¹⁴³ EU, ‘European Court of Human Rights-Questions and answer`, 2010, fq 5, parë më datë 23.10.2024. http://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_ENG.pdf

¹⁴⁴ P aty, fq 6.

¹⁴⁵ DACI, J., “Te drejtat e Njeriut”, Tiranë, Prill 2011, fq 136.

¹⁴⁶ Po aty., fq 141-146.

4. *Ratione loci*-Subjekti që parashtroi kërkesën para Gjykatës duhet të ankohe vetëm ndaj shteteve nën juridiksionin e të cilave ka ndodhur shkelja dhe që janë palë të Konventës dhe vetëm për të drejta të parashikuara prej saj.

Pasi paraqitet kërkesa, fillimisht sekretaria e gjykatës shqyrton nëse janë përmbushur kushtet minimale të pranimit pas kësaj kërkesa shqyrtohet nga një gjyqtar dhe më pas nga një Komitet prej tre gjyqtarësh që gjykojnë në lidhje me kushtet e pranimit të parashikuara nga Neni 35 i Konventës. Njëri nga tre gjyqtarët është relatori dhe në këtë rast vendoset me unanimitet dhe ndaj vendimit të tij s'mund të bëhet ankim dhe nëse nuk arrihet unanimiteti kërkesa do të shqyrtohet nga një Dhomë prej 7 gjyqtarësh. Vendimi i kësaj dhome është i formës së prerë. Për disa çështje të caktuara mund të ndodhë që të shqyrtohen nga Dhoma e Madhe e përbërë nga 17 gjyqtarë dhe për kalimin e çështjes para kësaj Dhome vendos një Komitet prej 7 gjyqtarësh.

Duhet thënë se vendimet përfundimtare janë të detyrueshme për t'u zbatuar dhe zbatimi i tyre mbikqyret nga Komiteti i Ministrave të KE-së.

Nëse shohim në historinë botërore por dhe atë evropiane menjëherë kujtojmë organizatat ndërkombëtare, të cilat janë krijuar me synim për të mbrojtur të drejtat themelore të njeriut. Kur krijohet një instancë qeverisjeje dhe bashkëpunimi duhet që në fillimet e veta të përcaktojë se për çfarë objektivi ose objektivash do të koepërojnë, në cilat fusha dhe çfarë duhet të bëjnë për të arritur qëllimet e vendosur. Edhe kjo organizatë, është themeluar me qëllime të ndryshme por të gjitha të lidhura me sigurinë. Që në fillimet e veta, me aktet e para janë përcaktuar qartë se çfarë funksionimi do të kishte dhe cilat do të ishin « shportat » me të cilat do të merrej dhe fokusohesh bashkërendimi i aksioneve midis shteteve anëtare. Elementet mbi të cilat vepron Organizata për Sigurinë dhe Bashkëpunimin në Europë janë:

1. **Bashkëpunimi ekonomik dhe mjedisor:** përcakton zhvillimet e lidhura me sigurinë ekonomike dhe mjedisore me qëllim të njoftojë në rast kërcënimi të tyre. Të ndihmojë shtetet në krijimin e legjislacionit dhe institucioneve për të promovuar sigurinë, si dhe t'u vijë në ndihmë për hartimin e politikave ekonomike dhe mjedisore. Përfshin 2 fusha:
 - a. **Aktivitetet mjedisore:** adresimi i kërcënimeve ekologjike të sigurisë tek shtetet anëtare, asgjësimi i sigurt i mbeturinave toksike dhe radioaktive, trajtimi i problemeve të transportit tokësor si dhe mbrojtjen e rrjeteve të energjisë nga fatkeqësitë natyrore dhe nga njeriu.
 - b. **Aktivitetet ekonomike:** të gjitha llojet e sipërmarrjeve lidhur me sigurinë e transportit dhe të energjisë dhe menaxhimin e emigracionit, lufta kundër korrupsionit dhe pastrimit të parave, ndihma në rritjen ekonomike dhe forcimin e ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme.
2. **Dimensioni politik – ushtarak:** bazohet mbi detyrimet e shteteve anëtare si dhe mekanizmat përkatës për parandalimin e konflikteve dhe zgjidhjen e tyre. Përfshin disa sfera veprimtarie:
 - a. **Kontrolli i armëve:** të ndihmojë në parandalimin e përhapjes në mënyrë ilegale të armëve si dhe shkatërrimin e tyre. Për këtë arsye ka aderuar 2

dokumenta: 'Dokumenti i Vjenës' dhe Shkëmbimi Global i Informacionit Militare.

- b. **Kontrolli i kufijve:** synon parandalimin e konflikteve me anë të menaxhimit post-konflikt me anë të mbështetjes institucionale dhe me ngritjen e kapaciteteve përkatëse.
 - c. **Lufta kundër terrorizmit:** asiston të gjitha instancat shtetërore, kombëtare ose botërore që kanë për synim të luftojnë terrorizmin. Lehtëson punën e tyre me anë të bashkëpunimit.
 - d. **Policimi:** parandalimi i konfliktit dhe rehabilitimi në rast post –konflikti me anë të në aparati policor të nevojshëm.
 - e. **Parandalimi i konfliktit:** vendosja e dialogut politik midis palëve për mos agravimin e situatës duke përdorur dhe instancat e nevojshme politike.
 - f. **Reforma ushtarake:** siguron një kornizë për dialogun politik mbi reformën ushtarake, ndërsa aktivitetet praktike janë kryer nga operacionet në terren.
3. **Dimensioni human:** fokusohet në respektimin e të drejtave të njeriut dhe lirive themelore, të respektojë ligjin, të promovojë demokracinë duke ndërtuar, forcuar dhe mbrojtur institucionet demokratike dhe të promovojë tolerancën midis vendeve anëtare dhe atyre që nuk janë. Puna e OSBE-së për këtë shtyllë orientohet rreth këtyre elementeve :
- a. **Lufta kundër trafikimit të qenieve njerëzore:** që prej 2003 OSBE-ja ka krijuar mekanizmat për luftimin kundër trafikimit të qenieve njerëzore. Me anë të ndërgjegjësimit të popullsisë, me hartimin e politikave efektive, aksione këto të koordinuara nga Zyra e Përfaqësuesit Special dhe Koordinimit për luftën kundër trafikimit. Aktivitetet të cilat mbulon kjo zyrë janë:
- Bashkëpunim me qeveritë për t'i ndihmuar të marrin përgjegjësitë e tyre.
 - T'i sigurojë qeveritë e shteteve anëtare me mjete për hartimin e politikave, t'u ofrojë udhëheqje mbi menaxhimin e anti-trafikut me qëllim arritjen e objektivave.
 - Të asistojë qeveritë në krijimin e strukturave anti-trafikuese për të pasur efikasitet të brendshme dhe në bashkëpunimin ndërkombëtar.
 - Të sigurojë ndërveprimin efikas të të gjithë agjenteve dhe palëve të interesuara për t'u përfshirë (ose të përfshira) në luftën kundër trafikimit të qenieve njerëzore, duke filluar me koordinimin e punës nga autoritetet qeveritare, Organizatatave Jo-Qeveritare dhe atyre Ndërkombëtare.
 - Duke marrë parasysh të gjithë dimensionet e trafikimit njerëzor kemi të bëjmë me këto lloje : trafikimi për shfrytëzim seksual, trafikim i organeve dhe femijëve, trafikimi për punë të detyruar, robëri shtëpiake dhe trafike të martesave të detyruara.
 - Garantimi i dukshmërisë së lartë të punës së bërë nga OSBE kundër luftës së trafikimit të njerëzve për të përqendruar dhe tërhequr më shumë vëmendjen rreth kësaj çështjeje.
- b. **Demokratizimi:** synon të promovojë demokracinë dhe asiston shtetet anëtare në ndërtimin e institucioneve demokratike.

- c. **Edukimi:** progamet e edukimit janë bërë pjesë e programeve të parandalimit të konflikteve dhe në rastet e rehabilitimit post-konflikt.
- d. **Zgjedhjet:** OSBE kryen projekte të asistencës zgjedhore para, gjatë dhe pas zgjedhjeve.
- e. **Barazia gjinore:** konsiderohet si pjesë e domosdoshme e demokracisë së qëndrueshme, duke i dhënë mundësi të barabarta të gjithëve me synim dhe për t'i vënë në praktikë keto politika.
- f. **Liria e medias:** ka si piksynim të vezhgojë zhvillimet në shtetet anëtare me qëllim adresimin e paralajmërimit të hershëm për shkelje të lirisë së shprehjes.
- g. **Të drejtat e minoriteteve:** qasja e OSBE-së për këtë problematikë synon të identifikojë dhe të ndihmojë në zgjidhjen e tensioneve me bazë etnike për të vendosur standartet për të drejtat e personave që u perkasin grupeve minoritare.
- h. **Të drejtat e njeriut:** aktivitetet e të drejtave të njeriut që zhvillohen nga OSBE përqendrohen në prioritetet e tilla si liria e lëvizjes së lirë, fesë, trafikimit të personave dhe prandlimit të torturës.
- i. **OJQ kombëtare dhe ndërkombëtare:** OSBE u jep status konsultativ Organizatave jo- Qeveritare në formë si 'Humultues nga shpia', aksiom e drejtuar nga Zyra e Sekretariatit në Pragë.

Bisedimet për aderimin e Shqipërisë në OSBE u realizuan gjatë mbledhjes së Këshillit të Ministrave në Berlin, qershor 1991. Në po të njëjtin vit, po në shtator 1991 vendi ynë firmosi Aktin Final dhe Kartën e Parisit për një Europë të re. Aderimi në organizatë shënon një ndryshim rrënjësor në orientimin e politikës së jashtme të vendit, çka do të thotë të pranoj vlerat perëndimore të demokracisë dhe sundimit të shtetit ligjor. Për shkak të sepcifikave të brendshme të shtetit kryesia e OSBE u orientua drejt një dimensionit të ri. Trazirat e vitit 1997, detyruan të dërgohej ish kancelari austriak Dr. Franz Vranitzky, i cili do të ndihmonte në zgjidhjen e krizës nëpërmjet dialogut politik. Sot misioni i OSBE ODHIR mbështet edhe luftën kundër trafikimit të njerëzve dhe korrupsionit, si dhe mbrojtjen e të drejtave të njeriut. Pikërisht në këtë fushë ajo punon ngushtë me shoqërinë civile dhe institucionet kombëtare si Avokati Popullit ose Komisioneri për Mbrojtjen nga Diskriminimi. Përveç këtyre Organizata jep mbështetje për sistemin sprovues dhe ndihmon në reformën e sistemit të paraburgimit. Ndërsa për sa i përket barazisë gjinore, ka ndihmuar që në fillimet e ndërhyrjes së saj me rritjen e pjesëmarrjes së grave në jetën politike. Ka trajnuar femrat për lidera dhe ka asistuar në rivendosjen e çështjes së tyre në Kuvend.

Trafikimi i personave¹⁴⁷ nuk është një kujtim i zbehur historik: është një çështje sociale në Shqipërinë e sotme dhe mbart farën e një kërcënimi të mundshëm për sigurinë. Çdokush

¹⁴⁷ Plotësim i Konventës së OKB kundër Krimit të Organizuar Trans-Nacional (dhjetor 2000). Për herë të parë bëhet një përcaktim i plotë detyrues i trafikimit duke u bërë bazë për legjislacionet e brendshme. Neni 3 "Trafikim i personave do të thotë: a) rekrutim, transportim, transferim, strehim apo pritje të personave, me anë të kërcënimit apo përdorimit të forcës apo formave të tjera të detyrimit, të marrjes me forcë, të mashtrimit, të gënjeshtërs, të abuzimit me pushtetin ose të shfrytëzimit të një pozicioni delikat,

mund të bëhet viktimë e trafikimit, megjithëse personat që jetojnë në rrethana të pasigurta janë më të prirë të bëhen shënjestra dhe ka më shumë të ngjarë të jenë të varur dhe si pasojë edhe të shfrytëzohen vazhdimisht nga trafikantët e tyre. Hulumtimet e shumta për trafikimin e qenieve njerëzore na tregojnë se shpesh ëndrrat e këtyre individëve për jetë më të mirë mund të përfundojnë në borxhe, kushte të këqija pune apo në trafikim, shfrytëzim dhe dhunë¹⁴⁸. Ata bëhen dy herë viktimë kur punësohen nga organizata të krimit të organizuar. Prezenca e OSBE-së në Shqipëri mbetet e përkushtuar për të ndihmuar në bashkërendimin e një qasjeje ndërdisiplinore, që ka në qendër viktimën e trafikimit, për të çrrënjësuar të gjitha format e trafikimit të qenieve njerëzore, bazuar në qasjen gjithëpërfshirëse të OSBE-së për të trajtuar këtë krim të rëndë. Angazhimi ynë drejtohet nga të diturit se trafikimi përbën një kërcënim për sigurinë kombëtare dhe rajonale për shkak të veprimtarisë kriminale që përfshin ky fenomen. Hulumtimet në mbarë botën theksojnë se trafikantët shpesh përfshihen në korrupsion, trafik droge, kontrabandë migrantësh, pastrim parash dhe forma të tjera të krimit të organizuar, dhe këto fitime nga trafikimi i qenieve njerëzore rrjedhin në ekonomitë formale dhe kriminale me koston e sundimit të ligjit, të vlerave demokratike, të sigurisë ekonomike, të investimeve dhe të zhvillimit të qëndrueshëm.

Nisur nga sa më lartë mund të themi se trafikimi i qenieve njerëzore në vendin tonë kanë ardhur si rezultat i ndryshimeve sociale-ekonomike mbas viteve 90. Kryesisht vendi ynë ka qenë një vend trazit për trafikimin e qenieve njerëzore me synim prostitucioni në vendet fqinjë dhe më së shumti me shtetin italian, për të cilin do të diskutojmë në kapitullin pasardhës me detaje. Trafikimi i qenieve njerëzore nuk ka qenë vetëm me qëllim prostitucioni por dhe në forma të tjera sic janë:

1. Shërbime të tjera seksuale.
2. Trafikim i organeve njerëzore.
3. Punë të detyrueshme (trafikimi i të miturëve me qëllim lypje ose punësim në punë të vështira fizike etj).

Kushtetuta e RSH-së përbën ligjin më të lartë në hierarkinë e akteve ligjore në Republikën e Shqipërisë. Ajo sanksionon disa të drejta, zbatimi dhe garantimi në praktikë i të cilave kontribuon në parandalimin dhe mbrojtjen nga fenomeni i trafikimit të qenieve njerëzore. Neni 3 i Kushtetutës sanksionon se "dinjiteti i njeriut, të drejtat dhe liritë e tij....janë baza e këtij shteti, i cili ka për detyrë t'i respektojë dhe t'i mbrojë". Në pjesën e dytë të Kushtetutës disa

apo të marrjes apo dhënies së pagesave apo përfitimeve të ndryshme, për të arritur pranimin e një personi që ka kontroll mbi një person tjetër, për qëllime shfrytëzimi. Shfrytëzimi duhet të përfshijë, si minimum, shfrytëzimin e prostitucionit të të tjerëve ose të formave të tjera të detyrimit, të punës apo shërbimeve të detyruara, të skllavërisë apo praktikave të ngjashme me skllavërinë apo të heqjes së organeve ose shërbimet; b) Pëlqimi i një viktime të trafikimit për shfrytëzimin e shpjeguar më sipër do të jetë i pavlefshëm nëse është përdorur një nga mjetet e detyrimit të parashikuara më lart; c) Rekrutimi, transportimi, transferimi, strehimi apo pritja e një fëmijë për qëllime shfrytëzimi do të konsiderohet "trafikim i njerëzve" edhe nëse nuk përdoret asnjë nga mjetet e përcaktuara në pikën (a); d) "Fëmijë" do të thotë çdo person nën 18 vjeç.

¹⁴⁸ UASD, 'Kuadri ligjor mbi trafikimin e qenieve Njerëzore në Shqipëri dhe sfidat e hasura në praktikën gjyqësor'; Tiranë 2013, parë më datë 30.11.2024. [sm publication.indd](#)

dispozita sanksionojnë garantimin e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut, si dhe mbrojtjen nga dhuna: "Të drejtat dhe liritë themelore të njeriut janë të pandashme, të patjetërsueshme e të padhunueshme dhe qëndrojnë në thellet të të gjithë rendit juridik"?. "Jeta e personit mbrohet me ligj", "Askush nuk mund t'i nënshtrohet torturës, dënimit apo trajtimit mizor, ç'njerëzor ose poshtërues" Kushtetuta sanksionon se, askujt nuk mund t'i hiqet liria, përveç se në rastet dhe sipas procedurave të parashikuara me ligj (neni 2)

Në Kodin Penal të RSH konkretisht Neni 110/a "Trafikimi i personave" parashikon¹⁴⁹:

Rekrutimi, transportimi, transferimi, fshehja ose pritja e personave nëpërmjet kërcënimit ose përdorimit të forcës apo formave të tjera të shtrëngimit, rrëmbimit, mashtrimit, shpërdorimit të detyrës ose përfitimit nga gjendja shoqërore, fizike apo psikike ose dhënies apo marrjes së pagesave ose përfitimeve për të marrë pëlqimin e personit që kontrollon një person tjetër, me qëllim shfrytëzimin e prostitucionit të të tjerëve ose formave të tjera të shfrytëzimit seksual, të punës ose shërbimeve të detyruara, të skllavërimit ose formave të ngjashme me skllavërimin, të vënies në përdorim ose transplantimit të organeve, si dhe formave të tjera të shfrytëzimit, si brenda dhe jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë, dënohen me burgim nga tetë deri në pesëmbëdhjetë vjet.

Nëse shohim në referencën 156, e cila është në fund të faqes kuptojmë që legjislacioni penal i vendit tonë gjithnjë e më tepër ka ardhur duke u përforcuar dhe përshtatur me legjislacionet e huaja si dhe me nevojën që ka patur vendi për legjislacion të ri, për shkak të evolimit të këtij lloj krimi. Ky ndryshim merr përsipër gratë dhe të miturit në mbrojtje të veçantë duke u dhënë

¹⁴⁹ Kodi Penal i RSH, Neni 110/a. Me ndryshime të Ligjit N. 8733, datë 24.01.2001. Si dhe ndryshime të tjera- Neni 114/b Trafikimi i femrave (Ndryshuar me ligjin Nr. 9188, datë 12.2.2004, Neni 2; shfuqizuar me ligjin Nr. 144, datë 2.5.2013, Neni 48). Parashtrohet me Nenin e ri: Neni 114/a Shfrytëzimi i prostitucionit në rrethana rënduese (Shtuar me ligjin Nr. 8279, datë 15.1.1998, Neni 2, pika 6 dhe paragrafi i fundit Ndryshuar me ligjin Nr. 8733, datë 24.1.2001, Neni 29; shfuqizuar me ligjin Nr. 144, datë 2.5.2013, Neni 48). Neni 128/b Trafikimi i të miturve (Ndryshuar me ligjin Nr. 9188, datë 12.2.2004, Neni 3; shtuar me ligjin Nr. 9859, datë 21.1.2008, Neni 3; Ndryshuar fjalët në paragrafin e parë me ligjin Nr. 144, datë 2.5.2013, Neni 31; pjesa që parashikon edhe dënimin me gjobë, si dënim kryesor, krahas dënimit me burgim, shfuqizohet me ligjin Nr. 144, datë 2.5.2013, Neni 48) Rekrutimi, shitja, transportimi, transferimi, fshehja ose pritja e të miturve me qëllim shfrytëzimin e prostitucionit ose formave të tjera të shfrytëzimit seksual, të punës ose shërbimeve të detyruara, skllavërimit ose formave të ngjashme me skllavërimin, vënies në përdorim ose transplantimit të organeve, si dhe formave të tjera të shfrytëzimit, dënohen me burgim nga dhjetë deri në njëzet vjet. Organizimi, drejtimi dhe financimi i trafikimit të të miturve dënohen me burgim nga dhjetë deri në njëzet vjet. Kur kjo vepër kryhet në bashkëpunim ose më shumë se një herë, apo shoqërohet me keqtrajtimin dhe detyrimin me dhunë fizike a psikike të të dëmtuarit, për të kryer veprime të ndryshme, ose sjell pasojë të rënda për shëndetin, dënohet me burgim jo më pak se pesëmbëdhjetë vjet. Kur vepra ka sjellë si pasojë vdekjen e të dëmtuarit, dënohet me burgim jo më pak se njëzet vjet ose me burgim të përjetshëm. Kur vepra penale kryhet nëpërmjet shfrytëzimit të funksionit shtetëror ose shërbimit publik, dënimi me burgim shtohen me ¼ e dënimit të dhënë. Neni 129 Shtytja e të miturve në krim Shtytja ose tërheqja e të miturve nën moshë katërmëdhjetë vjeç për të kryer krim, dënohet me burgim gjer në pesë vjet. Këto ndryshime u bënë për të plotësuar dhe për ta bërë ligjin penal në lidhje me krimin e organizuar në suazën e trafikimit të qenieve njerëzore më efikas dhe më të fortë.

atyre përparësi në mbrojtje duke u dhënë hapësira ligjore, pasi janë dy kategoritë që preken më shumë në trafikimin e qenieve njerëzore.

Shfrytëzimi i viktimës së trafikimit kryhet në çdo rast kundër vullnetit dhe dëshirës së viktimës, dhe i detyruar nga subjekti i veprës penale, shfrytëzohet, në një nga format e përmendura më lart¹⁵⁰. Ndikimi që ushtron subjekti i veprës penale tek i dëmtuari realizohet me anë të kërcënimit, ose me anë të përdorimit të forcës, ose me anë të formave të tjera të shtrëngimit, ose me anë të rrëmbimit, me anë të mashtrimit, me anë të shpërdorimit të detyrës ose duke përfituar nga gjendja shoqërore apo fizike ose psikike e të dëmtuarës etj¹⁵¹. Konventa e Palermos +Protokollet: Konventa e OKB Kundër Krimit të Organizuar Transnacional dhe Protokollet Shtesë, një set instrumentesh ligjore i fuqishëm në luftën kundër krimit të organizuar, u nënshkrua në 15 Dhjetor 2000 në Palermo të Italisë, u ratifikua me 11.7.2002 nga Kuvendi i Shqipërisë.

1. Konventa e OKB kundër Krimit të Organizuar Transnacional;
2. Protokoli Shtesë kundër trafikut të Emigrantëve nga Toka, Ajri dhe Deti. Konventa e Palermos + Protokollet;
3. Protokoli shtesë për Parandalimin, Shtypjen dhe Dënimin e Trafikimit të Personave, veçanërisht të Grave dhe Fëmijëve;
4. Protokoli shtesë Kundër Prodhimit dhe Trafikimit të Paligjshëm të Armëve të Zjarrit, Pjesëve të tyre, Komponentëve dhe Municioneve.

Përpjekje të Komunitetit Ndërkombëtar për zhvillimin e instrumenteve kundër krimit të organizuar transnacional për arsye se: Problemi i krimit të organizuar po bëhet serioz duke rritur nivelin të bashkëpunimit mes organizatave kriminale si dhe globalizimi i ekonomisë hap shanse për krimin e organizuar¹⁵².

2.6. Zhvillimi i legjislacionit Shqiptar në bazë të legjislacionit të BE-së dhe Institucioneve të tjera ndërkombëtare

Sot flitet gjithnjë e më shumë për reformat në drejtësi e tillë është dhe sfida që ka shteti ynë kur flitet për bashkëpunimin me BE-në në lidhje me procedurat e dorëzimit të parsonave të kërkuar mag drejtësia. Është i tillë, një sfidë, sepse legjislacioni ynë duhet të përputhet me legjislacionin e BE-së. Kur flasim për përputhje apo *Aquis communautaire* kemi parasysh ndërveprimtarinë që duhet të ndjekë pushteti legjislativ gjyqësor dhe ekzekutiv. Pra, ndryshe mund ta quajmë harmonizimi i ligjeve të brendshme me *ate acquis* komunitare. Duke u nisur nga vetë fjala reformë në drejtësi shohim se kuptimi dhe perceptimi i saj nuk është vetëm legjislativ-administrativ por përfshin dhe publikun e gjerë, të cilët janë gjithnjë të interesuar për ndërveprimet shtetërore përsa i parket reformave, përfshirë këtu dhe sfidat e legjislacionit

¹⁵⁰ Forma të cilat janë të parashikuara në mënyrë të shprehur nga Neni 110/a i K.Penal

¹⁵¹ OSBE, “Komentar i veprave penale të trafikimit të qenieve Njerëzore; të drejtat e viktimave të trafikimit gjatë procesit penal, kapitull i punuar Nga Z. Sandër Simoni, Kryetar i Gjykatës së Posaçme kundër Korrupsionit dhe Krimit të Organizuar, parë më datë 30.11.2024, fq 34. ”
<https://www.osce.org/files/f/documents/8/c/373348.pdf>

¹⁵² Po aty.

European dhe atij shqiptar mbi procedurat e dorëzimit të personave të kërkuar nga drejtësia penale. Ka një perceptim të gjerë të publikut se sistemi i drejtësisë është i prekur nga fenomeni i korrupsionit dhe ndikimit të jashtëm në dhënien e drejtësisë. Korrupsioni, mungesa e praktikave transparente, tejzgjatja e proceseve dhe moszbatimi i vendimeve gjyqësore kanë ndikuar në perceptimin negativ të publikut ndaj transparencës së gjyqësorit¹⁵³.

Synimi i përgjithshëm i procesit të reformës është krijimi i një sistemi drejtësie të besueshëm, të drejtë, të pavarur, profesional dhe të orientuar drejt shërbimit, të hapur, të përgjegjshëm dhe eficient, i cili duhet të gëzojë besimin e publikut, të mbështesë zhvillimin e qëndrueshëm social-ekonomik të vendit dhe të mundësojë integrimin e tij në familjen evropiane¹⁵⁴. Nga sa pamë më lart, reformat në drejtësi bëhen me qëllim për të kirjuar një shtet të së drejtës me barazi, ligje funksionale, shoqëri funksionale si dhe një administratë funksionale dhe mirëqeverisëse. Kjo tablo na jep në mendje pikën kryesore të pikës që BE-ja i mëshon kaq shumë shtetit të së drejtës dhe mirëfunksionimin e saj, duke e vendosur këtë si pikë primare dhe në Kriteret e Kopenhagenit, që janë kriteret bazë për shtetet që aderojnë dhe synojnë të jenë pjesë e kësaj organizate të madhe europiane. Prandaj, është parë tashmë nga qeveria e shtetit shqiptar si një pikë kryesore “Reforma në Drejtësi”. Kjo reformë sjell për historinë e shtetit shqiptar një pikë kthesë në politikën e saj dhe në mbarëvajtjen e shtetit shqiptar në kuadër për t’u afruar dhe përshtatur sa më shumë me shtetin e së drejtës dhe për një shoqëri transparente dhe për publikun.

E gjitha kjo, sjell një evoluim në sistemin e drejtësisë. Duke u nisur nga pikat e lartë përmendura që ka shteti i së drejtës dhe funksionimi i saj, themi bindshëm se shembulli i shtetit të së drejtës në vendin tonë nuk ka funksionuar në mënyrë transparente, prandaj Reforma në drejtësi do të mundësojë funksionimin e saj dhe më tej për mbarëvajtjen e parametrave që kërkon ky model, i cili na afron gjithnjë e më shumë me funksionimin e demokracisë.

Duke folur për Reformat në Drejtësi, kuptojmë dhe prekim më nga afër problematikën e korrupsionit. Ajo ku ne shohim më tepër problem është sistemi i drejtësisë ka qënë më i prekuri për sa i përket korrupsionit. Kjo vjen si shkak i lartë i pranisë së fenomenit jo profesionalizëm. Këtu nënkuptojmë se punojësit jo vetëm e kanë përdorur postin e tyre për të përfituar por dhe e kanë përdorur atë duke marrë vendime që janë në kundërshtim me ligjin (kjo ka ardhur si pasojë e pranimi të parave për afera të ndryshme të klientëve).

Gjithashtu, korrupsioni nuk është parë vetëm në sistemin e drejtësisë por dhe më gjërë. Ajo që vihet re është mos funksionimi i të Drejtave të Njeriut. Gjithnjë e më shumë afrohemi në pikat kryesore të Krieteve të Kopenhagenit, për të cilat do të flasim në nënçështjen e më poshtme. Respektimi i të Drejtave të Njeriut nuk nënkupton vetëm respektimin e tyre dhe asimilimin e ligjeve të kësaj konvente në legjislacionin tonë, por dhe zbatimin e tyre duke patur parasysh dhe praktikën Gjyqësore të të Drejtave të Njeriut.

¹⁵³ Fondacioni Shqipëria e Hapur për Shqipërinë-Soros, ‘Analizë e sistemit të drejtësisë në Shqipëri’, Tiranë 2014, fq 12.

¹⁵⁴ Komisioni i Posaçëm Parlamentar për Reformën në Sistemin e Drejtësisë Grupi i Ekspertëve të Nivelit të Lartë, „Strategjia e Reformës në sistemin e drejtësisë“, Tiranë 2015, fq 2.

Përkundrejt këtyre problemeve dhe sfidave madhore është e natyrshme nevoja për ndryshimin rrënjësor të gjendjes në sistemin e drejtësisë¹⁵⁵. Kjo nevojë dikton një reformë kushtetuese dhe ligjore të thellë e të qëndrueshme, që t'u përgjigjet në mënyrë të fektshme sfidave të së sotmes dhe të garantojë të ardhmen evropiane të vendit¹⁵⁶.

Përpjekjet për transparencë dhe drejtësi së fundmi kanë qenë impenjimi i politikës shqiptare, falë dhe interesit të ndërkombëtarëve, Bashkimit Evropian dhe Shteteve të Bashkuara të Amerikës dhe tashmë institucionet shtetërore dhe vetë politika janë përfshirë në suazën e së drejtës dhe të transparencës së munguar. Pakti politik për nismën dhe finalizimin e ligjit të dekriminalizimit që tashmë ka marrë rrugë dhe janë përcaktuar afatet ligjore që deri në fund të muajit mars, politikanët, zyrtarët, të zgjedhurit parlamentar dhe vendor, duhet të largohen nëse preken nga ligji i dekriminalizimit. Reforma në drejtësi, pra ligji i dekriminalizimit do të hapë shtegun e nismave ligjore të ndryshimit të kushtetutës, duke pyetur drejtpërdrejtë zgjedhësit dhe kësioj çel dhe ngërçin e reformës në drejtësi që është dhe akti final i egzistencës së shtetit ligjor, apo shtetin e së drejtës për të cilën pretendojmë, por më parë politika duhet të jetë me e përgjegjshme para se të pyeten shqiptarët, pra të pranojnë dialogun?

Shqipëria i përket vendeve që kanë një sistem të së drejtës civile (civil laë) ku parimet kryesore ligjore janë kodifikuara, megjithatë korniza ligjore mbështetet dhe nga precedenti gjyqësor. Parimi i bashkëpunimit midis shteteve është theksuar dhe në preambulën e Kushtetutës së Shqipërisë ku thuhet se «drejtësia, paqja, harmonia dhe bashkëpunimi ndërmjet kombeve janë ndër vlerat më të larta të njerëzimit»¹⁵⁷. Gjithashtu kushtetuta garanton edhe parimet thelbësore të së drejtës penale të zbatueshme dhe të rëndësishme në bashkëpunimin gjyqësor. Kushtetuta përcakton të drejtat dhe garancitë minimale për personat nën hetim penal përfshirë ekstradimin, dënimin pa ligj, të drejtën për t'u dëgjuar, prezumimin e pafajësisë, ne bis in idem (dënimi dy herë për të njëjtin krim), dhe konfidencialitetin¹⁵⁸.

Përpara se të kalojmë në analizë të konventës shumëpalëshe për ekstardim duhet të përshkruajmë dhe të shohim nga afër kuadrin ligjor të Shqipërisë. Mbarëvajtja e shoqërisë civile është rregulluar në bazë të kodeve të shumta që ekzistojnë në shtetin shqiptar siç janë:

Kodi Penal

Kodi i Procedurës Penale

Ligji për Marrëdhëniet Juridiksionale me Autoritetet e Huaja në Çështjet Penale¹⁵⁹

¹⁵⁵ Komisioni i Posaçëm Parlamentar për Reformën në Sistemin e Drejtësisë Grupi i Ekspertëve të Nivelit të Lartë, „Strategjia e Reformës në sistemin e drejtësisë“, Tiranë 2015, fq 3

¹⁵⁶ Po aty.

¹⁵⁷ Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë (Ligji N. 8417, datë 21 tetor 1998)

¹⁵⁸ Kamolli M., Kadribašić A., Marković M., Avdi N., “Bashkëpunimi Gjyqësor Rajonal, pasqyra praktike krahasuese e vendeve të Ballkanit Perëndimor”, Podgoric 2019, fq 14.

¹⁵⁹ Ky ligj i miratuar në vitin 2009 është lex specialis në Shqipërisë në fushën e bashkëpunimit gjyqësor ndërkombëtar për çështjet penale. Ligji rregullon procedurat në lidhje me veprat penale që janë në juridiksionin e autoriteteve gjyqësore të shtetit kërkues ose në Shqipëri, dhe procedurat që janë në

Si dhe Aktet kryesore ligjore për ekstradimin

Republika e Shqipërisë ka ratifikuar Konventën Europiane “Për ekstradimin” dhe dy protokollet e para shtesë të saj, me rezervat dhe deklaratimet vijuese:

lidhur me pikën 1, të nenit 2 të Konventës, pala shqiptare nuk njeh kufij minimalë të masës së dënimit me burgim për efekt ekstradimi. Ky deklaratim është i vlefshëm vetëm në kushte reciprociteti;

lidhur me shkronjën “a”, të pikës 1, të nenit 6 të Konventës, pala shqiptare refuzon ekstradimin e shtetasve të vet, me përjashtim të rasteve kur është parashikuar ndryshe në marrëveshjet ndërkombëtare ku Shqipëria është palë;

lidhur me shkronjën “b”, të pikës 1, të nenit 6 të Konventës, pala shqiptare me termin “shtetas” kupton edhe “personat me dyshtetësi”, kur përfshihet edhe shtetësia shqiptare;

lidhur me pikën 1, të nenit 7 të Konventës, pala shqiptare nuk lejon ekstradimin e personave që kanë kryer vepra penale në territorin shqiptar ose jashtë tij, kur vepra është kryer në dëm të interesave të shtetit shqiptar ose shtetasve shqiptarë, përveç rastit kur ka marrëveshje të ndryshme me palën e interesuar. Ky deklaratim është i vlefshëm vetëm në kushte reciprociteti;

lidhur me pikën 2, të nenit 12 të Konventës, kërkesa për ekstradim duhet të shoqërohet me tekstin origjinal ose të vërtetuar, të ligjit që do të zbatohet ndaj të ekstraduarit;

lidhur me pikën 2, të nenit 19 të Konventës, kur personi që kërkohet të ekstradohet është duke vuajtur dënimin për një vepër tjetër, në rastin e ekstradimit lejohet të vuajë plotësisht dënimin në vendin kërkues. Ky deklaratim është i vlefshëm vetëm në kushte reciprociteti;

lidhur me shkronjën “a”, të pikës 4, të nenit 21 të Konventës, në rastet e tranzitit ajror që nuk parashikon ulje në territorin shqiptar, nuk është i nevojshëm njoftimi paraprak. Për sa i takon akteve të brendshme, ligjet kryesore lidhur me ekstradimin, në Shqipëri, janë: Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë, e cila parashikon normat bazë për ekstradimin dhe zbatimin e së drejtës ndërkombëtare;

juridiksionin e Gjykatës Evropiane të të Drejtave të Njeriut ose gjykatave të tjera Ndërkombëtare, juridiksioni i të cilave është pranuar nga Shqipëria. Ky ligj rregullon fushat kryesore të bashkëpunimit gjyqësor si ekstradimi, ekzekutimi i vendimeve penale të huaja, transferimi i procedurave penale, transferimi i personave të dënuar, njohja e vendimeve penale të huaja, etj. Ligji parashikon rregullat për kërkesa bazuar në traktat dhe përcakton parimet kryesore si reciprociti, njoftimet dhe konfidencialiteti. Neni 42 i këtij Ligji përcakton «parimin e specialitetit» i cili është një tipar themelor për rregullimin e marrëdhënieve të ekstradimit midis Shqipërisë dhe shteteve të tjera. Parimi i specialitetit parashikon që një shtet mund të ndjekë penalisht vetëm një individ të ekstraduar për veprat penale të pranuar nga shteti dërgues. Neni përcakton se „personi i ekstraduar nuk duhet të ndiqet penalisht për një vepër tjetër penale të kryer para ekstradimit”. Gjithashtu Neni 42 sanksionon të drejtën e personit të ekstraduar gjykuar në mungesë të rishikojë vendimin gjyqësor të dhënë kundër tij. E drejta për të rishikuar vendimet në mungesë ka marrë Një rëndësi më të madhe në çështjet gjyqësore në Shqipëri dhe është konfirmuar nga Gjykata Kushtetuese si e drejtë për një proces të rregullt gjyqësorë bazuar në Kushtetutë dhe sipas Nenit 6 të KEDNJ-së.

Kodi Penal dhe Kodi i Procedurës Penale, të cilët parashikojnë normat kryesore materiale dhe procedurale lidhur me ekstradimin; si dhe ligji nr. 10193, datë 3.12.2009 “Për marrëdhëniet juridiksionale me autoritetet e huaja në çështjet penale”, i ndryshuar me ligjin nr. 100/2013, datë 18.3.2013.

Globalizimi i veprimtarive kriminale ka krijuar një nevojë për të forcuara të bashkëpunimin ndërkombëtar. Hetimi, ndjekja penale dhe kontrolli i krimit nuk mund të kufizohen brenda kufijve kombëtar¹⁶⁰. Bashkëpunimi gjyqësor ndërkombëtar në çështjet penale ka një bazë të fortë në marrëveshje shumëpalëshe, të cilat përcaktojnë dispozitat e ndihmës juridike për autoritetet gjyqësore të vendeve për të lehtësuar bashkëpunimin veçanërisht në luftimin e krimit të organizuar. Këto marrëveshje shumëpalëshe sigurojnë informacionin e nevojshëm ligjor dhe praktik për autoritetet gjyqësore të vendit të tyre, si dhe për lidhjet dhe autoritetet gjyqësore të vendeve të tjera. Të gjitha konventat dhe marrëveshjet ndërkombëtare, pas ratifikimit me ligj, bëhen pjesë e sistemit juridik të brendshëm dhe mbizotërojnë mbi ligjin e brendshëm në rast konflikti ose papajtueshmërie¹⁶¹. Shqipëria ka nënshkruar disa Konventa dhe Rezoluta të rëndësishme të OKB/së¹⁶² si dhe Konventa dhe Marrëveshje të Këshillit të Evropës (KE)¹⁶³.

Tek shohim se tashmë vendi ynë ka ratifikuar konventa dhe legji të ndryshme mbi porcedurën e dorëzimit të personave të kërkuar shohim nga afër se cilat janë sfidat e legjislacionit evropian dhe atij shqiptar. Parë në këtë këndvështrim mund të themi se për shtetin shqiptar një ndër sfidat për të bashkëpunuar me shtete e BE-së në këtë suazë është dhe përshtatja e ligjeve të BE/së me atë vendas dhe kjo fillon jo vetëm me Aquis communautaire por dhe me reformat që vendi ynë po ekzekuton në fushën e drejtës. Reformat me këtë procedurë janë të lidhura direkt me mirë funksionimin e ligjit dhe me mos korrupsionin e personave që ushtrojnë direkt ekzekutimin e procedurës së dorëzimit të personave, të cilët janë në kërkim. Për të vazhduar me një tjetër sfidë që është koha dhe menaxhimi i saj. Kur flasim për përshtatje të legjislacionit kemi parasysh dhe kohën që kërkohet për të hartuar dhe ratifikuar ligjin në Parlament. Kjo kërkon kohë, efikasitet dhe profesioanlizëm. Pyetja që ngrihet në këtë pikë është a kemi personel të kualifikuar mjaftueshëm për ta mirë menaxhuar kohën dhe për ta zbatuar këtë proedurë me korrektësi dhe pa korrupsion? Përsa i përket sfidave ka legjislacioni evropian mund të themi se pika kryesore është ajo besimit që kanë dhënë deri më sot Institucionet e shtetit shqiptar. Kjo është një ndër pikat kryesore për sa i përket sfidave pasi, besimi tek Institucionet e shtetit Shqiptar është shumë i ulët. BE-ja gjithnjë e më shumë është fokusuar në reformat që vendi ynë ka ndërmarrë dhe po ndërmerr për transparencë duke bërë të mundur rritjen e besimit Institucional. Gjithashtu, BE-ja është gjithnjë e më shumë prezente në këto situata duke dërguar komisioner të ndryshëm për të monitoruar mbarëvajtjen e

¹⁶⁰ Adams I., “Ideologjia Politike sot. Politika Sot”. Manchester University Press., 2003, fq 34.

¹⁶¹ Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë (Ligji Nr. 8417, datë 21 tetor 1998)

¹⁶² OKB, Traktatet Shumëpalëshe Depozituar tek Sekretari i Përgjithshëm Multilateral ‘Shqipëria < https://treaties.un.org/Pages/TreatyParticipantSearch.aspx?clang=_en> 29 dhejtor 2023

¹⁶³ KE, Lista e traktateve për Shqipërinë < <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-states/-/conventions/treaty/>> 29 dhjetor 2023

procedurave të dorëzimit të personave që janë të dënuar për vepra penale. Nga një analizë objektive e situatës aktuale të kriminalitetit në vend dhe e reagimit institucional ndaj tij del i rëndësishëm dhe i ngutshëm rikonceptimi dhe ridimensionimi i përpjekjeve të shtetit e më gjerë për luftën ndaj krimit. Përpjekjet e një shoqërie për parandalimin e krimit asnjëherë nuk janë të mjaftueshme dhe aq më pak të tepërta. Iniciativat për dhënien prioritet parandalimit të fenomenit kriminal në përputhje edhe me politikat e ngjashme evropiane e botërore, duhen shoqëruar me ndryshime ligjore pas një konsultimi të gjerë e profesional. Kjo nënkupton njëherësh edhe një ndryshim rrënjësor në qasjen ndaj parandalimit të krimit dhe në vetë dokumentet strategjike dhe politikat që adresojnë këtë fenomen, në përputhje me praktikën e suksesshme botërore dhe udhëzimet e institucioneve të Bashkimit Europian në këtë fushë.

Praktika botërore sygjeron se përpjekjet për parandalimin e kriminalitetit kanë gjithnjë e më shumë peshë në politikat e strategjitë kombëtare të sigurisë së vendeve të ndryshme, ku jo vetëm investimet dhe financimet buxhetore, por dhe orientimi i strukturave të autoriteteve të zbatimit të ligjit bëhet në mbështetje të prioritetit që i jepet parandalimit dhe luftës kundër krimit.

Nëse i referohemi kontinentit plak evropian, ajo ç'ka bie menjëherë në sy në praktikën e saj është serioziteti dhe rëndësia që institucionet e Bashkimit Europian i kushtojnë parandalimit të krimit. Duke parë tendencën në rritje të kriminalitetit si dhe nevojën për parandalim, ato kanë ndërmarrë një sërë masash e iniciativash në këtë drejtim.

Kështu, Parlamenti Evropian miratoi më 16 dhjetor 1993 “Rezolutën për krimin ordiner në zonat urbane dhe lidhjet e tij me krimin e organizuar”¹⁶⁴. Në këtë rezolutë parlamenti evropian merr përsipër që të krijojë një rrjet evropian të parandalimit të krimit i cili do të emërohej “Rrjeti”. Ky rrjet do të shoqërohej edhe me ngritjen e strukturave kompetente përkatëse të cilat do të garantonin dhe do të siguronin zbatueshmërinë e detyrave të kësaj rezolute, rrjeti do të kontribuonte në zhvillimin e aspekteve të ndryshme të parandalimit të krimit në BE dhe do të mbështesë aktivitetet e parandalimit në nivel lokal e rajonal duke mbuluar të gjithë tipet e kriminalitetit.

Më 17 nëntor 1998, u miratua “Rezoluta për direktivat dhe masat për parandalimin e krimit të organizuar në lidhje me ngritjen e një strategjie gjithëpërfshirëse për ta luftuar atë”¹⁶⁵. Traktati i Bashkimit Europian në përmbajtjen e tij sanksionon se objektivi i Bashkimit Europian në fushën e bashkëpunimit policor dhe gjyqësor në çështjet penale duhet të arrihet duke parandaluar dhe luftuar krimin e organizuar apo tjetër¹⁶⁶. Kjo theksohet përmes objektivit

¹⁶⁴ European Parliament Resolution on small-scale crime in urban areas and its links with organized crime. Date 16 December 1993, fq 10, parë më datë 05.12.2024.

<http://eur-lex.europa.eu/>.

¹⁶⁵ European Parliament Resolution on guidelines and measures for the prevention of organized crime with reference to the establishment of a comprehensive strategy for combating it, 2022, fq 67, parë më datë 05.12.2024.

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organised_crime/

¹⁶⁶ Treaty of the European Union

për të patur një zonë të sigurt për qytetarët e Bashkimit European, në artikullin 29 të tij, përmes kooperimit mes shteteve në fushën e drejtësisë penale.

Komisioni European miratoi në mars 2004 një “Komunikim mbi parandalimin e krimit në BE”. Duke pasur parasysh se krimi jo i organizuar kryhet në nivel lokal, komunikimi rikërkoi zbatimin e politikave efektive me mbështetje kombëtare. Për shkak se disa shtete anëtare nuk kanë zhvilluar ende politika të parandalimit të krimit jo të organizuar, Komisioni u ka kërkuar angazhim në miratimin e tyre¹⁶⁷.

Në kuadër të këtyre masave është i rëndësishëm vijimi i konsultimeve gjithëpërfshirëse të draftit të nismës së sipërpërmendur ligjore, përmirësimi eventuale në përputhje me aktet e BE dhe konkludimi i procedurave parlamentare për miratimin e saj, si edhe të akteve të tjera nënligjore që burojnë nga këto ndryshime në legjislacion. Përfshirja e institucioneve të specializuara dhe me ekspertizën e përvojën e duhur në këtë fushë do të lehtësonte vetë procesin e zbatimit të kësaj qasje të re në parandalimin e krimit, nëpërmjet monitorimit të vazhdueshëm të rezultateve dhe ndikimit të tyre në jetën sociale të komunitetit.

Iniciativa e sipërpërmendur ligjore për parandalimin e krimit dhe krijimi i strukturave të sugjeruara nga kjo iniciativë përbëjnë një domosdoshmëri dhe një investim të rëndësishëm për një të ardhme të sigurt e të qetë të shoqërisë, si edhe për integrimin e vendit në familjen e demokracive perëndimore. Në këtë kontekst, është thelbësore ndërmarrja e disa hapave të cilët krijojnë premisa të qëndrueshme për suksesin e përpjekjeve shtetërore dhe shoqërore për parandalimin e krimit:

- Zhvillimi i një qasje gjithëpërfshirëse në fushën e parandalimit të krimit që mundëson zgjidhje të qëndrueshme në përputhje me eksperiencat e suksesshme botërore dhe rekomandimet e BE
- Ndërgjegjësimi i autoriteteve shtetërore dhe aktorëve të tjerë të interesuar për domosdoshmërinë e ndryshimit të politikave të parandalimit të krimit dhe të krijimit të një strategjie e strukture unike përgjegjëse.
- Rifreskimi dhe përmirësimi i dokumenteve strategjike (sektoriale e ndërsektoriale) në funksion të ndërlidhjes sa më efikase të tyre me objektivat, strukturat dhe instrumentet e një strategjie të re në parandalimin e krimit.
- Ndërgjegjësimi dhe përfshirja aktive e institucioneve të ndryshme dhe përfaqësuesve të sektorëve të tjerë (privat dhe civil) të shoqërisë në procesin e hartimit të politikave të parandalimit, të instrumenteve ligjore dhe nënligjore të implementimit të tyre dhe në vetë zbatimin e e masave që synojnë parandalimin e krimit.

Në vazhdimësinë e nismave europiane, (Rrjeti European i Njësisë së Parandalimit të Krimit)¹⁶⁸EUCPN, e cila përbën rrjetin European të parandalimit të krimit, është përqëndruar

¹⁶⁷ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Crime prevention in the European Union, 2023, fq 45, parë më datë 05.12.2024
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organised_crime.

¹⁶⁸ European Union of Crime Prevention Network, EUCPN.

në krimet urbane dhe krimet e të rinjve. Një formë efikase e sugjerueshme nga ana e këtij organizmi europian është duke u ndalur në lloje të veçanta dhe specifike të mirëpërcaktuara të volumit kriminal në një vend¹⁶⁹. Ky raport theksoi se dhënia prioritet është një metodë efikase e parandalimit të krimit dhe ky proces mund të realizohet duke marrë në analizë të dhënat statistikore të trendit të brëndshëm kriminal pasi ndihmon strukturat të ndërhyjnë në sektorë të caktuar social.

Programi "Crime Stoppers" është një nga programet me kosto efektive në morinë e programeve që janë inicuar kundër krimit. Këto janë organizata të bazuara në komunitetet në nivel lokal i ndërtuar mbi një partneritet të trefishtë mes agjensive të zbatimit të ligjit, mediat dhe qytetarët privat të gjithë ata të cilët ndajnë një shqetësim për mirëqenien dhe sigurinë e komunitetit të tyre¹⁷⁰. Sipas këtij programi, fakteve për krime të pazgjidhura publikohen nga mediat lokale dhe qytetarët kërkohet të telefonojnë në numrin Crime Stoppers nëse ata kanë ndonjë informacion në lidhje me krimin. Crime Stoppers siguron një garanci për anonimitetin dhe nxitje të një shpërblimi të mundshëm të parave të gatshme deri në 1000 \$ për informacionin që çon në një arrestim. Informatorëve u jepen numrat dhe kodet që do të përdoren në të gjitha komunikimet. Edhe mënyra e pagimit të shpërblimeve është projektuar për të mbrojtur identitetin e thirrësit në të.

Parandalimi i Krimit Nëpërmjet Konceptimit të Mjedisit (CPTED), është një koncept në parandalimin e krimit i cili pohon se është struktura e mjedisit ai i cili mund të ushtrojë një ndikim në kontrollin e sjelljeve devijuese të njerëzve përmes projektimit ambjentual të rrethinave urbane¹⁷¹. Duhet krijuar mjedise të tilla që t'u japin mundësi njerëzve të angazhuar në sjellje normale për të vëzhguar hapësirën përreth tyre, duke krijuar kështu, me dashje, një atmosferë në të cilën aktet devijante do të ndiheshin të parehatshme dhe të ekspozuara. Për fat të keq shumë prej nismave parandaluese sot nuk e marrin parasysh këtë filozofi. Kjo mund të vërehet në përhapjen e lagjeve problematike, sidomos në qendrat tona urbane.

Nëse i referohemi OKB-së, strategjitë e parandalimit të krimit kanë qenë ndër prioritetet e para të axhendës së saj. Ato fokusohen në drejtim të parandalimit social dhe atij situacional, duke synuar konkretisht të ulin prirjen ose mundësitë kriminale. Veprimtaria e parandalimit social në eliminimin e problemeve (si mungesë e kujdesit të duhur prindëror, shëndet i rëndë mendor e fizik, mosarsimim i duhur) lidhet me ngritjen e marrëdhënieve komunitet - polici lokale, edukimin e të rinjve me ligjin, banesë për të pastrehët dhe programe për viktimat e drogës etj. Parandalimi situacional i krimit përdor teknologjinë e fundit si nga autoritetet e zbatimit të ligjit ashtu edhe nga sektori privat i sigurisë.

Më 17 korrik 1998, një konferencë e 160-të shteteve themeluan traktatin bazë të gjykatës së pare të përhershme, GJNP-së. Traktati i miratuar gjatë kësaj konference është i njohur si Statuti i Romës i Gjykatës Ndërkombëtare Penale. Ndër të tjera, ai përcakton krimet

¹⁶⁹ European Crime Prevention Network, Third Work Programme.

¹⁷⁰ Governor's crime commission, community crime prevention, 2021, fq 56, parë më datë 05.12.2024. www.campaignforyouthjustice.org/.../NCYouthAccountabilityTaskForcepresentationbyGCC.doc

¹⁷¹ Po aty.

që janë brenda juridiksionit të GJNP-së, rregullat e procedurës dhe mekanizmat për shtetet për të bashkëpunuar me gjykatën. Vendet të cilat kanë pranuar këto rregulla janë të njohur si shtetet palë dhe janë të përfaqësuara në Asamblenë e Shteteve Palë. Asambleja e Shteteve Palë, e cila mbledhet të paktën një herë në vit, përcakton politikat e përgjithshme për administrimin e Gjykatës dhe recensione për aktivitetet e saj. Gjatë këtyre takimeve, Shtetet Palë rishikojnë aktivitetet e grupeve punuese të themeluara nga shtetet dhe çdo çështje tjetër të rëndësishme për GJNP-në, diskutojnë projekte të reja dhe të miratojnë buxhetin vjetor të gjykatës.¹⁷² Statuti Romës hyri zyrtarisht në fuqi në datën 01.07.2002¹⁷³.

Për herë të parë në historinë e njerëzimit, shtetet vendosën të pranojnë juridiksionin e gjykatës së përhershme penale ndërkombëtare për ndjekjen e kryerësve të krimeve më të rënda të kryera në territoret e tyre ose nga shtetasit e tyre pas hyrjes në fuqi të Statutit të Romës më 1 korrik 2002. Gjykata Penale Ndërkombëtare nuk është një zëvendësim për gjykatat kombëtare. Sipas Statutit të Romës është detyrë e çdo shteti që të ushtrojë juridiksionin e tij penal mbi ata që janë përgjegjës për krime ndërkombëtare. Gjykata Penale Ndërkombëtare mund të ndërhyjë vetëm kur një shtet nuk është vërtetë në gjendje apo i gatshëm për të kryer hetimin dhe ndjekjen penale të kryerësit. Misioni primar i Gjykatës Penale Ndërkombëtare është që të ndihmojë për t'i dhënë fund mosndëshkimit për autorët e krimeve më të rënda që shqetësojnë komunitetin ndërkombëtar në tërësi, dhe në këtë mënyrë të kontribuojnë në parandalimin e krimeve të tilla. Gjykata Penale Ndërkombëtare është një gjykatë e përhershme ndërkombëtare e themeluar për të hetuar, ndjekur penalisht dhe gjykuar individë të akuzuar për kryerjen e krimeve më të rënda që shqetësojnë bashkësitë ndërkombëtare në tërësi, përkatësisht janë: krimi i gjenocidit, krimet kundër njerëzimit, krimet e luftës dhe krimi i agresionit¹⁷⁴. Ideja e një sistemi të ri ndërkombëtar të drejtësisë penale u shfaq pas përfundimit të Luftës së Ftohtë. Megjithatë, ndërsa po zhvilloheshin negociatat për Statutin e GJNP-së në Kombet e Bashkuara, bota po përjetonte kryerjen e krimeve monstruoze në territorin e ish-Jugosllavisë dhe në Ruandë. Në përgjigje të këtyre krimeve, Këshilli i Sigurimit i Kombeve të Bashkuara themeloi një gjykatë *ad hoc* për secilën nga këto situata. Këto ngjarje padyshim patën një ndikim më të rëndësishëm në vendimin për të thirrur Konferencën e cila themelon GJNP-në në Romë në verën e vitit 1998.

Selia e Gjykatës Nderkombetare Penale është në Hagë të Holandës. Por gjithsesi Statuti i Romës parashikon që gjykata mund të mbledhet edhe diku tjetër jashtë selisë së saj sa herë që gjyqtarët e kësaj gjykate e konsiderojnë atë të dëshirueshme apo të nevojshme. Përveç sa

¹⁷²Understanding the International Criminal Court, Public Information and Documentation Section Registry, International Criminal Court MaaNëeg 174 2516 AB, The Hague, The Netherlands 2000, fq 3.

¹⁷³Statuti i Romës i Gjykatës Ndërkombëtare Penale, Romë, 17 korrik 1998, hyrë në fuqi më 1 korrik 2002.

¹⁷⁴Po aty.

me siper, Gjykata ka vendosur disa zyra të saj në zonat ku është duke zhvilluar hetime sipas juridiksionit lëndor të saj.¹⁷⁵

Gjykata është një organ ndërkombëtar permanent dhe e pavarur, e cila ka në misionin e saj hetimin dhe gjykimin e individëve konkretë për krime brënda juridiksionit të saj, pa patur nevojë për një mandat të veçantë nga Kombet e Bashkuara apo akt të çdo lloji të lëshuar nga ndonjë organ tjetër ndërkombëtar. Më 4 tetor 2004 Gjykata dhe Kombet e Bashkuara nënshkruan një marrëveshje që rregullon marrëdhëniet e tyre institucionale në të cilën afirmohet mungesa e pavarësisë institucionale e këtij organi Gjyqësor nga vetë Organizata e Kombeve të Bashkuara. Pra, Gjykata nuk është pjesë e OKB, por ajo mban vetëm një marrëdhënie institucionale me këtë organ ndërkombëtar. Gjykata është e organizuar në katër organe kryesore, të cilat janë: Zyra e Presidencës (Kryetarit), Divizionet Gjyqësore, Zyra e Prokurorit dhe ajo e Regjistrarit¹⁷⁶. Divizionet e Gjykatës janë: Divizioni i Procedurës Paraprake, Divizioni i Gjykimit dhe Divizioni i Ankesave. Gjyqtarët e çdo Divizioni ushtrojnë funksionet e tyre në përputhje me parashikimet e çdo faze procedurale në të cilat kalon gjykimi në Gjykatë. Në përbërje të kësaj Gjykate janë emëruar 18 gjyqtarë me mandat 9 vjeçar, me të drejtë riemërimi.

Statuti i Romës përcakton juridiksionin e Gjykatës së Hagës. Gjithashtu në këtë statut përcaktohet dhe mënyra e ushtrimit të këtij juridiksioni nga Gjykata e Hagës si dhe kufizimet e tij. Në nenin 1 të Statutit të Romës përcaktohet se:

*“Gjykata Ndërkombëtare Penale ("Gjykata") themelohet si një institucion i përhershëm dhe do të ketë fuqinë të ushtrojë juridiksionin e saj mbi personat për krimet më të rënda që përbëjnë një shqetësim ndërkombëtar, siç referohet këtë statut, dhe do të jenë plotësuese të juridiksioneve kombëtare penale. Juridiksioni dhe funksionimi i Gjykatës do të rregullohet nga dispozitat e këtij Statuti.”*¹⁷⁷

Nisur nga formulimi i bërë në këtë dispozitë, si dhe për efekt studimor, juridiksioni i Gjykatës së Hagës kategorizohet në:

- a. Juridiksion në Persona “*RATIONE PERSONAE*”;
- b. Juridiksion në Kohë “*RATIONE TEMPORIS*”;
- c. Juridiksion Territorial “*RATIONE LOCI*”;
- d. Juridiksion në Lëndë “*RATIONE MATERIAE*”;

Gjykata Penale Ndërkombëtare ka juridiksion personal ***Ratione Personae*** për të hetuar, gjykuar dhe dënuar *individualisht* personat përgjegjës për akte të ndryshme që hyjnë në juridiksionin e saj material. Përsa i përket juridiksionit të Gjykatës së Hagës, në statut përcaktohet se në kuptim të ***Ratione Materiae***, kjo gjykatë ka juridiksion për të gjykuar krimet kundër njerëzimit, krimet e luftes, krimet kundër paqes, genocidin si dhe krimin e agresionit.

¹⁷⁵Hart, J., “The European Human Rights System”. Hart University of Cincinnati College of Law, 2010, fq 67.

¹⁷⁶ Statuti i Romës, version anglisht.

¹⁷⁷ Neni 1 i Statutit.

Statuti Romes hyri zyrtarisht në fuqi në datën 01.07.2002. Gjykata Ndërkombëtare Penale, është një gjykatë permanente, pra ajo ka karakter të përhershëm dhe juridiksioni i saj kohor nuk është i limituar në kohë.

Juridiksioni ***Ratione Loci*** i Gjykatës së Hages, do të shtrihet mbi tërësinë e territorit ekzistencial dhe konvencional të shteteve anëtare të Statutit të Romës. Pra, juridiksioni *Ratione Loci* i Gjykatës së Hagës është i limituar vetëm në këto territore, si dhe nëse krimi është bërë nga një qytetar me shtetësi të një shteti palë jashtë territorit juridiksional të Gjykatës ose shteti jo anëtar i statutit ka deklaruar se e njeh dhe pranon ushtrimin e juridiksionit të Gjykatës për krime nga ato që hyjnë në juridiksion të saj.¹⁷⁸

Neni 5 i Statutit të Romës i jep kompetencë Gjykatës mbi katër grupe të krimeve, të cilat ajo i referohet si "*krimet më të rënda të shqetësimit të bashkësisë ndërkombëtare si një e tërë*":

- 1- Krimi genocidit- akte të kryera me qëllim shkatërrim, në tërësi ose në pjesë, të një grupi kombëtar, etnik, racor ose fetar. Këto akte të gjenocidit mund të përfshijnë, vrasjen e anëtarëve të grupit të synuar, shkatërrimin e dëmtimeve serioze trupore ose mendore të anëtarëve të grupit, vendosja e masave për të parandaluar lindjen e fëmijëve apo transferimi i fëmijëve të anëtarëve të grupit, etj.¹⁷⁹
- 2- Krime kundër njerëzimit- janë krime që mund të përfshijnë veprime të kryera si pjesë e një sulmi të gjerë apo sistematik drejtuar kundër cilësdo popullsie civile, duke përfshirë: vrasje, shfarosje, skllavërimi, zhvendosjen e dhunshme të popullsisë, burgim, torturë, përdhunim, skllavëria, prostitucioni detyruar, shtatzënia e detyruar, sterilizimi i detyruar, etj.¹⁸⁰
- 3- Krime lufte- janë shkelje të rënda të parashikuara në Konventat e Gjenevës të 12 gushtit 1949 dhe shkelje të tjera të rënda të ligjeve dhe zakoneve që zbatohen në konfliktet e armatosura. Konventa e Gjenevës janë marrëveshje ndërkombëtare që përcaktojnë rregullat e luftës. Ato kanë vendosur standardet ndërkombëtare për mbrojtjen e popullsisë civile dhe trajtimin e luftëtarëve në konfliktet e armatosura të brëndshme dhe ndërkombëtare.¹⁸¹
- 4- Agresioni- Kur statuti i Gjykatës Ndërkombëtare Penale është përgatitur, vendet nuk kishin rënë dakord për një përkufizim të agresionit si krim individual. Shtatë vjet pas hyrjes në fuqi të Statutit të Romës (në vitin 2009), çështja e agresionit u rishikua. "Krimi i agresionit" nënkupton planifikimin, përgatitjen, fillimin ose ekzekutimin, nga një person në pozicion në mënyrë efektive për të ushtruar kontroll apo të drejtë veprimin

¹⁷⁸ Chen Zexian, "Character of the Jurisdiction of the ICC", EU 2022, fq 4, parë më datë 05.12.2024 <http://www.iolaw.org.cn/shownews.asp?id=921>

¹⁷⁹ The International Criminal Court, 'How Nongovernmental Organizations Can Contribute to the Prosecution of War Criminals', September 2004, fq 2.

¹⁸⁰ The International Criminal Court, 'How Nongovernmental Organizations Can Contribute to the Prosecution of War Criminals', September 2004, fq 3.

¹⁸¹ Po aty

politik apo ushtarak të një shteti, të akteve të agresionit të cilat, nga karakteri i tij, graviteti dhe shkalla, përbëjnë shkelje të Kartës së Kombeve të Bashkuara.¹⁸²

Krijimi i juridiksioneve ndërkombëtare ishte me rëndësi emergjente për të krijuar siguri në ndëshkimin rigoroz të këtyre krimeve, si për të treguar që fatet e njerëzimit nuk mund të lihen në dorë të juridiksioneve nacionale, që në vetvete nuk paraqesnin siguri për gjykim rigoroz dhe dënime të përshtatshme për ato fakte kriminale të trondisnin ndërgjegjen e njerëzimit.

Por gjithsesi, historia ka treguar se, *nevoja për një drejtësi penale efektive mund të plotësohet vetëm nëpërmjet zgjerimit të juridiksionit të gjykatave kombëtare në lidhje me krimet pavarësisht nga vendi i kryerjes së krimit apo shtetësia e autorit. Për arritjen e këtij qëllimi, është saksionuar parimi i juridiksioneve universal të shteteve. Ky parim u mundëson shteteve të drejtën e ndërmarjes së procedurave ndaj autorëve të krimeve ndërkombëtare, pavarësisht nga shtetësia e tyre apo vendi i kryerjes së krimit. Për herë të parë ky parim u aplikua në shekullin e XVII në lidhje me piraterinë*¹⁸³. Pra, pavarësisht pritshmërive të krijuara për Juridiksionet Ndërkombëtare Penale, si institucione supranacionale, akoma sot e kësaj dite lufta kundër krimeve që hyjnë në sferën e të drejtës ndërkombëtare iu besohet më së miri edhe juridiksioneve kombëtare. Por ajo që mbetet për të vlerësuar është fakti se në çfarë mënyre natyra ndërkombëtare influencon në formimin e këtij juridiksioni. Si regull, së pari juridiksioni është territorial, i cili nënkupton ushtrimin e juridiksionit të atij vendi në të cilin ka ndodhur ngjarja kriminale.

Por ka dhe legjislacione të tjerë si Kodi Penal Francez, i cili e shtrin juridiksionin e tij jo vetëm në aspektin territorial por dhe mbi të gjithë shtetasit e tij, pavarësisht nga vendi i ngjarjes kriminale. Të njëjtin qëndrim mban dhe Kodi Penal i RSH, ku nga interpretimi i neneve 5 dhe 6, kuptohet që ligji penal shqiptar është i zbatueshem edhe për shtetasit shqiptar që kryejnë një krim jashtë shtetit, me kusht që ky krim të jetë i dënueshem njëkohësisht edhe në vendin tjetër dhe derisa nuk është dhënë një vendim përfundimtar për të nga Gjykata e shtetit ku ka ndodhur krimi.¹⁸⁴ Për pjesën më të madhe të krimeve ndërkombëtarisht të dënueshme, vlen pa asnjë dyshim parimi i Juridiksionit Universal, i cili nënkupton në vetvete të drejtën e çdo shteti për të ushtruar juridiksionin e saj nacional mbi ata individë, që pavarësisht vendit të ngjarjes kriminale apo shtetësisë së viktimës së krimit, kanë kryer krime ndërkombëtarisht të dënueshme. Përsa i përket asaj që konsiderohet *ratione materiae* të krimeve për të cilat mund të ushtrohet juridiksioni universal dhe parashikimin e veprave konkrete që përbejnë anën materiale të këtij juridiksioni, ato janë krimet kundër njerëzimit dhe krimet e luftës të cilat kanë bazë ligjore pozitive nacionale dhe mbi të gjitha ndërkombëtare si një sërë konventash të OKB, KE, Konventat e Hagës, të Gjenevës, etj. Përsa i përket genocidit, konventa e vitit 1948, nuk shprehet në lidhje me universalitetin e juridiksionit për këtë krim, pasi shtete firmëtare në këtë konvente kishin parashikuar themelimin e një Gjykate Penale Ndërkombëtare e cila do të kishte

¹⁸² Neni 8, ‘Amendments to the Rome Statute of the International Criminal Court on the crime of aggression’.

¹⁸³ Dyrmishi, A., Kamolli, M.; “The administrative approach in fight organized crime: Exploring the possibility of implementation in Albania”; 2018, fq 35, parë më datë 06.12.2024 <http://csdgalbania.org/wp-content/uploads/2018/11/The-administrative-approach-in-fighting-organized-crime-in-Albania.pdf>

¹⁸⁴ Kodi Penal i RSH, QPZ, 2005.

juridiksion eskluziv për gjykimin e genocidit, por kjo gjykatë nuk u themelua asnjëherë. Vetëm shtetet që nuk e pranonin këtë juridiksion gjyqësor ndërkombëtar kishin të drejtë që në rast se kapnin një të dyshuar për krime të genocidit duhet ta gjykonin vetë ose ta ekstradonin drejt një shteti tjetër që shprehte gadishmëri për ta gjykuar.

Një rast i rëndësishëm i aplikimit të juridiksionit universal është ai i procedimit të Adolf Eichmann, një ish gjeneral nazist i cili ishte fshehur drejtësisë ndërkombëtare penale në Argjentinë. Ai u kap nga shërbimet sekrete të Izraelit dhe u përball me një gjykatë civile izraelite, e cila pasi e gjeti atë fajtor për krime lufte dhe krime kundër njerëzimit, e dënoi atë me varje.¹⁸⁵ Aktualisht aplikimi i juridiksionit universal lidhet vetëm me veprat penale të cilat çenojnë interesat e gjithë bashkësisë ndërkombëtare, pra për krime ndërkombëtare si genocide, krimet e luftës dhe krimet kundër njerëzimit. Natyrisht, aplikimi i këtij parimi duhet të bëhet në menyre të kujdesshme dhe brënda disa kushteve të caktuara. Një shtet mund të ushtrojë juridiksionin universal kur shteti në të cilin është kryer krimi, neglizhon në ushtrimin e juridiksionit apo për kërkesën për ekstradim të personit të dyshuar. Ky parim mund të ushtrohet edhe në ato raste kur ai shtet nuk mund të zhvillojë një proces të drejtë dhe efektiv ndaj autorëve të krimeve ndërkombëtare.¹⁸⁶

Juridiksioni universal karakterizohet nga dy elemente:

- a) Çdo gjykatë është kompetente të gjykojë një të akuzuar për krime kundër njerëzimit;
- b) Nuk është e domosdoshme që midis të akuzuarit dhe shtetit ku zhvillohet procesi të ketë ndonjë lidhje;

Një gjë e tillë justifikohet nga natyra e krimit kundër njerëzimit që fyen dhe çënon të gjithë kolektivitetin njerëzor dhe kjo i jep çdo gjykatësi juridiksion për të gjykuar një fajtor për një krim të tillë. Edhe pse nuk ka traktate lidhur midis shteteve, kjo tanimë mund të konsiderohet se është bërë një normë zakonore.¹⁸⁷

Gjykata Ndërkombëtare Penale është krijuar për të plotësuar gjykatat kombëtare. Gjykata nuk do të fillojë hetimin e një krimi në qoftë se shteti në fjalë tashmë është duke hetuar apo ndjekur penalisht atë, apo edhe në qoftë se shteti e ka hetuar atë dhe më pas vendosi të mos ndjekë penalisht personat e interesuar.

Në Statutin e Romës për Gjykatën Ndërkombëtare Penale është përcaktuar një kufizim në ushtrimin e juridiksionit të kësaj gjykate. Kjo gjykatë mund të ushtrojë juridiksionin e saj vetëm në ato raste kur juridiksionet kombëtare nuk janë në gjëndje ose nuk kanë vullnet për të proceduar në mënyrë objektive dhe në respektim të parimeve procedurale penale, hetimin, gjykimin dhe dënimin e autorëve të veprave penale që hyjnë në juridiksion të Gjykatës

¹⁸⁵ “Forca e Ligjit”, Ministria e Brendshme – Krijohet Task Forca Speciale kundër krimit të organizuar, 2017, fq 5, parë më datë 06.12.2024 <https://mb.gov.al/2017/11/07/forca-e-ligjit-krijohet-task-forca-specialekundër-krimit-të-organizuar-2/>

¹⁸⁶ Po aty

¹⁸⁷ The Internstiona Crimenal Court, ‘How Nongovernmental Organizations Can Contribute to the Prosecution of War Criminals’, September 2004, fq 6.

Ndërkombëtare Penale.¹⁸⁸ Raporti midis Gjykatës dhe Shteteve anëtare të saj, përse i përket parimit të komplementaritetit të juridiksionit, këto raporte janë rregulluar përmes parashikimeve të neneve 17 dhe 18 të statutit, në të cilat sanksionohet se:

Neni 17: “Gjykata vendos se rasti është i papranueshëm për të, nëse:

- a- Çështja është duke u hetuar ose ndjekur nga shteti, i cili ka juridiksion mbi të, përveç kur shteti nuk dëshiron ose nuk është realisht në gjëndje të kryejë hetimin a ndjekjen;
- b- Çështja është hetuar ose është ndjekur nga shteti, i cili ka juridiksion mbi të dhe shteti ka vendosur të mos bëjë ndjekjen e personit në fjalë, përveç kur vendimi ka rezultuar nga mosdëshira ose pamundësia e shtetit për të kryer ndjekjen;
- c- Personi në fjalë, tanimë është gjykuar për sjelljen që është objekti i ankesës, dhe gjykimi nga ana e Gjykatës nuk lejohet sipas nenit 20, paragrafi 3 (favorizimi për të shmangur ushtrimin e Gjykatës Ndërkombëtare, apo ka vese në procedim apo shlekje të parimeve procedural që favorizojnë të dyshuarin);
- d- Çështja nuk ka rëndësi të tillë që të mund të justifikojë veprimet e metejshme të Gjykatës.”

Për të vlerësuar nëse Gjykata mund të ushtrojë juridiksionin e saj, kërkohet një vendim paraprak mbi pranueshmërinë e rastit konkret për t’u hetuar dhe gjykuar nga Gjykata Ndërkombëtare Penale.

Shqipëria i përket vendeve që kanë një sistem të së drejtës civile (civil laë) ku parimet kryesore ligjore janë kodifikuara, megjithatë korniza ligjore mbështetet dhe nga precedenti gjyqësor. Parimi i bashkëpunimit midis shteteve është theksuar dhe në preambulën e Kushtetutës së Shqipërisë ku thuhet se «drejtësia, paqja, harmonia dhe bashkëpunimi ndërmjet kombeve janë ndër vlerat më të larta të njerëzimit»¹⁸⁹. Gjithashtu kushtetuta garanton edhe parimet thelbësore të së drejtës penale të zbatueshme dhe të rëndësishme në bashkëpunimin gjyqësor. Kushtetuta përcakton të drejtat dhe garancitë minimale për personat nën hetim penal përfshirë ekstradimin, dënimin pa ligj, të drejtën për tu dëgjuar, prezumimin e pafajësisë, ne bis in idem (dënimi dy herë për të njëjtin krim), dhe konfidencialitetin¹⁹⁰.

2.7. Juridiksionet Penale Ndërkombëtare dhe ratifikimet në kuadër të drejtave të njeriut.

Gjykatat Ndërkombëtare Penale Ad Hoc

Në 8 gusht të vitit 1945, Qeveria e Mbretërisë së Bashkuar të Britanisë së Madhe dhe Irlandës së Veriut, Qeveria e Shteteve të Bashkuara të Amerikës, Qeveria e Përkohëshme e Republikës Franceze, dhe Qeveria e Bashkimit të Republikave Sovjetike Socialiste lidhën një marrëveshje për krijimin e gjykatave për gjykimin e kriminelëve të luftës veprat e të cilëve nuk

¹⁸⁸The Internstiona Crimenal Court, ‘How Nongovernmental Organizations Can Contribute to the Prosecution of War Criminals’, September 2004, fq 8.

¹⁸⁹ Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë (Ligji N. 8417, datë 21 tetor 1998)

¹⁹⁰ Kamolli M., Kadribašić A., Marković M., Avdi N., “Bashkëpunimi Gjyqësor Rajonal, pasqyra praktike krahasuese të vendeve të Ballkanit Perëndimor”, Podgoric 2019, fq 14.

kanë vend të veçantë gjeografik¹⁹¹. Këto Gjykata janë: Gjykata Ushtarake Ndërkombëtare Penale e Nurembergut dhe Gjykata Ushtarake Ndërkombëtare për Lindjen e Largët (Gjykata e Tokios).

A. Gjykata Ndërkombëtare Ushtarake Penale e Nurembergut

Gjyaktat Ndërkombëtare Ushtarake Penale e Nurembergut filloi të funksionojë nga data 20.11.1945 deri në datën 01.10.1946. Selia e saj ishte në qytetin gjerman të Nurembergut dhe ajo i ushtroi funksionet e saj në Pallatin e Drejtësisë së Nurembergut, pasi kjo ishte e vetmja godinë e pashkatëruar që kishte ambiente të përshtatshme dhe të mëdha ku mund të zhvilloheshin lirisht seancat gjyqësore kundër të akuzuarve naziste.¹⁹²

Detyra e kësaj gjykate ishte e përcaktuar në Statutin e saj dhe konsistonte në gjykimin dhe ndëshkimin e krimineleve kryesorë nazist të luftës në vendet europiane, të cilët, pavarësisht faktit nëse kishin vepruar si funksionarë të strukturave shtetërore, gjithsesi do të ndëshkoheshin individualisht duke iu atribuar atyre krimet e kryera nën udhëheqjen e tyre gjatë Luftes së Dytë Botërore.¹⁹³

Juridiksioni i Gjykatës së Nurembergut

Gjykata e Nurembergut u themelua në bazë të vullnetit të shprehur në marrëveshje nga fuqitë fituese të Luftës së Dytë Botërore. Kjo gjykatë nuk kishte karakter permanent, por ishte një gjykatë e themeluar me një qëllim të posaçëm dhe detyra qartësisht të përcaktuara në statutin e saj. Gjykata e Nurembergut ishte një Gjykatë **Ad Hoc** dhe **Ex Post Facto**.

Juridiksioni i kësaj gjykate u përcaktua në vetë aktin e konstituimit të saj, pra në Statutin e Gjykatës së Nurembergut. Në nenin 6 të statutit të saj, përcaktohet se:

“Gjyqi¹⁹⁴, i krijuar sipas marrëveshjes së përmendur në nenin 1 të këtij Statuti për gjykimin e ndëshkimin e kriminelëve kryesorë të luftës, të vendeve europiane të Boshtit¹⁹⁵, ka të drejtë të gjykojë e të dënojë ata persona, të cilët, duke vepruar në interes e vendeve europiane të Boshtit, individualisht ose si anëtarë të organizatave, kanë kryer cilindo nga këto lloj krimesh.”

Juridiksioni i kësaj Gjykate është i limituar në persona, kohë, territor dhe siç do e shohim në vijim edhe në lëndë.

Krimet që do të gjykonte Gjyqi Nurembergut:

1. **Krime lufte** – krime të kryera me dashje, me vetëdije, të urdhëruara, përkrahura nga udhëheqës, të lidhura me planet dhe ndërmarrjet që përfshijnë kryerjen e krimeve dhe veprave penale kundër personave dhe pronës, duke përfshirë, por nuk kufizohen në:

- plaçkitjen e pronës private,
- vrasje,
- tortura,

¹⁹¹ International military tribunal (Nuremberg) Judgment of 1 October 1946 in The Trial of German Major War Criminals. Proceedings of the International Military Tribunal sitting at Nuremberg, Germany, Part 22 (22Nd August, 1946 to 1st October, 1946), fq 12.

¹⁹² Adams I., “Ideologjia Politike sot. Politika Sot”. Manchester University Press., 2003, fq 35.

¹⁹³ Neni 6 i Statutit të Gjykatës së Nurembergut, vepër e cituar.

¹⁹⁴ Me fjalën “Gjyqi” kuptohet Institucioni i krijuar në bazë të marrëveshjes së lidhur midis fuqive fituese të luftës dhe referohet vetë Gjykatës së Nurembergut.

¹⁹⁵ Me fjalën “Boshtit” kuptohet boshti Berlin-Romë-Tokyo, apo i ashtuquajti boshti i së keqe.

- burgim të paligjshëm,
 - brutalitet,
 - mizori,
 - dhe veprime të tjera çnjerëzore kundër mijëra personave.¹⁹⁶
1. **Krime kundër njerëzimit** krime të kryera me dashje, me vetëdije, të urdhëruara, përkrahura nga udhëheqës, të lidhura me planet dhe ndërmarrjet që përfshijnë kryerjen e krimeve duke përfshirë, por nuk kufizohen në to:
- vrasje,
 - shfarosje,
 - skllavërimi,
 - deportimi,
 - burgim i paligjshëm,
 - torturimi,
 - persekutim në baza politike, racore dhe fetare,
 - keqtrajtimi dhe akte të tjera çnjerëzore kundër civilëve gjermane dhe shtetasve të vendeve të pushtuara.¹⁹⁷
2. **Krime kundër paqes** konsiston në planifikim, përgatitje, inicimi ose kryerja e luftës së agresionit ose të luftës që shkel të drejtën ndërkombëtare, traktatet, marrëveshjet apo pjesëmarrja në një plan të përbashkët apo komplot për realizimin e ndonjë nga veprave të cituara më lart.¹⁹⁸

Karakteri ekskluziv i juridiksionit të kësaj Gjykate vërehet në formulimin e disa dispozitave të statutit të saj, konkretisht nenet 1, 6, 10 dhe 11 të Statutit, sipas të cilëve Gjyqi krijohet për të gjykuar me shpejtësi e drejtësi dhe për të dënuar kriminelët kryesorë të luftës, të cilët kanë kryer krimet Kundër Paqes, Kundër Luftës dhe Kundër Njerëzimit, në mënyrë individuale dhe se personat e gjykuar nga Gjyqi, *mund të akuzohen dhe dënohen nga gjyqi nacional ushtarak apo i okupacionit duke iu dhënë një dënim të ri në plotësim të dënimit të dhënë nga Gjykata Nurembergut*. Pra nga interpretimi i këtyre dispozitave të statutit, vërehet se kjo gjykatë kishte juridiksion ekskluziv në raport me çdo juridiksion tjetër gjyqësor nacional dhe gjithashtu kishte superioritet në raport me to. Por gjithashtu, në statut vërehet dhe nocioni i komplementaritetit juridiksional dhe supermacisë. Parimi i komplementaritetit juridiksional konsiston dhe në faktin që juridiksioni i gjykatës së Nurembergut limitohet në vetë statutin e saj, në të cilin përcaktohet se kjo Gjykatë kishte juridiksion për gjykimin dhe dënimin e Kriminelëve Kryesorë të luftës, çka solli si rrjedhojë dhe dënimin e vetëm 20 vetëve nga 1000 persona që dyshoheshin si kriminelë të luftës naziste. Kjo kishte një bazë logjike, për faktin se personat që akuzoheshin dhe mund të hynin në juridiksion të Gjyqit sipas formulimit të nenit 6 dhe 7 të Statutit ishte shumë i gjerë. Një shtrirje e tillë e Juridiksionit personal mbi mijëra individë do të sillte si pasojë dhe devijimin nga qëllimi i kësaj gjykate, i shprehur në nenin 1 të

¹⁹⁶“Trials of war criminals before the Nuremberg military tribunals under control council law”, No.10 april 1949 volume III, United states government printing office Washington, 1951, fq 19.

¹⁹⁷ Trials of war criminals before the Nuremberg military tribunals under control council law”, No.10 April 1949 volume III, United states government printing office Washington, 1951, fq 23.

¹⁹⁸ Trials of war criminals before the Nuremberg military tribunals under control council law”, No.10 April 1949 volume III, United states government printing office Washington, 1951, fq 26.

statutit, sipas të cilit, Gjyqi kishte për mision gjykimin dhe dënimin e shpejtë e me drejtësi të krimineleve kryesorë të luftës.

Arritjet më të rëndësishme të Gjyqit të Nurembergut

A.Dështimi i Pushtetit të Sovranitetit Absolut

Deri në zhvillimin e Gjyqit të Nurembergut, sovraniteti shtetëror ka qenë shtylla themelore e rendit ligjor ndërkombëtar. Edhe Karta e OKB-së rendiste barazinë sovrane të shteteve një nga parimet themelore që rregullojnë marrëdhëniet reciproke midis shteteve (Neni 2 (1)). Nën regjimin e së drejtës ndërkombëtare “klasike”, ajo që ndodhte brenda një shteti nuk ishte nën asnjë ndikim ligjor nga e drejta ndërkombëtare. Doktrina dualiste pohon ekzistencën e një linje të papërshkueshme ndarëse ndërmjet rendit të brendshëm dhe atij ndërkombëtar. Prandaj, mënyra sesi qeveria i trajton qytetarët e saj është konsideruar si një çështje ekskluzivisht e brendshme. Të drejtat e njeriut u shfaqën në skenën e së drejtës ndërkombëtare vetëm në bazë të Kartës së OKB-së. Në mënyrë të ngjashme, E drejta Penale është dominuar nga dy parimet udhëheqëse që janë territorialitetit dhe kombësisë¹⁹⁹. Shtetet kishin të drejtë për të ndjekur penalisht veprat penale të kryera në territorin e tyre dhe ishin të autorizuar edhe për të ndjekur ndonjë nga veprat penale të kryera nga shtetasit e tyre brenda ose jashtë territoreve të tyre. Megjithatë, shtetet e treta nuk kishin asnjë rol në çështje të tilla. Nuk kishte institucione ndërkombëtare për ndjekjen penale të krimeve të rënda. Nurembergu shko përtej këtyre parimeve e veprimeve të deriatëhershme. Në këtë drejtim shtetet nuk u lejuan që të mbrojnë liderët politikë pas funksioneve të tyre zyrtare. Tashmë u sanksionua se pozita zyrtare e të pandehurve, qoftë si kryetarë të shteteve ose zyrtarë përgjegjës në departamentet qeveritare, nuk do t'i lironte ata nga përgjegjësia apo të ndikonte në zbutjen e dënimit. Ky parashikim gjeti më pas shprehjen e tij në statutet e mëvonshme të gjykatave penale ndërkombëtare²⁰⁰.

B.Shfaqja e Komunitetit Ndërkombëtar

Në thelb, Nurembergu së bashku me Kartën e OKB-së, shënuan fillimin e bashkësisë ndërkombëtare si një koncept ligjor që është më shumë se një ndërtim akademik. Për sa kohë që qeveritë ishin drejtues ekskluziv të të gjithë dukurive që ndodhnin brenda kufijve të tyre, ndikimi i vërtetë i së drejtës ndërkombëtare mund të shikohej edhe si i parëndësishëm. Por gjithësi në mes të shteteve vihej re një arsye e përbashkët morale e pranuar nga të gjithë shtetet duke kërkuar respekt dhe eventualisht kjo do të mund të zabtohet përmes institucioneve të përbashkëta. Në dukje komuniteti ndërkombëtar përbën një koncept abstrakt, por ai mund të bëhet i dukshëm dhe të marrë formë konkrete përmes rregullave dhe mekanizmave të dizajnuara për të mbështetur disa vlera të përbashkëta, siç është integriteti, i cili është thelbësor për ekzistencën paqësore të njerëzimit si një të tërë. Nurembergu përktheu vlerat thelbësore të shteteve kryesore në dispozitat e kodit penal dhe plotësimin e këtyre dispozitave me mekanizmat efektive të zbatimit.²⁰¹

C. Përgjegjësia Penale individuale si një nga themelet e Komunitetit Ndërkombëtar

Ndoshta arritja më e rëndësishme nga Nuremberg është se përgjegjësia penale nuk do të përcaktohet më nga statutet ligjore kombëtare. Në Nuremberg, ligji gjerman i periudhës naziste

¹⁹⁹ Tomuschat, Ch., “The Legacy of Nuremberg”, Oxford UNiversity Press, 2006, fq 837.

²⁰⁰ Tomuschat, Ch., “The Legacy of Nuremberg”, Oxford UNiversity Press, 2006, fq 838.

²⁰¹ Tomuschat, Ch., “The Legacy of Nuremberg”, Oxford UNiversity Press, 2006, fq 838-839.

nuk luajti asnjë rol si një bazë ligjore për ndjekje penale. Ishte e drejta ndërkombëtare mbi të cilën u mëbshtetën akuzat dhe gjykimi. Të gjitha shkeljet e listuara për të cilat kishte juridiksion Gjyqi i Nurembergut si, krimet kundër paqes, krimet e luftës dhe krime kundër njerëzimit kishin themele të forta në të drejtën ndërkombëtare zakonore. Sot, përgjegjësia penale individuale është themeli i pakundërshtueshëm i të gjithë së drejtës penale ndërkombëtare.²⁰²

B.Gjykata Ndërkombëtare Ushtarake Penale e Tokios

Gjykata e Tokios u themelua për të gjykuar personalitet më të larta të Perandorisë Japoneze për krimet e kryera nga ata përpara dhe gjatë Luftës së Dytë Botërore. Gjykata u mblodh për herë të parë në 03.05.1946 dhe vazhdoi funksionin e saj deri në datën 12.11.1948 kur ajo përfundoi proceset e gjykimit të personave të akuzuar përpara saj. Nga kjo gjykatë u gjykuan 25 persona, ndër të cilët politikanë dhe ushtarak Japonez, të cilët akuzoheshin për Krime Kundër Paqes, ndërsa numri i qytetarëve japonez të akuzuar përpara kësaj Gjykate arrinte në 5700 persona të cilët akuzoheshin për Krime Luftë dhe Krime Kundër Njerëzimit dhe pjesa më e madhe e tyre akuzoheshin për Abuzime me të Burgosurit e Luftës. Gjykata përbëhej nga 11 gjyqtarë të emëruar nga vendet e tyre përkatëse. Shefi i Drejtësisë së Tribunalit ishte Sir William Webb nga shteti i Australisë. Në krahasim me katër kryeprokurorët për secilën fazë, një plan i ndjekur nga gjyqi i Nurembergut, MacArthur kërkoi një qasje më të strukturuar dhe të unifikuar me emërimin e një Kryeprokurori dhe bashkëngjitur me 10-të prokurorë.²⁰³ Perandori Hirohito i Japonisë dhe të gjithë anëtarët e familjes perandorake nuk janë ndjekur penalisht për asnjë nga të tre kategoritë e krimeve. Shumë të tjere si Nobusuke Kishit, i cili më vonë u bë Kryeministër, dhe Yoshisuke Aikawa, president i Nissan, u akuzuan por më vonë u liruan nga akuzat dhe nuk u thirrën asnjëherë më në proces për të dëshmuar. Gjithashtu, shkencëtarët e Njesisë 731, e cila vepronte nën urdhërat e Gjeneralit Shiro Ishii, të cilët kishin kryer eksperimente tek qeniet njerëzore përgjatë gjithë kohëzgjatjes së luftës, i shpëtuan gjykimit pasi u morrën në mbrojtje nga autoritetet Amerikane dhe nuk u dënuan asnjëherë.²⁰⁴

Juridiksioni i Gjykatës së Tokios

Përsa i përket Juridiksionit të Gjykatës së Tokios, parimisht ai nuk dallon nga ai i Gjykatës së Nurembergut. Si rezultat, duke u nisur nga kategorizimi i Juridiksionit të Gjykatës së Nurembergut, dhe juridiksioni i Gjykatës së Tokios mund të kategorizohet në Juridiksion Kohor, Juridiksion Territorial, Juridiksion Material dhe Juridiksion Personal.

- Përsa i përket ***Ratione Temporis*** në misionin e kësaj gjykate hynin të gjitha ato fakte kriminale të ndodhura përpara dhe gjatë Luftës së Dytë Botërore.
- Përsa i përket ***Ratione Loci***, kjo gjykatë gjykoi të gjitha faktet kriminale të ndodhura në Azi dhe Oqeani, ku forcat japoneze ndërmorën veprime lufrake dhe sollën si pasojë

²⁰² Tomuschat, Ch., “The Legacy of Nuremberg”, Oxford University Press, 2006, fq 839-840.

²⁰³ European Parliament Resolution on small-scale crime in urban areas and its links with organized crime. Date 16 December 1993, fq 10, parë më datë 05.12.2024. <http://eur-lex.europa.eu/>.

²⁰⁴ European Parliament Resolution on small-scale crime in urban areas and its links with organized crime. Date 16 December 1993, fq 10, parë më datë 05.12.2024. <http://eur-lex.europa.eu/>

aktet e dënueshme nga e drejta ndërkombëtare në fuqi si dhe ato parime të cilat ishin konsoliduar tashmë nga Statuti i Gjykatës së Nurembergut.

- Përsa i përket ***Ratione Personae*** kjo gjykatë gjykoi të gjithë ata persona që, pavarësisht pozitës zyrtare, varësisë funksionale apo parashikimeve të së drejtës së brendshme, kryen krime lufte, krime kundër paqes apo krime kundër njerëzimit. Edhe nga kjo Gjykatë u konfirmua Përgjegjësia penale Personale e personave të akuzuar për krime sipas juridiksionit të saj.
- Përsa i përket ***Ratione Materiae***, ashtu si dhe Gjykata e Nurembergut, Gjykata e Tokios kishte juridiksion lëndor për të gjykuar krimet e luftës, krimet kundër paqes dhe krimet kundër njerëzimit. Por në dallim nga juridiksioni lëndor i Gjykatës së Nurembergut, Gjykata e Tokios kishte juridiksion edhe krimin e vrasjes.

Gjykatat AD HOC të Ish Jugosllavise dhe Ruandës

Menjëherë pas përfundimit të Luftës së Ftohtë, me tmerret në ish-Jugosllavi dhe Ruandë dhe dështimet e sistemeve gjyqësore kombëtare, Kombet e Bashkuara, një numër i qeverive, dhe shumë grupe të qytetarëve dhe organizatave ndërkombëtare joqeveritare (OJQ-të) kanë punuar për të krijuar gjykatat penale ndërkombëtare. Duke afirmuar qëndrueshmërinë e mekanizmave kriminale ndërkombëtare pas një pauze pesëdhjetë-vjeçare, gjykatat mbajtën autorët e krimeve në ish-Jugosllavinë dhe Ruandën nën përgjegjësi. Të dyshuarit u arrestuan pavarësisht nga statusi i tyre zyrtar, duke çuar në aktakuzë kreun e një shtetit, domethënë Slllobodan Millosheviq si dhe ish-Kryeministrin e Ruandës, Zhan Kambanda.

Me rezolutën 827 të 25 majit 1993, Këshilli i Sigurimit i Kombeve të Bashkuara i dha jetë, duke vepruar nën autoritetin e dhënë në bazë të kapitullit VII të Kartës së OKB “*Gjykatës ndërkombëtare penale për të përndjekur përgjegjësit e shkeljeve të rënda të të drejtës ndërkombëtare të njerëzimit, të bëra në territorin e ish-Jugosllavisë nga 1991*”. Në mënyrë të ngjashme me rezolutën 955 të 8 nëntorit 1994 Këshilli i Sigurimit themeloi “*Gjykatën penale ndërkombëtare për krimet e kryera në Ruandë në 1994*”.

Dy gjykatat *ad hoc* janë organe subsidiare të Këshillit të Sigurimit të OKB-së megjithatë nuk janë nën kontrollin e Këshillit për sa i përket ushtrimit të juridiksionit të saj gjyqësor.

Gjykatat janë civile dhe nuk kanë personel ushtarak. Ajo përbehet nga tre organe bazë: Gjykata, prokuroria dhe kancelaria. Organi gjyqësor përbëhet nga dy dhoma të shkallës së parë për secilën nga të dyja gjykatat, e formuar nga tre gjyqtarë dhe nga një dhomë apeli për secilën me nga 5 gjyqtarë. Në rastin e themelimit të gjykatave *ad hoc* për ish Jugosllavinë e për Ruandën, nga Kombet e Bashkuara, për të herën rregullat e Kartës së OKB-së që lidhen me veprimin e Këshillit të Sigurimit për ruajtjen e paqes, u interpretuan në mënyrë inovative duke i dhënë jetë një organi gjyqësor. Deri në këtë kohë dispozitat e kapitullit VII-të ishin përdorur kryesisht për të detyruar Shtetet për kryerjen e aksioneve kolektive me përdorim force ose jo.²⁰⁵

A.Gjykata ndërkombëtare penale për ish - Jugosllavinë.

Tribunali Penal Ndërkombëtar për ish-Jugosllavinë (ICTY), u krijua në bazë të rezolutës 827 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara. Kjo rezolutë u miratua në 25 maj të vitit 1993, si një reagim ndaj kërcënimit të paqes dhe sigurisë ndërkombëtare se shkelje të rënda të ligjeve humanitare në territorin e ish-Jugosllavisë që nga viti 1991 të përfaqësuara.

²⁰⁵Confortu,,B.,’ L’azione del Consiglio di Sicurezza per il mantenimento della pace, The Italiann Year Book of International Law”, Italy 2018, fq 90.

Tribunali Penal Ndërkombëtarë për ish-Jugosllavinë është e vendosur në Hagë, Holandë. Sipas Statutit të saj, është kompetente për të gjykuar individët përgjegjës për shkelje të rënda të normave ndërkombëtare për krimet kundër njerëzimit, krimet e luftës dhe genocidin, të kryera në territorin e ish Jugosllavisë nga viti 1991.²⁰⁶

Krimet që hyjnë në juridiksionin e Gjykates Ndërkombëtare Penale për ish-Jugosllavinë

Përsa i përket Krimeve që hyjnë në juridiksionin e kësaj gjykatë, këto krime janë:

- a. Krimet e luftës
- b. Genocidi
- c. Krimet kundër njerëzimit.

B.Gjykata Ndërkombëtare Penale për Ruandën

Tribunali Penal Ndërkombëtar për Ruandën u krijua për ndjekjen penale të personave përgjegjës për genocid dhe shkelje të tjera serioze të ligjit ndërkombëtar humanitar të kryera në territorin e Ruandës ndërmjet 1 janarit 1994 dhe 31 dhjetor 1994. Ndryshe nga Jugosllavia, ishte qeveria Ruandeze që kërkoi ndërhyrjen e Gjykatës duke deklaruar se genocidi mund të përktehej si “*krim kundër racës njerëzore*”, kështu që autorët e këtyre krimeve duhet të ndëshkoheshin nga i gjithë komuniteti njerezor. Megjithatë Ruanda duke qenë anëtare në atë periudhë jo e përhershme e Këshillit të Sigurimit, nuk e votoi Rezolutën që u adoptua. Në fakt, përgjegjësit kryesor për krimet e genocidit nuk patën ndonjë rrezik dënimi nga Gjykata *ad hoc* për dënim kapital, ndërkohë kur ekzekutorët e këtyre krimeve, në atë kohë u gjykuan nga Gjykatat e brendshme, shpesh dënoheshin me pushkatim.²⁰⁷

Përsa i përket kategorizimit të juridiksionit të kësaj Gjykate, ai kategorizohet²⁰⁸ në:

- **Ratione Materia:** genocid, krime kundër njerëzimit, shkelje të nenit 3 të përbashkët për të Konventave të Gjenevës dhe të Protokollit II shtesë;
- **Ratione Temporis:** krimet e kryera nga data 1 janar deri me 31 dhjetor 1994;
- **Ratione Personae dhe Ratione Loci:** krimet e kryera nga Ruandezët në territorin e Ruandës dhe në territorin e shteteve fqinje, si dhe qytetarëve jo-Ruandez për krimet e kryera në Ruandë.

Një nga debatet më të madha të themelimit të gjykatave *ad hoc* është baza ligjore, dmth individualizimi i normës ndërkombëtare nga ku buron e drejta. Rezoluta 827-të e Këshillit të Sigurimit, me të cilën e themelua Gjykata për ish- Jugosllavinë, referon në kapitullin VII-të të Kartës së OKB-së (“ndërhyrja ndaj kërcenimit, ndaj paqes, dhunimit të paqes dhe akteve të tjera të agresionit, siç parashikon neni 39”), burimi që legjitimon organin e ri gjyqësor.

²⁰⁶International Criminal Court, 2000, fq 40, parë më datë 01.10.2024.

<http://www.fes-tirana.org/media/publications/pdf-files/2014/p-140519-iNterNatioNal-crimiNal-court-alb.pdf>

²⁰⁷ International Criminal Court, 2000, fq 41, parë më datë 01.10.2024.

<http://www.fes-tirana.org/media/publications/pdf-files/2014/p-140519-international-criminal-court-alb.pdf>

²⁰⁸ Chen Zexian, “Character of the Jurisdiction of the ICC”, EU 2022, fq 4, parë më datë 05.12.2024 <http://www.iolaë.org.cn/shownews.asp?id=921>

Këshilli i Sigurimit identifikoi gjatë krijimit të Gjykatës një masë të domosdoshme parë në kontekstin e rritjes së dhunës dhe rritjes së drojës së opinionit publik ndërkombëtar për ruajtjen e paqes dhe sigurisë ndërkombëtare. Sjellja e kësaj risie nga KS është e jashtëzakonshme duke qënë se është e para herë që krijohet një gjykatë me të vërtetë ndërkombëtare në fushën e paqes dhe sigurisë duke vepruar në këtë mënyrë sipas parimit të luftës kundër pandëshkueshmerisë, si një hap i rëndësishëm drejtë stabilizimit të paqes.

Zgjidhje e KS ka qënë objekt kundërshtimesh të vazhdueshme nga ata që thonë se një organ i tillë nuk ka kompetencën në bazë të Statutit për të themeluar gjykata, duke i parë në mënyrë të ngushtë kompetencat e dhëna KS nga kapitulli VII-të dhe duke e interpretuar literalisht Kartën e OKB-së. Në fakt kapitulli VII-të, neni 41 (masa që nuk përfshijnë përdorimin e forcës) e neni 42 (masa që përfshijnë përdorimin e forcës) nuk parashikon se kur konstatohet në kërcënim ndaj paqes, apo agresion në bazë të nenit, kompetencën KS që të krijojë gjykata ndërkombëtare. Për më tepër që vendimet e marra nga KS sipas këtij kapitulli janë të detyrueshme për anëtarët në bazë të detyrimit që kanë sipas nenit 25 (*kapitulli 5*) dhe detyrimit të posaçëm referuar neneve 48 e 49 të kapitullit VII. Domethënë, Këshilli i Sigurimit i ka njohur vetë një autoritet legjislativ që nuk e ka, duke ju imponuar shteteve të tjera dhe duke i vendosur përpara faktit të kryer. Këto kritika të bëra në referim të njerit prej dy Gjykatave u rihapën përsëri në lidhje me gjykatën e Ruandës, për të cilën kritikën janë edhe më të rënda, duke patur parasysh faktin që ndërhyrja ishte bërë pas një viti që kishte kaluar emergjenca e krijimit të një organi gjyqësor, ndërkohë kur mund të ishte thirrur një asamble ndërkombëtare në bazë të të cilës mund të vendosej krijimi i një organi të tillë.²⁰⁹ Mundësia e shumëfishimit të gjykatave të posaçme është arsyeja pse Kina abstenoj në vendimmarrjen që i dha jetë Gjykatës së Ruandës. Themelimi i dy Gjykatave *ad hoc* nuk mund të analizohen vetëm në bazë të interpretimit literal dhe sistematik të Kartës, por duhet të merret në konsideratë edhe praktika dhe orientimet fundit të doktrinës²¹⁰ që tentojnë të asimilojnë shkeljet në masë të të drejtave të njeriut dhe të drejtës humanitare në kërcënimet ndaj paqes, e për pasojë Këshilli i Sigurimit legjitimohet të vendose (në kuadër të kapitullit VII) masat e duhura për t'i pushuar ato.

Karta i jep KS përgjegjësinë kryesore për ruajtjen e paqes (art. 24, prg. 1) që për ta zgjidhur vepron në bazë të art. 51 “*me të gjitha mënyrat që i gjykon të nevojshme*”, duke i lënë diskrecion të gjerë veprimit të Këshillit që duhet megjithatë të jetë “*konform parimeve të Kombeve të Bashkuara*” (art. 24). Ky detyrim për të zbatuar dhe respektuar Kartën vjen edhe nga neni 1 që imponon respektimin e parimeve dhe të drejtësive ndërkombëtare.

Sipas këtij interpretimi KS duke themeluar dy Gjykatat nuk i ka shkelur parimet e Kartës në kuptimin e ngushtë, pasi duke imponuar respektimin e të drejtës ndërkombëtare humanitare në

²⁰⁹Benardi, A., ‘Il Tribunale penale internazionale per la ex Jugoslavia: considerazioni giuridiche, in Dir. Uomo’, Italy 1993, fq 54.

²¹⁰Beatrice I. BoNafe, “The relationship between state and individual responsibility”, Oxford 2017, parë më datë 07.12.2024, 105.

http://books.google.com/books?id=0qOq6xrdegoC&pg=PA204&lpg=PA204&dq=F.LATTANZI+%26+E.+SCISO&source=bl&ots=bMyp1YiIEZ&sig=tkiHvJ_z3Qël0HX_uNFpHDzxbOA&hl=en&sa=X&ei=k_AST4GUJzSsëbJ4sFB&ved=0CB8Q6AEëAA#v=oNepage&q=F.LATTANZI%20%26%20E.%20SCISO&f=false

raport me shkeljen e këtyre të fundit, të cilësuar si kërcënim të paqes. Ai ka vepruar në mënyrë plotësisht legjitime në dritën e parimeve të të drejtës ndërkombëtare që Karta përfshin. Një mënyrë tjetër interpretimi i kohëve të fundit²¹¹ e konsideron themelimin e Gjykatave në shumë se një masë të thjeshtë rivendosje të paqes, si një “sanksion” të imponuar nga Organizata për llogari të shteteve vepruese në kuptim të të drejtës ndërkombëtare në përgjithësi për të reaguar ndaj shkeljeve *erga omnes* të kryera nga palët e përfshira në konflikt.

Duke i konsideruar Gjykatat si mjete sanksioni për krimet e kryera *erga omnes* nga palë të ndryshme të konflikteve dhe jo vetëm si mënyra për të ristabilizuar paqen, në kuptim të nenit 41 të kapitullit VII, ekziston mundësia që Gjykatat të thuhet se kanë lindur për të vepruar në mënyrë të përhershme të paktën në parim (*nisur nga fakti që nuk përshkruhen në mënyrë shterruese krimet që gjykojnë*) dhe kështu që janë të destinuara që të veprojnë edhe pas përfundimit të traktateve të paqes.²¹²

Në momentin e themelimit të gjykatave ndërkombëtare të sipërpërmendura doli problemi se si të rregullohen në mënyrë të ekuilibruar marrëdhëniet me gjykatat kombëtare. Në bazë të rregullave të së drejtës ndërkombëtare të krijuara në fund të Luftës së Dytë Botërore janë shumë traktate ndërkombëtare që vendosin parimin e “*juridiksionit universal*” për krimet e parashikuara në statutet e gjykatave ndërkombëtare *ad hoc*.

Ky parim sjell detyrimin ligjor për shtetet që të procedojnë ose të ekstradojnë autorët e dyshuar nëse kanë kryer këto lloj krimesh, nëse plotësohen kushtet për përgjegjësi penale, pavarësisht vendit ku ka ndodhur krimi. Për këtë arsye, zgjidhja e përzgjedhur në të dy rastet e gjykatave *Ad Hoc*, përse i përket supremacisë së Juridiksionit Kombëtar në raport me atë ndërkombëtar, u zgjidh duke respektuar parimin e një natyre konkurruese të Juridiksioneve për çdo rast.

Përse më sipër, qoftë Gjykatat Ndërkombëtare qoftë ato Kombëtare kanë juridiksion për gjykimin e krimeve të percaktuara në Statutet respektive të këtyre Gjykatave, që në fakt janë parashikuar dhe në legjislacionet e brendshme penale. Por gjithsesi, Gjykatat Ndërkombëtare kanë prioritet mbi juridiksionin e Gjykatave nacionale, duke pasur juridiksion që në çdo fazë të gjykimit të kërkojnë formalisht nga Gjykata Nacionale që të kalojë për gjykim sipas rregullave procedurale dhe kompetencës materiale të Gjykatave Ndërkombëtare.

KAPITULLI III.

FORMAT E ORGANIZIMIT TË LUFTËS KUNDËR KRIMINALITETIT NË KUADRIN PARANDALUES

3.1.Roli i komuniteteve në zbatimin e programeve të parandalimit e kriminalitetit

²¹¹Palchetti,A., ‘Il potere del Consiglio di sicurezza di istituire tribunali penali internazionali’, 2018, parë më datë 07.12.2024 fq 412-438.

<http://books.google.com/books?id=1O03AQAAIAAJ&q=P+PALCHETTI,+Il+potere+del+CoNsiglio+di+sicurezza+di+istituire+tribunali+penali+iNterNazionali&dq=P+PALCHETTI,+Il+potere+del+CoNsiglio+di+sicurezza+di+istituire+tribunali+penali+iNterNazionali&hl=en&sa=X&ei=NvEST7YKo6psgaopP3NAQ&ved=0CEQQ6AEëBA>

²¹² Po aty.

Çdo strukturë e drejtësisë penale ka për detyrë të përdorë burimet dhe buxhetin në formën më të mirë të mundëshme. Në momentin që flasim, asnjë trup i sistemit nuk është plotësisht eficient ose efektiv. Pjesa më e madhe e veprave penale të raportuara në polici e zënë kryesisht ato mbi pronësinë dhe që jo në pak raste nuk arrijnë të zgjidhen ose zgjidhen pjesërisht. Për më tepër natyra e probleme të krimit është kaq komplekse sa që edhe sikur të vendoseshin standarte të pranueshme për ti arritur, do të ishte e pamundur për të arritur krimin. Për këtë rruga më e mirë që disa shtete kanë zgjedhur është parandalimi përmes kontrollit të një kategorie të caktuar krimesh brenda limitive numerike ose lokaleve gjeografike, pra mbajtja nën kontroll e mosshimit të tyre, që në vetvete nënkupton një pakësim të nënkuptuar.

Pikërisht, këtu lind nevoja e bashkërendimit të forcave dhe energjive për reduktimin dhe mbajtjen nën kontroll të fenomeneve gjerësisht të përhapura kriminale, të cilat mund të arrihen vetëm në saj të politikave komunitare. Bazuar në këto nevoja është shfaqur një prirje e re në administrimin e drejtësisë penale, e cila është edhe përpjekja e shumë strukturave të bëhen sa më shumë profesioniste. Për pjesën më të madhe, kjo ka marrë formën e rritjes së kërkesave të arsimit dhe trajnimit të personelit të agjencisë, nga policia tek personat e shërbimit të provës. Një pikë ku më drejtpërdrejtë përfshirjen e qytetarëve në drejtësi penale e gjejmë është në fazën e procesit të jurisë më ato vende ku legjislacioni parashikon një institut të tillë. Procesi i jurisë është prezenca e trupit të përfaqësuar nga shoqëria civile, nga pjesa intelektuale e saj, e cila asiston në proceset gjyqësore dhe merr vendim. Qytetarët janë të përfshirë indirekt në drejtësinë penale duke qenë në përfshirje në bordet këshillimore të tilla si një komision këshillimor apo në borde opiniondhënëse. Ka një kërkesë në rritje sot për përfshirjen e më të drejtpërdrejtë të publikut në drejtësinë penale. Disa komunitete kanë krijuar dhe disa borde të shqyrtimit të policisë, të cilët përbëhen nga qytetarë, detyra e të cilëve është të hetojë dyshimet për shpërdorim të policisë. Për këtë lind dhe nevojitet një raport tepër konfidencial mes strukturave menaxhuese të parandalimit të krimit dhe publikut.

Me interes në këtë punim do të ishte trajtimi i kësaj marrëdhënie brenda kontekstit të partneritetit duke dhënë dhe ndarë në këtë mënyrë përgjegjësitë midis aktorëve të përfshirë në partneritet. E thënë ndryshe besimi komunitet-strukturë shtetërore duhet parë në një aspekt më të gjerë nga sa është partneriteti dhe më pas ta konsideronim besimin si element të marrëdhënieve ndëraktive në partneritet midis aktoreve të ndryshëm, për çështjet që kanë të bëjnë me parandalimin dhe policimin, si një formë e parandalimit kriminal që do ta trajtojmë më gjerësisht më poshtë. Megjithatë, parandalimi në vetvete është një çështje shumë e gjerë. E parë jo vetëm nga konteksti shtetëror, por më tepër nga aspekti social, them me bindje se partneriteti është element shumë i rëndësishëm i parandalimit bashkëkohor. Vlerësoj dhe mendoj që është shumë e rëndësishme për të diskutuar për rolin dhe efektivitetin e shkollave në parandalimin e krimit. Në vitet e fundit është bërë një reformë e vazhdueshme e sistemit arsimor, kjo jo për shkak të moseficientësisë së sistemeve paraardhëse, por për të arritur standarte më të kualifikuara për krijimin e një brezi njerëzish më të aftësuar dhe më qytetarë në bindjet e tyre. Kjo armatë e re që do të formohet, përmes arsimit të mesëm të detyruar, do të jetë jo vetëm një armatë e aftë për të konkuruar më tregun e ardhshëm të punës por edhe e edukuar me principet esenciale shoqërore të bashkpunimit dhe parandalimit të shkeljeve antisociale. Të mos harrojmë që edukimi fillon që nga bankat e shkollës dhe rrjedh natyrshëm më vonë në klasat madhore sociale.

Cilat janë arsyet që synohet një mision i tillë? Po të shikohen të dhënat statistikore do të vihet re një numër i madh i personave që i përkasin grupmoshave 16-20 vjeç të përfshirë në aktivitete kriminale dhe shumica prej tyre nuk e kanë përfunduar arsimin e mesëm. E dyta, është që këto lloj grup-moshash dhe më gjerë duhet të kenë informacionin e nevojshëm për të identifikuar risqet dhe pasojat që do të kenë në rast përfshirje në këto risqe ose aktivitete të paligjshme. Dhe rezultati që synohet është: më shumë kontakte, më shumë shkëmbim informacioni, më shumë telefonata në drejtim të komisariatit të gjitha këto të përmbledhura me një fjalë më shumë, parandalim.

Është shumë e rëndësishme të theksojmë se këto lloj marrëdhëniesh duhet të institucionalizohen dhe të futen në treguesit e performancës parandaluese të çdo strukture si në nivel lokal ashtu dhe në nivel rajonal. Reagimi pro-aktiv ndaj problemeve dhe fenomeneve është gjithmonë më pak i kushtueshëm se ai aktiv. Ashtu siç e kemi trajtuar edhe në kreun e parë, parandalimi kriminal është gjithashtu njëkohësisht edhe sfidë e shoqërisë.

3.2.Policia në shoqëritë demokratike dhe shërbimet e saj në shoqëri për parandalimin kriminal

Rruga që ka përshkruar njeriu në përpjekjet për të gjetur mënyrat më efikase për të mbrojtur vetveten dhe pronën, përbëjnë një nga momentet më interesante të historisë. Qysh në kohët më të lashta janë dashur gjithmonë grupe njerëzish, që të merren me kontrollin e zbatimit të normave dhe ligjeve të shoqërisë. Gjurmë të këtyre përpjekjeve gjenden në çdo shoqëri të organizuar, në sistemet e tyre të rregullave, normave që synojnë mbrojtjen e rendit dhe qetësisë. Policimi fillimisht ka ekzistuar si një formë e reagimit spontan të individëve, grupeve sociale ndaj frikës dhe kërcënimit nga krimi e kaosi duke u shndërruar në një reagim të organizuar dhe institucional. Institucionalizimi konvertoi këtë reagim në profesion dhe shërbim publik. Fjala polici²¹³ lidhet me fjalën e vjetër greke politeuein, që nënkupton qënien e qytetar ose angazhimin në aktivitetin politik, dhe polis që i referohet qytet-shtetit të asaj kohe. Këto përcaktime theksojnë rëndësinë që ka individi, procesi politik dhe shteti.

Policia është fillimi, porta që hap sistemin e drejtësisë penale. Ajo kryen një sërë shërbimesh e funksionesh: patrullimi dhe kontrolli i territorit, gjurmimin dhe zbulimin e krimit, arrestimin, ndalimin dhe cuarjen para drejtësisë të autorëve të veprës penale, Ajo, gjithashtu, ka funksione të ndryshme në sisteme të ndryshme të drejtësisë penale, dhe në fakt funksionet e policimit paraqiten më së shumti si funksione të përziera të parandaluese, administrative dhe represive. Policia përgjithësisht konsiderohet si agjensia e parë e drejtësisë penale, me të cilën qytetarët marrin kontaktin e parë dhe prej këtij kontakti, ata shpesh krijojnë e formojnë dhe opinionet e tyre rreth sistemit të drejtësisë penale dhe sistemit në tërësi. Eksperienca dhe përjetimet rreth policisë dhe efikasitetit të saj, krijohen nga kontaktet e përditëshme të kategorive të ndryshme të qytetarëve me punonjësit konkret të policisë.

²¹³ Kosta, A., 'Policia dhe qytetarët. Qendra Shqiptare për të Drejtat e Njeriut', Tiranë, 2004, fq 35.

Teorikisht policia përkufizohet: “Tërësia e punonjësve dhe institucioni, të cilëve u delegohen me ligj e drejta e përgjithëshme për të ushtruar shtrëngimin dhe forcën brenda territorit të shtetit, për zbatimin e ligjit dhe për të reaguar ndaj konflikteve individuale e grupe, që shoqërohen me sjellje të paligjshme²¹⁴. Të mos harrojmë se, policia dhe policët janë përfaqësuesit kryesorë dhe më të dukshmit e sistemit të zbatimit të ligjit, në veprimet dhe marrdhëniet me qytetarët.

Policia gjatë kryerjes së funksioneve të veta, bënë që të njihen, zbatohen dhe të përshtaten standartet ligjore, sipas kërkesave dhe pritjes së publikut, për të marrë vendime në përputhje me situatën konkrete.

Teorikisht, dallohen katër forma të policimit në një shoqëri demokratike:

- a. Policimi që kryhet nga qytetarët (vetpolicimi i komunitetit).
- b. Policimi nga policitë private.
- c. Policimi nga policitë publike.
- d. Policimi i policisë publike brenda kapaciteteve private²¹⁵. Forma e policimit nga policia publike është ajo formë e cila lidhet edhe drejtëpërdrejtë me policimin nga ana e Policisë Shtetërore në vendin tonë.

Roli i policisë është pjesa që pritët të luajë ajo në një shoqëri demokratike dhe këto pritje derivojnë nga mjedisi social, nga strukturat policore dhe nga ligji i cili është pikërisht ai që i ngarkon punët dhe detyrat e ushtrimit të tyre. Dhe në fakt roli dhe detyrat e efektivëve të policisë ndahen mes detyrave antikrim dhe atyre në shërbim të komunitetit. Megjithatë nëse do bënim një interpretim më të zgjeruar këtij fakti do të arrinim në këtë rezultante: Roli antikrim i policisë konsideron krimin si pasojë të ardhur nga një akt i kundraligjshëm dhe detyra e tyre është të mbajnë nën kontroll, të gjurmojnë dhe të ndalojnë shkelësit e ligjit. Ndërkohë që shërbimi publik mund ta vlerësojë krimin si një rezultat i një seri faktorësh social, dhe pikërisht për këtë të fundit kërkohet nevoja e veprimeve të tilla parandaluese të krimit përmes edukimit dhe bashkëpunimit me komunitetin për të zvogëluar nivelin e krimit. Orientimi i shërbimit publik priret të arrijë objektivat e policisë për përfshirjen e komunitetit dhe bashkëpunimin me të.

Nëse do të rendisnim në disa pika të përmbledhura vlerat e policisë në shoqëri do të merrnim këtë listim:

- a. Autoriteti i policisë bazohet në ligj dhe objektivi i tij primar është zbatimi i ligjit.
- b. Reagimi i efektivave policor ndaj çdo lloj nevojë imediate që ka shoqëria dhe ndaj fenomeneve negative në përgjithësi.
- c. Punonjësit e policisë në rolin e ekspertit janë të vetmit që mund të përcaktojnë prioritet dhe strategjitë e kontrollit dhe parandalimit të krimit.

Gjithë sa listuam lidhet me policinë profesioniste. Ndërkohë që theksuam dhe policimin komunitar, do mund të shtonim se ky policim synon dhe orientohet drejt:

²¹⁴ Po aty.

²¹⁵ Po aty.

- a. Përfshirjes së komunitetit në të gjitha ato aktivitete dhe veprimtari të cilat prekin dhe kanë të bëjnë me përmirësimin e jetës së përbashkët komunitare, pra pjesmarrje edhe në hartimin e strategjive.
- b. Strategjitë të mbështeten në vlerat e përbashkëta komunitare, duke i mbrojtur.
- c. Strategjitë duhen të orientohen sipas tipologjisë gjeografike përkatëse, dhe veçorive të kategorive përfshirëse në të.

Nga strukturat e Policisë së Shtetit po punohet në vazhdimësi për kalimin nga mënyra reaktive (goditëse) e policimit tek ajo proaktive (parandaluese), duke ndërmarrë veprime konkrete para se të kryhen veprat penale me qëllim parandalimin e tyre.

Policia, pjesë e drejtësisë penale dhe e parandalimit të kriminalitetit.

“Sigurimi është kusht i parashikuar, me synim shmangien, parandalimin ose mbrojtjen nga dëmtimet, humbjet ose dëmtimin e shëndetit dhe vrasjet e mundshme të perceptuara”²¹⁶.

Policia, është një organ i specializuar për parandalimin dhe luftën kundër krimit. Organizimi dhe funksionimi i saj ndryshon në varësi të sistemit dhe të shkallës së demokratizimit të një vendi. Ajo ka kompetenca të shumta. Në vendin tonë, para viteve 90 policia ka qenë një forcë ushtarake dhe shpesh identifikohet në publik si organ dhune. Nevoja e demokratizimit të saj, çoi në kalimin e policisë nga pjesë përbërëse e forcave të armatosura, në institucion të administratës shtetërore. Ligji "Për Policinë e Shtetit", përcakton atributet e policisë, si: ruajtjen e rendit, sigurinë publike dhe atributet e policisë gjyqësore në përputhje me Kodin e Procedurës Penale. Detyra të veçanta policia ka në parandalimin e krimit. Përmbushja e detyrave të tilla është në të njëjtën kohë plotësim i objektivave të politikës kriminale.

Funksioni i policië në zbatimin e politikës kriminale shfaqet në këto drejtime si²¹⁷: punonjësi i policisë është kontakti i parë me viktimën e krimit; parandalimi i krimit është një ndër detyrat kryesore dhe parësore të policisë; policia ka lidhje të drejtpërdrejtë me publikun; Policia kryen një sërë veprimesh për të zbuluar krimin dhe autorin e tij, kur ka ndodhur një ngjarje ose kur është kryer një krim dhe policia është organ që ekzekuton vendime të ndryshme të gjykatës dhe të prokurorisë.

Roli i saj është i rëndësishëm për ekzekutimin e dënimeve penale. Policia ka detyra të rëndësishme edhe në zbulimin dhe hetimin e çështjeve penale, sidomos të veprave penale me rrezikshmëri të theksuar shoqërore, si: krimi i organizuar, trafikimi, vrasjet, vjedhjet etj. Në kuadër të luftës kundër krimit të organizuar, rëndësi ka bashkëpunimi i policisë shqiptare me policitë e vendeve të tjera fqinje ose me gjerë me qëllim zbulimin dhe goditjen e veprimtarisë së tyre. Në këtë proces, rëndësi të veçantë merr shkëmbimi i informacionit midis policive të vendeve të ndryshme.

²¹⁶ Mannuta, G., ‘Security: An Introduction, Defining Security’, Cranfield University RMCS, 1998, Second Edition March 2000, fq 101.

²¹⁷ Kosta, A., ‘Policia dhe qytetarët. Qendra Shqiptare për të Drejtat e Njeriut’, Tiranë, 2004, fq 50.

Efektivët e komisariatit dhe punonjësit e policisë në zonë do të jenë gjithmonë në dispozicion të organeve të pushtetit vendor duke shërbyer si hallka lidhëse mes këtyre të fundit dhe Policisë së Shtetit. Të gjitha problemet e hasura duhet të kenë vëmendjen maksimale të efektivave të policisë dhe për këtë kërkohet një koordinimsa më i mirë mes pushtetit vendor dhe institucioneve të tjera duke institucionalizuar hartimin e planeve të përbashkëta të veprimit në kuadër të punës për parandalimin e krimit. Detyra e policisë gjithashtu qëndron edhe në bërjen e hartave sociale të zonës së komisariatit, si një formë alternative parandaluese. Këto harta do të përfshijnë të dhëna që kanë të bëjnë jo vetëm me kriminalitetin dhe problematikën e rendit, por edhe me të dhëna të tjera më të hollësishme rreth karakteristikave sociale, të punësimit, arsimit etj, të banorëve të secilës zonë. Kjo hartë krijon mundësi për plane të veçanta dhe efikase pune në drejtim të menaxhimit të territorit por ç’është më e rëndësishme, plane konkrete për parandalimin e krimit²¹⁸.

Harmonizimi i strategjive afatgjata të parandalimit kriminal arrihet duke kërkuar gjatë procesit të hartimit kontributin e aktorëve të ndryshëm të përfshirë në sektorin e sigurisë dhe duke qarkulluar gjatë procesit projektet fillestare të legjislacionit, dhe në këtë moment kyç del dhe funksioni zinxhir vazhdues i policisë. Ndonëse manifestohet gjithmonë e më shumë nevoja për mekanizma operues të domosdoshëm për vënien në jetë të projekteve të ndryshme që dalin nën dritën e marrjes së masave të reja të parandalimit apo hartimit të politikave të reja kombëtare mbi sigurinë e komunitetit, ky manifest nuk përbën gjë tjetër veçse një tjetër farsë strukturore e cila synon të rrisë në thelb shpenzimet institucionale duke sjellë edhe mosefikëncë ekzekutive dhe një hierarki të panevojshme, e them këtë pasi role të tilla mund t’i besohen edhe trupave policore.

Filozofia e policimit në komunitet është vendosur vitet e fundit në qendër të vëmendjes së institucioneve, dhe kjo si një model që do të mund të eliminojë hendekun e thellë që ka ekzistuar tradicionalisht midis policisë dhe komunitetit, por nga ana tjetër gjithashtu si një instrument i cili do të përmirësojë performancën e policisë në parandalimin e krimit dhe zbatimin e ligjit në përgjithësi. Nëse pranojmë se krimi mund të quhet produkt i kushteve sociale, atëherë duhet të kuptojmë se ai mund të pengohet vetëm nëpërmjet kontrollit dhe manipulimit të kushteve sociale çka e bën policimin në komunitet një prioritet të rëndësishëm për t’u adresuar.

Forcimi i prirjeve brenda komuniteteve të veçanta dhe shoqërisë në përgjithësi, për të marrë pjesë në luftën kundër krimit dhe mungesës së rendit, ka ecur dhe po ecën paralel me prirjen e policisë, për të pranuar faktin se taktikat tradicionale të luftës kundër krimit vetëm nga policia, kanë një impakt të kufizuar në kontrollin e tij. Thelbi i policimit në komunitet konsiston në uljen e numrit, llojshmërisë dhe ashpërsisë së krimit me përpjekje të përbashkëta parandaluese, në zvogëlimin e frikës nga krimi, duke reaguar në kohë ndaj shqetësimeve të qytetarëve, një zbatim efektiv të ligjit në një kooperim të ngushtë polici-qytetarë.

²¹⁸ Seminari kombëtar i parandalimit të krimit sfidë e shoqërisë-Botim i Institutit për demokraci dhe Ndërmjetësim, Tiranë 2020, fq 5, parë më datë 01.12.2024. www.idm-alb.org.

Baza e suksesit të funksionimit të kësaj strategjie gjithëpërfshirëse është krijimi i lidhjeve të ngushta polici-komunitet, marrja përsipër e detyrimeve reciproke për të bashkëpunuar dhe gjithashtu përfitimi i përbashkët. Kjo formë konsiston në dy komponentë kryesorë bashkëpunues²¹⁹: partnership-i komunitar dhe zgjidhja e problemeve. Për të pasur një partnership komunitar, policisë i duhet të krijojë marrëdhënie positive me komunitetin, duhet të përfshijë komunitetin në kërkimin e rrugëve më të mira për parandalimin dhe kontrollin e krimit dhe më tej, të bashkojë forcat si një skuadër, dhe burimet e veta me ato të komunitetit. Ndërsa, zgjidhja e problemit është procesi përmes të cilit identifikohen shqetësimet specifike sipas komuniteteve dhe përcaktohen mjetet e mënyrat e përshtatshme të kurimit dhe reduktimit të tyre. Pjesë e objektivit të partnership-it me komunitetin është edhe elementi i besimit reciprok mes publikut dhe efektivëve policorë. Madje, ky i fundit është çelësi që i hap derën policisë ndaj informacionit të çmueshëm të qytetarëve, për të shkuar tek zgjidhja dhe parandalimi i krimit që e furnizon me mbështetjen e domosdoshme qytetare në masat e mbajtjes nën kontroll të krimit dhe do të rriste ndjeshëm pranueshmërinë publike të punonjësit të policisë në komunitet. Kjo nuk mund të arrihet vetëm nga punonjës të veçantë apo nga specialistët e marrëdhënieve me publikun, por tërë piramida e organizatës policore, nga maja deri në bazë, duhet të përfshihet në procesin e bashkëpunimit me komunitetin, për të përmirësuar nivelet e sigurisë dhe rendit.

Që procesi të funksionojë me sukses i duhet kushtuar vëmendja e nevojshme dhe duhet njohur bazueshmëria ligjore e shqetësimeve të komunitetit. Grupet e banorëve dhe punonjësit e policisë nuk janë gjithmonë dakord lidhur me faktin se cili problem do të jetë prioritar. P.sh, policia mund të jetë e mendimit që grabitjet me dhune janë problem prioritar dhe më shqetësues i një komuniteti të veçantë, ndërkohë që banorët e tij mund të konsiderojnë si shqetësim kryesor vjedhësit e kapakëve të pusetave ose thyerjet e xhamave ose hedhjen e mbeturinave nga dritaret, etj.

Megjithatë policimi në komunitet duhet të shihet si një domosdoshmëri me shumë sesa si një alternativë politike. Meqënëse kjo nisëm është ende një nisëm në fazën implementuese, ende nuk ka ndonjë raport vlerësues mbi ecurinë reale të saj. Ajo që vlen të theksohet është se policimi në komunitet kërkon domosdoshmërisht edhe angazhimin institucionl jo vetëm horizontal por edhe vertikal të strukturave parashikuar në aktet përkatëse, kjo pasi bashkëpunimi vertikal në të gjitha nivelet jo vetëm shtetërore por edhe sociale do të prodhojë efektet shoqërisht të dëshirueshme.

Nëse do të mund të bënim një listim tipologjik të synimeve të këtij dokumenti do mund të theksonim:

- Analizimi dhe studimi i terrenit për të futur filozofinë e policimit në komunitet si një metodë pune e konsoliduar dhe efektive, e bazuar kjo në analiza të veçanta të drejtorive përkatëse të qarqeve.
- Ndërgjegjësimi i publikut mbi benefitet që sjell aplikimi i metodave të policimit në komunitet.

²¹⁹ Kosta, A., 'Policia dhe qytetarët. Qendra Shqiptare për të Drejtat e Njeriut', Tiranë, 2004, fq 60.

- Aktiviteti i policisë të reflektojë nevojat, kërkesat dhe ankesat e komunitetit.

- Përfshirja e aktorëve dhe grupeve të interesit në rolin e partnerëve të policisë gjatë implementimit të filozofisë së policimit në komunitet, kjo reflekton dhe karakterin gjithëpërfshirës të kësaj nisme²²⁰.

Megjithatë, ajo që kërkohet të ndryshohet përmes policimit në komunitet është fakti i figurës autoritare të policisë e cila për shumë kohë është perceptuar si një strukturë e ngurtë e cila nuk bën gjë tjetër përveç se i imponohet shoqërisë përmes rregullave të saj të aspak fleksible në implementimin nga ana e saj, kjo pasi një proces i tillë kërkon më së shumti një veshje të policisë jo më si një figurë autoritare por si një model bashkëpunimi më afër komunitetit dhe më pranë shqetësimeve të përditshme të tyre me synimin e përbashkët të ruajtjes së rendit publik dhe sigurisë. Ndaj edhe një gjë e tillë kërkon ndryshimin e mentalitetit mbizotërues mbi rolin e policisë. Por në praktikë, jo rrallëherë policimi në komunitet përfshin oficerë të policisë, të cilët pavarësisht dëshirës dhe synimeve të mira për të rritur bashkëpunimin me komunitetin, realisht nuk kanë kapacitetin dhe aftësinë e nevojshme për të braktisur modelin tradicional të policimit që ata kanë perfeksionuar aq mirë gjatë punës së tyre shumëvjeçare. Nga ana tjetër, vetë qytetarët janë skeptikë dhe të pamotivuar për t'u kthyer në partnerë të policisë duke marrë në konsideratë faktin se në të kaluarën një urë mirëkuptimi “polici – qytetar” ka munguar dhe qytetarët vetëm përgjigjeshin para institucioneve përkatëse dhe aspak e anasjellta. Policimi proaktiv(parandalues) ende mbetet një utopi në praktikë, për shkak të ekzistencës mbizotëruese të rolit reagues(ndëshkues) të policisë. Kësaj i përgjigjet edhe ndryshimi i politikës penale në vendin tonë e cila kryesisht, vlen të theksohet ka prirje të konvertohet gjithmon e më shumë në një politikë ashpërsuese penale e jo proactive, pasi ajo që konkretisht kodi penal ka bërë në gjithë këto vite tranzicion është ashpërsimi gjithmon e më shumë i sanksioneve mbi veprat penale dhe i ka lënë shumë pak oksigjen nismave proaktive(parandaluese), duke krijuar tek publiku idenë e përforcuar se ashpërsimi i politikës dhe dhënia prioritet politikës së ndëshkimit mbeten arsenali i pakontestueshëm për parandalimin dhe rritjen e mëtejshme të dinamikave kriminale në vend. Nga kjo pikëpamje, policimi në komunitet pa dyshim që sfidon në mënyrë të hapur sistemin burokratik të organizimit dhe menaxhimit të veprimtarisë së policisë kjo pasi policimi komunitar kërkon pra një ndarje të autoritetit policor me atë komunitar.

Në këtë kontekst, ajo çka i mungon përpjekjes për të konsoliduar zbatimin e këtij modeli në Shqipëri është elementi i përfshirjes, para së gjithash i qytetarëve, por gjithashtu edhe i institucioneve në nivel vendor nëpërmjet partneriteteve të bashkëveprimit praktik me strukturat e policisë së shtetit dhe më gjerë. Ndonëse jo të vetmet, këto elemente janë thelbësore për mundësimin e policimit në komunitet si një model i cili vendos në fokus komunitetin e qytetarëve (shërbimet e ofruara ndaj tyre) dhe kërkon angazhimin jo vetëm të institucioneve të zbatimit të ligjit, por edhe të strukturave që menaxhojnë dhe kontribuojnë në jetën sociale të komunitetit. Absorbimi i kësaj filozofie sigurisht që vendos edhe forcat e rendit para nevojës

²²⁰ Plani i Veprimit për implementimin e Policimit në Komunitet 2008 – 2010, fq 23, parë më datë 01.12.2024 www.asp.gov.al/2010/shkurt/4takimi_sheraton.htm

(por edhe sfidës) për të ndryshuar në të gjitha nivelet mendësinë, qasjen dhe praktikën e policimit tradicional dhe për t'i përafëruar ato me metodat e policimit në komunitet. Në planin teorik policimi mund të konsiderohet i plotë në aspektin formal të tij, e ndërsa në planin e zbatimit praktik të tij ky i fundit mbetet ende për t'u parë.

3. 3. Burimet informuese të policimit komunitar dhe nisma konkrete të tij

Panorama policore mbi krimin, duhet dhe mund të konsiderohet si pikë referimi jo pak i rëndësishëm për policinë. Ku konsiston kjo panoramë?

Panorama policore mbi krimin ndërtohet mbi bazën e sasisë, llojshmërisë dhe asaj që njeh policia me strukturat e saj të specializuara rreth gjendjes dhe nivelit të kriminalitetit në zona gjeografike të caktuara. Nëse panorama reale dhe ajo policore do të kenë ndryshime apo ngjashmëri kjo varet nga prirja apo tendenca e qytetarëve për të informuar policinë rreth krimeve. Tabloja reale e gjendjes kriminale formohet nga rastet që informojnë dhe denoncojnë qytetarët, duke i shtuar ato që policia i konstaton vetë gjatë punës së saj. Nga ana tjetër në tablon reale, luan rol të rëndësishëm dhe llojshmëria e e variacioneve, volumi, shpeshtësia dhe tipi i veprimeve kriminale sipas zonave të banuara, sipas llojit të veprimtarisë shoqërore që viktimizon krimi dhe sipas shkallës së përfshirjes së këtyre të dhënave në mjetet e administrimit të të dhënave nga policia. Pasqyrat raportuese janë e dhëna e parë konstatuese e situatës kriminale dhe një pasqyrë e tillë e saktë në të dhëna ndihmon politikën e mëvonshme.

Niveli raportimit, informimi e denoncimi i krimit në polici, ndryshon sipas rastit konkret kriminal. Kjo shpjegon pse vjedhjet e makinave janë shpesh rastet kriminale më të raportuarat dhe pse vrasjet janë më të dokumentuarat në krahasim me çdo krim tjetër, ndërkohë që të tilla si krimi i organizuar, trafiket ilegale, korrupsioni, mitmarrja, krimet seksuale, mashtrimet, janë më pak të raportuara dhe të denoncuar. Tipik është rasti i abuzimit seksual me dhunë dhe mungesa e vullnetit gati total të viktimave për shkak të paragjykimëve, tabuve dhe të riviktimizimit moral që mund të pësojë ajo si rezultat i qëndrimeve shoqërore dhe për shkak të shokut psikologjik në të cilin ndodhet për të denoncuar përdhunuesit.

Nga studimet e bëra nga qendra për të drejtat e njeriut²²¹ arrihet në rezultatin se niveli i raportimit dhe denoncimi i krimit nga qytetarët në polici ka të bëjë me nivelin, ashpërsinë, frekuencën dhe llojin e veprimtarisë kriminale në shoqëri pavarësisht nga faktorët e mësipërm ose pikërisht kjo mund të jetë baza mbi të cilën nisin të influencojnë faktorët e mësipërm.

Natyra e problemeve të komunitetit ndryshon shumë dhe përfshin një shumëllojshmëri ngjarjesh të lidhura me faktorë si: gjeografia, koha, viktimat, grupet e autorëve të krimeve dhe nga mjedisi. Nga ana tjetër, këto probleme mund të jenë specifike për një zonë të vogël të komunitetit, për të gjithë komunitetin ose për një numër të madh komunitetesh. Disa probleme nga këto shqetësues mund të jenë:

²²¹ Kosta, A., 'Policia dhe qytetarët. Qendra Shqiptare për të drejtat e Njeriut', Tiranë, 2004, fq 52.

1. Rritja e pazakontë e numrit të grabitjeve në një zonë të banuar apo në autobusat urban të një linje të caktuar, krijon një atmosferë ankthi dhe frikë tek qytetarët edhe në zona të tjera.
2. Rritja e numrit të lypsarëve dhe hyrja e tyre nëpër lokale, krijon frikë në komunitet e biznesit.
3. Prania në komunitetet e individëve që u bihen në qafë dhe provokojnë banorët kur janë në gjendje të dehur apo janë të sëmurë mendor.
4. Prania e shpërndarësve të drogës në afërsitë e shkollave në orët e pushimeve apo e të rinjvëe që ngacmojnë vajzat e shkollës përbën shqetësim të vazhdueshëm për këto komunitete²²².

Natyrshëm lind pyetja se cilat mund të jenë disa nga metodat policore dhe jo vetëm, për reformimin social të përgjithshëm? Përmendëm më sipër krijimin e një raporti mirëbesimi mes policisë dhe komunitetit, e në fakt ky raport do të shërbejë për çdo akt të mëtejshëm radikalizues. I referohem këtu disa nga masat të cilat përveçse janë tepër komunitare, shërbejnë dhe ndikojnë në mentalitet e brezave ekzistues dhe atyre pasardhës.

Nisur nga përvojat më të mira dhe veçoritë specifike, modeli i policimit në komunitet në vendin tonë duhet të përmbajë këta elementë:

- Parandalimi i krimit,
- Veprimtari e orientuar nga planifikimi strategjik,
- Policimi i orientuar nga informacioni,
- Partneriteti,
- Aktivitete të bazuara në kosto²²³.

Për të mundësuar rritjen e vazhdueshme të besimit tek publiku, sipas qendrës shqiptare për të drejtat e njeriut, policisë i duhet²²⁴:

- Të krijojë një model reagimi proaktiv dhe afatgjatë në zgjidhjen e problemeve.

Roli i gjerë i punonjësve të policisë në policimin komunitar ka nevojë për kontakte të vazhdueshme dhe të qëndrueshme me qytetarët që respektojnë ligjin. Ata janë të detyruar të reagojnë nëse kërkohet ndërhyrja e tyre, por ata gjithashtu kanë për detyrë ta kapërcejnë këtë fokus të ngushtë duke përpunuar dhe mbikqyrur një inisiativ afatgjatë që lejon të gjithë përbërësit e komunitetit të marrin pjesë në përpjekjet e përbashkëta për përmirësimin e mënyrës së jetesës.

- Të identifikojë nevojat e publikut dhe t'i vendosë ato si prioritet të veprimtarisë të saj.

²²² Po aty.

²²³ Seminari kombëtar i parandalimit të krimit sfidë e shoqërisë-Botim i Institutit për demokraci dhe Ndërmjetësim, Tiranë 2020, fq 5, parë më datë 01.12.2024. www.idm-alb.org.

²²⁴ Kosta, A., 'Policia dhe qytetarët. Qendra Shqiptare për të Drejtat e Njeriut', Tiranë, 2004, fq 78.

Për ta vënë me të vërtetë në jetë policimin komunitar, njësitë vendore të policisë së shtetit duhet të krijojnë dhe të formojnë një tip të ri punonjësi policie të terrenit i cili do të vepronte si një person i drejtëpërdrejtë kontakti, midis policisë dhe komunitetit. Duke tejkaluar konceptin e punonjësit ekspert të policisë që vepron brenda mureve të komisariatit, policimi komunitar synon të zhbllokojë marrëdhëniet e izolimit të policisë dhe nxjerrjes së punonjësve të saj nga makinat apo nga vartësia e thirrjeve në radio, duke i shtyrë drejt mbajtjes së kontakteve të drejtëpërdrejta me qytetarët, të cilëve u shërbejnë në një territor kontrolli të përcaktuar qartë.

- Të përmirësojë në vazhdimësi cilësinë e shërbimit.

Policimi komunitar e vë theksin dukshëm tek studimi dhe gjetja e mënyrave të reja për të mbrojtur dhe përmirësuar jetën e personave që kanë nevojë për trajtim të veçantë dhe janë pa mbrojtje: të miturit, të rinjtë, gratë, të moshuarit, minoritetet, të varfërit, të paaftët, të pastrehët dhe të tjerë. Kjo nënvizon edhe përvetësimin, edhe zgjerimin e qëllimit të mëparshëm të parandalimit të krimit dhe të marrdhënieve me komunitetin.

3.4. Institucionet qendrore dhe vendore si dhe aktorët e tjerë vendore përpara detyrimi ligjor për të parandaluar krimin

Për realizimin e misionit dhe të përgjegjësi të ngarkuara nga ligji “Mbi policinë e shtetit”, duhet patjetër që kjo e fundit të krijojë marrëdhënie bashkërendimi brenda institucionit midis shërbimeve dhe marrëdhënieve bashkëpunuese me shumë institucione dhe subjekte jashtë organizimit të vet. Domosdoshmëria e bashkërendimit dhe e bashkëpunimit qëndron kryesisht tek problemet e zbatimit të ligjit, e ruajtjes rendit publik, parandalimit dhe zbulimit të krimeve ose shkeljeve të tjera të ligjit, të cilat kryhen në një territor të caktuar dhe janë të lidhur me shumë faktorë dhe të ndërvarur nga angazhimi i shumë institucioneve të shtetit dhe të shoqërisë civile.

Format e bashkëpunimit:

- a. Patrullë-inspektorë,
- b. Me qytetarët,
- c. Me pushtetin vendor,
- d. Me organet shtetërore,
- e. Me shërbimet e ruajtjes dhe sigurisë fizike²²⁵.

Në zbatim të detyrave të përcaktuara strukturat e Policisë së Shtetit realizojnë në vazhdimësi aktivitete të ndryshme si²²⁶:

1-Takime me drejtues të Njësive të Qeverisjes Vendore për parandalimin e përgjithshëm, si dhe krijimin e grupeve të punës të përbashkëta për evidentimin dhe asgjësimin e faktorëve kriminogjen.

²²⁵ Kosta, A., 'Policia dhe qytetarët. Qendra Shqiptare për të Drejtat e Njeriut', Tiranë, 2004, fq 80.

²²⁶ Plani i Veprimit për implemetimi e Policimit në Komunitet 2008 – 2010, fq 23, parë më datë 01.12.2024 [www. asp.gov.al/2010/shkurt/4takimi_sheraton.htm](http://www.asp.gov.al/2010/shkurt/4takimi_sheraton.htm)

2-Takime me përfaqësues të ndryshëm të komunitetit për parandalimin e dhunës në familje, dhunës ndaj të miturve, si dhe ndërgjegjësimin e qytetarëve në raportimin e këtij fenomeni në çdo rast.

3-Takime me institucionet arsimore, me mësues-nxënës (shkollat e mesme dhe 9-vjeçare) për parandalimin e përdorimit të drogave, alkoolit, njohjen e tyre me rregullat e qarkullimit rrugor, si dhe njohja me problemet që shqetësojnë këtë grupmoshë për sa i takon çështjeve të rendit dhe sigurisë publike. Çdo vit drejtoritë e policisë së qarqeve dhe komisaritet e policisë në rrethe hartojnë plane masash të përbashkëta me drejtoritë arsimore në funksion të parandalimit të veprimtarisë kriminale, parandalimit të përdorimit të lëndëve narkotike dhe të rritjes së sigurisë në ambientet dhe institucionet arsimore.

4-Takime me OJF të ndryshme dhe median.

Në lidhje me strategjitë kombëtare do ta konsiderojmë të ezauruar si çështje, duke qenë se me sa më sipër trajtuam strategjinë kombëtare të Policisë së Shtetit 2007-2013, dhe si e tillë ajo është e vetmja strategji në shkallë kombëtare e cila në formatin e saj ka përfshirë dhe policimin në komunitet, si metodë parandaluese e kriminalitetit dhe sigurisë së brendëshme. Në punim do të ishte me interes të fokusoheshim në kuadrin parandalues në nivel vendor. Në këtë kuadër, janë krijuar Komitete Vendore²²⁷ të parandalimit të krimit, të cilat duke koordinuar punën e tyre me nivelet qendrore, bëjnë prezantimin dhe nxitin një debat rreth parandalimit të krimit dhe nevojës së institucionalizimit të bashkëpunimit mes gjithë institucioneve për këtë qëllim. Komitetet e Parandalimit të Krimit synojnë të bashkojnë në një strukturë të vetme të gjitha nismat dhe komitete të ndryshme të ngritura për krime apo çështje të veçanta. Në këtë mënyrë, kjo strukturë do të sigurojë elasticitetin e duhur duke u përshtatur nevojave dhe problematikave specifike për territore apo periudha të ndryshme kohore. Fuqizimi i shtetit ligjor dhe zbatimit të ligjit të shoqërohet edhe me një punë edukative, e ndërgjegjësuere qytetare për respektimin e ligjit dhe të jetës komunitare.

Duhet theksuar nevoja e institucionalizimit të këtyre praktikave në mënyrë që të gjithë aktorët vendorë të kenë të përcaktuar shprehimisht detyrat dhe detyrimet ligjore për parandalimin e krimit. Por një vend të rëndësishëm zënë patjetër edhe statistikat e krimit. Pse statistikat e krimit janë të rëndësishme?

Të gjithë hallkat e Sistemit të Drejtësisë Kriminale në Shqipëri kanë përgjegjësi të rëndësishme dhe ligjore për të menaxhuar burimet nën juridiksionin e tyre, në mënyrë të tillë që të sigurojnë që shpërndarja e shërbimeve të jetë eficiente dhe efektive. Statistikat e krimit shërbejnë si një mjet i rëndësishëm menaxhimi për të dhënë bazën për shpërndarjen e parandalimit të krimit, zbulimit dhe kuptimit të burimeve. Një tjetër vlerë e rëndësishme, por shpesh jo e theksuar nga institutet shtetërore të drejtësisë kriminale, është fakti që statistikat e krimit shërbejnë gjithashtu si një barometër për nivelin e ruajtjes së konfidencës së policisë, prokurorisë, gjykatave, dhe njësive të riedukimit, nga viktimat në aftësinë e sistemit për t'i ndihmuar ata. Një tregues parësor i besimit të publikut në organet e zbatimit të ligjit, është

²²⁷ Seminari kombëtar i parandalimit të krimit sfidë e shoqërisë-Botim i Institutit për demokraci dhe Ndërmjetësim, Tiranë 2020, fq 5, parë më datë 01.12.2024. www.idm-alb.org.

përqindja e hapësirës, e ndryshimit, mes krimit të raportuar (krimi i matur nga policia) si dhe krimi i paraportuar (krimi i raportuar në anketime). Statistika për krimin është një mjet i rëndësishëm për policinë në identifikimin e krimit me metodën e operacionit, çdo orë të ditës, ditë të javës, si dhe vendndodhjen e ngjarjes. Ky informacion, kur mbledhet dhe analizohet në kohë, bëhet i vlefshëm për personelin operacional dhe administrativ dhe shërben për të mbështetur strategjinë e kapjes dhe të parandalimit. Që statistikën e krimit të bëhen të njohura është e rëndësishme që statistika dhe të dhënat të jenë të sakta dhe të ketë një përkufizim konsistent të asaj çfarë konsiderohet një krim, dhe si vlerësohet nga të gjitha institucionet e drejtësisë kriminale, d.m.th policia, prokuroria, gjykatat, dhe institucionet e riedukimit. Statistikat e krimit duhet të prezantohen gjithashtu, pas analizimit, në një mënyrë që t'i shërbejnë si përdoruesve të drejtësisë kriminale ashtu edhe partnerëve të tjerë të interesuar, siç janë OJF, policive bashkiake apo private, avokatëve të komunitetit etj.

Shëfat e Komisariateve të Policisë të Tiranës organizuan takime për ngritjen e Bordeve të parandalimit të krimit²²⁸. Këto takime u organizuan në kuadër të një plani të Drejtorisë së Policisë të Qarkut Tiranë si dhe në zbatim të një Udhëzimi të Prefektit të Tiranës i dalë pas një takimi në rang qarku të Komitetit Vendor të Parandalimit të Krimit (21 Mars 2006). Ngritja e bordeve të parandalimit të krimit në çdo komisarjat është edhe në vazhdim të një nisme në rang kombëtar që ka përfshirë aktivitete në të gjitha prefekturat ku dhe është bërë prezantimi i projektligjit “Për krijimin e Komiteteve për Parandalimin e Krimit”. Funksionon si organ konsultativ i shëfit të komisarjatit dhe ka për qëllim diskutimin rreth problemeve të rendit dhe krimit në zonë si dhe hartimin e planeve konkrete të bashkëpunimit për zgjidhjen e tyre .

Qëllimet që ndjek ky program ose kjo strukturë mund të përmblihen në: diskutimi i problematikave specifike të zonës, konsultimi për mënyrën e zgjidhjes rritja e bashkëpunimit në kuadër të parandalimit, marrja dhe ndarja e përgjegjësisë, sensibilizimi i komunitetit për të bashkëpunuar dhe për pjesëmarrjen në veprimtari parandaluese.

Takimet e Bordit organizohen në mënyrë periodike ose sipas problematikës dhe mund të ftohen edhe kryepërgjegjësit e lagjeve dhe fshatrave si dhe përfaqësues të grupeve të ndryshme të interesit si dhe të komunitetit²²⁹.

Të nxehta kanë qënë diskutimet në lidhje me reformën në drejtësi, duke filluar që nga viti 2001 e këtu. E në fakt reforma në drejtësi është një proces i cili ka filluar që nga viti 2001 dhe ka vazhduar dhe madje ende vazhdon sot të flitet për reformën në drejtësi si pjesë e reformave të përgjithshme të sistemit ligjor, dhe si një hallkë kruciale e reformave të një shteti. Kjo reformë konsiston në adaptimin normues të marrëdhënieve të cilat dashur pa dashur ka bërë që të pësojnë transformime të njëpasnjëshme dhe dinamizmi i të cilave është matur me rezultatin e derivuar prej tyre, për të cilat ne po i referohemi në një fazë tepër domethënëse si faza e parandalimit kriminal. Reforma në drejtësi është parë si një mënyrë në mos e vetmja mënyrë për të treguar efikasitetin e politikave të një shteti si në përgjithësi ashtu dhe në aspektin juridiko-penal në veçanti. Do i referohemi fillimisht reformave në fushën penale meqë edhe ky

²²⁸ Seminari kombëtar i parandalimit të krimit sfidë e shoqërisë-Botim i Institutit për demokraci dhe ndërmjetësim, Tiranë 2020, fq 5, parë më datë 01.12.2024. www.idm-alb.org.

²²⁹ Po aty. .2)

është objekti ynë i studimit, dhe më konkretisht nga viti 2001 e në vazhdim. Fillimisht ideja për reformën në drejtësi nisi me reformimin e sistemit të drejtësisë penale duke ndërhyrë në çdo hallkë përbërëse të zinxhirit penal.

a. Miratimi i ligjit për prokurorinë, më numër 8737, më datë 12 02 2001, ligji “Për organizimin dhe funksionimin e Prokurorisë në R.SH”. Një ligj i cili përcaktonte qartë dhe paekuivoke rregullat e organizimit dhe të funksionimit të Prokurorisë në Republikën e Shqipërisë; kushtet që duhet të përmbushin shtetasit që të emërohen prokurorë; statusin e prokurorit; karriera dhe procedimi disiplinor i prokurorit; marrëdhëniet e Prokurorisë me institucionet e tjera shtetërore, me subjekte të tjera publike ose private dhe me publikun dhe kjo në kuadrin e luftës kundër dhe pro parandalimit të krimit. Për herë të parë në këtë ligj përcaktohet kompetenca e prokurorisë si organ i cili ushtron jo vetëm ndjekjen penale, si një prerogativ tashmë të paraparë, por i atribuon asaj dhe të drejtën për ushtrimin e veprimtarisë parandaluese.

b. Shtimi i dispozitave penale dhe procedurale penale²³⁰ në kodet përkatëse. Konkretisht në nenin 7 të Kodit penal²³¹, u shtuan shkronja d, me këtë përmbajtje: organizimi i prostitucionit, trafikimi i jashtligjshëm i njerëzve, fëmijëve dhe grave, trafikimi dhe prodhimi i paligjshëm i armëve, drogës e të tjera, veprave të artit apo objekteve me vlerë monumentale dhe historike apo kulturore, etj.

c. Shtesa në nenin 50 të Kodit penal në lidhje me rrethanat rënduese të cilat duhen marrë parasysh nga gjykata në caktimin e dënimit penal. U shtua shkronja h dhe i më ligjin nr. 8733, dt. 24 01 2001, me këtë përmbajtje: “h”-kryerja e veprës penale më shumë se një herë dhe, “i”-kur vepra është kryer duke përdorur armë, monucine luftarake, lëndë plasëse, djegëse, helmuese dhe radioaktive²³².

d. Në këtë kuadër, ka patur edhe nisma për hartimin dhe miratimin e strategjive me baza sociale të cilat janë ndërmarrë me objektivin e vetëm për t’u bërë shprehje e kuadrit të përgjithshëm parandalues²³³. Në këtë mënyrë programet apo strategjitë sociale bëhen avangardë të kriminalitetit në rritje dhe tendencave pro-kriminale.

e. Lidhur me depenalizimin e Kodit penal, ky proces paraqet një karakteristikë në kuadrin parandalues, dhe kjo shprehet në sanksionimin e rehabilitimit të personave të dënuar (duke u bërë paraprirëse e rihyrjes në rrugën e krimit të ish-dënuarve), të masave edukuese, në alternativat e dënimit, copëzimin e dënimit me burgim, pezullimin e ekzekutimit të vendimit me burgim (vënia në provë e të dënuarit), detyrmin për kryerjen e punëve me interes publik, lirimi para kohe²³⁴ etj.

f. Parashkrimi i ekzekutimit të dënimit, është një tjetër dispozitë e cila duke u bërë pjesë e juridiksionit interpretues të Kolegjeve të Bashkuara të Gjykatës së Lartë ka shërbyer si

²³⁰ Elezi I., ‘Komentar i shtesave dhe ndryshimeve në kodin penal me ligjin Nr. 8733, dt. 24.01.2001’, Tiranë 2001, fq.12.

²³¹ Zbatimi i ligjit penal për veprat penale të kryera nga shtetasit e huaj.

²³² Neni 50 I Kodit Penal.

²³³ Strategjia për policimin komunitar, Strategjia për implementimin e bashkpunimit komunitar, Strategjia e policisë së Shtetit 2012-2013, Tiranë 2012, fq 45.

²³⁴ Elezi, I., ‘Zhvillimi historik i legjisllacionit penal në shqipëri’, Tiranë 1997, fq 67.

orientim penal mbi politikat parandaluese. Duke u parashikuar në kodin penal të R.Sh, kjo dispozitë është interpretuar nga ky kolegji, dhe sipas këtij vendimi, është konkluduar ndër të tjera se: “...qëllimi i ligjvënësit në vendosjen e kufizivimit kohor për ekzekutimin e dënimit penal deri në një afat të përcaktuar dhe ndalimi për të ekzekutuar ka qenë së pari, realizimi në praktikë i efektit të përgjithshëm dhe të posacëm parandalues të dënimit në cdo rast konkret...”²³⁵. Pra nëpërmjet jurisprudencës është arritur një tjetër dimension interpretues i nenit 68 të kodit penal, i cili përveç karakterit të tij penal merr dhe një tjetër kuptim përafrues me politikën parandaluese të përgjithshme. Patjetër që edhe gjykatat kanë rolin e tyre në gdhëndjen e praktikave interpretuese duke hedhur edhe ato themele të mëvonshme parandaluese.

g. Është përfolur së tepërmi mbi ligjin e ashtuquajtur antimafia. Duke qenë se krimi i organizuar përbën një nga kategoritë e krimeve të cilat nuk prekin vetëm një individ dhe një shtet unitar, por edhe shtetet e treta në marrëdhënie me shtetin në fjalë, atëherë nisma në fjalë përbën një tjetër akt legjislativ me skenar parandalues në kuadrin e politikave të parandalimit të përgjithshëm. Ky ligj përcakton procedurat, kompetencat dhe kriteret për zbatimin e masave parandaluese kundër pasurisë së personave, që janë subjekt i këtij ligji, si të dyshuar për pjesëmarrje në krimin e organizuar dhe trafikim²³⁶. Qëllimi i këtij ligji është parandalimi dhe goditja ndaj krimit të organizuar dhe trafikimit përmes konfiskimit të pasurisë së personave, të cilët kanë një nivel të pajustificuar ekonomik, si rezultat i veprimtarisë së dyshuar kriminale. Nëse do gjykonim pozitivisht ose jo në mënyrë të tillë, kjo është çështje e kritikëve ose skeptikëve të ligjit²³⁷. Ajo që vlen për tu theksuar është nisma parandaluese e shtetit në një fushë të caktuar juridiko-penale. Në kuptim të këtij ligji, masë parandaluese është çdo masë me karakter pasuror, që gjykata vendos në një procedim gjyqësor, nëpërmjet sekuestrimit të pasurive, veprimtarisë ekonomike, tregtare dhe profesionale të personave, si dhe përmes konfiskimit të tyre. Më parë akoma në kohë ky ligj ishte i paraprirë nga ligji për parandalimin dhe goditjen e krimit të organizuar²³⁸, i cili u modifikua me këtë ligj të mëvonshëm.

KAPITULLI IV.

BASHKËPUNIMI SHQIPËRI-ITALI PËR PARANDALIMIN E KRIMIT TË ORGANIZUAR

4.1.Politikat bashkëpunuese kundër krimit të organizuar Shqipëri-Itali

²³⁵ Vendimi N.7, dt. 11.10.2002, Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë.

²³⁶ Ligj Nr. 10 192, datë 3.12.2009, “Për parandalimin dhe goditjen e krimit të organizuar dhe trafikimit nëpërmjet masave parandaluese kundër pasurisë”.

²³⁷ Ligji është bërë së fundmi objekt i gjykimit në Gjykatën Kushtetuese dhe është në proces e sipër.

²³⁸ Ligj Nr. 9284, datë 30.9.2004, “Për parandalimin dhe goditjen e krimit të organizuar”.

Krimi i organizuar përbën një nga sfidat më serioze për sigurinë kombëtare dhe ndërkombëtare në shekullin XXI. Globalizimi, lëvizja e lirë e njerëzve dhe zhvillimi i teknologjisë kanë bërë që grupet kriminale të veprojnë përtej kufijve shtetërorë, duke krijuar rrjete të fuqishme trafikut dhe korrupsioni. Shqipëria dhe Italia, për shkak të afërsisë gjeografike dhe marrëdhënieve historike, kanë qenë shpesh të përballura me fenomene të përbashkëta kriminale, si trafikimi i drogës, trafikimi i qenieve njerëzore, kontrabanda dhe pastrimi i parave. Për këtë arsye, bashkëpunimi ndërmjet dy vendeve në luftën kundër krimit të organizuar ka marrë një rëndësi të veçantë. Italia ka një eksperiencë të gjatë në luftën kundër organizatave mafioze si Cosa Nostra, Camorra dhe 'Ndrangheta²³⁹.

Nga ana tjetër, Shqipëria gjatë dekadave të fundit ka ndërmarrë reforma të shumta për forcimin e institucioneve ligjzbatuese dhe përafrimin me standardet europiane. Bashkëpunimi mes dy shteteve është zhvilluar në fusha të ndryshme, duke përfshirë shkëmbimin e informacionit, operacionet e përbashkëta policore, trajnimin e personelit dhe ndihmën juridike ndërkombëtare.

Ky bashkëpunim nuk ka rëndësi vetëm për dy vendet, por edhe për sigurinë e rajonit të Ballkanit dhe të Bashkimit Europian në tërësi. Lufta kundër krimit të organizuar kërkon koordinim të vazhdueshëm ndërkombëtar, pasi grupet kriminale shfrytëzojnë dobësitë ligjore dhe institucionale të shteteve të ndryshme për të zhvilluar aktivitetet e tyre ilegale.

Marrëdhëniet ndërmjet Shqipërisë dhe Italisë janë forcuar ndjeshëm pas viteve 1990, periudhë në të cilën Shqipëria kaloi nga sistemi komunist drejt demokracisë dhe ekonomisë së tregut. Gjatë kësaj kohe, Italia u bë një nga partnerët kryesorë të Shqipërisë në aspektin ekonomik, politik dhe të sigurisë. Një ndër fushat më të rëndësishme të bashkëpunimit ishte lufta kundër krimit të organizuar. Në fillim të viteve 1990, Italia u përball me rritjen e trafikut ilegal nga brigjet shqiptare drejt Italisë²⁴⁰. Trafiku i drogës dhe emigracioni i paligjshëm u kthyen në shqetësime serioze për autoritetet italiane. Për këtë arsye, u krijuan marrëveshje të ndryshme bilaterale për kontrollin e kufijve dhe luftën kundër organizatave kriminale. Një rol të rëndësishëm në këtë bashkëpunim ka luajtur policia italiane dhe Guardia di Finanza, të cilat kanë ndihmuar autoritetet shqiptare në monitorimin e hapësirës detare dhe në kapjen e rrjeteve kriminale²⁴¹.

Operacionet e përbashkëta kanë çuar në sekuestrimin e sasive të mëdha të drogës dhe arrestimin e shumë personave të përfshirë në aktivitete kriminale. Përveç bashkëpunimit policor, një rëndësi të madhe ka pasur edhe bashkëpunimi gjyqësor. Prokuroritë dhe gjykatat e të dy vendeve kanë shkëmbyer informacione dhe prova për hetimin e organizatave kriminale që operojnë në të dyja anët e Adriatikut. Ekstradimet e personave të kërkuar kanë qenë një element kyç në forcimin e sundimit të ligjit. Gjithashtu, Italia ka mbështetur Shqipërinë në procesin e integritetit evropian duke ndihmuar në reformimin e sistemit të drejtësisë dhe forcimin e institucioneve kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar. Projekte të financuara

²³⁹Palagonia G., *L'aquila e la piovra. Un poliziotto italiano in missione in Albania*, Cento Autori, 2015. Libër që trajton lidhjet mes mafias italiane dhe asaj shqiptare në Shqipëri dhe Itali, fq 56.

²⁴⁰Gurciullo, S. 'Organised Crime Infiltration in the Legitimate Private Economy: An Empirical Network Analysis Approach', 2014, fq 89.

²⁴¹Zhilla, F., & Lamallari, B., 'Evolution of the Albanian Organized Crime Groups. Open Society Foundation for Albania' 2016, fq 45.

nga Bashkimi European dhe nga qeveria italiane kanë kontribuar në modernizimin e policisë shqiptare dhe rritjen e kapaciteteve hetimore.

Një nga format më të përhapura të krimit të organizuar mes Shqipërisë dhe Italisë është trafiku i drogës. Shqipëria është përdorur shpesh si vend tranzit për drogën që vjen nga Lindja e Mesme dhe shkon drejt tregjeve europiane. Gjithashtu, kultivimi i kanabisit në Shqipëri ka qenë një problem i madh për shumë vite. Grupet kriminale shqiptare kanë bashkëpunuar shpesh me organizata mafioze italiane për transportin dhe shpërndarjen e drogës. Një tjetër fenomen shqetësues është trafiku i qenieve njerëzore.

Në vitet 1990 dhe në fillim të viteve 2000, shumë gra dhe vajza shqiptare u trafikuan drejt Italisë për shfrytëzim seksual. Përballë kësaj situatë, autoritetet e të dy vendeve ndërmorën operacione të përbashkëta për çmontimin e rrjeteve kriminale dhe mbrojtjen e viktimave. Pastrimi i parave përbën gjithashtu një sfidë serioze. Organizatat kriminale përdorin biznese të ndryshme për të legalizuar fitimet e paligjshme. Investimet në ndërtim, turizëm dhe aktivitete tregtare janë përdorur shpesh për fshehjen e burimit të parave. Për këtë arsye, bashkëpunimi financiar dhe kontrolli bankar ndërmjet dy vendeve është bërë shumë i rëndësishëm.

Krimi kibernetik²⁴² është një tjetër formë moderne e krimit të organizuar që po merr përmasa gjithnjë e më të mëdha. Hakerimet, mashtrimet online dhe vjedhja e të dhënave financiare kërkojnë bashkëpunim të avancuar teknologjik ndërmjet institucioneve shqiptare dhe italiane. Në këtë drejtim, trajnimet dhe shkëmbimi i ekspertizës kanë ndihmuar në përmirësimin e kapaciteteve të hetimit. Rëndësia e bashkëpunimit ndërkombëtar Lufta kundër krimit të organizuar nuk mund të fitohet nga një shtet i vetëm.

Organizatat kriminale janë fleksibile dhe përdorin rrjete ndërkombëtare për të shmangur kontrollin ligjor²⁴³. Për këtë arsye, bashkëpunimi mes Shqipërisë dhe Italisë përbën një shembull të rëndësishëm të koordinimit ndërkombëtar në fushën e sigurisë. Një rol të madh luajnë organizata ndërkombëtare si Europol, Interpol dhe Eurojust, të cilat ndihmojnë në shkëmbimin e informacionit dhe koordinimin e hetimeve. Shqipëria, në kuadër të integritetit european, ka rritur bashkëpunimin me këto institucione dhe ka harmonizuar legjislacionin e saj me standardet europiane. Bashkëpunimi ka ndikim pozitiv edhe në forcimin e besimit ndërmjet qytetarëve dhe institucioneve shtetërore. Kur qytetarët shohin rezultate konkrete në luftën kundër krimit, rritet besimi te drejtësia dhe siguria publike. Gjithashtu, ulja e nivelit të kriminalitetit ndikon pozitivisht në zhvillimin ekonomik dhe në tërheqjen e investimeve të huaja. Megjithatë, ekzistojnë ende sfida të rëndësishme. Korrupsioni, mungesa e burimeve financiare dhe ndikimi i grupeve kriminale në ekonomi dhe politikë mbeten probleme serioze. Përballë këtyre sfidave, Shqipëria dhe Italia duhet të vazhdojnë të forcojnë bashkëpunimin e tyre dhe të investojnë në teknologji, arsimim dhe reforma institucionale.

²⁴² Është çdo veprim i paligjshëm që kryhet përmes kompjuterëve, internetit ose rrjeteve digjitale, me qëllim dëmtimin, vjedhjen e të dhënave, mashtrimin ose përfitimin financiar. Ky lloj krimi përdor teknologjinë si mjet kryesor për të sulmuar individë, kompani ose institucione shtetërore. **Format kryesore të krimit kibernetik/** Vjedhja e të dhënave personale, hackerimi i llogarive ose sistemeve kompjuterike, mashtrimet online (fraud), vjedhja e identitetit, shpërndarja e viruseve dhe mallrave, sulmet ndaj bankave ose institucioneve financiare, shantazhi përmes internetit, trafikimi i paligjshëm në “dark web”

²⁴³ Stojarová, V., ‘Organized Crime in the Western Balkans, HUMSEC Journal, 2019.

Bashkëpunimi ndërmjet Shqipërisë dhe Italisë në luftën kundër krimit të organizuar ka qenë dhe mbetet një faktor shumë i rëndësishëm për sigurinë dhe stabilitetin e rajonit. Përmes operacioneve të përbashkëta, shkëmbimit të informacionit dhe reformave institucionale, të dy vendet kanë arritur rezultate të rëndësishme në luftën kundër trafikut të drogës, trafikut të qenieve njerëzore dhe pastrimit të parave²⁴⁴. Italia ka ndihmuar Shqipërinë në forcimin e institucioneve ligjzbatuese dhe në afrimin me standardet europiane, ndërsa Shqipëria ka rritur angazhimin e saj në bashkëpunimin ndërkombëtar kundër krimit. Megjithëse sfidat vazhdojnë të ekzistojnë, progresi i arritur tregon se bashkëpunimi dhe koordinimi janë mënyra më efektive për të luftuar organizatat kriminale. Në të ardhmen, është e nevojshme që ky bashkëpunim të zgjerohet edhe më shumë, sidomos në fushën e teknologjisë dhe hetimeve financiare. Vetëm përmes një angazhimi të përbashkët dhe të vazhdueshëm mund të garantohet siguria dhe sundimi i ligjit në Shqipëri, Itali dhe në gjithë Europën.

Nga një analizë objektive e situatës aktuale të kriminalitetit në vend dhe e reagimit institucional ndaj tij del i rëndësishëm dhe i ngutshëm rikonceptimi dhe ridimensionimi i përpjekjeve të shtetit e më gjerë për luftën ndaj krimit. Përpjekjet e një shoqërie për parandalimin e krimit asnjëherë nuk janë të mjaftueshme dhe aq më pak të tepërta. Iniciativat për dhënien prioritet parandalimit të fenomenit kriminal në përputhje edhe me politikat e ngjashme evropiane e botërore, duhen shoqëruar me ndryshime ligjore pas një konsultimi të gjerë e profesional. Kjo nënkupton njëherësh edhe një ndryshim rrënjësor në qasjen ndaj parandalimit të krimit dhe në vetë dokumentet strategjike dhe politikat që adresojnë këtë fenomen, në përputhje me praktikën e suksesshme botërore dhe udhëzimet e institucioneve të Bashkimit Europian në këtë fushë.

Praktika botërore sugjeron se përpjekjet për parandalimin e kriminalitetit kanë gjithnjë e më shumë peshë në politikat e strategjitë kombëtare të sigurisë së vendeve të ndryshme, ku jo vetëm investimet dhe financimet buxhetore, por dhe orientimi i strukturave të autoriteteve të zbatimit të ligjit bëhet në mbështetje të prioritetit që i jepet parandalimit dhe luftës kundër krimit.

Nëse i referohemi kontinentit plak evropian, ajo ç'ka bie menjëherë në sy në praktikën e saj është serioziteti dhe rëndësia që institucionet e Bashkimit Europian i kushtojnë parandalimit të krimit. Duke parë tendencën në rritje të kriminalitetit si dhe nevojën për parandalim, ato kanë ndërmarrë një sërë masash e iniciativash në këtë drejtim.

Kështu, Parlamenti Evropian miratoi më 16 dhjetor 1993 “Rezolutën për krimin ordiner në zonat urbane dhe lidhjet e tij me krimin e organizuar”²⁴⁵. Në këtë rezolutë parlamenti evropian merr përsipër që të krijojë një rrjet evropian të parandalimit të krimit i cili do të emërohej “Rrjeti”. Ky rrjet do të shoqërohej edhe me ngritjen e strukturave kompetente përkatëse të cilat do të garantonin dhe do të siguronin zbatueshmërinë e detyrve të kësaj rezolute, rrjeti do të kontribuonte në zhvillimin e aspekteve të ndryshme të parandalimit të

²⁴⁴ Po aty

²⁴⁵ European Parliament Resolution on small-scale crime in urban areas and its links with organized crime, 1993, fq 50, parë më datë 28.12.2024.
<http://eur-lex.europa.eu/>.

krimit në BE dhe do të mbështesë aktivitetet e parandalimit në nivel lokal e rajonal duke mbuluar të gjithë tipet e kriminalitetit.

Më 17 nëntor 1998, u miratua “Rezoluta për direktivat dhe masat për parandalimin e krimit të organizuar në lidhje me ngritjen e një strategjie gjithëpërfshirëse për ta luftuar atë”²⁴⁶. Traktati i Bashkimit European në përmbajtjen e tij sanksionon se objektivi i Bashkimit European në fushën e bashkëpunimit policor dhe gjyqësor në çështjet penale duhet të arrihet duke parandaluar dhe luftuar krimin e organizuar apo tjetër²⁴⁷. Kjo theksohet përmes objektivit për të patur një zonë të sigurt për qytetarët e Bashkimit European, në artikullin 29 të tij, përmes kooperimit mes shteteve në fushën e drejtësisë penale.

Komisioni European miratoi në mars 2004 një “Komunikim mbi parandalimin e krimit në BE”. Duke pasur parasysh se krimi jo i organizuar kryhet në nivel lokal, komunikimi rikërkoi zbatimin e politikave efektive me mbështetje kombëtare. Për shkak se disa shtete anëtare nuk kanë zhvilluar ende politika të parandalimit të krimit jo të organizuar, Komisioni u ka kërkuar angazhim në miratimin e tyre²⁴⁸.

Në kuadër të këtyre masave është i rëndësishëm vijimi i konsultimeve gjithëpërfshirëse të draftit të nismës së sipërpërmendur ligjore, përmirësimi eventual në përputhje me aktet e BE dhe konkludimi i procedurave parlamentare për miratimin e saj, si edhe të akteve të tjera nënligjore që burojnë nga këto ndryshime në legjislacion. Përfshirja e institucioneve të specializuara dhe me ekspertizën e përvojën e duhur në këtë fushë do të lehtësonte vetë procesin e zbatimit të kësaj qasje të re në parandalimin e krimit, nëpërmjet monitorimit të vazhdueshëm të rezultateve dhe ndikimit të tyre në jetën sociale të komunitetit.

Iniciativa e sipërpërmendur ligjore për parandalimin e krimit dhe krijimi i strukturave të sugjeruara nga kjo iniciativë përbëjnë një domosdoshmëri dhe një investim të rëndësishëm për një të ardhme të sigurt e të qetë të shoqërisë, si edhe për integrimin e vendit në familjen e demokracive perëndimore. Në këtë kontekst, është thelbësore ndërmarrja e disa hapave të cilët krijojnë premisa të qëndrueshme për suksesin e përpjekjeve shtetërore dhe shoqërore për parandalimin e krimit:

- Zhvillimi i një qasje gjithëpërfshirëse në fushën e parandalimit të krimit që mundëson zgjidhje të qëndrueshme në përputhje me eksperiencat e sukseshme botërore dhe rekomandimet e BE

²⁴⁶ European Parliament Resolution on guidelines and measures for the prevention of organized crime with reference to the establishment of a comprehensive strategy for combating it, 2022, fq 67, parë më datë 05.12.2024.

http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organised_crime/

²⁴⁷ Treaty of the european union.

²⁴⁸ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Crime prevention in the European Union, 2001, fq 43, parë më datë 28.12.2024.
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organised_crime.

- Ndërgjegjësimi i autoriteteve shtetërore dhe aktorëve të tjerë të interesuar për domosdoshmërinë e ndryshimit të politikave të parandalimit të krimit dhe të krijimit të një strategjie e strukture unike përgjegjëse.
- Rifreskimi dhe përmirësimi i dokumenteve strategjike (sektorialë e ndërsektorialë) në funksion të ndërlidhjes sa më efektive të tyre me objektivat, strukturat dhe instrumentet e një strategjie të re në parandalimin e krimit.
- Ndërgjegjësimi dhe përfshirja aktive e institucioneve të ndryshme dhe përfaqësuesve të sektorëve të tjerë (privat - civil) të shoqërisë në procesin e hartimit të politikave të parandalimit, të instrumenteve ligjore - nënligjore të implementimit të tyre dhe në vetë zbatimin e e masave që synojnë parandalimin e krimit.

Në vazhdimësinë e nismave europiane, (Rrjeti European i Njesisë së Parandalimit të Krimit)²⁴⁹EUCPN, e cila përbën rrjetin European të parandalimit të krimit, është përqëndruar në krimet urbane dhe krimet e të rinjve. Një formë efektive e sugjerueshme nga ana e këtij organizmi european është, duke u ndalur në lloje të veçanta dhe specifike të mirëpërcaktuara të volumit kriminal në një vend²⁵⁰. Ky raport theksoi se dhënia prioritet është një metode efektive e parandalimit të krimit, dhe ky proces mund të realizohet duke marrë në analizë të dhënat statistikore të trendit të brendshëm kriminal pasi ndihmon strukturat të ndërhyjnë në sektorë të caktuar social.

Programi "Crime Stoppers" është një nga programet me kosto efektive në morinë e programeve që janë inicuar kundër krimit. Këto janë organizata të bazuara në komunitetet në nivel lokal i ndërtuar mbi një partneritet të trefishtë mes agjensive të zbatimit të ligjit, mediat dhe qytetarët privat - të gjithë të cilët ndajnë një shqetësim për mirëqenien dhe sigurinë e komunitetit të tyre²⁵¹. Sipas këtij programi, fakteve për krime të pazgjidhura publikohen nga mediat lokale dhe nga qytetarët kërkohet të telefonojnë në numrin Crime Stoppers nëse ata kanë ndonjë informacion në lidhje me krimin. Crime Stoppers siguron një garanci për anonimitetin dhe nxitje të një shpërblim të mundshëm të parave të gatshme deri në 1000 \$ për informacionin që çon në një arrestim. Informatorëve u jepen numrat dhe kodet që do të përdoren në të gjitha komunikimet. Edhe mënyra e pagimit të shpërblimeve është projektuar për të mbrojtur identitetin e thirrësit në të.

Parandalimi i Krimit Nëpërmjet Konceptimit të Mjedisit (CPTED), është një koncept në parandalimin e krimit i cili pohon se është struktura e mjedisit ai i cili mund të ushtrojë një ndikim në kontrollin e sjelljeve devijuese të njerëzve përmes projektimit ambjentual të rrethinave urbane²⁵². Duhet krijuar mjedise të tilla që t'u japin mundësi njerëzve të angazhuar në sjellje normale për të vëzhguar hapësirën përreth tyre, duke krijuar kështu, me dashje, një atmosferë në të cilën aktet devijante do të ndiheshin të përditshme dhe të ekspozuara. Për fat

²⁴⁹ European Union of Crime Prevention Network, EUCPN, parë më datë 28.12.2024. [Homepage | EUCPN](#)

²⁵⁰ Po aty.

²⁵¹ Governor's crime commission, community crime prevention, 2019, parë më datë 28.12.2024. [www.campaignforyouthjustice.org/.../NCYouthAccountabilityTaskForcepresentationbyGCC.doc](#)

²⁵² Po aty.

të keq, shumë prej nismave parandaluese sot nuk e marrin parasysh këtë filozofi. Kjo mund të vërehet në përhapjen e lagjeve problematike, sidomos në qendrat tona urbane.

Nëse i referohemi OKB-së, strategjitë e parandalimit të krimit kanë qenë ndër prioritetet e para të axhendës së saj. Ato fokusohen në drejtim të parandalimit social dhe atij situacional, duke synuar konkretisht të ulin prirjen ose mundësitë kriminale. Veprimtaria e parandalimit social në eliminimin e problemeve (si mungesë e kujdesit të duhur prindëror, shëndet i rëndë mendor e fizik, mosarsimim i duhur) lidhet me ngritjen e marrëdhënieve komunitet - polici lokale, edukimin e të rinjve me ligjin, banesë për të pastrehët dhe programe për viktimat e drogës etj. Parandalimi situacional i krimit përdor teknologjinë e fundit si nga autoritetet e zbatimit të ligjit ashtu edhe nga sektori privat i sigurisë.

Disa qeveri kanë miratuar e financuar projekte situacionale për planëzimin e qyteteve dhe arkitekturën për të parandaluar vjedhjet e banesave, bankave etj. Të tjera janë përqëndruar në “pikat e nxehta” të krimit në zonat urbane apo në ndihmën ndaj viktimave, veçanërisht atyre të dhunës në familje etj. Për t’u përmendur janë dhe ngritja e funksionimi i Qendrës për Parandalimin Ndërkombëtar të Krimit dhe rrjetit të Programit të Kombeve të Bashkuara për Parandalimin e Krimit dhe Drejtësinë Penale dhe nxitja e bashkëpunimit ndërkombëtar në bazë të marrëveshjeve të nënshkruara e aderimit në organizma ndërkombëtare²⁵³. Orientimet e këtyre shteteve kanë synuar drejt ndërthurjes së parandalimit si masë kryesore me luftën ndaj fenomeneve kriminale.

Nën drejtim të Organizatës së Kombeve të Bashkuara, kemi iniciativën e ndërmarrë në lidhje me parandalimin kriminal të të rinjve, kjo pasi parandalimi i kriminalitetit tek të rinjtë është një pjesë thelbësore e parandalimit të krimit në shoqëri. Duke u përfshirë në veprimtari të ligjshme dhe shoqërisht të dobishme dhe duke treguar një prirje humaniste ndaj shoqërisë dhe pikëpamjeje ndaj jetën, të rinjtë mund të zhvillojnë qëndrime jo kriminogjene.

Parandalimi i suksesshëm i kriminalitetit tek të rinjtë kërkon përpjekje prej gjithë shoqërisë për të siguruar zhvillimin harmonik të tyre, duke respektuar dhe nxitur zhvillimin e personalitetit të tyre që nga fëmijëria e hershme²⁵⁴.

Për zbatimin e kësaj direktive dhe po sipas saj, mirëqenia e të rinjve që nga fëmijëria e hershme duhet të jetë fokusi i çdo programi parandalues.

Nevoja dhe rëndësia për një politikë të përshkallëzuar parandaluese të kriminalitetit dhe studimi i rregullt e përpunimi i masave duhet të merren në parasysh. Kjo politikë duhet të mënjanojë kriminalizimin dhe penalizmin e një të mituri për sjellje që nuk shkaktojnë dëme të rënda për zhvillimin e të miturit ose dëmtojnë të tjerët dhe duhet të përfshijnë: parashikimin e mundësive, veçanërisht të mundësive të arsimimit, për të përmbushur nevojat e ndryshme të të rinjve dhe për të shërbyer si struktura mbështetëse për mbrojtjen e zhvillimit individual të të gjithë të rinjve, veçanërisht të atyre që rrezikohen në mënyrë të dukshme apo janë të rrezikuar

²⁵³ United Nations Economic and Social Council, Commission on Crime Prevention and Criminal Justice - Guidelines for the Prevention of Crime - Report on the eleventh session, 2018, fq 10.

²⁵⁴ Direktivat e Rijadit, Miratuar dhe shpalluar nga Asambleja e Përgjithshme me Rezolutën 45/112.

nga shoqëria dhe kanë nevojë për përkujdesje, mbrojtje dhe mbrojtjen e mirëqenies, zhvillimit, të drejtave dhe interesave të të gjithë të rinjve²⁵⁵.

Po ti referoheshim një nga dokumenteve më të rëndësishme të OKB-së, të miratuara në kongresin e 10 të Kombeve të Bashkuara për Parandalimin e krimit, do të vinim në pah se ky dokument, ndër të tjera, thekson se parandalimi i krimit përbën një nisëm e cila duhet të përshëndetet gjerësisht për vetë faktin pasi ajo redukton kostot e përgjithshme të politikave të një shteti në luftën ndaj krimit²⁵⁶. Kjo përkthehet në atë që parandalimi i krimit mbetet një armë ekonomike dhe jo vetëm në krahasim me aktet ndëshkuese të politikave penale. Për shembull, ky dokument thekson se krimi konvencional dhe krimi në publik mund të reduktohet përmes rojeve publike të cilat sdo të jenë gjë tjetër veçse rekrutë të marrë nga shtresat e papuna, dhe krimi konvencional përmes dhënies së mundësisë së aksesit në kurset e ndryshme trajnuese aftuese, në mënyrë të tillë largimin nga rruga e rekrutimit nëpër organizata kriminale të mundëshme. Partneriteti me autoritet lokale, me policinë dhe me grupet e biznesit ka rezultuar në fakt edhe shumë efikase dhe e sukseshme në reduktimin e krimit²⁵⁷.

Megjithatë, përdorimi privat i mjeteve të reja dhe fjalës më të fundit të teknologjisë përbën një tjetër metodë të rekomandueshme për parandalimin e të qënurit viktimë. Mjetet survejuese të lokaleve private, pa kërkuar ndihmën e policisë profesionale, do të sillnin në rezultate rritëse të moscënimit personal dhe pronësor.

Koncepti i parandalimit sot është shtrirë edhe në arkitekturën urbane, në planifikimin urban dhe jo vetëm. Kjo e fundit është parë si një formë tjetër alternative dhe e mundëshme e preventimit social duke qenë se ajo në mënyrë indirekte ndikon në krimin urban, përmes krijimit të hapësirave të hapura dhe tepër publike duke shmangur zonat kriminale të mundëshme. Tashmë kjo strategji është bërë pjesë edhe e politikave zyrtare të kontrollit të krimit në shumë vende të Europës duke përfshirë Britaninë, Holandën dhe Francën, kjo për shkak të efekteve tepër të suksesshme në parandalimin e një game të gjerë shkeljesh të ndryshme.

Gjithë sa thamë më sipër, nuk mund të themi se ka pasur një përkrahje maksimale dhe të zjarrtë nga të gjithë, kjo pasi ka nga ata skeptikë të cilët theksojnë se në të ardhmen me këtë nisëm do të kemi një shoqëri mosbesuese ndaj vetvetes, të fortifikuar brenda shtëpive të veta dhe të izoluar brenda kështjellave private. Një tjetër pengesë që ngrihet nga skeptikët është fakti i mungesës serioze të fondeve për politikën parandaluese, fonde të cilat orientohen më së tepërmi në ndërtimin e sistemeve ndëshkuese të drejtësisë penale.

Për të vazhduar më tej me politikën parandaluese që të dyja shtetet kanë ndërmarrë për të bashkëpunuar në luftën kundër krimit të organizuar, na vjen ndër mend menjëherë një korpus i tërë ligjesh të cilat normojnë fusha specifike të mardhënieve njerëzore. Por termi politikë parandaluese vlen të theksohet se është zhvillur mbi shpatullat e shtetit tani më jo si një trup

²⁵⁵ Po aty.

²⁵⁶ Tenth United Nations Congress on: Prevention of crime and the treatment of offenders, www.uncjin.org/Documents

²⁵⁷ Po aty. \ curbing criminal desire.

rregullash, por si një trup programesh socialo-ekonomiko-kulturore, të cilat në thelb të tyre përmbajnë një riorganizim tërësor dhe në mos tërësor pjesor, nisur kjo nga nevojat sociale, të shoqërisë dhe të mënyrës së jetesës dhe të funksionimit të hallkave sociale. Pikërisht duke marrë shkas nga këto nevoja të cilat më së shumti bëhen imediate për shkak të vet karakterit të masave të cilave ato i referohen, tabelat orientuese parandaluese për një shtet ndryshojnë në kohë dhe në hapësirë.

Megjithatë, kuadri ligjor duhet parë si një mekanizëm i cili ndryshon në varësi të ndryshimit të vendosjes së marrëdhënieve mes individëve në shoqëri, të cilat reflektohen pastër në të gjitha hartat sociale të cilat projektohen raporte shoqërore dinamike të cilat kërkojnë dhe ndërhyrje ligjore patjetër. Duhet theksuar se kuadri legjislativ i një vendi karakterizohet nga dinamizmi social po aq sa edhe vet programet sociale të cilat hartohen mbi këto baza. Në këtë aspekt mund ta shohim ndikimin e programeve parandaluese si indikator korrent të ndryshimeve ligjore të mundëshme, pasi ekzistencat kohore e imponojnë një zgjidhje të tillë, duke marrë dhe parasysh dhe kostot e kundërta të cilat një shtet do të kishte nëse nuk do të hartonte dhe zbatonte modelet e sugjeruara nga punonjësit social. Patjetër që një iniciativ e tillë prima facia do të tingëllonte paksa kostoze për të tashmen që na takon, por nëse do të mendonim dhe do të pretendonim për një të ardhme me një nivel kriminaliteti të reduktuar patjetër që do ndryshonim drejtim dhe pikërisht këtu lind dhe nevoja për programe me karakter të ndryshëm nga ato penalo-juridike të cilat limitohen në masat ndëshkuese dhe represive të një shteti duke mos marrë parasysh dhe karakterin human që duhet ta karakterizojë një legjislacion dhe frymën e tij të përgjithshme.

Çfarë do të thotë kjo? Kjo do të thotë një decentralizim të sistemit të masave të luftës në parandalimin kriminal, pra zgjerim pjesmarrjeje komunitare dhe jo vetëm shtetërore (etatike) të strukturave ndërluftuese. Dhe meqë ju jemi referuar strukturave të cilat janë më afër me qytetarin në këtë mision të vështirë por jo të pamundur, atëherë po theksojmë se qëllimi kryesor i programeve parandaluese është sensibilizimi dhe nxitja e policisë dhe institucioneve arsimore për të modeluar partneritete të efektshme për bashkëpunimin institucional në fushën e edukimit për parandalimin e krimit. Do të vlerësohet gjendja aktuale e marrëdhënieve shkollë-polici dhe do zhvillohen modele ndërhyrjeje në programet mësimore të kopshteve, shkollave elementare dhe atyre të mesme. Këto modele të programeve mësimore do t'u bëjnë të mundur shkollave të fusin në përdorim tema mësimore mbi sigurinë, rendin publik, policimin në komunitet dhe bashkëpunimin me policinë, duke kontribuar në këtë mënyrë në rritjen e mirëbesimit midis policisë dhe komunitetit. MAS ka ndërmarrë një aksion kombëtar, në arsim, për t'i thënë "Stop dhunës ndaj fëmijëve në shkollë". Qëllimi i këtij aksioni është që në të gjitha institucionet arsimore dhe edukative të sigurohet një klimë pozitive ku fëmijët dhe nxënësit të edukohen dhe të mësojnë në kushte të sigurta, larg dhunës, që realizimi i procesit të mësimdhënies dhe nxënies të mbështes dhe respektojë të drejtat universale të njeriut, që shkolla të sigurojë një mjedis ku sjelljet e dhunshme ndaj fëmijëve të mos tolerohen dhe ku të përvetësohen sjellje dhe vlera jo të dhunshme²⁵⁸.

²⁵⁸ Qarkore "Për marrjen e masave për përmirësimin e punës edukative në shkollë dhe parandalimin e dhunës", Nr. 8373 prot. Tiranë më, 26.11.2006. Kjo qarkore është miratuar nga Ministria e Arsimit dhe e Shkencës është dhe rezultati kryesor i nismave dhe do të përdoret në afat të gjatë si pjesë e programit

Edukimi i fëmijëve dhe të rinjve është një element i rëndësishëm parandalues i dhunës në familje. Sistemi arsimor është evidentuar si tejet i rëndësishëm në ndryshimin e qëndrimeve të brezit të ri. Trajtimi i dhunës në familje jepet si një rekomandim që të zbatohet nëpër shkolla por ende s'ka asnjë program konkret që të ketë zbatuar njohuritë për dhunën.

4.2. Parandalimi i krimit të organizuar në Itali bazuar në legjislacionin civil dhe penal

Në këtë çështje do të fletet për legjislacionin e aprovuar në Itali në rrjedhë kronologjike mbi luftën kriminale të organizuar. Për të vazhduar me doktrinën italiane dhe debatet që ekzistojnë në lidhje me legjislacionin italian kundër krimit të organizuar. Gjithashtu në fund të kësaj çështje do të bëhet një krahasim midis Shqipërisë dhe Italisë në lidhje me legjislacionin që ka secili nga shtetet mbi luftën kundër krimit të organizuar.

Ligji²⁵⁹: është një sistem rregullash dhe normash shoqërore që njerëzit duhet të ndjekin në një shoqëri apo vend. Ligjet vendosen dhe zbatohen nga institucionet dhe organet ligjore përkatëse të shoqërisë. Ligji është marrëveshje (dukuri e rregullt) e përcaktuar me disa fjalë nga një bashkësi njerëzish apo njerëzimit. Ligjit i nënshtrohen të gjithë pjesëmarrësit që direkt apo indirekt kanë marrë pjesë në formulimin e tij.

Legjislacioni kundër krimit të organizuar në Itali është një nga më të fuqishmit dhe të sofistikuarit në botë. Ky legjislacion ka evoluar gjatë dekadave për të luftuar fenomenet e krimit të organizuar, përfshirë mafia, trafikimin e drogës, pastrimin e parave dhe krime të tjera të rënda. Ja disa nga elementet kryesore të këtij legjislacioni:

- Ligji mbi "Mafian" dhe "Krimin e Organizuar" (1948): Një nga ligjet më të rëndësishme të miratuar pas Luftës së Dytë Botërore është ligji kundër mafias. Ky ligj i dha mundësi autoriteteve italiane të krijonin instrumente të fuqishme për të luftuar mafien, përfshirë konfiskimin e pasurisë dhe burgosjen e individëve të lidhur me organizatat kriminale. Ligji mbi "Mafian" dhe "Krimin e Organizuar" i vitit 1948, në Itali, është një akt juridik i njohur si një masë e fortë për të luftuar krimin e organizuar, sidomos kundër grupeve mafioze, që kishin pasur ndikim të madh në politikën dhe shoqërinë italiane. Ky ligj u miratua për të luftuar me forcë ndikimin e grupeve mafioze si Cosa Nostra, Camorra dhe Ndrangheta. Një nga pikat kryesore të ligjit ishte mundësia e konfiskimit të pasurive të individëve dhe grupeve të lidhura me krimin e

mësimor në të gjitha nivelet para-universitare. Pikërisht kjo qarkore përbën pjesë të politikave të Ministrisë së Arsimit dhe Shkencave si pjesë e politikave sociale të cilat kanë një efekt dobiprurës në hartimin e legjislacionit preventive të përgjithshëm dhe atij të posaçëm.

²⁵⁹ Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Albania, Fifth Round Mutual Evaluation Report. Moneyval (2018), fq 34, parë më datë 23.07.2024: <https://rm.coe.int/committee-of-experts-on-the-evaluation-of-anti-money-laundering-measures/16808ff138>

organizuar. Po ashtu, ai mundësoi ndjekjen penale të atyre që ishin të përfshirë në organizata mafioze, duke përfshirë dhe ata që ndihmonin ose mbanin lidhje me to. Ligji gjithashtu krijoi mundësi për ndjekjen e krimeve të pastrimit të parave dhe kontrollin e aktiviteteve të dyshimta financiare. Ky ligj shënoi një hap të rëndësishëm në përpjekjet e Italisë për të reduktuar ndikimin e grupeve mafioze dhe për të forcimin e sistemit ligjor për të ndjekur dhe ndaluar aktivitetet e krimit të organizuar. Ai gjithashtu krijoi një precedent të rëndësishëm për legjislacionin kundër krimit të organizuar në mbarë botën.

Një ndër pikat ku studiues të ndryshëm diskutojnë pikën që lidhet direkt me ligjin mbi "Mafian" dhe "Krimin e Organizuar" të vitit 1948 ishte se askush nuk mund të ndalohej, kontrollohet dhe as t'i nënshtrohet ndonjë kufizimi të lirisë personale nuk mund të ndalohej, inspektohet përveç me urdhër të Gjyqësorit që tregon arsyen dhe vetëm në ato raste dhe në atë mënyrë që parashikohet nga ligji. Në rrethana të jashtëzakonshme dhe në kushte të tilla nevojë dhe urgjence siç do të jetë përfundimisht të përcaktuara me ligj, policia mund të marrë masa të përkohshme të cilat do t'i referohen brenda 48 orëve. Gjyqësori për validim në mungesë të një vërtetimi të tillë brenda 48 orëve në vijim, do të revokohet dhe do të konsiderohet i pavlefshëm. Çdo akt i dhunës fizike ose morale ndaj një personi që i nënshtrohet kufizimit të lirisë personale do të dënohet. Ligji përcakton kohëzgjatjen maksimale të paraburgimit. Çështja kryesore është se, në sistemin e parandalimit të krimit, liria personale e individëve mundet të kufizohen në bazë të supozimeve dhe pavarësisht nga kryerja e një krimi, duke vendosur urdhra që synojnë lehtësimin e kontrollit dhe mbikëqyrjes së organeve përgjegjëse për të mbrojtur sigurinë publike. Urdhra të tillë mund të përfshijnë sekuestrimin dhe konfiskimin e pronave e personave që, edhe pse nuk dyshohet se i përkasin një shoqate të tipit mafioz, supozohet megjithatë se janë partnerë në veprimtari kriminale në cilësinë e fictive emëruesi i aseteve ("poseduesi fiktiv"), në mënyrë që të lejojë të tjerët të anashkalojnë rregullat për masat parandaluese në lidhje me pronën. Kështu, disa studiues ende sot akuzojnë të gjithë sistemin parandalues antimafia për paligjshmërinë kushtetuese për shkeljen e parimeve të prezumimit të pafajësisë dhe përgjegjësi personale (FILIPPI). Për më tepër, disa studiues theksojnë se masat parandaluese janë mjete për të cilat mund të përdoren qëllimet e mbrojtjes sociale në kurriz të lirisë personale, veçanërisht kur ato janë:

- përjashtohen nga kontrolli dhe garancitë e gjykatave dhe zbatohen drejtpërdrejt nga policia autoritetet. Mbrojtësit e tezës së kushtetutshmërisë së masave parandaluese (ndër të tjera MANTOVANI, NUVOLONE, MORTATI) pohojnë se masa të tilla gjejnë bazë ligjore në shumë dispozita të Kushtetutës. Së pari, neni 2 i Kushtetutës, i cili njeh të drejtat e pacenueshme të individit dhe mandaton Qeverinë që t'i mbrojë ata jo vetëm pasi janë shkelur, por edhe më parë. Së dyti, neni 41 i Kushtetutës, garantimin e lirisë së iniciativës ekonomike private dhe sigurimin që kjo e fundit nuk mundet të jetë në kundërshtim me dobinë shoqërore, ose të dëmtojë sigurinë, lirinë dhe dinjitetin e qenieve njerëzore. Së fundi, neni 42, i cili mbron të drejtat e pronës private, por gjithashtu parashikon se prona mund t'i nënshtrohet kufizimeve për të garantuar funksionin e saj shoqëror. Gjithashtu, neni 27 i Kushtetutës i cakton dënimit një funksion rehabilitues.
- dhe kështu fut në sistemin penal "parandalimin" si pjesë të dënimit. Duke vepruar kështu, prish korrelacionin e nevojshëm ndërmjet "dënimit" dhe "kryerjes së krimit". Me fjalë të

tjera, parandalimi dhe represioni përbëjnë një pjesë integrale të sistemit të drejtësisë penale, bazuar në funksionin parandalues dhe ndëshkues të dënimit. Megjithatë, kjo doktrinë nxjerr në pah se sistemi i parandalimit të krimit, në mënyrë që të jetë në përputhje me Kushtetutën Republikane, duhet të jetë në përputhje me parimin e paprekshmërisë e lirisë personale; në veçanti, neni 13 i Kushtetutës kërkon që çdo kufizim i lirisë personale të bazohet në dispozita ligjore të caktuara statutores dhe vendos që kufizimi i lirisë të zbatohet në kontekstin e proceseve gjyqësore me juridiksionin garancitë (kërkesat që plotësohen nëpërmjet “gjyqësimit” të procedurave që kanë të bëjnë me masat parandaluese).

- Më 1956 Gjykata Kushtetuese deklaroi paligjshmëria kushtetuese të nenit 157 të tekstit të konsoliduar të ligjeve të sigurisë publike lidhur me urdhrin e detyrueshëm të dëbimit dhe paralajmërimin për të mos u kthyer pa pëlqimin paraprak të organit të sigurisë publike të komunës. Neni 13 i Kushtetutës vendosi pas shqyrtimit gjyqësor. Masa të tilla, të motivuara në mënyrë adekuate, duhet të bazohen në fakte (dhe jo në dyshime) dhe duhet që Boshllëku rregullator që rezultoi nga vendimi i Gjykatës Kushtetuese u plotësua shpejt me ligjin nr. 27 dhjetor 1956. Masat parandaluese ndaj njerëzve të rrezikshëm për sigurinë dhe moralin publik ("Ligji i 1956"), i cili riorganizoi të gjithë sistemin e parandalimit të krimit me qëllim identifikimin më të saktë të kategorive të personave të rrezikshëm dhe sigurimin e disa garancive mbrojtëse. "Ligji i vitit 1956" futi, të paktën në pasazhet vendimtare, disa garanci juridiksionale në procedurë lidhur me masat parandaluese, të cilat deri më tani ishin lënë në masë të madhe në diskrecionin e autoriteteve të sigurisë publike. Vakumi ligjor i ardhur nga vendimi i Gjykatës Kushtetuese u plotësua shpejt me Ligjin e 27 Dhjetorit 1956 N. 1423 ("Masat parandaluese kundër personave që janë në rrezik për sigurinë dhe moralin publik") ("Akti i 1956"), që riorganizoi të gjithë sistemin e parandalimit të krimit me synimin për të identifikuar më saktë kategoritë e "personave të rrezikshëm" dhe për të parashikuar disa garanci mbrojtëse.

"Për sa i përket kushteve të aplikimit, neni 1 i ligjit të vitit 1956 identifikoi pesë kategori personash të rrezikshëm, të cilët “mund të paralajmërohen nga kreu i policisë”:

- 1) përtaci dhe endacakë të zakonshëm që janë të aftë për të punuar;
- 2) kushdo që është i përfshirë rregullisht dhe në mënyrë famëkeqe në aktivitete të paligjshme;
- 3) individët, sjellja dhe standardi i jetesës së të cilëve tregojnë se ata zakonisht jetojnë nga përfitimet e veprimtarive kriminale ose bashkëpunimi në to, ose sjellja e të cilëve jep arsye të mirë për të besuar se kanë prirje kriminale (të cilat, për demonstratat që kanë shkaktuar, japin arsye të arsyeshme për të besuar se ata janë të prirur për të kryer krime);
- 4) individët që për arsye të sjelljes së tyre duhet të konsiderohen si nxitës të prostitucionit, trafikimit të grave, korrupsionit të të miturve, kontrabandës dhe trafikut të paligjshëm të drogës;
- 5) ata që zakonisht merren me veprimtari të tjera në kundërshtim me moralin publik”.

Ligji parashikonte dy kategori kryesore të masave parandaluese:

- (a) Masat e aplikuara nga autoritetet policore (në veçanti nga shefi i policisë²⁶⁰: "Kuestori":

²⁶⁰ Neni 63, i Ligjit për Policinë e Shtetit, Nr. 9749, datë 4.6.2007, fq 67

- 'urdhri i dëbimit' ('urdhri i detyrueshëm i dëbimit'): i zbatueshëm për individët që janë një kërcënim për sigurinë në një vend të ndryshëm nga vendbanimi i tyre; organi policor urdhëron kthimin në vendbanimin.

(b) Masat e zbatuara nga autoriteti gjyqësor (Gjykata e rrethit për masat parandaluese):

- „mbikëqyrje speciale policore“; nëse është e nevojshme, kjo mund të kombinohet ose me një ndalim të qëndrimit në një ose më shumë komuna ose krahina të identifikuar ose, në rastin e personave veçanërisht të rrezikshëm, me një urdhër qëndrimi të detyrueshëm në një komunë të caktuar ('detyrimi për të banuar në një komunë specifike').

Në rast të mosrespektimit të një 'njoftimi me gojë', Gjykata e Rrethit mund të vendosë masa të mëtejshme siç është ndalimi për t'u shoqëruar me persona të dënuar për vepra penale ose që u nënshtrohen masave parandaluese ose sigurie; detyrimi për t'u kthyer në vendbanimin e tyre brenda një kohe të caktuar psh. në mbrëmje ose ndalimi për t'u larguar nga vendbanimi i tyre para një orari të caktuar në mëngjes, përveç në rast nevojë dhe pasi t'u ketë dhënë njoftim në kohë autoriteteve, ndalimin e mbajtjes së armëve të zjarrit, hyrjen në lokale ose klube nate dhe për të marrin pjesë në takime publike. Për nevojën dhe urgjencën, masat e përkohshme mund të zbatohen nga administrative Gjykata Kushtetuese, vendosi me 30 qershor 1964 n. 68: “Administrata publike, në kryerjen e detyrave të saj, miraton disa akte që çenojnë lirinë dhe dinjitetin e personit: akte për skualifikimi, sanksionet administrative, përfshirë ato disiplinore, të cilat mund të sjellin shkarkimin e nëpunësve civilë dhe rrezatimin nga shoqatat profesionale. Nuk është e detyrueshme që akte të tilla të jenë në kompetencën e autoritetit gjyqësor, me kusht që ato të miratohen në përputhje me garancitë kushtetuese dhe të ketë një shqyrtim gjyqësor të legjitimitetit të tyre”. Në thelb, Gjykata Kushtetuese vendosi se "kufizimet e lirisë personale sipas nenit 13 të Kushtetutës (d.m.th. kufizimet që mund të vendosen vetëm me urdhër të gjyqësorit) janë vetëm ato që çenojnë dinjitetin njerëzor deri në shkeljen e parimit të "habeas corpus".

- Në një vendim tjetër të rëndësishëm (n. 23, datë 4 mars 1964), Gjykata Kushtetuese pohoi një parim tjetër themelor: “Masat parandaluese nuk mund të merren vetëm mbi bazën e dyshimeve, por vetëm mbi bazën e një vlerësimi objektiv të fakteve që tregojnë zakonet. Sjellja dhe standardi i jetesës së personit shërben si një mbrojtje kundër vlerësimeve të pakontrollueshme dhe thjesht subjektive nga ata që nxisin ose zbatojnë masa parandaluese²⁶¹”.
- Në vitin 1980, Gjykata Kushtetuese vendosi sërish për këtë temë (aktgjykimi i datës 16 dhjetor 1980, nr. 177). Ai theksoi mospërputhjen me parimin e ligjshmërisë të nenit 1.3 të "Aktit i 1956" në atë që "nuk përshkruan një ose më shumë sjellje që mund të jenë objekt i një prej operatorëve në një zonë me diskrecion të pakontrolluar".
- Ligji i 3 gushtit 1988 n. 327 ("Akti i 1988") ndryshoi nenin 1 të "Aktit të 1956" në përputhje me udhëzimet e Gjykatës Kushtetuese; Neni 1 i Aktit të vitit 1956 (neni aktual 1 i Kodit të Ri Anti-Malia) parashikon si më poshtë: “individë të cilët, në bazë të elementeve faktike, mund të konsiderohen si të angazhuar zakonisht në veprimtari kriminale”, "individë të cilët, për shkak të sjelljes dhe standardit të tyre të jetesës dhe

²⁶¹ Filippi, L., 'Il procedimento di prevenzione patrimoniale', CEDAM, Padova 2002, fq 11.

në bazë të elementeve faktike, mund të konsiderohen si të përhershëm të përfituar nga krimi (qoftë edhe pjesërisht)". "individë të cilët, për arsye të sjelljes së tyre dhe në bazë të elementeve faktike, mund të konsiderohen si të prirur për kryerjen e krimeve që çënojnë ose rrezikojnë integritetin fizik ose moral të të miturve, shëndetin, sigurinë ose qetësinë publike.

Ligji Rrjeti i Krimit të Organizuar (1992). Ky ligj i mundësoi autoriteteve të luftonin më mirë krimin e organizuar, duke e trajtuar krimin si një fenomen të lidhur me grupe të strukturuar dhe me veprimtari ndërkombëtare. Ligji gjithashtu i lejonte ndjekësve të procedurave gjyqësore të përdornin dëshmitarë të mbrojtur dhe ofronte mundësi për sekuestrimin e pasurisë të fituar nga aktivitetet e paligjshme. Ligji I vitit 1992: ligjet forcuan sistemin represiv të krimit të organizuar. Ligji i konvertimit përfshin një sërë dispozitash: shtrëngimin e regjimit të burgjeve me ndalimin e dhënies së përfitimeve për anëtarët e krimit të organizuar (neni 15 D.L. 306/1992 i konvertuar në ligjin 356/1992), futja e masave të reja për mbrojtjen e atyre që bashkëpunimi me drejtësinë, futja e ndryshimeve në masat për parandalimin financiar. Ndryshime të tjera u futën me dekretin legjislativ të 20 qershorit 1994 n. 399 konvertuar, me ndryshime, në Ligjin 8 gusht 1994 n. 501. Neni 2 i këtij ligji prezanton kategorinë e të ashtuquajturit "konfiskim i zgjatur" (neni 12 seks i dekretit legjislativ nr. 306/1992). Ligji parashikon hipoteza specifike të konfiskimit në rastet e dënimit apo kërkesës sipas nenit 444 të kodit të procedurës penale për vepra të caktuara. Në këto raste "urdhërohet gjithmonë konfiskimi i pasurive, parave apo shërbimeve të tjera komunale në pronësi apo në dispozicion të të dënuarit (qoftë edhe nëpërmjet ndërmjetësve), kur personi nuk mund të justifikojë origjinën e tyre për shkak se vlera e tyre është në disproporcion me të ardhurat e deklaruar. për qëllime të tatimit mbi të ardhurat, ose për veprimtarinë e tij ekonomike"²⁶². Ligji i "Rrjetit të Krimit të Organizuar" i vitit 1992, i njohur gjithashtu si Ligji 416-bis i Kodit Penal Italian, është një hap shumë i rëndësishëm në luftën kundër krimit të organizuar në Itali. Ky ligj është një nga përgjigjet më të forta të shtetit italian ndaj ndikimit të grupeve mafioze si Cosa Nostra, Camorra, Ndrangheta dhe grupeve të tjera kriminale që operonin në vend. Ky ligj përshkruan dhe kriminalizon veprimtarinë e grupeve mafioze dhe ndihmësit e tyre. Ai e cilëson si një krim të rëndë bashkimin e individëve në grupe të organizuara që synojnë të ushtrojnë aktivitet kriminal, dhe njëkohësisht ofron dënime të rënda për ata që janë pjesë e këtyre rrjeteve të krimit. Ligji 416-bis gjithashtu e lidh krimin e organizuar me një sërë aktivitetesh të tjera kriminale, si shantazhi, trafikimi i drogës, korrupsioni dhe pastrimi i parave. Një element i rëndësishëm i këtij ligji është "prova e lidhjeve mafioze", që do të thotë se nuk është e nevojshme të provohet një krim i veçantë, por mjafton të provohet se individët janë pjesë e një grupi mafioz që angazhohen në aktivitete kriminale. Kjo mundëson që të ndiqen penalisht individë që mund të mos kenë kryer vetë krime konkrete, por janë pjesë e një strukture kriminale të organizuar. Një tjetër aspekt i rëndësishëm i ligjit është konfiskimi i pasurive të individëve dhe grupeve të lidhura me krimin e organizuar, për të goditur ekonominë e grupeve mafioze dhe për të çrrënjësuar ndikimin e tyre. Kjo ka ndihmuar në luftimin e pastrimit të parave dhe pasurive që vinin nga aktivitete të paligjshme. Ky ligj ka

²⁶² Cassano, F., 'Misure di prevenzione patrimoniale e amministrazione dei beni. Questioni e materiali di dottrina e giurisprudenza, Teoria e pratica del diritto, Diritto e procedura penale, GIUFFRÈ', Milano 1998; fq 43.

luajtur një rol të madh në shkatërrimin e ndikimit të mafias në Itali dhe ka ndihmuar në forcimin e përpjekjeve të shtetit për të luftuar krimin e organizuar dhe pastrimin e parave.

Ai ka qenë një nga shtyllat kryesore të fushatës kundër mafias pas periudhës së dhunshme të viteve 1980 dhe 1990, që përfshinte vrasjen e gjykatësve dhe oficerëve të policisë që luftonin kundër kimit të organizuar, siç ishin vrasjet e Giovanni Falcone dhe Paolo Borsellino në vitin 1992

- Më 27 maj 1993, pesë persona u vranë në masakrën që ndodhi në via "dei Georgofili" në Firenze; më 27 korrik 1993, pesë persona u vranë në masakrën që ndodhi në via Palestro në 14 maj 1993, pati një tjetër sulm të dështuar në via Fauro në Romë; më 28 korrik 1993, një sulm i dështuar në St John Lateran në Romë dhe më 23 janar 1994 në stadiumin Olimpik në Romë.
- Gjatë luftës kundër mafias të ndërmarrë nga drejtësia, ku mbetën të vrarë dhjetëra burra të institucioneve, shoqëria civile filloi të reagojë. Në vitin 1995 u themelua shoqata antimafia "Libera" me qëllim të inkurajimit të shoqërisë civile në luftën kundër mafias, dhe promovimin e shtetit ligjor dhe drejtësisë Shoqata "Libera" promovoi një mbledhje nënshkrimesh për miratimin e një ligji. të iniciativës qytetare për disiplinimin e pasurisë së konfiskuar.
- Ligji 7 Mars 1996 n. 109 ("dispozitat për menaxhimin e pasurive të sekuestruara të konfiskuara") përcaktuan se pasuritë e konfiskuara fitohen nga shteti që i administron ato nëpërmjet një autoriteti shtetëror ("Autoriteti Kombëtar për administrimin e pasurive të sekuestruara dhe të konfiskuara nga krimi i organizuar" krijuar me dekretin legjislativ të 4 shkurt 2010 n. 4). Ligji i "Pastrimit të Parave" (1996): Ky ligj ka për qëllim të luftojë aktivitetet e kimit financiar dhe pastrimin e parave që rrjedhin nga aktivitete të paligjshme, duke përfshirë ato të lidhura me mafian dhe krimin e organizuar. Ai krijon një sistem të monitorimit të transaksioneve financiare dhe u mundëson autoriteteve të zbulojnë dhe ndalojnë aktivitete të dyshimta financiare.
- Ligji i Rrjetit të Kimit të Organizuar dhe Konfiskimi i Pasurive (2011): Ky ligj është një hap i madh në luftën kundër mafias, duke mundësuar konfiskimin e pasurisë të fituar nga krimi dhe shpërndarjen e saj për qëllime sociale. Ai është një instrument i fuqishëm për të goditur strukturat e mafies, pasi i lejon autoritetet të konfiskojnë pasuri, edhe nëse nuk ka prova të drejtpërdrejta të përfshirjes në krim.
- Konventa Europiane për Luftën Kundër Kimit të Organizuar (2004): Italia ka qenë një nga nënshkruesit kryesorë të konventës europiane që e bën krimin e organizuar një problem ndërkombëtar. Kjo ka mundësuar bashkëpunimin me shtetet e tjera të Bashkimit Europian për të luftuar krimin ndërkombëtar dhe për të zhvilluar një qasje të përbashkët kundër mafias. Përgjimi i Komunikimeve dhe Dëshmitarët e Mbrojtur: Një nga praktikatat më të rëndësishme për luftën kundër mafias është përdorimi i dëshmitarëve të mbrojtur dhe i përgjimit të komunikimeve²⁶³. Dëshmitarët që bashkëpunojnë me autoritetet mund të marrin mbrojtje të veçantë, ndërsa përgjimi i telefonave dhe komunikimeve të tjera ka mundësuar zbulimin e shumë grupeve

²⁶³ Cairo, A., 'Le misure di prevenzione patrimoniali, gestione giudiziaria, situazioni debitorie, e crisi dell'impresa. La tutela dei terzi', SATURA, Napoli 2007, fq 22.

kriminale. Nëpërmjet këtyre legjislacioneve dhe metodave, Italia ka bërë përpjekje të vazhdueshme për të luftuar krimin e organizuar dhe ka arritur të godasë struktura të fuqishme kriminale, si Cosa Nostra, Ndrangheta, Camorra dhe Sacra Corona Unita.

- Ligji 2010: Dekreti legjislativ i datës 4 shkurt 2010 n. 4 (i konvertuar me ligj të 31 marsit 2010 nr. 50: "Ngritja e Autoritetit Kombëtar për administrimin dhe destinacionin e pasurive të sekuestruara dhe konfiskuara nga krimi i organizuar") rregullon fazën e menaxhimit të pasurive të konfiskuara me qëllim përmirësimin e administrimit të pasurive të sekuestruara dhe të konfiskuara dhe për ta bërë destinacionin e tyre më fitimprurës. Është e qartë se lufta kundër mafias bëhet edhe nëpërmjet administrimit efektiv të pasurive të konfiskuara. Masat parandaluese financiare janë forcuar me të ashtuquajturat "paketa të sigurisë" të miratuara midis 2008 dhe 2009. Në veçanti, vlen të përmendet dekreti ligjor i 23 majit 2008 n. 92 (që përmban "masa urgjente në lidhje me sigurinë publike" të konvertuar nga ligji i 24 korrikut 2008 n. 125) sepse prezanton parimin e zbatimit jo të përbashkët të masave parandaluese lidhur me pronën (apo financiare) dhe masat parandaluese ndaj personave. Ligji parashikon që:

- 1) masat parandaluese personale dhe financiare mund të zbatohen veçmas;
- 2) masat parandaluese financiare mund të zbatohen edhe në rast të vdekjes së personit në fjalë;
- 3) në rast se vdekja e personit ndodh gjatë procedurës, ajo vazhdon kundër trashëgimtarëve ose pasardhësve.

➤ *"KODI I RI ANTIMAFIA"*

Ligji i 13 gushtit 2010 n. 136 ("Plani i posaçëm kundër mafies dhe delegimi në Qeveri për legjislacionin antimafia") delegon Qeverinë të miratojë një kod ligjesh dhe masash parandaluese kundër mafias, sipas një procedure me tre faza:

- a) mbledhja e legjislacionit antimafia të përfshira në organe të ndryshme të ligjeve (e drejta penale, procedurale dhe administrative), duke përfshirë dispozitat tashmë të përfshira në kodin penal dhe në kodin e procedurës penale);
- b) harmonizimin e legjislacionit të përmendur në shkronjën a);
- c) koordinimin e legjislacionit të përmendur në shkronjën a) me dispozitat e parashikuara nga ligji 136;
- d) në fund, përshtatja e legjislacionit italian me ligjin e Bashkimit Evropian.

Legjislacioni shqiptar dhe ai italian janë të ndryshëm në disa aspekte kur bëhet fjalë për luftën kundër krimit të organizuar, duke pasur parasysh historinë, strukturën e sistemeve juridike dhe fokuset specifike të secilit shtet në luftën kundër këtij fenomeni. Ja disa nga dallimet kryesore:

1. *Korniza ligjore dhe institucionet përkatëse*²⁶⁴:

Italia ka një sistem më të zhvilluar dhe të strukturuar ligjor për luftën kundër krimit të organizuar. Legjislacioni italian, i njohur për veprat ligjore si "Legjislacioni antimafia", ka pasur një histori të gjatë dhe ka krijuar një kornizë të fuqishme për luftën kundër grupeve mafioze, si Cosa Nostra, Ndrangheta dhe Camorra. Pjesë e kësaj kornize janë

²⁶⁴ Cairo, A., 'Le misure di prevenzione patrimoniali, gestione giudiziaria, situazioni debitorie, e crisi dell'impresa. La tutela dei terzi', SATURA, Napoli 2007, fq 37.

ligjet që lejojnë konfiskimin e pasurisë së grupeve kriminale, përndjekjen e drejtuesve të organizatave kriminale dhe ndjekjen e anëtarëve të organizatave.

Shqipëria: Pavarësisht përpjekjeve për të përmirësuar ligjin dhe për të krijuar mekanizma më të fortë për luftën kundër krimit të organizuar, sistemi ligjor është më i ri dhe ka pasur vështirësi në implementimin dhe forcimin e ligjit. Pas viteve 1990, Shqipëria ka miratuar disa ndryshime dhe ligje të reja për të luftuar krimin e organizuar, si ligjet për pastrimin e parave dhe përfshirja e pasurisë në luftën kundër grupeve kriminale. Megjithatë, zbatimi i këtyre ligjeve ka hasur në vështirësi për shkak të nivelit të korrupsionit dhe dobësive në institucionet ligjore dhe të rendit.

2. *Korrupsioni dhe lufta kundër tij:*

Italia: Lufta kundër krimit të organizuar ka përfshirë gjithashtu luftën kundër korrupsionit, një problem që ka prekur edhe shtetin italian. Në Itali, janë zhvilluar shumë hetime dhe procese gjyqësore të suksesshme për të hetuar lidhjet e grupeve kriminale me politikanët dhe bizneset. Gjithashtu, ka pasur krijimin e institucioneve speciale si DDA (Direzione Distrettuale Antimafia) dhe Guardia di Finanza që janë të specializuara për hetimin e krimit të organizuar dhe korrupsionit.

Shqipëria: Korrupsioni ka qenë një problem i rëndësishëm në Shqipëri, duke u lidhur me vështirësitë në luftën kundër krimit të organizuar. Në Shqipëri, megjithatë, ka pasur përpjekje për të luftuar korrupsionin, përmes agjencive si SPAK (Struktura e Posaçme Anti-Korrupsion) dhe BKH (Bureau i Hetimit të Krimit të Organizuar), por efektiviteti i këtyre strukturave ka qenë shpesh i kufizuar për shkak të ndërhyrjeve politike dhe mungesës së besimit të publikut në institucionet e drejtësisë.

3. *Përfshirja e organizatave ndërkombëtare dhe bashkëpunimi.*

Italia: ka krijuar një rrjet të fuqishëm të bashkëpunimit ndërkombëtar në luftën kundër krimit të organizuar, përfshirë koordinimin me Europol, Interpol, dhe agjenci të tjera të sigurisë ndërkombëtare. Ajo është një nga vendet lider në nismat për të luftuar krimin e organizuar në nivel global.

Shqipëria: Shqipëria, si pjesë e procesit të integritetit në Bashkimin Europian, ka intensifikuar bashkëpunimin me vendet e BE-së dhe me agjencitë ndërkombëtare si Europol dhe Interpol. Megjithatë, infrastruktura e bashkëpunimit dhe besimi në këto mekanizma është më i ri dhe më i pa konsoliduar sesa në Itali.

4. *Pasuritë e fituara nga krimi:*

Italia: Një nga veçoritë më të dallueshme të luftës kundër mafias në Itali është lufta për konfiskimin e pasurive të fituara nga krimi i organizuar. Me ligje të veçanta, si "Legge Rognoni" (1991), Italia lejon konfiskimin e pasurive, duke siguruar që grupet kriminale të mos mund të përfitojnë nga fitimet e paligjshme.

Shqipëria: Në Shqipëri është bërë një përpjekje për të miratuar ligje për konfiskimin e pasurive, përfshirë ligje për pastrimin e parave. Pavarësisht këtyre përpjekjeve, zbatimi i këtyre ligjeve është sfiduar nga mungesa e kapaciteteve të institucioneve dhe nivelet e larta të korrupsionit.

5. *Përfshirja e grupeve kriminale:*

6. Italia: Grupi mafioz i Cosa Nostra dhe ato të tjerë si Ndrangheta dhe Camorra janë shumë të strukturuar dhe kanë një histori të gjatë kriminale, duke u shtrirë edhe jashtë

territorit italian. Italia ka zhvilluar mekanizma të sofistikuar për të targetuar dhe luftuar këto grupe.

7. Shqipëria: Krimi i organizuar në Shqipëri është shpesh i lidhur me trafikun e drogës dhe emigracionin ilegal. Grupi kriminal shqiptar, shpesh i lidhur me grupet ndërkombëtare, ka lidhje të ngushta me Ballkanin, Europën dhe më gjerë, dhe është i angazhuar në aktivitete si trafiku i drogës dhe i armëve.

4.3.Parandalimi i krimit të organizuar në Shqipëri bazuar në legjislacionon civil dhe penal

Strategjia kombëtare për parandalimin dhe luftën ndaj PP/FT (në vijim Strategjia) është produkt i një procesi koordinimi dhe bashkëpunimi ndërinstitutional, bazuar mbi praktikat më të mira të fushës, nevojat e evidentuara nga ana e institucioneve dhe aktorëve të përfshirë, si dhe rekomandimet e organizmave ndërkombëtare.

Kuadri ligjor për pastrimin e parave:

Vepra e pastrimit të parave në vendin tonë e ka zanafillën me miratimin e Kodit Penal në vitin 1995 (Ligj. Nr.7895 dt. 27.01.1995) neni 287 “Tjetërsimi i pasurisë”.

Në vitet në vijim, vepra e pastrimit të parave është ndryshuar disa herë (2001, 2003, 2004, 2007, 2012 dhe 2013), kryesisht si rrjedhojë e përafrimit me konventat e ratifikuara, por edhe nevojat e brendshme. Neni 287 aktualisht në fuqi është si vijon: Pastrimi i produkteve të veprës penale ose veprimtarisë kriminale, nëpërmjet²⁶⁵:

- a) këmbimit ose transferimit të pasurisë, me qëllim fshehjen ose mbulimin e origjinës së paligjshme të saj, duke ditur se kjo pasuri është produkt i veprës penale ose i veprimtarisë kriminale;
- b) fshehjes ose mbulimit të natyrës së vërtetë, burimit, vendndodhjes, disponimit, zhvendosjes, pronësisë ose të drejtave në lidhje me pasurinë, duke ditur që kjo pasuri është produkt i veprës penale ose i veprimtarisë kriminale;
- c) fitimit të pronësisë, posedimit ose përdorimit të pasurisë, duke e ditur në çastin e marrjes në dorëzim të saj, që kjo pasuri është produkt i veprës penale ose i veprimtarisë kriminale;
- d) kryerjes së veprimeve financiare ose transaksioneve të copëzuara për shmangien nga raportimi, sipas legjislacionit për parandalimin e pastrimit të parave;
- e) investimit në veprimtari ekonomike ose financiare të parave a sendeve, duke ditur se janë produkte të veprës penale ose veprimtarisë kriminale;
- f) këshillimit, ndihmës, nxitjes ose thirrjes publike për kryerjen e secilës prej veprave të përcaktuara më sipër; dënohet me burgim nga pesë gjer në dhjetë vjet.

Kur kjo vepër kryhet gjatë ushtrimit të një veprimtarie profesionale, në bashkëpunim ose më shumë se një herë, dënohet me burgim nga shtatë gjer në pesëmbëdhjetë vjet. E njëjta vepër,

²⁶⁵ KP, Neni 287.

kur ka sjellë pasoja të rënda, dënohet jo më pak se pesëmbëdhjetë vjet me burgim. Dispozitat e këtij neni zbatohen edhe kur²⁶⁶:

a) vepra penale, produktet e së cilës pastrohen, është kryer nga një person që nuk mund të merret si i pandehur ose që nuk mund të dënohet;

b) ndjekja penale për veprën, produktet e së cilës pastrohen, është parashkruar ose amnistuar;

c) personi që kryen pastrimin e produkteve është i njëjtë me personin që ka kryer veprën, nga e cila kanë rrjedhur produktet;

d) për veprën penale, nga e cila kanë ardhur produktet, nuk është filluar asnjëherë çështja penale apo nuk është dhënë një dënim me vendim penal të formës së prerë;

e) vepra penale, produktet e së cilës pastrohen, është kryer nga një person, pavarësisht shtetësisë së tij, jashtë territorit të Republikës së Shqipërisë dhe është njëkohësisht e dënueshme, si në shtetin e huaj, ashtu edhe në Republikën e Shqipërisë. Dijenia dhe qëllimi, sipas paragrafit të parë të këtij neni, nxirren nga rrethana, fakte objektive.

*Kuadri ligjor për financimin e terrorizmit*²⁶⁷

Në lidhje me financimin e terrorizmit, dënimi i tij fillimisht është parashikuar në vitin 2003, duke shtuar në Kod Penal nenin 230/a (dhe një sërë nenesh të tjera -230/b, 230/c, 230/ç, 230/d- që kane lidhje me ndihmesën që në forma të ndryshme mund t'i jepej terrorizmit). Në vijim neni 230/a u ndryshua sërish, duke përthithur në të edhe nenin 230/d (Grumbullimi i fondeve për financimin e Terrorizmit) dhe duke bërë disa përmirësime të mëtejshme për t'ju përafruar konventave të fushës.

- Konventa Evropiane “Për pastrimin, depistimin, kapjen dhe konfiskimin e produkteve të krimit” ratifikuar me Ligj nr. 8646, datë 20.7.2000 (e njohur si Konventa e Strasburgut);

- “Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër krimit të organizuar ndërkombëtar” (dhe dy protokolleve shtesë të saj) ratifikuar me Ligj nr 8920, datë 11.7.2002 (e njohur si Konventa e Palermos);

- Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër trafikut të paligjshëm të drogave narkotike dhe të lëndëve psikotrope ratifikuar me Ligj nr. 8722, datë 26.12.2000;

- Konventa e Këshillit të Evropës “Për pastrimin, kërkimin, kapjen dhe konfiskimin e produkteve të krimit dhe për financimin e terrorizmit” ratifikuar me Ligj nr. 9646, datë 27.11.2006 (e njohur si Konventa e Varshavës);

- Konventa e Këshillit të Evropës “Për parandalimin e terrorizmit” ratifikuar me Ligj nr. 9641, datë 20.11.2006.

²⁶⁶ KP 287

²⁶⁷ Strategjia Ndërsektoriale e luftës kundër krimit të organizuar, trafikeve dhe terrorizmit, Tiranë 2008, fq 8.

Për sa i përket ligjeve me karakter administrativ që shërbejnë për parandalimin e pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit janë, si vijon:

- Ligji nr. 9917/2008 “Për parandalimin e pastrimit të parave dhe financimit të terrorizmit”, i ndryshuar i cili ka për qëllim parandalimin e pastrimit të parave dhe produkteve që burojnë nga veprat penale si dhe parandalimin e financimit të terrorizmit;

- Ligji nr. 157/2013 “Për masat kundër financimit të terrorizmit”, i ndryshuar i cili parashikon të gjithë mekanizmat ligjore për parandalimin dhe goditjen e veprimtarive të terroristëve, atyre që mbështesin dhe financojnë terrorizmin apo të atyre për të cilët ka dyshime të bazuara që kanë kryer, po kryejnë ose kanë qëllim të kryejnë veprimtari të tilla, duke ndërmarrë veprimet e bllokimit dhe sekuestrimit të fondeve e pasurive, në zbatim të rezolutave përkatëse të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara, akteve të organizatave të tjera ndërkombëtare apo marrëveshjeve ndërkombëtare, ku Republika e Shqipërisë është palë.

4.4.Sistemi i drejtësisë penale dhe politikat menaxhuese në luftimin kundër krimit të organizuar

Synimi tërësor i sistemit të drejtësisë penale mund të përmbliidhen në dy drejtime:

1. në kontrollin e krimit përmes zbulimit të krimeve, arrestimit të autorëve, procedimit dhe
2. vendosjes pas hekurave të shkelësve dhe parandalimit të krimit, përmes këtyre procedimeve ose me mjete të tjera të përshtatshme për këtë qëllim, padyshim duke ju përshtatur edhe realiteteve sociale të ndryshme dhe dinamike sociologjike²⁶⁸.

Objektivi i kontrollit të krimit konsiston në një situatë të menjëhershme dhe zbulimin efikas të sjelljeve kriminale në të kaluarën, nga ana tjetër parandalimi është një proces paraprirës, paraparës, parashikues i krimeve ose shkeljeve të ardhshme përmes ndërhyrjes së tashme. Është e rëndësishme të jemi në dijeni të këtyre dy qëllimeve proceseve si kontrollues dhe parandalues, pasi vetëm përmes këtyre dijenive ne mund të shpjegojmë jo vetëm aktivitete të caktuara të strukturave të ndryshme ligjore, gjyqësore dhe administrative , por edhe mund të tregojmë frytshmërinë tonë në qëllimet paraprirëse, patjetër duke hartuar ose listuar programet përkatëse.

Gjithashtu mund të debatohet që kontrolli dhe parandalimi janë aq të lidhur me njëri-tjetrin saqë vështirë se mund të bëhet dallimi. Për shembull, objektivi i një arresti, i procesit të bindjes dhe korigjues të një shkelësi të ligjit mund të jetë rehabilitimi, risocializimi me qëllimin e parandalimit të krimeve të ardhshme si objektivisht ashtu edhe subjektivisht. Ose të përdorësh makina me sinjalistikë policie në një lagje me kriminalitet të theksuar, mund të mendohet si një projekt për të parandaluar sjelljet aktet e ardhshme kriminale. Përdorimi i forcës nga policia apo struktura të tjera të ngjashme është një çështje kryesisht kontrolli, por demonstrimi ose performanca e ekzistencës së një force ose potenciali policor është një drejtim

²⁶⁸ Newman, Donald J, R. Anderson, Patric, “Introduction to the criminal justice”. Control and prevention, 1992, fq 43.

për të ardhmen dhe në lidhje me këtë të fundit , parandalimi. Rezultatet më të mira sistemi i drejtësisë penale do ti marrim vetëm në ato raste kur koordinohen harmonisht të dyja nismat.

Legjislacioni në fuqi që rregullon organizimin dhe funksionimin e institucioneve në Shqipëri, jo gjithmonë parashikon detyrimin ligjor për punë parandaluese si një nga më të rëndësishmet dhe me efekte më të qëndrueshme në kohë. Kështu për shembull në ligjin themelor, atë të për Policinë e Shtetit, vetëm në Nenin 4 përmendet termi “parandalim” si një nga shumë përgjegjësitë e Policisë pa harruar dhe misionin e Policisë për të ruajtur rendin dhe sigurinë publike, në përputhje me ligjin dhe duke respektuar të drejtat dhe liritë e njeriut²⁶⁹; ndërsa Ligji për Organizimin dhe Funksionimin e Prokurorisë i dedikohet tërësisht “Veprimtarive parandaluese” së prokurorisë duke u shprehur se “Prokuroria organizon dhe/ose bashkëpunon me institucione shtetërore, si dhe me subjekte të tjera publike apo private për veprimtari për edukimin e shoqërisë, me synim njohjen e ligjit dhe parandalimin e kriminalitetit”²⁷⁰. Pavarësisht se ky ligj ka disa vite që është miratuar nuk ka patur vlerësimin dhe zbatimin e duhur në praktikën e përditshme. Organizimi i takimeve me qëllim koordinimin dhe bashkëpunimin midis prokurorisë, policisë, organeve të qeverisjes vendore dhe institucioneve qëndrore në nivel vendor për të hartuar plane vjetore për parandalimin e krimit dhe problemeve të ruajtjes së rendit dhe sigurisë publike. Për më tepër, kjo nismë përkon me intensifikimin e luftës kundër krimit. Një rëndësi e veçantë është treguar në drejtim të statistikave duke konsideruar se njohja e tyre është një element i rëndësishëm në hartimin e planeve dhe politikave parandaluese.

Megjithatë, tek ky ligj i jepet hapësirë edhe vetë Prokurorit të Përgjithshëm i cili ka detyrimin për t’i dërguar Ministrisë së Drejtësisë të dhënat statistikore të ndjekjes penale, për hartimin e statistikave të njësura në fushën e drejtësisë dhe më specifikisht në atë parandaluese²⁷¹, duke u bërë pararojë e dinamikës së ardhshme të fenomenit kriminal. Kuvendi mund t’i kërkojë Prokurorit të Përgjithshëm sugjerime për rregullimin ligjor të çështjeve të ndryshme(neni53ç3)

Gjithashtu, Prokurori ka të drejtë t’i japë urdhrat dhe udhëzimet e duhura policisë gjyqësore për zbatimin efikas të përparësive të politikës penale(neni 56ç pika 2).

Ndërsa, në ligjin “Për Policinë e shtetit”, veçse përmendet përgjegjësia për parandalim, në Ligjin e sipërpërmendur të prokurorisë ka një konceptim më të qartë se çfarë kuptohet me veprimtari parandaluese.

Një tjetër dokument me rëndësi ligjore në kuadrin e nismave parandaluese nën suazën e politikës penale të një shteti është edhe Strategjia Kombëtare e Sigurisë. Strategjia Kombëtare e Sigurisë e miratuar me datë 25.11.2004 parashikon një përgjigje të organizuar ndaj krimit,

²⁶⁹ Ligj, Nr. 9749, datë 4.6.2007 “Për Policinë e Shtetit”,Neni 4: Përgjegjësitë e Policisë janë: të parandalojë, të zbulojë dhe të hetojë, në përputhje me ligjin penal dhe me ligjin procedural penal, veprat penale dhe autorët e kryerjes së tyre.

²⁷⁰ Ligj, Nr.8737, datë 12.2.2001 “Për organizimin dhe funksionimin e Prokurorisë në Republikën e Shqipërisë”, Neni 5.

²⁷¹ Neni 8\2(II), ligji për Prokurorin, N.8737, datë 12.2.2001

ndërtimin e funksionimit të organizmave ndërmministrorë dhe sigurimin e shkëmbimit të nevojshëm të informacionit me qëllim parandalimin e krimit.

Sipas kësaj strategjie, institucionet e sigurisë do të synojnë me përparësi, në bashkëpunim të ngushtë me organet e prokurorisë dhe me organizmat përkatës ndërkombëtarë, zbatimin e konceptit të parandalimit dhe të neutralizimit të kërcënimeve dhe të rreziqeve ndaj rendit publik. Goditja e krimit të organizuar, trafikëve të paligjshme dhe korrupsionit do të konsistojë në një strategji të përgjigje të organizuar të institucioneve të konsoliduara të rendit publik, të drejtësisë, të shërbimit informativ etj²⁷². Ruajtja e stabilitetit dhe sigurisë ndaj sfidave të brendshme do të synohet të arrihet nëpërmjet zhvillimit të mëtijshëm të një kuadri ligjor specifik dhe zbatimit rigoroz të ligjit. Institucioni i drejtësisë do të garantojë zbatimin e ligjeve në vend, duke vendosur si të drejtat, ashtu edhe sanksionet ndaj kujtqë i shkel ato. Garantimi afatgjatë i interesave kombëtarë kërkon përafrimin e legjislacionit në këto fusha në përputhje me normat e Bashkimit Europian.

Ndërtimi dhe funksionimi i organizmave ndërmministrorë për të luftuar krimin, trafiket e ndryshme, rritja e efektivitetit të strukturave të policisë për parandalimin e tyre dhe mbrojtjen e rendit publik, si dhe rritja e bashkëpunimit me administratën publike dhe shoqërinë përbëjnë drejtimet kryesore të një strukture efektive të policisë në realizimin e misionit të saj.²⁷³

Sigurimi dhe shkëmbimi i informacionit të nevojshëm për parandalimin e krimit e të krizave të brendshme, është një domosdoshmëri e brendshme. Bashkëpunimi me fqinjët në shkëmbimin e informacioneve, në programet e menaxhimit të përbashkët të kufijve, në programet e trajnimit, si dhe instalimi i teknologjive moderne për një komunikim të shpejtë me partnerët e institucionet ndërkombëtare, do të mundësojë rritjen e efektivitetit në luftën kundër krimit dhe rritjen e sigurisë së brendshme.

Përballimi i rreziqeve asimetrike të krimit dhe sfidave të tjera të brendshme do të realizohet nëpërmjet bashkëpunimit dhe koordinimit të ngushtë ndërmjet Forcave të Armatosura, Forcave të Ruajtjes së Rendit dhe Shërbimit Informativ Shtetëror.²⁷⁴

Një trajtim më i plotë dhe i konceptuar me drejtë në lidhje me detyrimet institucionale për parandalimin e krimit është bërë në strategjinë 7 vjeçare të policisë (2007 – 2013) ku përcaktohet se policia nuk është institucioni i vetëm përgjegjës për parandalimin e krimit. E reja që ofron ky dokument strategjik për vitet e ardhshme qëndron më shumë në filozofinë, qasjen dhe metodologjinë e policimit që i shkon për shtat një praktike parandaluese të policimit. Policia e Shtetit, për herë të parë prezanton Strategjinë afatgjatë për periudhën 2007-2013, e cila synon orientimin e shërbimit të saj drejt qytetarëve. Kjo Strategji, përmban zhvillimet më të rëndësishme të Policisë së Shtetit, duke u përqëndruar në realizimin e prioritetëve strategjike të saj dhe ndryshimin e filozofisë së policimit dhe të menaxhimit.²⁷⁵ Ky plan strategjik thekson rolin dhe ndihmesën e çmuar të komunitetit dhe partnerëve, duke mos u fokusuar vetëm në

²⁷²Ligj, N.9322, datë 25.11.2004, “Për miratimin e strategjisë kombëtare të R.SH”, pika 11.

²⁷³ Ligj, Nr.9322, datë 25.11.2004, “Për miratimin e strategjisë kombëtare të R.SH”, pika 46.

²⁷⁴ Po aty, pika 68.

²⁷⁵ Strategjia e policisë së shtetit 2007-2013 <http://www.asp.gov.al/>

veprimtarinë e policisë por dhe më gjerë pasi policia e vetme nuk mund të bëjë gjithçka për sigurinë e komunitetit. Ky vizion është i lidhur me zbatimin e filozofisë së Policimit në Komunitet dhe zhvendosjes më pas drejt fazës më të avancuar atë të Sigurisë Publike.

Aktivitetet kryesore të Policisë së Shtetit në funksion të përmbushjes së vizionit janë: mbrojtja e rendit dhe sigurisë publike, parandalimi dhe lufta kundër kriminalitetit dhe respektimi i lirive dhe të drejtave të qytetarëve²⁷⁶.

Gjithashtu, kapituj të tillë të këtij dokumenti strategjik - “Ndërtimi i Partneritetit”, “Përmirësimi i cilësisë së shërbimit kundrejt publikut”, ose “Reduktimi i mëtejshëm i krimit dhe sjelljes anti-shoqërore” - që përcaktojnë disa nga prioritetet e policimit, përafrojnë praktika parandaluese, por nuk çojnë drejtpërsëdrejti në bashkëpunime ndër-institucionale për hartimin e politikave apo koordinimin e plan-veprimeve si në nivel qendror ashtu edhe në atë vendor për parandalimin e krimit. Kështu, krijimi i partneriteteve, krijimi i grupeve të përbashkëta në nivel kombëtar, rajonal dhe lokal për parandalimin e krimit ka si përgjegjës dhe realizues vetëm departamente të caktuara të Policisë së Shtetit, qoftë në nivel vendor qoftë në nivel kombëtar. Gjithashtu i mëshohet edhe inicimit të aktiviteteve për parandalimin e krimit, por që gjithsesi nuk përmendet asnjë nga partnerët apo aktorët e tjerë jashtë institucioneve të parashikuara në këtë sipërmarrje. Në fakt, Strategjia i hap rrugën legjislacionit të ri për parandalimin në mënyrë kombëtare dhe vendore parandalimit të krimit.

Nga ana tjetër, Strategjia vazhdon ta shohë luftën për parandalimin e figurave të ndryshme të krimit veçmas kur ngarkon Departamentin për Hetimin e Krimeve dhe Drejtorinë e Standarteve Profesionale për hartimin brenda 2008 të projekt-Ligjit për “Marrjen e përgjegjësisë të të zgjedhurve për luftën kundër fenomenit të gjakmarrjes”. Gjithsesi vlen të theksohet se vlerësimi se parandalimi është detyrë vetëm e policisë është jo vetëm jo-profesionale, por dhe jo-produktive, sepse përballja me këto dukuri janë përgjegjësi e gjithë shtetit dhe shoqërisë. Ngritja e funksionimi i komiteteve kombëtare shoqërohet edhe me ngritjen e atyre vendore pranë prefekteve të qarqeve të cilat duhet të funksionojnë dhe të trajtojnë problematika edhe në ato rajone ku figura konkrete e krimit për të cilën është ngritur komiteti, është shumë pak e pranishme, për të mos thënë inegzistente. Dukshëm ekzistenca e tyre, jo vetëm që e rëndon aktivitetin normal të institucioneve vendore, por dhe krijon premisa për shmangien e vëmendjes nga problemet më të mprehta dhe kthimin e tyre në autoritete formale që nuk gëzojnë besimin e institucioneve dhe as atë të qytetarëve. Ajo çka konstatohet sot qartësisht, është mungesa e rezultateve që shprehet në një mungesë të theksuar mbledhjeje informacioni, analizë profesionale e ekspertize dhe mungesë të rekomandimeve e iniciativave konkrete ligjore për parandalimin real të krimit. Këto struktura shtetërore si dhe politikat e masat e pakoordinuara nuk rezultojnë të efektshme, përkundrazi ngarkojnë dhe ndoshta pengojnë realizimin e një strukture e nje strategjie të unifikuar shtetërore në drejtim të parandalimit të krimit me përfshirjen e gjithë figurave të tij. Krijimi i strukturave të posaçme për parandalimin e krimit janë mbi të gjitha detyrim i një shoqërie të civilizuar dhe demokratike për të rritur përgjegjshmërinë e çdo institucioni dhe për të vendosur partneritete në drejtim të investimit mbarëshoqëror dhe institucional për parandalimin e krimit. Gjithashtu, procesi i

²⁷⁶ Po aty.

stabilizim asociimit dhe integrimi i mëtëjshëm i vendit në komunitetin europian, kërkon përqafimin e praktikave efektive europiane në përputhje me standardet e *acquis communitaris*

Duke ju rikthyer ligjit mbi policinë e shtetit, do të ishte me vlerë të theksonim edhe një tjetër paragraf të rëndësishëm i cili lidhet drejtpërdrejtë me rolin dhe misionin parandalues të policisë në vazhden e funksioneve të veta. I referohem këtu detyrimit për të parandaluar arratisjen nga një ndalim i ligjshëm. Sipas këtij ligji, punonjësi i Policisë ka për detyrë që, në përputhje me këtë ligj dhe legjislacionin në fuqi, të marrë të gjitha masat e nevojshme për të parandaluar arratisjen e një personi në rastet e shoqërimit, të ndalimit apo të arrestimit nga Policia²⁷⁷. Kjo do të thotë që në momentin e shoqërimit të një individi, subjekt i ligjeve sanksionuese, policia është e detyruar të ndër marrë çdo masë të nevojshme brënda kuptimit të kuadrit ligjor për të mos lejuar largimin apo arratisjen e tij.

Megjithatë, kur në bazë të të dhënave që disponohen dyshohet se një person ka kryer një vepër penale, ose po planifikon apo po organizon që të kryejë një krim dhe kjo veprimtari nuk mund të zbulohet ose të parandalohet në rrugë e mënyra të tjera, punonjësi i Policisë me gradën “Drejtues” ose më lart, sipas juridiksionit lëndor, i bën kërkesë prokurorit për të marrë masat e mëposhtme: përgjimin e fshehtë të bisedave të një personi në vende publike; përgjimin e fshehtë të bisedave telefonike ose telekomunikimeve të një personi, në përputhje me legjislacionin përkatës; përdorimin e pajisjeve teknike për fotografim, regjistrim audio ose video, në përputhje me legjislacionin përkatës, të gjitha këto janë të parashikuara brenda kuadrit ligjor të masave të vecanta²⁷⁸.

Në këtë ligj i jepet rëndësi edhe policimit në komunitet si një mënyrë bashkëpunimi mes komunitetit dhe strukturave policore. Çdo drejtor i drejtorive të Policisë në qarqe harton një strategji vjetore të policimit në qark për sigurinë në komunitet, pas këshillimeve me personat e përcaktuar në këtë ligj, që janë kryesisht përfaqësuesit e strukturave vendore. Për këtë parashikohet edhe hartimi i një strategjie vjetore të policimit në qark. Sipas këtij ligji kjo strategji duhet të synojë të: a) të identifikojë konfigurimin e veprave penale dhe të shkeljeve të tjera të ligjit, të cilat janë më të përhapura në qarkun përkatës të Policisë; b) të propozojë rekomandime për uljen e nivelit të veprave penale dhe të shkeljeve të ligjit në qark dhe të shprehë qartë angazhimin për të bashkëpunuar në mënyrë të vazhdueshme me përfaqësues të komunitetit; c) të identifikojë mënyrat si janë trajtuar shqetësimet e ngritura nga përfaqësuesit e komunitetit gjatë 12 muajve të kaluar²⁷⁹.

Krahas bazës ligjore, në çdo shtet ekzistojnë struktura të caktuara që zbatojnë politikën kriminale të përcaktuar në ligjet e tij. Mënyra e funksionimit dhe efikasiteti i tyre ndikon në politikën kriminale dhe vlerat e saj. Zbatimi i politikës kriminale realizohet nga struktura profesionale të ndryshme, ndër të cilat funksionarët e organeve të pushtetit gjyqësor zënë vendin kryesor.

²⁷⁷ Neni 63, i Ligjit për Policinë e Shtetit, Nr. 9749, datë 4.6.2007

²⁷⁸ Neni 63, i Ligjit për Policinë e Shtetit, Nr. 9749, datë 4.6.2007

²⁷⁹ Po aty, Neni 122.

Juristët, janë hallka e parë e fillimit të sistemit të drejtësisë penale. Këtë argument e mbështet fakti që shumica e legjislatorëve, nga të cilët fillon praktikisht politika kriminale e një shteti, janë individ me formim në fushën e ligjit. Procesi ligjvënës është një proces i cili bën ligje, ndryshon ligjet ekzistuese dhe shfuqizon ato të sapokrijuar. Sistemi i drejtësisë kriminale përbëhet nga një hierarki e lartë shtetërore e cila fillon që nga ato më e ulta, të cilat janë strukturat zbatuese dhe deri tek ato më të larta. Por juristët bëjnë diçka më shumë se sa thjesht krijojnë dhe shfuqizojnë ligje. Ata normojnë alternativat e dënimit, përcaktojnë dhe sigurojnë buxhetet e instancave të ndryshme si të gjykatave, prokurorisë, policisë, burgjeve etj. Ata janë aktorët kryesorë të fazave të ndërmjetme operuese.

Prokurorët, përbëjnë një tjetër pjesë të zinxhirit të sistemit, të cilët jo vetëm që zbatojnë ato normime standarte të ligjës, por edhe sugjerojnë nëpërmjet praktikës profesionale në politikat amenduese të një shteti. Nëpërmjet prokurorisë hartohen studime dhe statistika të mtejshme të cilat do të bazohen mbi këto rezultante dhe do të modifikohen më vonë për t'u reflektuar edhe nismat ligjore të veçanta. Nëpërmjet ligjit për organizimin e prokurorisë, ky trup operon në aktivitetin e vet ligjor.

Në bazë të Kushtetutës së Republikës së Shqipërisë²⁸⁰, prokuroria ushtron ndjekjen penale dhe përfaqëson akuzën në gjyq, në emër të shtetit. Ndonëse prokurorët nuk janë pjesë e sistemit gjyqësor, ata janë organizuar dhe funksionojnë pranë sistemit gjyqësor, si një organ i centralizuar. Kodi i Procedurës Penale përcakton një sërë detyrash për organin e prokurorisë, si kryerja e hetimeve, kontrollimeve etj. Në raport me gjykatat, bëhet dallimi midis funksionit kushtetues të dhënies së drejtësisë nga gjykatat që ndryshon nga funksioni i ndjekjes penale që ushtron prokurori. Në vlerësimin kushtetues kur ushtron ndjekjen penale prokurori vetëm mbledh provat për të vërtetuar akuzën dhe verifikon nëse ndodhet në kushtet që e detyrojnë të pushojë akuzën ose çështjen penale, apo ta dërgojë çështjen në gjykatë. Gjykata, në përfundim të procesit vendos për deklarimin fajtor ose të pafajshëm të të pandehurit, që do të thotë, se në ushtrim të funksionit të dhënies së drejtësisë në kontekstin penal, është gjykata që vendos për themelin e akuzës së ngritur nga prokurori. Veç kësaj, pushimi i akuzës ose i çështjes penale nga prokurori, në vetvete nuk barazohet me pafajësinë e të pandehurit. Vendimmarrja e prokurorit në përfundim të hetimeve paraprake, rastin kur vendoset dërgimi i çështjes në gjykatë, ashtu dhe kur vendoset pushimi i çështjes penale, duke pasur parasysh natyrën e funksionit kushtetues të tij, është rezultat i shprehjes së vullnetit të këtij organi në ushtrim të ndjekjes penale²⁸¹.

Një lidhje e veçantë kushtetuese ekziston me Kuvendin, e cila bazohet në faktin se Prokurori i Përgjithshëm është i detyruar, për sa e lejon ligji, të shpjegojë dhe të informojë në komisionet parlamentare për çështje të ndryshme të veprimtarisë së tij (neni 80/3 i Kushtetutës) si dhe të informojë herë pas here Kuvendin për gjendjen e kriminalitetit (neni 149/4 i Kushtetutës). Veç kësaj, Kuvendi jep pëlqimin për emërimin e Prokurorit të Përgjithshëm (neni 149/1 i Kushtetutës), si dhe i propozon Presidentit të Republikës shkarkimin e tij (neni 149/2 i Kushtetutës). Megjithatë, në aspektin kushtetues, fakti se Kuvendi jep pëlqimin për emërimin

²⁸⁰ Neni 148 i Kushtetutës.

²⁸¹ Shih vendimin Nr. 14, datë 21.07.2008 të Gjykatës Kushtetuese të RSH

apo propozon shkarkimin e këtij funksionari nuk do të thotë se ky funksionar është drejtpërsëdrejti përgjegjës ndaj Kuvendit. Edhe detyrimi për të informuar Kuvendin nuk duhet kuptuar si kufizim i pavarësisë së drejtuesit apo të institucionit të drejtuar prej tij. Parlamenti mund të ndikojë në institucionin e Prokurorisë vetëm nëpërmjet tagrave të tij ligjvënëse, të cilat në çdo rast duhet të ushtrohen në të parimeve kushtetuese.

Në përfundim të analizës së mësipërme duhet të pranojmë se të cënosh elementët e pavarësisë së pushtetit gjyqësor do të thotë të prekësh në thelb funksionin e dhënies së drejtësisë. Por falë literaturës kushtetuese asnjë pushtet tjetër nuk është lejuar të funksionojë si gjykatë dhe të ushtrojë detyrën e gjyqtarit, të ndërhyjë në dhënien e drejtësisë ose në dhënien e vendimit për çështje të caktuara ose të vërë në diskutim njohjen dhe vlerën e vendimeve ose të refuzojë zbatimin e tyre, pasi ato kanë marrë formë të prerë. Në fakt, këto aspekte përbëjnë vetëm një pjesë të kontributit me vlerë që ka dhënë në forcimin e pavarësisë dhe paanësisë së pushtetit gjyqësor si një ndër shtyllat e shtetit të së drejtës. Respektimi i pavarësisë së pushtetit gjyqësor është një kusht i nevojshëm për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore të njeriut dhe në këtë drejtim, në mënyrë të vazhdueshme, ka rritur domosdoshmërinë e garantimit të kriterëve që lidhen me palëvizshmërinë, garancitë financiare dhe profesionalizmin e gjyqtarëve. Një vlerë të shtuar të literaturës kushtetuese përbën edhe forcimi i identitetit kushtetues të KLD-së qartësimi të rolit, funksioneve dhe kompetencave të KLD-së si dhe të raporteve të këtij organi kushtetues vecanërisht me pushtetin ekzekutiv.

Për sa i përket raportit midis juridiksionit të zakonshëm dhe atij kushtetues, tashmë duhet të pranojmë se përplasjet midis tyre janë zbutur, pasi kufijtë e shtrirjes së secilit juridiksion kanë ardhur duke u qartësuar në mënyrë të vazhdueshme. Megjithatë, ndërgjegjësimi i publikut në lidhje me varësinë johierarkike midis tyre mbetet domosdoshmëri. Në këtë kontekst, mbetet ende punë për të bërë që Gjykata Kushtetuese të mos perceptohet si një shkallë të katërt gjykimi për shkak të ankimit individual kundër vendimeve të gjykatave të zakonshme, sepse ky i fundit është konceptuar si mjeti efektiv për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive themelore të shtetasve.

Aprovimi i ligjit të dekriminalizimit është hap përpara drejt Bashkimit European. Ky ligj hedh hapat për një shtet të fortë me baza demokratike dhe hap rrugën për formësimin e maturimin e shtetit të së drejtës. Miratimi i ligjit të dekriminalizimit forcon sundimin e ligjit. Dekriminalizim shihet si një veprim, i cili merr përsipër të mos zgjidhet nga populli një individ me dosje kriminale. Personat që janë pjesë e strukturave qeverisëse pas procedurës së vetëdeklarimit, rezultojnë të inkriminuar për vepra penale, shpallet pavlefshmëria e mandatit ose i hiqet e drejta e moskandidimit.

Nga problem i ngritur më lartë na del për detyrë të sqarojmë se si e shoh sovranin përfshirjen e personave institucionalë, për të sqaruar këtë fenomen ne do të marrim në shqyrtim konceptin inkriminim, i cili do të shtjellohet për të kuptuar dekriminalizimin, i cili shihet si një hap drejt BE.

Inkriminim: përkufizimi inkriminim do të shqyrtohet në fillim si koncept se çfarë do të thotë krim dhe më pas do të përshtatet me termin inkriminim, duke e përafëruar me termin e studimit në fjalë.

Krim²⁸² do të thotë: Veprim që kryhet në kundërshtim me ligjet në fuqi, që ka pasoja të dëmshme e të rrezikshme për shtetin, për shoqërinë a për ndonjërin nga pjesëtarët e saj dhe që dënohet në bazë të kodit penal. Krim i rëndë (i shëmtuar). Krim ndaj popullit. Krime kundër shtetit. Ndjekja (zbulimi) e krimeve. Vrasje, djegie, shkatërtime e veprime të tjera çnjerëzore, që bëhen nga regjimet antipopullore e reaksionare, nga ushtritë pushtuese etj. Krime barbare. Nga sa më sipër themi se inkriminim do të thotë përfshirja e personave në një nga krimet e lartë përmendura. Në kontekstin e studimit tonë inkrimin do të thotë përfshirja e funksionarëve shtetarë në kryerjen e veprave të dënueshme nga kodi ynë penal, për të cilat janë dënuar, janë në kërkim, apo gjatë detyrës kanë kryer krime të ndryshme (përfshi këtu dhe korrupsionin).

Në kushtetutën e vitit 1976, prokurori i përgjithshëm dhe zëvendësit e tij emëroheshin nga Kuvendi Popullor (Parlamenti) ndërsa prokurorët emëroheshin nga Presidiumi i Kuvendit Popullor (pararendësi i institucionit të Presidentit të sotëm)²⁸³. Prokuroria ishte një institucion thellësisht i centralizuar, i kontrolluar drejtpërsëdrejti nga Presidiumi.

Në kushtetutën e vitit 1998, i njëjti parim u ruajt. Prokuroria mbeti një institucion i centralizuar, ku Prokurori i Përgjithshëm ka fuqi të gjera mbi të gjitha proceset hetimore. Ai zgjidhet nga Presidenti me “pëlqimin e Kuvendit”. Prokurorët emërohen dhe shkarkohen nga Presidenti me propozim të Prokurorit të Përgjithshëm.

Përgjatë kësaj kohe që nga kushtetuta e vitit 1998, Shqipëria ka pasur katër kryeprokurorë të përgjithshëm dhe asnjë zyrtar të lartë të dënuar për korrupsion. Prokurorët e përgjithshëm kanë qenë në vijimësi pre e presioneve të vazhdueshme nga politika, presione që shumë shpesh kanë qenë të hapura dhe që kanë sjellë deri tani shkarkimin e tyre. Dy nga katër kryeprokurorët e zgjedhur pas aprovimit të kushtetutës së vitit 1998, Arben Rakipi dhe Theodhori Sollaku janë shkarkuar. Ish prokurorja e përgjithshme Ina Rama e mbylli mandatin mes presioneve të vazhdueshme, ndërkohë që prokurori i tanishëm Adriatik Llalla gjithashtu mund ta shkarkohet pasi të aprovohet paketa e re e ndryshimeve kushtetuese.

Varianti i parë i kushtetutës i miratuar në vitin 1998, i jepte Prokurorit të Përgjithshëm mbrojtje të gjerë, duke sanksionuar se ai mund të hiqej nga detyra vetëm për shkelje të kushtetutës apo shkelje të rënda të ligjit ndërsa mandati i tij qe pa afat. Marrëveshja politike e vitit 2008 që solli ndryshime kushtetuese të miratuara bashkarisht nga Berisha dhe Rama, përcaktuan që Prokurori i Përgjithshëm të ketë një mandat pesëvjeçar me të drejtë rizgjedhjeje. Sërish punësimi dhe shkarkimi i tij u la të bëhej nga Presidenti i Republikës me mirëkuptimin e parlamentit. Në atë kohë, u ngrit edhe pyetja se cili është institucioni që duhet të hetojë apo

²⁸² Fjalori ship –shqip, online

²⁸³ Gjergj Erebara, Prokuroria e decentralizuar, ndryshimi thelbësor i Reformës Në Drejtësi, Shtetiëeb, Tiranë 2016

arrestojë një kryeprokuror në rast se ai shkel ligjin²⁸⁴. Teorikisht, një prokuror më i ulët mundet ta arrestojë kryeprokurorin por praktikisht, prokuroria është institucion i centralizuar dhe kryeprokurori ka të drejtë të ndërhyjë në dosjet hetimore sipas dëshirës.

Ndryshimet kushtetuese të propozuara nga grupi i ekspertëve të reformës në drejtësi aktualisht synojnë të zgjidhin problemin e varësisë politike duke ndryshuar nenin 148 të kushtetutës. Sipas propozimit, prokuroria nuk është më një institucion i centralizuar dhe prokurorët kanë “pavarësi të brendshme për hetimin dhe ndjekjen penale”. Përveç kësaj, propozimet parashikojnë ndërtimin e prokurorive të posaçme për hetimin e korrupsionit dhe krimit të organizuar si dhe për akuzat penale kundër zyrtarëve të lartë. Sipas ndryshimeve kushtetuese, këto prokurori të posaçme do të jenë “të pavarura nga Prokurori i Përgjithshëm”. Ndryshe nga sistemi aktual, ku prokurori i përgjithshëm emëron dhe shkarkon prokurorët e tjerë, propozimi ngarkon një institucion të ri, të quajtur Këshilli i Lartë i Prokurorisë si institucioni përgjegjës për emërimin dhe shkarkimin e prokurorëve. Prokurori i Përgjithshëm do të zgjidhet nga parlamenti me tre të pestat, por parlamentit i duhet të zgjedhë mes tre kandidatave të propozuara nga Këshilli i Lartë i Prokurorisë. Mandati i kryeprokurorit shtohet në shtatë vjet nga pesë që është aktualisht ndërsa roli i tij zvogëlohet. Neni 149/a i propozimit ia heq kryeprokurorit të drejtën që të ndërhyjë apo kontrollojë prokurorët e prokurorisë së posaçme.

Gjyqtarët, në bazë të Kushtetutës²⁸⁵, pushteti gjyqësor ushtrohet nga Gjykata e Lartë, gjykatat e apelit dhe gjykatat e shkallës së parë, të krijuara me ligj. Në bazë të Kodit të Procedurës Penale²⁸⁶, drejtësia penale jepet nga gjykatat penale të shkallës së parë, gjykatat e apelit dhe Gjykata e Lartë. Organizimi dhe funksionimi i gjykatave rregullohet me ligjin "Për organizimin e pushtetit gjyqësor në Republikën e Shqipërisë". Pjesë e sistemit gjyqësor është edhe Gjykata e Krimeve të Rënda. Kjo gjykatë është krijuar me ligjin, "Për organizimin dhe funksionimin e gjykatave të krimeve të rënda"²⁸⁷. Gjykatat e krimeve të rënda dhe gjykatat e apelit për krime të rënda gjykojnë në shkallë të parë dhe të dytë krimet me rrezikshmëri të lartë, të caktuar me ligj²⁸⁸. Nuk ka një gjykatë për të miturit, por në bazë të ligjit, gjykimi i çështjeve penale me të mitur bëhet nga seksionet e të miturve pranë gjykatave. Në praktikë, deri më sot, seksionet e të miturve nuk kanë funksionuar.

Një problem që diskutohet gjerësisht në ditët tona kur flitet për një sistem drejtësie efektiv është sesi mund të bëhet ulja e çështjeve penale që trajtohen nga gjykata. Kjo realizohet nëpërmjet politikave kriminale të reja ose edhe me përdorimin e metodave të tjera, si: ndërmjetësimi për konflikte të vogla, dekriminalizimi për vepra penale me rrezikshmëri të vogël etj. Pra, menaxhimi i mirë i drejtësisë penale varet nga politika kriminale, por, nga ana tjetër, efektiviteti i saj varet nga menaxhimi i drejtësisë. Thjeshtësimi i procedurave penale

²⁸⁴ Filippi, L., 'Il procedimento di prevenzione patrimoniale', CEDAM, Padova 2002, fq 68.

²⁸⁵ Neni 135 i Kushtetutës.

²⁸⁶ Neni 12 i K.Pr.P.

²⁸⁷ Ligji Nr.9110, datë 24.07.2003.

²⁸⁸ Kodi i Procedurës Penale, në nenin 75/a të tij, të ndryshuar.

është një mënyrë tjetër e rritjes së efektivitetit të sistemit të drejtësisë dhe politikës kriminale. Legjislacioni procedural penal parashikon disa lehtësi për gjykimet e shkurtuara. Pa mohuar rolin e infrastrukturës së gjykatave dhe të ligjeve mbi bazën e të cilave ato funksionojnë, burimet njerëzore përbëjnë një element tjetër shumë të rëndësishëm. Kualifikimi i tyre, profesionalizmi dhe ndershmëria ndikojnë në rezultatet e politikës kriminale.

Brenda kornizave të politikës parandaluese, si pjesë e politikës kriminale, një trajtesë të veçantë meriton edhe kuadri legjislativ, në përmbajtjen e të cilit mund të gjejmë edhe korpusin e normave të përfshira nën ombrellën e parandalimit penal. Kjo trajtesë së tepërmi ka rëndësi doktrinale dhe teorike-studimore, dhe analiza e saj do të arrijë të përmbledhë kryesisht ato norma të cilat kanë një përmbajtje parandaluese brenda kuadrit të parandalimit penal.

Sistemi i referencave legislative për instrumentalizimin e politikave parandaluese fillimisht prezantohet me ligjet e organizimit dhe funksionimit të drejtësisë, ku si analizë të veçantë ka patur më sipër ligji “Për organizimin dhe funksionimin e Prokurorisë”, ligji “Për organizimin dhe funksionimin e sistemit Gjyqësor”, Kodi penal, pa harruar Kushtetutën, ligji “Për policinë e shtetit” dhe ligji “Për sigurinë kombëtare në R.SH”. Gjithë ky korpus normash përbën të ashtuquajturin sistemin bazë i politikave parandaluese. Brenda këtij sistemi përfshihet edhe strategji konkrete shtetërore të cilat në vetvete tentojnë të ushtrojnë influencën e tyre në fushën e parandalimit. Në këtë këndvështrim, do përmendnim strategjinë e policisë së shtetit 2007-2013, e cila zhvillohet në përputhje me politikën e qeverisë shqiptare, angazhimet e marra në kuadër të Marëveshjes së Stabilizim Asocimit si dhe me vizionin e saj në shërbim të komunitetit dhe në funksion të sigurisë publike dhe përmirësimit të jetës së komunitetit. Policia e Shtetit, për herë të parë prezanton strategjinë afatgjatë për periudhën 2007-2013, e cila synon orientimin e shërbimit të saj drejt qytetarëve. Kjo Strategji, përmban zhvillimet më të rëndësishme të Policisë së Shtetit, duke u përqëndruar në realizimin e prioriteteve strategjike të saj dhe ndryshimin e policimit dhe të menaxhimit.

Disa nga prioritetet të cilat identifikohen në këtë strategji janë: përmirësimi i cilësisë së shërbimit dhe ndërtimi i besimit; policimi i udhëhequr nga inteligjenca, reduktimi i mëtejshëm i krimit dhe i sjelljes antishoqërore²⁸⁹, rritja e sigurisë rrugore (si një burim permanent i pasigurisë publike).

Megjithatë modelin e zgjedhur nga kjo strategji për policinë tonë do ta shohim të trajtuar më gjerë në kreun e policimit komunitar si formë alternative dhe e domosdoshme e parandalimit kriminal. Nga ana tjetër, kemi dhe një grup rregullash të cilat edhe pse nuk bëjnë pjesë në sistemin penal, përfshihen në kornizat e politikës parandaluese. Fjala është për instrumentat që ndikojnë indirekt në politikën penale. Kjo derivon direkt nga Kushtetuta e cila si nëna e gjithë legjislacionit kërkon nxjerrjen dhe autorizon nxjerrjen e ligjeve ose akteve të tjera nënligjore për realizimin e objektivave kushtetuese sociale, ekonomike dhe politike.

Sikundër pranohen në studimet kriminologjike, faktorët kriminogjenë të krimit janë kryesisht social, duke ndjekur këtë vijë janë me qëllime parandaluese, brenda kuptimit të parandalimit të përgjithshëm legjislativ. Për shembull, ligji për shëndetin riprodhues është një

²⁸⁹ Strategjia 2007-2013 e Policisë së Shtetit, <http://www.asp.gov.al>.

ndër ta²⁹⁰. Peshë i jepet në këtë ligj shëndetit riprodhues të të dy seksëve, por kryesisht të nënës.

"Shëndeti riprodhues" nënkupton mirëqenien e përgjithshme fizike, mendore, në tërësi, me mungesën e sëmundjeve e paaftësive problematike. Nisur nga ky përkufizim i dhënë nga ligji i sipërcituar, u pa e nevojshmë që parashikimi i shkaqeve biologjike që ndikojnë në komplikimet e mëtejshme psikologjike apo qoftë edhe biologjike të fëmijëve, të mbrohej me arsyen e rëndësishme të parandalimit të krijimit të kontigjentëve të predispozuar drejt devijancave sociale. Gjithashtu ky ligj duke u dhënë të drejta të barabartë të dy seksëve respektive njerëzore, afirmon të drejtën për të pasur një planifikim familjar më të dëshirueshëm dhe të kontrolluar, duke shmangur në këtë formë edhe shtatëzanitë e padëshirueshme deri në braktisje të foshnjave. Pra ajo çka ky ligj sjell si risi është një jetë riprodhuese e dëshirueshme socialisht dhe e kontrolluar me efekte parandaluese për më vonë. Kjo shihet në dispozitat konkrete të këtij ligji ku ndër të tjera theksohet:

"Mëmësia e sigurt kupton të drejtën që çdo grua të marrë kujdesin që i nevojitet për të pasur një shëndet të mirë nga shtatëzania deri në lindjen e fëmijës. Elementet kryesore për të siguruar mëmësinë e sigurt përfshijnë aksesin për kujdes me cilësi të lartë para lindjes, gjatë dhe pas lindjes, parandalimin e shtatëzanive të padëshiruara, parandalimin e abortit të pasigurt dhe të lindjes së parakohshme"²⁹¹.

Po sipas këtij ligji, adoleshentët dhe të rinjtë gëzojnë të drejtën për informim dhe shërbime për shëndetin riprodhues, për informim dhe programe që synojnë parandalimin e shtatëzanive të padëshiruara, abuzimeve dhe për gjithçka që lidhet me sjelljen e tyre aktive seksuale. Pra ajo çka del nga ky paragraf trumbeton nevojën për të ndërhyrë që në fillimet ose në shkaqet socialisht të rrezikshme të akteve devijuese ose të shkeljes së normave me karakter ndëshkues.

Nëse do të fokusoheshim tek faktorë të tjerë socialë dhe kriminogjenë do të gjenim një rregullim edhe më konkret në fushën e ndihmës sociale. Është pikërisht ligji për "Ndihmën dhe Shërbimet sociale" i cili në objektivin e vet ka të paraparë qëllimin e përcaktimit të ndihmës dhe shërbimeve shoqërore për individët dhe grupet në nevojë, të zbusë varfërinë dhe përjashtimin shoqëror për individët dhe familjet, si dhe të krijojë mundësi për integrimin e tyre, nëpërmjet sigurimit të një sistemi ndërhyrjesh e shërbimesh për përmirësimin e jetesës së tyre²⁹².

Duke pasur si parim në zbatimin e tij pavarësinë e individit, integrim shoqëror dhe pjesëmarrjen e tij në jetën e komunitetit si dhe mosdiskriminimin²⁹³, ky ligj bëhet në këtë formë një zëdhënës i fortë i masave ligjvënëse për të cilat ne po i referohemi. Kjo për vetë faktin e rëndësisë që kanë këto masa me karakter social në trendet dhe dinamikën kriminogjene dhe për

²⁹⁰ Ligj, Nr. 8876, datë 04.04.2002.

²⁹¹ Neni 7, Ligji për shëndetin riprodhues, N.8876, datë 04.04.2002.

²⁹² Ligji "Për Ndihmën sociale dhe shërbimet sociale", Nr. 9355, datë 10.03.2005, Neni 1

²⁹³ Po aty, Neni 3.

peshën që mbartin këto masa në aspektin buxhetor në luftën kundër krimit, gjithmonë flitet në rrafsh shtetëror. Subjekte përfituese nga skema e ndihmës dhe e shërbimeve shoqërore janë gjithmonë shtresat më të dobëta të shoqërisë, ato të cilat në vështirimin kriminogjen janë më të riskuara për të hyrë rrugës së krimit në një të ardhme jo të largët dhe të përbëjnë kështu kontigjentin e riskuar drejt shkeljeve. Ato janë kryesisht,²⁹⁴: familjet pa të ardhura ose me të ardhura të pamjaftueshme; jetimët mbi 25 vjeç, të papunë, të cilët nuk janë në institucione ose nën kujdestari; prindërit me më shumë se 2 fëmijë të lindur njëherësh, që u përkasin familjeve në nevojë; përfitues janë edhe të gjithë ata që janë në rrezik ,të bëjnë pjesë në grupet në nevojë.

Sikundër shihet grupet sociale si: jetimët, të papunët familjet me shumë anëtarë brenda tyre dhe që janë edhe në nevojë, ose grupet sociale, të cilat rrezikojnë të përfshihen në shtresat në nevojë përbëjnë kategorinë më të prekshme për të konsideruar si të riskuar për t'u konvertuar në shkelës të ardhshëm dhe pikërisht për këtë duhen ndihmuar. Objektivi në vetvete është më së tepërmi social dhe ndihmues. Ministria e Brendshme, një institucion tjetër publik ka kryer analiza të ndryshme në kuadrin e hartimit të politikave parandaluese kombëtare. Një dokument i fundit i saj, më i fundit në kohë është “Analiza e shkaqeve të aksidenteve rrugore”, për vitin 2009²⁹⁵. Kjo analizë e hollësishme e shkaqeve të ndodhjes së aksidenteve rrugore synon të hartojë masa për minimizimin e tyre. Nga analizë e kryer lidhur me aksidentet rrugore, ka rezultuar se 66.1% e tyre kanë ndodhur për shkak të këmbësorëve, pra shkelje e rregullave nga ata vetë, 63.8% nga ana e vet drejtuesit të mjetit dhe nga këto 38.5% për shkak të shpejtësisë mbi normat e lejuara. Dhe në fund ky raport konkludon se: shkaqet kryesore të ndodhjes së aksidenteve rrugore janë, tërheqja e vëmëndjes gjatë drejtimit të mjetit, shpejtësia mbi normat e lejuara, drejtimi i mjetit pa dëshmi, ndodhur në rrugë interurbane dytësore ku kontrolli policor është më i pakët. Për këtë arsye, organet e ruajtjes së rendit dhe sigurisë duke marrë duke u bazuar në këto studime, iniciojnë hapa konkretë në parandalimin e viktimizimit dhe aksidenteve rrugore si vepra penale që shkaktojnë viktima të shumta në ditët tona.

Në vendin tonë, shërbimi i policisë rrugore është një aktivitet që bazohet në parandalimin, konstatimin, dhe verifikimin e shkeljeve të rregullave të qarkullimit rrugor, kryerjen e shërbimeve të drejtëpërdrejta për manaxhimin e trafikut, kontrollin e dokumentacionit të mjeteve dhe kontrollin e përdorimit të rrugës. Duke patur si qëllim të përbashkët sigurinë e qytetarëve në rrugë, ky lloj shërbimi mbetet parësor në Policinë e Shtetit. Shërbimi i ofruar nga strukturat e Policisë Rrugore, vlerësohet si një ndër faktorët kryesorë të krijimit të imazhit të policisë nga komuniteti, si dhe të rritjes së besimit. Për të mundësuar arritjen e standarteve të këtij shërbimi si dhe përmirësimin e cilësisë së tij, kërkohet: *integrimi i këtij shërbimi në filozofinë e Policimit në Komunitet*.

²⁹⁴ Neni 5, Ligji “Për ndihmën sociale dhe shërbimet sociale”, N. 9355, datë 10.03.2005,.

²⁹⁵ Analiza e shkaqeve të aksidenteve rrugore, viti 2009, Ministria e Brendshme, Strategji të posacme, <http://www.moi.gov.al/index>.

Ky integrim sjell reagim me të shpejtë ndaj aksidenteve, menaxhim më të mirë të trafikut si dhe përfshirjen e aktorëve të tjerë të cilët kanë detyrime institucionale në drejtim të sigurisë rrugore. Duke patur parasysh se qytetarët në të shumtën e rasteve kontaktin e parë me policinë e realizojnë nëpërmjet këtij shërbimi, duhet t'i kushtohet një rëndësi jo thjesht çështjeve që lidhen me trafikun e sigurinë rrugore por dhe aftësisë për të marrë dhe transmetuar informacione dhe për çështje më të gjera sesa objekti i punës së tyre. Pavarësisht faktit se Policia e Shtetit do të zbatojë modelin e policimit në komunitet, në veçanti ky lloj shërbimi duhet të orientohet drejt kësaj filozofie.

Po në kuadrin e masave legjislative mbetet edhe rishikimi i Kodit Rrugor. Nisur nga mangësitë e evidentuara nga veprimtaria e deritanishme është e nevojshme rishikimi i legjislacionit në këtë fushë. Kjo do të mundësojë shmangien e burokracive në trajtimin e masave administrative, përmirësimin e cilësisë të shërbimit, dhënien e më tepër kompetencave këtij lloj shërbimi dhe përcaktimin më të qartë të procedurave lidhur me mjetet e bllokuara dhe përcaktimin e një cikli për trajtimin e tyre²⁹⁶.

²⁹⁶ Strategjia 2007-2013 e Policisë së Shtetit, <http://www.asp.gov.al>

PËRFUNDIME

Nisur nga sa më lartë kriminaliteti në kohën e sotme në vendin tonë është rritur dhe përbën një rrezikshmëri të lartë shoqërore vendas, rajonal dhe më gjerë. Prandaj, drejtësia penale, ligji penal kërkon efikasitet dhe përputhjen e tij me shtetin e së drejtës, pasi vetëm në këtë mënyrë do të mund të aderojmë në organizatën e BE-së. Por si arrihet efikasiteti i drejtësisë penale në luftën kundër krimit të organizuar? Efikasiteti dhe lufta kundër krimit të organizuar mund të sigurohet në qoftë se legjislacioni penal, procedurat penale dhe ligjet e tjera penale zbatohen.

Në vitet e fundit veprimtaria kriminale dhe veçanërisht krimi organizuar ka kapërcyer kufijtë kombëtarë duke u bërë gjithnjë e më shumë një sfidë në nivel rajonal dhe atë ndërkombëtarë. Në kushte të tilla mundësia për t'iu përgjigjur menjëherë nevojës për bashkëpunim ndërkombëtar është shumë e rëndësishme, duke pasur parasysh natyrën dhe pasojat e krimeve. Shtetet kanë intensifikuar bashkëpunimin gjyqësor si në nivel rajonal ashtu edhe atë ndërkombëtar në mënyrë që të jenë në gjendje të luftojnë në mënyrë efektive operacionet ndërkufitare të grupeve kriminale. Pa harruar dhe aktet kryesore mbi procedurën e dorëzimit të dënuarve, ku do të flitet konkretisht, se cila Akte dhe Konvente që ka nënshkruar vendin dhe si procedohet.

Krimi i organizuar gjithnjë më shumë po përhapet në forma të ndryshme në shoqërinë tonë, duke filluar jo vetëm me krime penale si vrasje, trafikim i qënieve njërëzore apo lëndëve narkotike por dhe krim i organizuar nëpërmjet teknologjisë. Prandaj, legjislacioni penal i vendit tonë gjithnjë e më shumë kërkon reforma. Këto reforma janë bërë ndër vite dhe vazhdojnë dhe sot.

Reforma në Drejtësi ka hyrë në një fazë shumë të rëndësishme të zbatimit të saj. Institucionet e sistemit të drejtësisë janë angazhuar plotësisht për të krijuar një sistem në përputhje me standardet që duhet të përmbushë një vend në pritje të çeljes së negociatave për anëtarësimin në Bashkimin Evropian. Shteti Shqiptar ka ratifikuar ligje, akte si dhe rregullore të ndryshme në kuadër të procedurave penale me BE-në por jo vetëm dhe atë rajonal. Gjithnjë e më shumë po ndërmeren hapa të rëndësishme dhe transparentë për të krijuar dhe rritur besimin e institucioneve shqiptare jo vetëm tek publiku civil por dhe atë të BE-së.

Sic pamë më lartë “Sfidat e legjislacionit evropian dhe shqiptar mbi procedurat e dorëzimit të personave të kërkuar nga drejtësia penale“ kërkon kohë jo vetëm nga shteti shqiptar por dhe BE-ja. Kërkohet kohë për të arritur qëllimin dhe funksionimin e institucioneve shqiptare,

kërkohet profesionalizëm dhe kjo arrihet duke trajnuar administratën legislative jo vetëm më trajnime ditore por dhe me specilizime të ndryshme në kuadër të procedurave penale.

Duke patur parasysh të gjitha dinamikat e krimit të organizuar shqiptar ndër vite në Shqipëri dhe jashtë saj, si edhe karakteristikat që paraqet, është e rëndësishme të theksohet se lufta ndaj këtij fenomeni kërkon një vlerësim më të detajuar dhe si rrjedhojë konceptimin dhe krijimin e politikave, qasjeve dhe masave të cilat i përgjigjen specifikave dhe sfidave që paraqiten në rastin e Shqipërisë.

Monitorimi dhe shkatërrimi i grupeve të krimit të organizuar mbetet i rëndësishëm, por në mënyrë të veçantë rëndësi ka parandalimi i veprimtarive kriminale për të depërtuar në sferat ekonomike, sociale dhe politike të vendit.

Një guxim politik, por i domosdoshëm sepse me trion e paketës, dekriminalizimi, ligji i spiunëve, reforma në drejtësi shënohet dhe mbyllja e një periudhe tranzitore të tejzgjatur për Shqipërinë dhe hyrja në një stad tjetër, atë të zhvillimit, integritetit në BE dhe forcimin e shtetit ligjor, duke i thënë fund një shteti të deformuar. Efektiviteti legjislativ dhe sistemit të drejtësisë penale kundër krimit të organizuar do të rrisë besimin e qytetarëve në institucionet ligjvënëse si dhe do t'i hapi rrugë transparencës duke bërë të mundur krijimin e shtetit të së drejtës, për të cilin ngulojmë kaq shumë. Demokratizimin e institucioneve si dhe sigurinë që do t'i ofrohet vendit tonë për të hapur fusha të tjera komunikimi dhe investimi nga BE-ja.

Legjislati i Italisë për luftën kundër krimit të organizuar është shumë më i zhvilluar dhe i konsoliduar për shkak të një tradite të gjatë në luftën kundër grupeve mafioze. Ndërsa Shqipëria ka bërë hapa të rëndësishëm për të luftuar krimin e organizuar dhe ka miratuar ligje dhe institucione të reja, implementimi dhe efektiviteti i tyre janë ende sfidues për shkak të korrupsionit dhe problemeve të tjera strukturore.

Duhet theksuar se në procedurën parandaluese mund të arrihet në konstatime të rëndësishme hetimore vetëm në bazë të një grupi mjetesh provuese dhe mjetesh kërkimore të provës më të gjerë se ajo e parashikuar për gjykimin penal.

Në të vërtetë, duhet të merret parasysh realiteti i veçantë ekonomik dhe financiar, i cili karakterizohet nga një shkallë e lartë kamuflimi dhe fshehjeje burimesh. Sa i përket “mjetëve të provës”, duhet theksuar se është “një send, një dokument, një person që mund t'i sigurojë gjyqtarit elemente të dobishme për vendimin që do të merret”; ndër mjetet e provat që mund të përdoren në kontekstin e procedurave parandaluese janë "proceset penale, kallëzim i fundit penal për krime të rënda, stilin e jetesës, shoqërimin me personat e dënuar për vepra penale ose që u nënshtrohen masave parandaluese ose të sigurisë, dhe të tjera sjellje objektivisht në kundërshtim me sigurinë publike"; "informacion i marrë nga publiku organet e sigurisë, gjetjet e procedurës penale të mëparshme”. Në arsyetimin e gjykatave të rretheve për masa parandaluese, si rrezikshmëria sociale dhe origjina e paligjshme e mallit vlerësohet në bazë të urdhrave të paraburgimit ose dënimit dhe konfiskimet e dhëna më parë.

Në lidhje me vlerësimin e rezultateve të procedurës penale të mëparshme ndaj personit të propozuar për zbatimin e masës parandaluese, gjykatat e rretheve për masat parandaluese duhet të kryejë një vlerësim gjithëpërfshirës edhe nëse hyn në drejtim të kundërt me përgjegjësinë penale të personit në fjalë.

“Masat parandaluese sjellin kufizime të konsiderueshme për të drejtat themelore të sanksionuara në Kushtetutë”, por “këto kufizime bazohen në nevojën për të garantuar zhvillim të rregullt dhe ecuri paqësore të marrëdhënieve shoqërore, jo vetëm përmes një trupi legjislativ që penalizon të paligjshmen e akteve, por edhe nëpërmjet dispozitave që synojnë të pengojnë kryerjen e akteve të tilla”. Dhe kjo është kërkesë dhe parim themelor i çdo sistemi juridik demokratik, i pranuar dhe të njohura nga Kushtetuta jonë.

Sistemi juridik italian dhe shqiptar parashikojnë disa lloje masash parandaluese që synojnë mbrojtjen të drejtat dhe interesat themelore (të tilla si rendi publik dhe siguria e personave) në një fazë para (dhe pavarësisht) kryerjes së një krimi.

REKOMANDIME

1. **Forcimi i kuadrit normativ dhe harmonizimi me acquis Communautaire.** Legjislacioni penal shqiptar duhet të harmonizohet më tej me standardet e Bashkimit
2. Evropian dhe instrumentet ndërkombëtare në fushën e luftës kundër krimit të organizuar, duke synuar eliminimin e boshllëqeve ligjore që pengojnë hetimin dhe ndjekjen penale efektive të organizatave kriminale.
3. **Rritja e eficiencës së mekanizmave të konfiskimit të pasurive kriminale.** Institucionet kompetente duhet të intensifikojnë përdorimin e hetimeve financiare paralele dhe mekanizmave të konfiskimit preventiv, me qëllim goditjen e bazës ekonomike të organizatave kriminale dhe reduktimin e fuqisë së tyre në ekonomi dhe politikë.
4. **Thellimi i bashkëpunimit ndërinstitucional.** Lufta kundër krimit të organizuar kërkon koordinim më efektiv ndërmjet policisë së shtetit, prokurorisë, gjykatave dhe institucioneve të inteligjencës financiare, përmes krijimit të mekanizmave të integruar të shkëmbimit të informacionit dhe analizës së riskut kriminal.
5. **Forcimi i bashkëpunimit juridik ndërkombëtar.** Shqipëria duhet të zgjerojë format e bashkëpunimit me shtetet partnere, veçanërisht me Italinë dhe vendet e Bashkimit Evropian, nëpërmjet ekipeve të përbashkëta hetimore, ekstradimeve efikase dhe shkëmbimit në kohë reale të informacionit operacional.
6. **Rritja e kapaciteteve profesionale të institucioneve ligjzbatuese.** Është e nevojshme investimi i vazhdueshëm në trajnimin profesional të gjyqtarëve, prokurorëve dhe strukturave policore, sidomos në fushën e hetimeve financiare, krimit kibernetik dhe metodave moderne të hetimit të organizatave kriminale transnacionale.
7. **Lufta kundër korrupsionit si element kyç në reduktimin e krimit të organizuar.** Duke qenë se korrupsioni përbën një nga faktorët kryesorë që favorizon veprimtarinë e organizatave kriminale, forcimi i mekanizmave të transparencës, llogaridhënies dhe kontrollit institucional mbetet domosdoshmëri për garantimin e sundimit të ligjit.
8. **Zhvillimi i politikave parandaluese sociale dhe ekonomike.** Institucionet shtetërore duhet të hartojnë politika afatgjata për reduktimin e faktorëve socio-ekonomikë që ndikojnë në përfshirjen në kriminalitet, veçanërisht papunësinë, varfërinë dhe marginalizimin social të të rinjve.
9. **Përmirësimi i statistikave kriminale dhe kërkimit shkencor.** Rekomandohet krijimi i databazave të integruara dhe mbështetja e studimeve empirike mbi krimin e organizuar, me qëllim hartimin e politikave penale të bazuara në evidencë dhe analiza shkencore.
10. **Forcimi i rolit të shoqërisë civile dhe medias investigative.** Shoqëria civile dhe media duhet të mbështeten institucionalisht për të kontribuar në rritjen e transparencës publike, ndërgjegjësimin qytetar dhe monitorimit të fenomeneve që lidhen me krimin e organizuar dhe korrupsionin.

11. **Ndërtimi i një strategjie kombëtare gjithëpërfshirëse.** Lufta kundër krimit të organizuar kërkon një qasje multidimensionale që kombinon masa penale, ekonomike, sociale dhe ndërkombëtare, duke garantuar koordinim të qëndrueshëm ndërmjet institucioneve shtetërore dhe partnerëve ndërkombëtarë.

BIBLIOGRAFIA

Literaturë shqiptare

1. Aliaj I., "Institucionet e Bashkimit Evropian", UMSH, Tiranë 2016.
2. Aliaj, L., "Trajtimi ligjor i kriminalitetit të organizuar dhe format e tij, Prishtinë 2020.
3. Bajraba K., 'Hyrje në Sociallogji', Tiranë 2010.
4. Bashkurti L., "E Drejta Ndërkombëtare Publike", ILIRIA Prishtinë, 2009.
5. Borchardt Dieter K., "ABC-ja e së drejtës së Bashmit Evropian", Tiranë 2011.
6. CSDG, "Sfidat e Shqipërisë në adresimin efektiv të krimit të organizuar", Tiranë 2021.
7. Dobijani E., "E Drejta Administrative 1", Tiranë 2010.
8. DACI, J., "Të drejtat e njeriut", Tiranë, Prill 2011.
9. Elezi, I., Komentari i shtesave dhe ndryshimeve të reja në Kodin Penal 2003-2004, Albin, Tiranë 2004.
10. Dimitrova A. dhe Pridham G. "Aktorët ndërkombëtare dhe demokracia promovimin në Europën Qendrore dhe Europen Lindore: modeli integrimi dhe kufijtë e saj në Demokratizim", Vol.11, nr. 5, 2014.
11. Dimitrova A., dhe Pridham G., "Aktorët ndërkombëtare dhe demokracia promovimin në Evropën Qendrore dhe Europen Lindore: modeli integrimi dhe kufijtë e saj" në Demokratizim", 2010.
12. Elezi E., "Efektiviteti i legjislacionit dhe sistemit të drejtësisë penale kundër kriminalitetit në procesin e Integritetit Evropian", Universiteti i Tiranës, Fakulteti I Drejtësisë, Tiranë 2013.
13. Elezi, I., Komentari i shtesave dhe ndryshimeve të reja në Kodin Penal 2003-2004, Albin, Tiranë, 2004.
14. Elezi, I. Komentari i shtesave dhe ndryshimeve në Kodin Penal, Albin, Tiranë 2001.
15. Elezi, I., "Zhvillimi historik i legjislacionit penal në Shqipëri", Tiranë 1997.
16. Fondacioni Shqipëria e Hapur për Shqipërinë-Soros, "Analizë e sistemit të drejtësisë në Shqipëri", Tiranë 2014.
17. Elezi I., "Komentari i shtesave dhe ndryshimeve në kodin penal me ligjin nr. 8733, dt. 24.01.2001", Tiranë 2001.
18. Kocani A., „Metodat e Kërkimit Shkencor“, Tiranë 2009.
19. Kelmendi E., "Trajtimi ligjor i kriminalitetit të organizuar dhe format e tij", Kosovë 2021.
20. Kamolli M., Kadribašić A., Marković M., Avdi N., "Bashkëpunimi Gjyqësor Rajonal, pasqyra praktike krahasuese të vendeve të Ballkanit Perëndimor", Podgoric 2019.
21. Komisioni i Posaçëm Parlamentar për Reformën në Sistemin e Drejtësisë Grupi i Ekspertëve të Nivelit të Lartë, „Strategjia e Reformës në sistemin e drejtësisë“, Tiranë 2015.
22. Kudret Çela, „E Drejta e Punës“, botimi XIV, SHTËPIA BOTUESE Ilar, Tiranë 2012.
23. Kosta, A., "Policia dhe qytetarët. Qendra Shqiptare për të drejtat e njeriut", Tiranë, 2004.
24. Hysi, V., Kriminologjia, Tiranë 2010.

25. Hysi, V., “Parandalimi i kriminalitetit dhe sistemi i drejtësisë penale”, Tiranë Shkurt 2010.
26. Instat, “Papunësia në Shqipëri”, Tiranë 2021. Marrë me datë: 01.11.2023
27. Projekti Rajonal CARPO, Raporti mbi Gjendjen e Krimit të Organizuar dhe Krimit Ekonomik në Evropën Juglindore, Strasburg, Gusht 2006.
28. Instituti i studimeve politike, “Ndryshimet në praktikën e ligjeve të reformës në drejtësi”, Tiranë 2021
29. UNDOC, „Udhëzues i strategjisë për krimin e organizuar“, Kombet e Bashkuar 2021.
30. Strategjia Ndërsektoriale e Drejtësisë 2021-2025, Draft, Tiranë 2020.
31. Strategjia për policimin komunitar, Strategjia për implementimin e bashkpunimit komunitar, Strategjia e policisë së Shtetit 2012-2013.
32. Strategjia Ndërsektoriale e luftës kundër krimit të organizuar, trafikëve dhe terrorizmit, Tiranë 2008.
33. Zaganjori Xh., Anastasi A., Cani (Mathasani) E., “Shteti i së drejtës në Kushtetutën e RSH”, Tiranë 2011.
34. Zhilla, F., & Lamallari, B., ‘Evolution of the Albanian Organized Crime Groups. Open Society Foundation for Albania’ 2016

Lietratūrë e huaj

1. Adams I., “Ideologjia Politike sot. Politika Sot”. Manchester University Press., 2003.
2. Andersen, Svein S. and Eliassen, Kjell A., “Making Policy in Europe: The Europeification of National Policy-making”, London: Sage Publications, 2013.
3. Barnes Babiq J. Instrumentet e Bashkimit Evropian për luftë kundër krimit të organizuar`, Beograd 2020.
4. Bitsch M., LOTH, Ë., Poidevin R., “Institutions européennes et identités européennes”. Bruxelles, Bruylant, 2012.
5. Benardi, A., `Il Tribunale penale internazionale per la ex Jugoslavia: considerazioni giuridiche, in Dir. Uomo’, Italy 1993.
6. Confortu, B., ‘L’azione del Consiglio di Sicurezza per il mantenimento della pace, The Italian Year Book of International Law’, Italy 2018.
7. Cairo, A., ‘Le misure di prevenzione patrimoniali, gestione giudiziaria, situazioni debitorie, e crisi dell’impresa. La tutela dei terzi’, SATURA, Napoli 2007.
8. Cassano, F., ‘Misure di prevenzione patrimoniale e amministrazione dei beni. Questioni e materiali di dottrina e giurisprudenza, Teoria e pratica del diritto, Diritto e procedura penale, GIUFFRÈ’, Milano 1998.
9. Dumolin A., Remacle E., “L’Union de l’Europe occidentale. Phénix de la défense européenne. Collection Organisation internationale et relations internationales”. Bruxelles, Etablissements Emile Bruylant, 2011.
10. European Union of Crime Prevention Network, EUCPN.
11. European Crime Prevention Network, Third Work Programme.
12. Filippi, L., ‘Il procedimento di prevenzione patrimoniale’, CEDAM, Padova 2002

13. Steinerte R.M.M. Ëallace, "United Nations protection of human rights Section A: Mechanisms for human rights protection by United Nations bodies", Published by the University of London Press © University of London 2009.
14. Petralia A, "Antimafia përtej kufijve: zhvillimet, perspektivat, aspektet metodologjike", Diacronie. Studime në Histori Bashkëkohore, N.1, Tetor 2009.
15. Gilling, D., 'Crime prevention: theory, policy, and politics' Italia 2000.
16. "Trials of ëar criminals before the Nuremberg military tribunals under control council laë", no.10 april 1949 volume III, United states government printing office Ëashington, 1951.
17. Tomuschat, Ch., "The Legacy of Nuremberg", Oxford University Press, 2006
18. The Internstiona Crimenal Court, 'Hoë Nongovernmental Organizations Can Contribute to the Prosecution of Ëar Criminals', September 2004.
19. Hart, J., "The European Human Rights System". Hart University of Cincinnati College of Laë, 2010.
20. Rezler P., "The Copenhagen Criteria, Are they helping or hurting the European Union", në Touro International Laë Revieë, 2013, Vol 14.
21. Gurciullo, S. 'Organised Crime Infiltration in the Legitimate Private Economy: An Empirical Network Analysis Approach', 2014.
22. Reinares K., Resa C., "Krimi i organizuar transnacional si një kërcënim në rritje për sigurinë kombëtare e regjimeve demokratike: vlerësimi nq ndikimet politike dhe vlerësimi i përgjigjeve të shtetit", 2010.
23. Rezler P., "The Copenhagen Criteria, Are they helping or hurting the European Union", International Laë Revieë, Vol 14, nr.2, 2014.
24. International military tribunal (Nuremberg) Judgment of 1 October 1946 in The Trial of German Major Ëar Criminals. Proceedings of the International Military Tribunal sitting at Nuremberg, Germany, Part 22 (22nd August ,1946 to 1st October, 1946.
25. John T. Picarelli," The Evolution of Transnational Organized Crime", National Institute of Justice Journal Issue 2011.
26. LIBRO BIANCO sulla criminalità organizzata transnazionale, Consiglio dEuropa, Romë 2010.
27. Petralia A, "Antimafia përtej kufijve: zhvillimet, perspektivat, aspektet metodologjike", Diacronie. Studime në Histori Bashkëkohore, N.1, Tetor 2009.
28. Musacchio, V., Le politiche sociali come strumento di politica criminale nel terzo millennio- Intervento tenuto presso la Scuola della Politica "Don Luigi Sturzo" al Seminario di Studi "Il futuro del diritto penale" - Roma 16 Marzo 2002.
29. Mannuta, G., 'Security: An Introduction, Defining Security', Cranfield University RMCS, 1998, Second Edition March 2000.
30. National Security Strategy, Maj 2010.
31. Komisioni i Posaçëm Parlamentar për Reformën në Sistemin e Drejtësisë Grupi i Ekspertëve të Nivelit të Lartë, „Strategjia e Reformës në sistemin e drejtesisë“, Tiranë 2015.
32. OSCE, "Guidelines on the Protection of Human Rights Defenders", Published by the OSCE Office for Democratic Institutions and Human Rights, OSCE/ODIHR 2014.

33. Palagonia G., L'aquila e la piovra. Un poliziotto italiano in missione in Albania, Cento Autori, 2015.
Libër që trajton lidhjet mes mafias italiane dhe asaj shqiptare në Shqipëri dhe Itali
34. S. Andersen, Svein and A. Eliassen, Kjell, "Making Policy in Europe: The Europeification of National Policy-making", London: Sage Publications 2013.
35. Stojarová, V., "Organized Crime in the Western Balkans, HUMSEC Journal, 2019.
36. United Nations Economic and Social Council, Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, 2018.
37. Veebel J., "Relevance of actual criteria in Actual Accession.STSS Study of transition state and society"vol 3 issue 3, 2011, 2014

Legjislacion

1. Kushtetuta e Republikës së Shqipërisë (Ligji nr. 8417, datë 21 Tetor 1998).
2. LIGJ Nr.10 193, datë 3.12.2009, "Ligji për Marrëdhëniet Juridiksionale me Autoritetet e Huaja në Çështjet Penale".
3. Kodi Penal i RSH, Ligji Nr.7895, datë 27.1.1995
4. Ligji Nr.9275, datë 16.9.2004.
5. Ligji Nr. 1140, datë 24.12.2020, "Për miratimin e Strategjisë kundër krimit të organizuar dhe krimeve të rënda, 2021-2025, dhe plani i veprimit 2021-2022", Tiranë 2020
6. Ligjin Nr. 9275, datë 16.09.2004.
7. Ligjin nr. 9188, datë 12.2.2004.
8. Ligj nr. 41/2021, datë 23.3.2021 "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 7905, datë 21.3.1995, "Kodi i Procedurës Penale i Republikës së Shqipërisë", të ndryshuar.
9. Ligj nr. 43/2021, datë 23.3.2021, "Për disa ndryshime në ligjin nr. 7895, datë 27.1.1995,"Kodi Penal i Republikës së Shqipërisë",
10. Ligj nr. 47/2021, datë 23.3.2021, "Për disa shtesa dhe ndryshime në ligjin nr. 95/2016, "Për organizimin dhe funksionimin e institucioneve për të luftuar korrupsionin dhe krimine organizuar".
11. Ligji nr. 8920 dt. 11.7.2002, "Për ratifikimin e Konventës së Kombeve të Bashkuara, kundër krimit të organizuar ndërkombëtar dhe dy protokolleve shtesë të saj; Protokolli i Palermos, i vitit 2000 "Për parandalimin, pengimin dhe ndëshkimin e trafikut të personave veçanërisht të femrave dhe fëmijëve, në plotësim të konventës së OKB-së "Kundër krimit të organizuar ndërkombëtar".
12. Ligj nr. 9749 Date 04.06.2007 "Për Policinë e Shtetit"
13. Ligji nr. 8677 dt. 02.11.2002 "Për organizimin dhe funksionimin e policisë Gjyqësore".
14. Ligji nr. 7895 dt. 27.01.1995 "Kodi Penal" të cilit në mënyrë të vazhdueshme i janë bërë disa herë ndryshime duke shtuar figura të reja veprash penale kryesisht në fushën e luftës kundër krimit të organizuar.
15. Ligji Nr. 7905 date 21.03.1995 "Kodi i Procedurës Penale i Republikës së Shqipërisë", të cilit i janë bërë gjatë këtyre viteve një sërë ndryshimesh dhe përmirësimesh në lidhje

me procedimin penal të autorëve të krimit dhe aplikimin e teknikave dhe metodave speciale të hetimit.

16. Ligji Nr. 9284 dt. 30.9.2004 “Për parandalimin dhe goditjen e Krimit të Organizuar”
17. Ligji nr. 8610 datë 17.05.2000 “Për parandalimin e pastrimit të parave” i ndryshuar me ligjin nr. 9804 datë 19.06.2003, hartuar në përputhje me standartet e Bashkimit Europian sipas direktivës 91/308/EC të datës 10.06.1991 “Për parandalimin e shfrytëzimit të sistemit financiar për pastrimin e parave” dhe direktivës 01/97/EC të datës 04.12.2001 e cila amendon direktivën 91/308/EC.
18. Ligji nr. 9258 datë 15.07.2004 “Për masat kundër financimit të terrorizmit”.
19. Ligji nr. 8722, datë 26.12.2000 “Për aderimin e Republikës së Shqipërisë në “Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër trafikut të paligjshëm të drogave narkotike dhe të lëndëve psikotrope, 1988”.
20. Ligji nr. 8723, datë 26.12.2000 “Për aderimin e Republikës së Shqipërisë në “Konventën e Vetme Mbi Drogat Narkotike”, e ndryshuar nga Protokollin e vitit 1972 “Për ndryshimin e Konventës së Vetme mbi drogat narkotike, 1961”.
21. Ligji nr. 8965, datë 07.11.2002 “Për aderimin e Republikës së Shqipërisë në Konventën e Kombeve të Bashkuara mbi substancat narkotike e psikotrope, 1971”.
22. Ligji nr. 8750, datë 26.03.2001 “Për parandalimin dhe luftën ndaj trafikut të substancave narkotike ose psikotrope”.
23. Ligji nr. 7975, datë 26.07.1995 “Për barnat narkotike dhe lëndët psikotrope
24. Ligji nr. 8874, datë 29.03.2002 “Për kontrollin e lëndëve që përdoren për fabrikimin e paligjshëm të lëndëve narkotike dhe psikotrope”.
25. Kodi Penal i RSH, Miratuar me ligjin 7895, me datë 27.01.1995
26. Kodi i Procedurës Penale, Tiranë 2007
27. Kodi Penal i RSH, Neni 110/a. Me ndryshime të Ligjit Nr. 8733, datë 24.01.2001
28. KP-Neni 114/b Trafikimi i femrave (Ndryshuar me ligjin nr. 9188, datë 12.2.2004,
29. KP-Neni 2; shfuqizuar me ligjin nr. 144, datë 2.5.2013, neni 48.
30. KP-Neni 114/a Shfrytëzimi i prostitucionit në rrethana rënduese. Shtuar me ligjin nr. 8279, datë 15.1.1998.
31. KP-Neni 2, pika 6 dhe paragrafi i fundit ndryshuar me ligjin nr. 8733, datë 24.1.2001.
32. KP-KP-Neni 29; shfuqizuar me ligjin nr. 144, datë 2.5.2013, neni 48.
33. KP- Neni 128/b Trafikimi i të miturve (Ndryshuar me ligjin nr. 9188, datë 12.2.2004,
34. KP- neni 3; shtuar me ligjin nr. 9859, datë 21.1.2008, neni 3; ndryshuar fjalët në paragrafin e parë me ligjin nr. 144, datë 2.5.2013,
35. KP-Neni 31; pjesa që parashikon edhe dënimin me gjobë, si dënim kryesor, krahas dënimit me burgim, shfuqizohet me ligjin nr. 144, datë 2.5.2013.
36. Ibid

Vendime

1. Vendimi Nr. 1140, datë 24.12.2020, “Për miratimin e Strategjisë kundër krimit të organizuar dhe krimeve të rënda, 2021-2025, dhe plani i veprimit 2021-2022”, Tiranë 2020.

2. Vendim Unifikues Penal Nr. 1, Datë 27.03.2005, parë më 30.09.2024: Vendim Unifikues Penal Nr 1, Datë 27.03.2008 – LOA
3. Vendimi i Gjykatës Kushtetuese nr. 186 me 23.09.2002.
4. Qarkore “Për marrjen e masave për përmirësimin e punës edukative në shkollë dhe parandalimin e dhunës”, Nr. 8373 prot. Tiranë më, 26.11.2006.
5. Vendimi Nr.7, dt. 11.10.2002, Kolegjet e Bashkuara të Gjykatës së Lartë.
6. Vendimi i Gjykatës Kushtetuese nr. 186 me 23.09.2002.
7. Direktivat e Rijadit, Miratuar dhe shpalluar nga Asambleja e Përgjithshme me Rezolutën 45/112.

Konventa

1. Konventa e OKB “Për krimin e organizuar ndërkombëtar” (1953) botuar në Përmbledhje e akteve juridike për drejtësinë, Tiranë, 2006.
2. Konventa penale “Për korrupsionin”, botuar në Fletoren zyrtare, Nr. 2, 2006.
3. Konventa “Për trafikimin e personave, femrave për prostitucion, e të miturit”, botuar në Përmbledhje aktesh juridike ndërkombëtare, Tiranë, 2006.
4. Konventa e Këshillit të Europës kundër torturës 2004, botuar në Përmbledhje aktesh juridike ndërkombëtare, Tiranë, 2006
5. Konventa Europiane “Për krimin në fushën e kibernetikës”, botuar në Fletoren zyrtare, 2008.
6. Konventa Evropiane “Për pastrimin, depistimin, kapjen dhe konfiskimin e produkteve të krimit” ratifikuar me Ligj nr. 8646, datë 20.7.2000 (e njohur si Konventa e Strasburgut).
7. “Konventa e Kombeve të Bashkuara kundër krimit të organizuar ndërkombëtar” (dhe dy protokolleve shtesë të saj) ratifikuar me Ligj nr 8920, datë 11.7.2002 (e njohur si Konventa e Palermos).
8. Konventën e Kombeve të Bashkuara kundër trafikut të paligjshëm të drogave narkotike dhe të lëndëve psikotrope ratifikuar me Ligj nr. 8722, datë 26.12.2000;
9. Konventa e Këshillit të Evropës “Për pastrimin, kërkimin, kapjen dhe konfiskimin e produkteve të krimit dhe për financimin e terrorizmit” ratifikuar me Ligj nr. 9646, datë 27.11.2006 (e njohur si Konventa e Varshavës);
10. Konventa e Këshillit të Evropës “Për parandalimin e terrorizmit” ratifikuar me Ligj nr. 9641, datë 20.11.2006.

Burime internet

1. Zhilla. F., Lamallari. B., “Evoluimi i strukturave të organizuara kriminale në Shqipëri”, OSFA 2016, fq 56, parë më 09.07.2024:
[http://www.osfa.al/sites/default/files/evolution of the albanian organized crime groups.pdf](http://www.osfa.al/sites/default/files/evolution%20of%20the%20albanian%20organized%20crime%20groups.pdf)
2. Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Albania, Fifth Round Mutual Evaluation Report. Moneyval (2018), fq 34, parë më datë 23.07.2024:

<https://rm.coe.int/committee-ofexperts-on-the-evaluation-of-anti-money-laundering-measur/16808ff138>

3. Dyrmishi. A., Kamolli. M., “The administrative approach in fighting organized crime: Exploring the possibility of implementation in Albania”, fq 5, parë më datë 23.07.2024: <http://csdgalbania.org/wpcontent/uploads/2018/11/The-administrative-approach-in-fighting-organized-crime-inAlbania.pdf>
4. Musacchio, V., ‘Krimi i organizuar transnacional, globalizimi dhe roli i bashkëpunimit ndërkombëtar’, 10 prill 2018, parë më 05.05.2024. www.articolo21.org
5. Kuptim i Administratës Shtetërore Publike, parë më datë 23.08.2024, <https://sites.google.com/site/juridikall/leksione/legjislacioni-kombeetar/moduli-iv/kuptimi-i-administrates-shteterore-publike>
6. OKB, Traktatet Shumëpalëshe Depozituar tek Sekretari i Përgjithshëm Multilateral ‘Shqipëria, parë më datë 11.09.2024.
< https://treaties.un.org/Pages/TreatyParticipantSearch.aspx?clang=_en > 29 dhejtor 2023
7. KE, Lista e traktateve për Shqipërinë, parë më datë 11.09.2024.
< <https://www.coe.int/en/web/conventions/search-on-states/-/conventions/treaty/> > 29 dhjetor 2023
8. International Criminal Court, 2000, fq 33-34, parë më datë 01.10.2024.
<http://www.fes-tirana.org/media/publications/pdf-files/2014/p-140519-international-criminal-court-alb.pdf>
9. Human rights, New York, 1990, fq 23, parë më datë 01.10.2024.
<http://www.humanrights.com/what-are-human-rights.html>
10. Sinani, M., Dhamo M., Hysi, V., Kamani, P., Methasani, E., Zhuljeta LL.M, Unesco 2008, fq 6, parë më 23.10.2024.
<https://mdhamo.files.ordpress.com/2010/01/unesco.pdf>.
11. Andreopoulos J., ‘Human Rights’, 2024, fq 1, parë më datë 23.10.2024
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/618067/Universal-Declaration-of-Human-Rights-UDHR>
12. EU, ‘European Court of Human Rights-Questions and answers’, 2010, fq 5, parë më datë 23.10.2024. http://www.echr.coe.int/Documents/Questions_Answers_ENG.pdf
13. UASD, ‘Kuadri ligjor mbi trafikimin e qënieve njerëzore në Shqipëri dhe sfidat e hasura në praktikën gjyqësorë; Tiranë 2013, parë më datë 30.11.2024. [sm publication.indd](#)
14. OSBE, “Komentar i veprave penale të trafikimit të qënieve njerëzore; të drejtat e viktimave të trafikimit gjatë procesit penal, kapitull I punuar nga Z. Sandër Simoni, Kryetar i Gjykatës së Posaçme kundër Korrupsionit dhe Krimin të Organizuar, parë më datë 30.11.2024, fq 34. ” <https://www.osce.org/files/f/documents/8/c/373348.pdf>
15. Seminari kombëtar i parandalimit të krimit sfidë e shoqërisë-Botim i Institutit për demokraci dhe ndërmjetësim, Tiranë 2020, fq 5, parë më datë 01.12.2024. www.idm-alb.org.
16. Plani i Veprimit për implementimin e Policimit në Komunitet 2008 – 2010, fq 23, parë më datë 01.12.2024 [www. asp.gov.al/2010/shkurt/4takimi_sheraton.htm](http://www.asp.gov.al/2010/shkurt/4takimi_sheraton.htm)

17. European Parliament Resolution on small-scale crime in urban areas and its links with organized crime. Date 16 December 1993, fq 10, parë më datë 05.12.2024.
<http://eur-lex.europa.eu/>.
18. European Parliament Resolution on guidelines and measures for the prevention of organized crime with reference to the establishment of a comprehensive strategy for combating it, 2022, fq 67, parë më datë 05.12.2024.
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organised_crime/
19. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Crime prevention in the European Union, 2023, fq 45, parë më datë 05.12.2024
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organised_crime/.
20. Governor's crime commission, community crime prevention, 2021, fq 56, parë më datë 05.12.2024.
www.campaignforyouthjustice.org/.../NCYouthAccountabilityTaskForcepresentationbyGCC.doc
21. Chen Zexian, "Character of the Jurisdiction of the ICC", EU 2022, fq 4, parë më datë 05.12.2024
<http://www.iolaw.org.cn/shownews.asp?id=921>
22. Dyrmishi, A., Kamolli, M.; "The administrative approach in fight organized crime: Exploring the possibility of implementation in Albania"; 2018, fq 35, parë më datë 06.12.2024
<http://csdgalbania.org/wp-content/uploads/2018/11/The-administrative-approach-in-fightingorganized-crime-in-Albania.pdf>
23. "Forca e Ligjit", Ministria e Brendshme – Krijohet Task Forca Speciale kundër krimit të organizuar, 2017, fq 5, parë më datë 06.12.2024
<https://mb.gov.al/2017/11/07/forca-e-ligjit-krijohet-task-forca-specialekundër-krimit-të-organizuar-2/>
24. Beatrice I. Bonafe, "The relationship between state and individual responsibility", Oxford 2017, parë më datë 07.12.2024:
http://books.google.com/books?id=0qOq6xrdegoC&pg=PA204&lpg=PA204&dq=F.LATTANZI+%26+E.+SCISO&source=bl&ots=bMyp1YiIEZ&sig=tkiHvJ_z3Qël0HX_uNFpHDzxbOA&hl=en&sa=X&ei=k_AST4GUJzSsëbJ4sFB&ved=0CB8Q6AEëAA#v=onepage&q=F.LATTANZI%20%26%20E.%20SCISO&f=false
25. Palchetti, A., 'Il potere del Consiglio di sicurezza di istituire tribunali penali internazionali', 2018, parë më datë 07.12.2024 fq 412-438.
http://books.google.com/books?id=1O03AQAIAAJ&q=P+PALCHETTI,+Il+potere+del+Consiglio+di+sicurezza+di+istituire+tribunali+penali+internazionali&dq=P+PALCHETTI,+Il+potere+del+Consiglio+di+sicurezza+di+istituire+tribunali+penali+internazionali&hl=en&sa=X&ei=nvEST_7YKo6psgaopP3NAQ&ved=0CEQQ6AEëBA

26. European Parliament Resolution on small-scale crime in urban areas and its links with organized crime. Date 16 December 1993, fq 50, parë më datë 28.12.2024. <http://eur-lex.europa.eu/>.
27. European Parliament Resolution on guidelines and measures for the prevention of organized crime with reference to the establishment of a comprehensive strategy for combating it, 1998, fq 50, parë më datë 28.12.2024.
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organized_crime/
28. European Parliament Resolution on guidelines and measures for the prevention of organized crime with reference to the establishment of a comprehensive strategy for combating it, 1998, fq 50, parë më datë 28.12.2024.
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organized_crime/
29. Communication from the Commission to the Council and the European Parliament - Crime prevention in the European Union, 2001, fq 43, parë më datë 28.12.2024.
http://europa.eu/legislation_summaries/justice_freedom_security/fight_against_organized_crime.
30. European Union of Crime Prevention Network, EUCPN, parë më datë 28.12.2024.
[Homepage | EUCPN](#)
31. Governor's crime commission, community crime prevention, 2019, parë më datë 28.12.2024.
www.campaignforyouthjustice.org/.../NCYouthAccountabilityTaskForcepresentationbyGCC.doc